

ÚJ URAK RÉGI HEGYEK KÖZÖTT

*RAJZOK ÉS ELBESZÉLÉSEK
A MEGSZÁLLOTT FELVIDÉK ÉLETÉBŐL*

ÍRTA:
MARÓTHY JENŐ

KIADJA: A KIRÁLYI MAGYAR EGYETEMI NYOMDA
1928. BUDAPEST VIII, MŰZEUM-KORÚT 6. (GÓLYAVÁR)

OF DRAY
REGT HIGHT
KNOTT

1840

A FELVIDÉK
SZABADLELKŰ RABJAINAK
AJÁNLOM

A TÓT, A KÖRTE, A HALÁL ÉS A BECSÜLET

A tót: Bohátka Szamo volt.

Hogyan? Hogy senki se ismeri?

Nem lehet az. Erőltessük meg csak az eszünket s fordítsuk vissza a háború előtti legutolsó követ-választásig. Mikor Rabóczky Tihamér neve lengett a dacsólami padlásablakokon kidugott nemzeti lobogók vásznán:

„Éljen Rabóczky Tihamér képviselőjelöltünk!”

Jobbra paprikakötegek lógtak, balra fokhagymakoszorút ingatott a szél, maga Rabóczky Tihamér pedig kenyérpárti programmal indult a választási harc alkoholfellegei közé. Kenyér, paprika, fokhagyma: a földi jólét e szentháromsága volt a jel, melyben Rabóczky Tihamérnak győznie kellett volna, ha...

Ha a fiatal Bohátka Szamoné muzsikáló léptekkel oda nem sétál a képviselőjelölt úr sötétbarna gépkocsijához. Ha Rabóczky Tihamérnak eszébe nem ötlik ebben a percben, hogy kenyérnél is, fokhagymánál is többet ér a cseresznye. S ha Dacsólam legszebb cseresznyéjét hirtelen támadt ötlettel nem akarta volna egyenesen Bohátka Szamoné illatos ajkáról leszakítani.

Mintha az óra fogaskerekéből kipattantják az akasztó nyelvet, olyan fejvesztett iramban kezdtek egymásra torlódni erre a váratlan csókra a békésen induló események.

A négy pneumatik szempillantás alatt tizenkét felé vágva hevert az úttesten. A hirtelen összeverődött tömeg bőszülten szedte darabokra a karos-szériát és a sárhányókat. Maga Bohátka Szamo pedig, kezében a híd frissiben letépett karfájával, melyből a szögek csillagos buzogányként meredeztek szanaszét, ordítva rontott neki Rabóczky Tihamérnak.

Két revolverlövés füstje csapott a levegőbe. Utánuk ívben repült a pisztoly a patak felé. Rabóczky Tihamér, elhajítva magától keztyűt, botot és kalapot, keresztülfurakodott a ködmönök bozótján s háta közepéig berepesztett kabáttal — vedd el magad! — nekiiramodott a fehérekúti dűlőútnak.

Ez volt a futás, nem a marathoni!

Gödrökön, vízmosásokon, méteres békasóköveken keresztül előre. Csúszva, zuhanva, nyakig esve, — dagadt bokával, félig elharapott nyelvvel, meg-lódult tarkóval megállás nélkül vágdatni a csalóka cél: a fehérekúti templom mese esillogó, bádog-fedeles tornya felé. Testvérek között is megvan az tíz kilométer.

Közben pedig száz meg száz boeskor esattog mögötte, szitkok, fenyegetődzések özöne zúdul utána, melyek közül a legjámborabb is fára akarja kötni, dohányzacskót akar a bőréből csinálni.

Rabóczky Tihamér jó futónak bizonyult. A szőlőknél lassan elmaradoztak tőle az atyafiak. Csak a patak másik oldalán verte még két kitartó láb a köves parlagot. A fák miatt nem lehetett oda látni, de ki is merné ilyenkor az időt szemlélődésre pazarolni, mikon minden perc életet jelent.

— Biztosan a férje! — cikázott fel a sejtelem a szerencsétlen képviselőjelölt túróvá rázott agyában — s a zsibbadt inak emberfeletti erőfeszítést tettek, hogy a konok üldözött lehányják magukról. De hiszen, annak se volt kevésbé sürgős a dolga, nem lehetett rajta kifogni. Átvette a tempót, mint a parancsolat s hármát lépett egy helyett.

Igy ment ez egész Fehérkútig.

Ott aztán Rabóczky Tihamér földhöz vágta magát s azt gondolta:

— Ha meg kell halni, itt vagyok!

S háta mögé támasztott tenyerekkel várta az üldözött.

Az ekkor kanyarodott be a faluba. Kiálltak a szemei az arcából, mint a békának, orra félre volt ütve s a nyelve kilógott a fáradságtól.

Nem volt biz az senki más, mint a képviselőjelölt úr sofförje: Kalina Ferkó.

— Agyonütlek, gazember! — égett a harag Rabóczky Tihamér elsápadt arcán — miattad szaladtam egy óra hosszáig egyfolytában.

— Hű, a teremtésit, hát a nagyságos úr szaladt a másik oldalon? Én bizony azt hittem, hogy engem kerget halálra valaki — villogott a felelet Kalina Ferkó dagadt szemhéjai alatt.

Hanem persze szólni egyik se szólt egy mukkot se.

Rabóczky Tihamár az út egyik oldalán, Ferke a másikon tátongott. Emberek jöttek arra, kíváncsian körülállták őket. Meg is kérdezték, hogy mi járatban vannak. De Ferke is, meg a képviselő is csak elhárító kézjelekkel adta tudomásukra, hogy hagyjanak nekik békét, nincs az a jutalom, amiért

ők ezt a titkot most elárulnák — s kapkodtak a levegő után, mint a szárazra rántott csuka.

Harmadnapra tele voltak a lapok Bohátka Szamo nevével s az egész ország tudta róla, hogy „mint az ellenpárt kortese, felfegyverzett párthíveivel Dacsólamtól Fehérkútig üldözte Rabóczky Tihamért, akit a kiállott izgalmak és fáradsalmak következtében a Pajor-szanatóriumba szállítottak...”

Persze, a hírnév akármilyen sok is, még nem minden. A bíró talán meggondolja, hogy parancsolgasson-e Szamonak, aki már tizenöt év előtt, a „magyar világban” is ilyen nagy legény volt, de nem a bíró a legnagyobb úr Dacsólamon, hanem a körte. A körte pedig már Szamonak is parancsol.

Egyszerű módja van erre a körtének nagyon.

Elkezd sárgulni, potyogni, szotyósodni. Szél se fújja, gyerek se rázza a fát s plutty, plotty — itt is, amott is lehull egy gyümölcs, kifreccsen a leve, — a tót felveszi, forgatja s megcsóválja a fejét.

— Hm. „Hlinyieska.”

Azaz, hogy ívett a körte. Le kell szedni s el kell adni, különben ott rothad a fán.

— Rothadjon! — mondja Cserves Palyo. A nacselnik nem engedi bevinni a magyarokhoz Gyarmatra, pedig az csak huszonöt kilométernyire van s a haszonból kitelnék a fuvar. Loconera nem vihetem, mert oda még a tinós szekér is háromszáz koronát kér. Annyit pedig nem adnak a körtéért. — Rothadjon.

Könnyű Cserves Palyonak, mert neki se ökre, se lova. Nem nyer semmit, de nincs is vesztesége, mert azt még a tízparancsolat se kívánhatja, hogy

fuvarost fogadjon háromszáz koronáért, mikor egy kocsi körtéért Losoncon csak kétszázat adnak.

Hanem itt van Bohátka Szamo. Apjától két tinó maradt rá. Neki hát kutyakötelessége a körtéjét Losonera vinni. Ennyivel tartozik a körtének, mert hiszen a régi jó világban mégis csak ez az áldott gyümölcs tartotta őt el családostul. De tartozik Istennek is, mert ha meggondoljuk, Őszentsége most is csak azért rakja meg gyümölcessel a dacsó-lami körtefákat, hogy a falu ne maradjon kenyér nélkül. Hogy aztán a csehek keresztülhúznak minden égi és földi számítást, az már az ő bűnük, de nem is raktak még olyan tüzet a pokol tornácán, mint amilyennel ezt a trombitás nációt fogják a purgatóriumban fogadni.

Bohátka Szamo tudta, mi a kötelesség. Ahhoz viszont joga volt, hogy olyan arcot vágjon a teljesítéséhez, amelyet éppen kiadott a természet. Bizony nem sok jót lehetett a szeméből leolvasni. Döngő léptekkel járt-kelt az udvaron. A jármót szögestől kapta le a kamra pókhálós faláról. Malinkát, a csálás tinót, pofon teremtette, Szlyukának, a hajszásnak, pedig a szügyébe esapott. — Összenézett a két jámbor állat: — No hiszen szépen vagyunk! Losonera megyünk s a magunk körtéjét visszük.

A körte pedig ponyvára szórva ott sárgult-piroslott a szekér deszkái között. A gyerekek háméskodva vették körül. Hiába no, nagy dolog az, hogy ami Dacsólamon termett, azt ötven kilométerrel odébb, Losoncon fogják megenni. Lehet ezen gondolkodni eleget.

Már a szalonnás tarisznya is készen volt, Katka hozta ki a kocsira. A híres szép Katka. Hiszen a szeme még mindig hamisan fénylett s a „*cseresznye*“ is csak ott volt a helyén, de Rabóczky Tihamér most már aligha szaladt volna Fehérkútig miatta. Hanem a hangja nem változott. Úgy simogatta a szívet, mint a gerlebúgás, mikor kérelőn duruzsolta Szamo fülébe:

— Szamo, vidd el apókát is!

Apóka volt az asszony öregapja. Kis, aszaltbőrű emberke. Ott lézengett az eresz alatt, — új kalappal a fején. De a kalap se bízott apókában, apóka se a kalapban: látszott mind a kettőn, hogy Szamo döntésétől várják: együtt maradhatnak-e.

— Az kellene csak — fitorította el orrát Szamo. Majd hogy még Losonecon is a körmömre nézzen a vén zsugori s tüzet kiáltson, ha megállok valamelyik koresma előtt. Örüljön, hogy fedelet adunk neki, hiszen már kosarat se tud fonni. Nem viszem!

Apóka hátrább tolta fején a kalapot, megtörülte homlokát s reszketve emelintette meg nehéz csizmákba bujtatott lábait: más feleletre nem igen tellett, tőle elég volt ennyi is.

Hanem a menyecske nem adta meg magát.

— Ugyan már, hogy beszélhetsz így? Hogy merne ő veled kötözködni kilencven esztendősen aggastyán létére? Sz'annyi erő sines benne, mint a kisujjadba.

— Mégis egész nap jár a szája.

— Öreg ember, hát mit tegyen. Nem árt ő azért a légynek sem. Aztán úgy a fejébe vette, hogy még

egyszer megnézi azt a Losoncot. Húsz év előtt volt ott utóljára. Ne szegd a kedvét, Szamko.

— De hol fog ülni, mert a deszkára nem engedem.

— Meglesz ő a körtén is, ugye apóka?

— Meg, meg — rebegte sűrűn pislogva az öreg.

— Hát kapaszkodjék fel, ha tud — rántott a vállán Szamo.

Ó, ó, de összeszedte az erejét erre a felszólításra apóka. Sebes, apró léptekkel odacsoszogott a kocsihoz, kétszer a levegőbe hágott, harmadszorra sikerült megvetnie lábát a kerékagyban, mire mellette termett Katka, lódított egyet a nadrág kopottabb részén s fent ült apóka, mint valami huszár, a körtekupacon.

Elégedetten nézett körül s azt mondta:

— Mehetünk.

Az első csillagok ekkor jöttek föl az égre s az utolsó acélszürke leplek ekkor szálltak alá a falura. Így volt az rendjén. Hosszú fuvarra este indul a falusi ember, mert a nappalok munkára valók, nem kocsikázásra.

A két tinó nesztelen léptekkel húzta a szekeret a poros országúton. Szamo mellettük bandukolt s tünődve nézte, mint jár ide-oda a kocsirúd, amint vagy jobb, vagy bal lábbal feszül a járomnak Szlyuka és Malinka.

Közben gondolkodott.

Mert igazában csak ilyenkor lehet gondolkodni. Mikor ezüstveretű szánkóján elősiklik a kürtösi hegyek közül a hold, havas országút gyanánt fehérlik a magasban a tejút, Szlyuka és Malinka béké-

sen vontatja a körtével megrakott szekeret s rövidet szippantva, ott pipál a körtén apóka.

Azt gondolta Szamo:

— Már az igaz, hogy számár vagyok. Ha másnak a retyerutyáját vinném eladni Losonera, háromszáz korona fuvarpénz ütné a markomat, de mert a magamét cipelem: kétszázzal fognak kifizetni.

Megvakarta fülét a szilvafáról metszett ostonnyéllel s dohogva ismételte magában a fölháborító igazságtalanságot.

Ha csak fuvar adok: háromszáz, ha körtét is adok hozzá: kétszáz. Száz koronámba kerül, hogy nemesak fuvar adok, de körtét is... Zrányik a pekle!...

Rettentő káromkodás következett, majd néma fenyegető mozdulat a kékkői vár felé. Ott lakik a nacselnik: ő itt a legközelebb eső oka annak, hogy Daesólamon öt év óta pipadohányt sem ér a matematika.

Apóka fejében is megmozdult egy kerék. Megindította a csillagfény mellett fölszálló pipafüst...

...Mégse olyan rossz ember ez a Szamko. Lám, fölvetett a szekérre, mintha legalább is az ő öregapja volnék... Hm. Ugyan, ráismerek-e még arra a Losonera?

Dombok, hegyhátak, szélesre nyitott völgyek maradtak el mögöttük. Csak a holdat és a tücsökszót nem lehetett elhagyni. Az velük szállt erdőközmezőkön keresztül, mintha az is Losonera igyekeznék.

Mikor Nagykürtös határába értek, hajnalodott.

A tinók szájából pókhálóvékony szálakon csepegett alá a tajték, szemük fehérje rózsaszínben játszott.

Szamo leemelte izzadt nyakukról az igát, szénát vetett eléjük s maga is falatozni kezdett.

Apóka csendesen, lélekzetvétel nélkül bóbiskolt a körtén.

— Talán nem ébred föl — sandított feléje Szamo s óvatos mozdulattal szegett magának egy karéj kenyeret. — Nem eszik ugyan már az ilyen öreg ember sokat, de a szalonnában minden falat számít... Majd ügyelek, hogy föl ne ébredjen...

Fogaival vigyázva kikerülte a kenyér ropogós héját. Nem csúcsogott, nem szipákolt s akkorákat nyelt, hogy a lefojtott levegő panaszos korgásként kereste nyelöcsővében az utat felfelé-lefelé egyaránt, míg végre félrelökött az útjából ádámcsutkát, nyelvet és állkapcsot s viharos csuklás alakjában egyesült a külvilággal.

— Boh daj!... — kapott utána Szamo —, most fel fog ébredni!

De bizony nem ébredt fel apóka még erre se.

A tinók is jóllaktak, Szamo is eltette a szalonnát s apóka csak ült-ült mozdulatlanul a helyén, mintha legalább is fogadalmat tett volna, hogy addig egy tapottat se moccan, míg ki nem költ minden körtét, amit alája raktak.

A kocsi újra elindult. Most már sűrűbben követték egymást a falvak, Esztergály, Sztregova és a híres Szentpéter — ahol újév hajnalán esztendőről-esztendőre megjelenik a dicsfénytől övezett menyeyei kapus. Végigmegy a főutcán (nincs is ott

más), bekopog a paphoz, meg a bíróhoz, azzal „te vigyázz a lélekre, te vigyázz a testre!” mondással eltűnik az öreg Gelyo istállója mögött. Hogy hova, azt senki se tudja, mert eddig senki se mert utána-nézni.

Elmult már dél is. Tamásfalva következett, az utolsóelőtti falu Losonc előtt s apóka még mindig nem nyitotta ki a szemét.

Szamo nagyot lökött az ostornyéllal az öregem.

— Hat hold pampuska! Keljen már fel! Mindjárt Losonecon vagyunk!

Hanem apóka még erre a hangos biztatásra se kelt fel. Ehelyett hirtelen összenyaklott s legurult a szekérről.

— Mit csinál?! — mordult fel Szamo. — Nem tud vigyázni? Hó, Szlyuka! Hó, Malinka! Hohó!

Apóka nem mozdult és nem felelt.

Erre a csodára már Szamo is lehajolt a földön fekvő aggastyánhoz s az arcába nézett.

— De hisz ez meghalt! — kiáltotta hűledezve.

Hátralépett és összefonta a karjait.

— Tegnap még maga mászott fel a kocsira.

Megdörzsölte az állát.

— Persze-persze, tegnap még felmászhatótt...

Hanem most... Most próbáljon felmászni, hm.

Némi hallgatás után hozzátette:

— Aki egyszer kilencvenéves...

Legyintett, elfordult, sercentett.

Ennyiből állott a halottasbeszéd.

Most a körtére esett a tekintete.

Megtántorodott.

— Mi lesz most már a körtével?

Persze, a körte! Mert ha valaki kilencvenéves korában elejti a kanalat, azon ugyan kár óbégatni. No bizony, hát hova indul a gyerek, mihelyt a lábát emelni tudja? A saját sírja felé. Apóka is oda indult s oda érkezett. Az volna a furesa, ha ebben megakadályozná őt valaki. Hanem ha ezt a koesi körtét Losonc küszöbén vissza kell fordítani Dacsólamra, az teremtuccse nagyobb arculesapása lesz a természetnek, mintha apóka most egyszerre elkezdene fiatalodni s reggelre kelve iskolásgyerekké változnék.

Nem is gondolt arra Szamo egy percig sem komolyan, hogy amit ő Dacsólamtól Tamásiig hozott, azt máshova vethetné a rendeltetése, mint a losonci piacra. Jó-jó, de mi történjék addig apókával?

Itt van la. Ennek az öregnek is most kellett meghalnia! Nem várhatott volna legalább addig, míg visszatérnek Dacsólamra a kétszáz koronával. Zatraceni! De sürgős volt a dolga, hogy már Tamási előtt beadta a kulesot.

Káromkodott Szamo, mint a jégeső.

Szidta a tinókat, hogy nem léptek gyorsabban, Katkát, hogy az öregapja pártjára állt, apókát, hogy Losoncra akart jönni s az országutát, mert az úgyis arra való, hogy szidja boldog és boldogtalan.

Mikor mindegyikkel végzett, sötét elhatározással nézett körül, odaugrott apókához, megkapta a lábát s elkezdte őt vonszolni az útszéli árok felé.

Az új kalap elgurult apóka fejéről, a hosszú ősz haj barázdát húzott a poros úton, s a márványfehér arc komoly vonásai olyan különös fenséggel világítottak Szamo arcába.

— No, no, apóka, azért ne haragudjon — morogta zavarodottan Szamo —, csak ide viszem az árokba. Fűvel, falevéllal betakarom; eladom a körtét, aztán visszajövök s hazaviszem.

Apóka nem haragudott, de valahogy oda se hederített Szamo mentegetődzésére. Szája böles nyugalommal húzódott meg az élesen kingró orr határozott vonala alatt s a két kialudt szemgödör olyan kifejezéssel nézett az égboltozat felé, mintha a csillagok minden titkát kitanulta volna tegnap este óta.

Szamo csendesen leeresztette a földre a két csizmás lábat.

— Ez nem apóka — gondolta. — Apóka kiesi volt, ráncos és veszekedő. Ez pedig olyan, mintha nemcsak itt, hanem a másvilágon is *úr* volna.

Apóka azt se mondta: igen, azt se mondta: nem. Hallgatott.

Szamonak se jött szó az ajkára.

Sokáig nézte a halottat — leeresztett kézzel, mozdulatlanul. Aztán hirtelen átnyalábolta, felemelte, odavitte a kocsához, reszkető kézzel helyet csinált neki s lefektette az édes illatú császárkörték közé.

S megindult vissza a dacsólami országúton...

...Fekete felhő szállt a gyász hírrel Dacsólam felé. Mire Szamo Kürtösre érkezett, azt is tudták már odahaza, hogy halt meg apóka.

— Szamo a körte árából felöntött a garatra, összeszólalkozott az öreggel, megkapta a torkát s addig rázta, míg tartott benne a szusz! — mondta Styetkáné.

A félszemű Hrivnyák Tera más véleményen volt:

— Szamo régen rossz szemmel nézi az öreget. A losonci út alkalmat nyújtott rá, hogy eltegye láb alól. Biztosan részegséget színlelt s úgy verte agyon hazafelé jövet. Ez az igazság. Megesküszöm rá, hogy nem volt berúgva. Csak tettette magát, hogy könnyebben kibujhasson a büntetés alól.

A nép csoportokba verődve hallgatta a két órákumulót s Szamo talán még a kékkői várig se jutott el s szülőfaluja készen volt már a nyakára szánt hurokkal:

— Az öreg Szikorát nem szabad addig eltemetni, míg meg nem vizsgálta a kékkői hatósági orvos!

Hanem igazában Szlyuka és Malinka volt csak megakadva.

— Mi történhetett? — ütődött egymáshoz tanács-talanul minden telefonoszlop után a két nedves orr. — Ilyet még nem pipáltunk, mióta Losonera járunk. Tamásiig elrugtatni egyetlen etetéssel s az-zal hajde! az egész terhet visszacipelni Daesólamra. Valami rettentő dolognak kellett történnie.

Csigalábon haladtak az órák, még lassabban a falvak, végre mégis kiütközött a fák közül a daesó-lami torony.

Most valahogy az is másmilyen volt, mint egyébkor.

A harmadik ablaka tele volt emberekkel, akik kiabáltak, hadonáztak, aztán egyszerre úgy eltűntek, mintha ott se lettek volna.

Szamo szemére húzott kalappal ért a faluhoz: valami szokatlan teher nehezedett a szívére, mikor az első ismerős házakat megpillantotta.

Az út közepén embertömeg sötétlett. Elöl a bíró, a bakter, a harangozó, utánuk a sok koma, sógor és szomszéd.

— Engem várnak — markolta meg Szamo az ostor nyelet. Mit akarhatnak tőlem?

Megállították.

— Hol van apóka? — kérdezte a bíró.

— A ponyva alatt — mondta Szamo.

— Nem szabad haza vinni, míg az orvos fel nem boncolta. Nagyon furesán halt meg.

— Biz az elég furesán halt meg — bólintott Szamo.

A bíró hátravetette a ponyvát.

— De hiszen — mondta felderült arccal — *a körte is itt van.*

— Hogyan? *A körte is?* — kérdezték hitetlenkedve a hátrább állók.

— Persze — morogta Szamo. — Hogy essen bele a blinyicska!

Apóka pedig ezalatt esendben, komolyan feküdt a körtén s nyugodtan várta, hogy a körte után majd csak rákerül az ő érdemeire is a sor, de bizony hiába várta.

Tíz fullajtár is szaladt ugyan a falu felé, de mind csak azt kiabálta:

— Itt *a körte is.* Visszahozta Szamo *a körtét is.* Visszahozta!

— Hogy visszahozta? *A körtét is?* — kaptak a szón az atyafiak, de hiszen akkor magától halt meg az öreg Sudrava! Mert Szamonak biztosan lett volna hozzá esze, hogyha egyszer megöli: visszafele ölje meg az öreget, mikor már zsebében van

a körte ára. Ha visszahozta, az más. Az akkor egészen más. Akkor Szamo ártatlan.

A bíró odalépett Szamohoz, kezét fogott vele s közben a kisbíróhoz fordult:

— Szalasszatok át Kékkőbe egy cigányt, hogy nem kell az orvos. Szamo ártatlan, Sudrava bátya öregségében halt meg.

És hozzátette:

— Kilencvenesztendő életére nemcsak a szokás kívánta így, hanem a *becsület* is. Harangozzatok be neki!

Szamo felnézett az égre s mélyet sóhajtott:

— Hüh, be nagy szakadék mellett jártam!

S ment az asztaloshoz koporsót rendelni...

A körtét bizony csak harmadnap, a temetés után, lehetett elvinni Losonera.

Hanem most legalább szerencsés vásárt csinált vele Szamo.

Megvette az egészet a tiszti étkezde — s hozzá *háromszáz koronáért*.

Vacsorára mindjárt abból szolgáltak fel a tiszturaknak.

— Ejnye — mondta Formanek nadporuesik (főhadnagy) —, de furesa szaga van ennek a körtének.

Mire az őrnagy, Karel Pohili, megvető hangon hurrogta le:

— Barom! Hiszen éppen az a jó rajta! Nem látod, hogy ez császárkörte?

INGYEN NAPSZÁMOSOK A KÉKKŐI VÁRBAN

Mihez is hasonlít Kékkő?

Ha Zsély felől nézzük, olyan, mint valami hatalmas csatahajó, mely büszkén fúrja sziklákkal páncélozott orrát a szerényen két oldalt húzódó földhátak közé.

Igen ám, de Antalov Jano, a lesti bíró megesküszik rá, hogy nem hajó az, hanem jóllakott oroszlán. Mert ugyan ki hallotta már, hogy Kékkőt Zsélyből nézze az okos ember. A lesti országútról kell azt nézni, arrafelé mutatja meg az igazi természetét.

Ebben bizony meg lehetne nyugodni.

Csakhogy errefelé addig nem teljes semmilyen vita, amíg Mravik, a sztrácini útkaparó nem csapja rá nyomatéknak a maga véleményét.

— Hogy hajó? Vagy oroszlán? — Mekkora tévedés! Hiszen a vak is látja, hogy csirkére vadászó kánya. Csak Sztrácin felől kell nézni. Ő a kánya, mi vagyunk a csirkék.

Ezt mondja Mravik.

Van valami igazság mind a három felfogásban.

A középkori rablólovagok híres erőssége sokáig volt csatahajó. Ostromolták a korszellem hullámai. Nem sokat törődött velük. Közéjük vágta kemény orrát s a hullámok elsimultak.

Aztán jóllakott oroszlán lett, melyet azonban nem tanácsos háborgatni. Nem is háborgatta senki. A

királyok is legfeljebb annyit kérdeztek róla: — Szunyókál-e Kékkő?

Ha szunyókált, ők is békésebben szundítottak.

Hanem ami igaz, igaz. Mravik véleményét se lehet figyelmen kívül hagyni. Nem bizony. Mert Kékkő — ami azt illeti — csirkére vadászó kányához is hasonlít: csak Sztrácin felől nézze az ember.

Hogy volna ezek után tárgyilagos igazság a földön?

•

Először a Balassáké volt a vár. Aztán a Forgáchoké. Aztán az Almássyaké. Almássyektól megvette a cseh állam. Adott érte kétmillió cseh koronát s berendezte járási székhelynek.

Mit érezhettek az évszázados platánok, nyárfák és gledicsák, mikor az első cseh teherautó végigdübörgött a várba vezető roppant serpentinén — megrakodva a csaszlaui bútoripar remekeivel —, az Isten tudja. Nincs sehol se feljegyezve. Ha csak az nem számít történeti dokumentumnak, hogy az ősi fák azóta öklömnyi mézgakönnyekeket sírnak. Szépen odaillenek ezek a magyar és tót nép könnyeihez, melyekkel a cseh uralom egy órára sem szűnik meg a Felvidék földjét öntözgetni.

A könny nemcsak éget, hanem termékenyít is. Vajjon miféle új vegetációt termékenyítenek a kékkői vár parkjában a tót nép könnyei?

Van a ritka élőfák és cserjék között egy-egy friss parcella, mely visszafojthatatlanul azt a bizonyosságot ébreszti az emberben, hogy itt a park igazgatósa nyáron egy valóban közhasznú dísznövényt termel, amit úgy hívnak, hogy: krumpli.

Odább sárgarépától származó hegeket takargat a föld. A mohácsi vész esztendejében ültetett tiszafának pedig akkora tormagyökerek alkotják állandó társaságát, hogy kézigránátnak is elszolgálnának. S miért ne? Ki tud olyan gyökeret, amelyik jobban illenék a hajában főtt kolbászhoz, mint a torma? Senki. Ilyen ember nincs a világon.

Hát Mária királyné rózsafája? Az se kisebb nevezetesség. Azelőtt a régi urak idejében bizony nehezen akadt volna rá az ember. Ki vetne ügyet egy combvastagságú törpe fára, mely ilyenkor össze nem is virágzik, nem is illatozik, csak tíz-húsz, sugarasan szétágazó kopasz vesszőt lök ki magából. Most könnyű rátalálni. Hja, két esztendő óta jelentős missziót tölt be. *Köcsögtartó*. A gondnoknének támadt az az utólérhetetlen ötlete, hogy a szeptemberben lehulló rózsákat novemberre austerlitz-i köcsögökkel helyettesítse. Nem lehet azért azokat onnan ellopni. Mindegyiken rajta van a gazda neve: P. V. — Prasek Vratiszlav.

A kavicsal felszórt várudvar közepén különös szökőkút vonja magára a figyelmet. A medencéje márványból van, a vizet okádó Hermes-alak pedig bronzból. Bizonyára az idők változásának tulajdonítható, hogy Hermes régen felhagyott a víz kiölelésével, ahelyett fázékonyan húzódik Prasek úr prémes télikabátjába, melyet a nyári naftalinozás után az ő meztelen vállán szellőztetnek. Drága, finom kabát az. Szilszkin a gallérja. Prágában vették. Ezeröttszáz koronába került. Micsoda megtiszteltetés arra a buta szoborra, hogy belebujtatták. Bár hiszen úgy hírlík, hogy mint szobormű a szökő-

kúti ifjone sem éppen utolsó munka. Valami francia plasztikás „reszelte“, aki régesrégén egy francia királynak („Lojzinak“ hívták, ha igaz és tíz örültön is túltett) készített hasonlókat. Hanem azért a télikabát persze mégis csak egészen más.

Hiába no: a civilizációval okosodnak az emberek. Balassa Menyhárt se gondolta volna négyszáz esztendő előtt, hogy hálósobája ablakában, ahonnan ő hat hónap alatt hat asszonyt lökött a mélységbe, Tomek őrmester százhuszkilós felesége fogja — a női nem újkori biztonságának fényes igazolásául — a vacsoráról maradt lekváros *knédlit* tartogatni.

Sehol semmi feudális előkelősködés, sehol semmi hazug romantika. Minek az? Meg lehet azt enni? Vagy fel lehet húzni, mint a nadrágot? Kamatozik az? Vagy meghosszabbítja az életet?

Nem és ezerszer nem.

Az őrbástya repkénnyel befuttatott mellvédje előtt hármass porolóállvány terpeszkedik. Rajta a járásfőnök (nacselnik) ebédlőszőnyege. Két halinás tót porolja inaszakadt buzgalommal.

Valamikor innen sasszemek néztek alá a messze tároló Ipolyvölgyre. Ha Gyarmat felől lovasemberek alakja vált ki a homályból, megfújták a trombitát s a porolást lent végezték el a füzesek között.

Most is porolnak, csak hogy főnt a bástyán.

Az egyik atyafi arca ismerős — megkérdezem:

— Nem esztergályi ember maga, bátyó?

— Dehogynem, dehogynem... Az úr meg talán...

— Persze, hogy az vagyok. De magáról beszél-

jünk. Hogy vetődött ide Esztergályból? Csak nem állt a naeselnik szolgálatába?

— Állt a pelsőci fakanál. Az kéne csak.

— Hát mit csinál akkor itt?

— Hm... — húzta fel homlokán a bőrt ravaszul az öreg —, mit csinálnék? — *Ülök.*

— Ül? Miért?

— Mert két napig nem ment a fiam, Janko, iskolába.

— Micsoda? Magának még iskolás gyerekei is vannak?

— Van nekem még kisebb is, mert tetszik tudni: könnyebb abból világra hozni az elsőt, mint az utolsót.

— Aztán, ha a gyermek nem megy iskolába, bezárják az apját?

— Be bizony, kérem. Vagy az apját, vagy az anyját. Egy hét leforgása alatt jelentkezniök kell.

— Brindza és sztrapaeska! Talán bizony a társa is azért került ide?

— Mi másért került volna?

— Ez aztán kultúrpolitika! — gondoltam elismeréssel s szórakozottan vetettem oda az öregnek még egy kérdést:

— Aztán porolnak, mi?

— Porol, aki porol, van itt munka annyi, mint a kosz.

— Hát többen is vannak?

— Vagyunk-e? Csak Esztergályból tízen álltunk be ma reggel. Hol van még Ebeck, Pelsőc, Zahora, Lest, meg a többi.

— De hát mi az ördögöt csinálnak annyian?

— Ki kosarat fon, ki fát vág, ki galyat hord téli tüzelőnek. Az asszonyok pedig súrolnak, mosnak, szőnek, a konyhán segédkeznek. Harminc cseh hivatalnokot hoztak ide a „felfordulás” után. Csak győzzük őket kiszolgálni.

— No és meddig tart a büntetés?

— Egy napig, két napig, három napig. Amíg újak jönnek.

— Annyi itt az iskolakerülő?

— Bizony, kérem, akad bőven. Különösen, hogy néhány hete valami kiütéses betegség tört ki a gyerekek között. Ameddig lehet, csak elzavarjuk őket reggel hazulról. Az enyém is olyan dagadt fejvel járt három napig az iskolába, mint a rocska. De aztán egyszerre rázta a hideg meg a meleg, forgott vele a világ, lépni se tudott — hát otthon tartottuk. Így van ezzel mindenki.

— De már betegség esetén csak nem büntetik meg a szülőt?

— Miért ne? Az a kérdés, volt-e a gyerek iskolába vagy sem.

— Hát az orvos?

Az öreg megdörzsölte borostás állát:

— Persze... az orvos. Hát hiszen az orvos ad igazolványt, hanem előbb el kell hozatni Kékköből s megfizetni a fáradságát: az száz korona. Száz korona: tíz napi munkabér. Ki győzné azt megfizetni.

Most néhány 13—14 éves gyerekleány érkezett a bátyára. A száraz avar összegereblyezéséhez fogtak.

— Talán ezek is? — mutattam rájuk.

— Ezek is — morogta az öreg Jalovicska.

— De hiszen ezeknek még nem lehet gyerekük.

— Nines is, *Ezek másokért ülnek.*

— Másokért?

— Az ám. Ki apjáért, ki anyjáért, ki testvéréért, ki meg *napszámba.*

— Micsoda? Hát még napszámba is szokás ülni?

Az öreg komolyan bólintott:

— Bizony, uram, maholnap ez lesz az egyetlen keresetünk. A cseheknek mindegy, hogy ki ül, mert nekik napszámos kell, nem szülő. Mi pedig... hiszen eleinte mi is furesállottuk a dolgot, de most már nem csodálkozunk rajta. Nem csodálkozunk mi most már semmin. Üsd, Jano!

Azzal flötty! A tenyerébe köpött s akkorát húzott a szőnyegre, hogy nagyobbbat szólt, mint a Balassák ünnepi mozsarai.

Zúgó fejfel botorkáltam le a lépcsőn a várudvarra.

A főbejárat előtt a szklabonyai tanítóval, Sztraka Péterrel ütődtem össze.

— Ejnye — rázta meg a kezemet a derék iskola-mester —, micsoda véletlen találkozás. Szép a kilátás a bástyáról, úgy-e?

— Felülmulhatatlan. Hát tanító úr mi járatban van?

Sztraka Péter kétszer is körülnézett s aztán nagy óvatosan a fülembe súgta:

— Hozom a mulasztási kimutatásokat...

•

Már most tudja Isten, mihez hasonlít a kékkői vár.

Esztergály felől nézve mégis csak legjobban hasonlít Mátyás király horgászó rókájához.

AHOL ÉJTSZAKA IS VILÁGOS VAN

Azok a kerékvágások.

Elindulnak valahonnan a föld másik oldaláról. Hat arasznyi távolságból kergetik, hajtják, üldözik egymást, mint fáradhatatlan kengyelfutók, megállás nélkül.

Hanem akkor egyszerre előttük terem a szuhányi hegy. Az országút nekimegy, megáll s vége! Nyoma se, pora se marad; meg se koppan, meg se torpan azon a hatalmas alkotmányon, amivel itt a világot bedeszkázták.

Akárki deszkázta be, szépen deszkázta be.

Mint titáni boltozatú homlok hajlik hátra a büszkén domborodó hegyoldal. Nyugalom, erő bölcesség fészkel mázsás dudorai között. Csupa olyan tulajdon, amit a régi világban dicsőséggel használhatott — s aminek a hétköznapiak homokjában semmi hasznát nem veheti. De azért felséges öntudattal veti hátra ma is százados tölgyekkel benőtt üstökét s farkasszemet néz kérlelhetetlen ellenségével: az országúttal. Mert ők már sohase fogják egymást megérteni. Hegy és országút: természet és civilizáció. Ma ez kerekedik felül, holnap az — s ki tudná megmondani, hogy mi lesz holnapután...

...Az országút hozta a szuhányi tótok közé Blehaecsek Jaroszlávot is.

Nem várta senki, küldeni azonban bizonyára

küldte valaki, mert peckes léptekkel haladt el az alvág vályogból rakott házai előtt, két kutyát oldalba rúgott, a jegyzőnek nem köszönt, a szemközt jövő Drapák Misónak pedig odabökött a melle közepére, azzal kiviesorított foggal valami ilyesmit kérdezett tőle:

— Hrtty — frtty — trrtty?...

— Igen — toltá át Miso baloldalra a pipáját —, ez az a híres Szuhány, ahol elfogy az országút, erdőben nő a jó gesztenye s ahová esch még eddig be nem tette a lábát. Ez az. Elejétől a végéig...

Az idegen türelmetlenül legyintett, s most már élesen tagolva a szavakat, minden szájnyitás után nagyot rántott Miso tarisznyszíján.

— Kell is nekem gesztenye. Hol lakik a bíró?

Mire Miso is hátraszegte az orrlyukait, keresztülköpött a kérdezősködő fején s csak aztán válaszolt a szemfoga mögül.

— Látja az úr azt a viskót a hegyoldalba?

— Látom, hogyne látnám.

— No ha látja, akkor sétáljon fel oda, ott találja az ökreimet: azok majd megmondják, hogy hol lakik a bíró.

Azzal helyrelokte a tarisznáját, sarkonfordult s úgy otthagya az út közepén a meghökkent jövevényt, mint tehén a csalánat.

... Ilyen ember is akad a tótok között, de csak a szuhányi határban.

Szuhánnyal csinálta meg azt a tréfát is a természet, hogy míg köröskörül északnak éppúgy, mint délnek — nefelejeskék szemnél egyéb se nyílik a szalmasárga hajfonatok alatt —, addig itt éjfekete

hajjal jön a gyerek a világra s koromszálú pillái közül az edzett acél mélységes kékje tündöklök elő.

Csinált aztán valami komoly dolgot is.

A pribelyi tót *alázatosságban* régi versenytársa a lehotainak. *Szívjóságban* a prenesovai *hutaré* a pálma. *Humorban* utólérhetetlen Lukovka. De olyan nyílteszű, önálló, eredeti emberek aligha teremnek másütt a Kárpátok széles tüzőjében, mint Szuhányon...

Blehaesek Jaroszláv hosszú kérdezősködés után megtalálta a bíró házat.

Nagy kékbetűs tábla hirdette az eresz alatt, hogy:

Itt lakik

Rapota Jano,

Szuhány község bírója.

Balra hajts! Jobbra előzz!

Ne lopj, ne hazudj!

Velősebben és találóbban csak a próféták oszthattak volna erkölcsi és életigazságokat *egy füst alatt lónak és embernek*. Vagy talán ők se. Hiszen ebben a pár sorban minden együtt van, amire Szuhány községnek szüksége lehet. Aki a lovat balra hajtja, az össze nem akaszthatja a löcsöt szembejövő felebarátjával. Aki pedig nem lop és nem hazudik, az nem húzhat ujjat a Gonviseléssel sem. Mert aki nem lop, az beéri a magáéval; aki beéri a magáéval, az elégedett ember s az elégedett embert szereti az Isten. — S aki nem hazudik?

De iszen, aki nem hazudik, az már kétszer is meggondolja, hogy olyan habaszba ártsa-e magát, amit ország-világ előtt kell majd magáról letörölgetnie.

Rapota Jano ezzel a három törvénnyel támasztotta alá Szuhányon az erkölcsi világrendet. Az igaz, hogy azért se nem lopnak, se nem hazudnak kevesebbet a falujában, mint akárhol másutt a világon, no de hiszen azt még Szlivka Matyej is tudja, hogy a törvényeket nem annyira kigondolni nehéz, mint inkább megtartani.

Hanem aztán vannak persze Szuhányon is bűnök, amelyeket nemesak hogy Rapota Jano, de a legcsavárosabb eszű törvényhozó se tudna megfelelő kategóriába sorozni. Itt van mindjárt a kis tizenkét esztendőes Rapota Misko esete.

Mikor Blehaesek Jarosláv betért a községháza udvarára, felhőkergető ordítás ütötte meg a fülét: Rapota Jano két tenyérrel verte Miskót, az unokáját.

Mi történt itt?

Bizony elég furesa dolog történt. Rapota Jano négy nap előtt szögbe lépett. S mi való az ilyen sebre? Szalonna!

Mintha szerelmi bánata lett volna, olyan fájó szívvel kanyarított le egy hüvelykujjnyi darabot a padlásgerendán lógó füstölt szalonnából. Forgatta, tapogatta, szagolgatta, kétszer is a szájához indult vele, míg végül mégis a lábára kötötte.

Most aztán a sebet át kellett kötni. Leesavarta róla a rongyot, leválasztotta a szalonnát s odatette egy kiálló békasóköre.

Honnan, honnan nem, biztosan valamelyik eper-fáról odavetődött Misko s míg az öreg Rapota ott szuszogott, hűmmögött a talpa fölött, — kenyeret húzott elő a zsebéből s a kőre készített szalonnát szép csendesen elkezdte majszolni.

Mire az öreg iszonyú sejtelemre döbbenve fölpillantott, Misko elégedett arccal éppen az utolsó falatot dugta a szájába.

— Hol a szalonna? — ordította Rapota.

— Jaj! — nyöszörgött szegény Misko —, azt hittem, hogy *láb*ra már nem lehet használni.

— Mit, hogy *láb*ra nem lehet használni? Hát azt akarod velem elhitetni, te szemtelen muska, hogy akad olyan számár, aki azt hiszi, hogy a talpa kényesebb a szalonnára, mint a nyelve. Gyere csak, gyere! Most mehetek új szalonnát vágni! Nesze, nesze: ez is a tiéd! Ez is! Ez is!!...

— „*Nazdar!*“ — emelte meg kalapját Blehacsek Jaroszláv.

— Mindjárt — szólt hátra Rapota —, van még vagy négy placska a tenyeremben, azt előbb a tomporára verem a gézengúzknak.

Aztán, hogy elvégezte, amit a természet követelt, hátrafordult:

— Mi járatban van az úr?

Blehacsek Jaroszláv vastag iratesomót húzott elő kofferéből.

— Prossnitzból való vagyok. Itt a születési bizonyítványom. Huszonnyolc éves múltam tavasszal.

Rapota Jano rövid kézmozdulattal jelezte, hogy ezekre az adatokra neki semmi szüksége nincs.

— Itt a miniszter ajánlólevele, ez itt a zsupáné, ez meg a nacselniké. Elég?

— Sok. Szuhányon nem kell semmiféle ajánlólevél. Ha megtartja a törvényt, elhálhat békén a szénakazlak alatt, ha nem tartja meg, akkor más szállásról gondoskodunk.

— De én itt akarok letelepedni.

— Hogyan? Letelepedni? — húzta föl homlokára a szemöldökét Rapota. — S ugyan hová? Nincs itt üres ház a faluban egy sem.

— Majd építék én magamnak.

— S addig hol lakik az úr?

— Itt a községházán; az is benne van a nacselnik levelében.

Erre már mégis csak kibontotta Rapota Jano azt az istentelen paksamétát s mire a végére járt, megértett belőle annyit, hogy Blehaecsek Jaroszláv úr igen kiváló férfiú, aki a községnek díszére fog válni, miért is ezennel lehasítanak neki negyven hold földet az uraság birtokából, ott kap telket, ahol választ magának, ott kell neki engedelmeskedni, ahol parancsolja, a köztársaság pártfogása alatt áll, ki-nevezett megyebizottsági tag, stb., stb. Szóval, hogy ezentúl Szuhányon nem Rapota Jano van igazában odahaza, hanem Blehaecsek Jaroszláv.

— Jól van — vakarta meg a füle tövét Rapota — értem én az írást. Cseh ugyan eddig még nem volt nálunk, mert ha jött, elkergettük, — de az úr nem hozott puskát magával, arról meg nem tehet, hogy Prossnitzban született, hát zrányik metav (vitte volna az ördög), itt lesz a kvártély, tessék besétálni!

Két mennyezetes ágy volt a szobában, dagadó

cihákkal. Középen vaskos tölgyfaasztal, körülötte faragványos lócák, a sarokban kemence, melynek oldalára csapva, nedves ruhák száradtak.

Blehacsek Jaroszláv lerakta a motyóját s azt mondta, hogy tisztálkodni szeretne.

— Katka! — kiáltott ki az ajtón a bíró — vizet Blehacsek úrnak.

Egy pere alatt ott volt a víz. Nemesak Katka hozta, aki már túljárt az ötvenen (akkor kezd csak kíváncsi lenni az asszony), hanem még vagy három menyecske. Friss szagot csaptak a szobában s úgy izgett-mozgott rajtuk minden, hogy Blehacsek úr előbb törülközni kezdett s csak aztán szappanozta be magát.

Majd az is eszébe jutott, hogy borotválkoznia kellene.

Kinyitotta a kofferét s újfajta borotvakészüléket hámozott ki az ingek s egyéb váltóruhák tömkelegéből.

Már most a bíró három veje is körülállta.

— Jó masina — vélte Gyuro, az ezermester

Egyszer-kétszer végighúzta a fényes gereblyét a keze fejen és visszaadta Blehacsek úrnak.

— Én is csinállok ilyet, ha akarom.

— Hogyan, te? — bámult rá a többi.

— Fésűt kötök a borotvámra.

Blehacsek úrból kitört a nevetés.

— Hahaha, hogy fésűt köt rá. No az már alig hiszem, hogy sikerülne. Varas lesz két hétig az álla, ha azzal borotválkozik.

S elégedetten símogatta végig a maga arcát.

— Készen vagyok. Olyan a bőröm, mint egy

szopósgyereké. Nem rossz, mi? Akáresak egy háromhónapos csecsemőé.

A bíróhoz fordult.

— Szeretném megnézni a falut.

Rapota Jano dűnnyögve húzta fel a vállát.

— Nem bánom, gyerünk.

Az utcára nyíló reteszes ajtónál hirtelen megállt a vendég, szemébe nézett a bírónak s azt mondta:

— Bíró úr, nekem nagyon fontos megbízatásom van.

— Hm, hm, no, no — emelgette a lábát Rapota Jano.

— A *republika* jóléte függ attól, hogy derekasan teljesítem-e kötelességemet.

Erre már nem szólt egy szót se Rapota Jano, hanem hallgatott, mint a vackor.

— Sok mindent fogok kérdezni; kérem, feleljen rá a tiszta tényállás szerint.

Rapota Jano szemére húzta a kalapját s most már a lélekzetvétele se hallatszott.

A korcsma mellett ezt kérdezte Blehaecsek úr:

— Kik a faluban a kispapdapártiak?

— Antalov, Andok, Apko... — hadarta Rapota.

— Kik a szocialisták?

— Pribák, Szlinesok, Gyurkan...

— Kik az autonomisták?

— Belic, Kesko, Trubelya...

— Kik a magyarónok?

— Csabrda, Hamrák, Krkos...

Blehaecsek úr mindent gondosan felírt a noteszébe, azzal zsebrevágta a terhelő adathalmazt, megtapogatta, hogy nem esúszott-e a bélés mögé valami s

azontúl már csak közömbös kérdéseket tett fel Rapota Janónak. Hogy mikor épült a templom?... Kié az a nagy sárga ház? Továbbá, hogy kinek a felesége az a menyecske, aki ruhát mos amott a patakban s fehérebb a térdhajlása, mint az úri nagyságaké Prossnitzban...

Jó volt a lakás is, meg az ellátás is a bíró házában, az uraság is megkapta a nacselnik leiratát, hogy Blehacsek úrnak telket és földet juttasson, Rapota Jano pedig csak úgy szórta magából az adatokat, ha befolyásos vendége valamit kérdezett tőle, — s Blehacsek úr néhány hét leforgása után mégis úgy kezdett viselkedni, mintha nem találná helyét a faluban.

Egyszer az uraság krumplitáblájának végében látták egy hangyaboly mögött lapulni s a krumplit véletlenül éppen mezítlábas asszonyok töltötték. Máskor meg valami tehén lépett a hátára a patak mellett egy csalánnal benőtt gödör fenekén s a patakban éppen a szép Kleckárné fürdött s mi tagadás, csak egy szál pendely volt rajta.

Később, cseresznyeérés idején, reggeltől estig a cseresznyefák között bódorgott s ha meglátta, hogy a távolban szoknya virít valamelyik fa tetején, kilométeres utakat tett arrafelé négykézláb valami teljességgel érthetetlen mánia ösztönzésére.

Valahogy az étvágya is romlani kezdett. A jó tejfeles cukorbablevest csak ímmel-ámmal ette, sokszor elsápadt evés közben, ilyenkor letette a kanalat, mohón felhajtott egy bögre vizet s felkelt az asztaltól.

Éjjel nyögött, hánykolódott, mint a friss lucerná-

tól megzabált ökör. Délelőttönként pedig csak nézett-nézett maga elé, mintha ébren akarná megtalálni azt a zsineget, amit álmában elejtett.

Már a politika se érdekelte. Nem bánta, ki a „rolnicskár“ (kisgazda) s ki esküszik Hlinkára vagy a szocialistákra: dögvővason volt testestől-lelekestől a sárga cipőbe húzott lábujja hegyéig.

Egyszer két napig hallgatott s a harmadik nap reggelén váltakozó piros foltokkal a halántékán — dadogva intézte ezt a különös kérdést Rapota Janóhoz:

— Mi — milyenek az erkölcsök a faluban?

— Kokotka, Brblos, Csopák — vágta rá a derék Rapota a mindig készenlétben levő névsort, de átlátva, hogy most rossz helyre tévedt a felelete, hirtelen elhallgatott s hűledezve ismételte meg a kérdést, melyet első hallásra nem értett meg.

— Az erkölcsök?

— Azok, azok; az erkölcsök — unszolta türelmetlenül Blehaecsek úr.

— Micsoda erkölcsök?

— Ejh, de különös ember maga, bíró úr... Micsoda erkölcsök? Meg szokták azt férfiak egymásközt érteni.

— Én bizony nem értem meg.

— Hát — csavargatta a fejét kínlódva Blehaecsek úr — nem... születnek ebben a faluban gyerekek?

— Már hogyne születnének... Több is, mint kellene. Van úgy, hogy kettesével, hármásával jönnek a világra, amikor kiszakad a természet iszákjá.

— Aztán a gólya hozza őket?

Rapota Jano aggodalmasan nézett végig Blehacsek úron s csendes humorral rázta meg a fejét.

— A gutát.

Blehacsek úr kezdte türelmének utolsó maradványait is elveszíteni: hol felállt, hol leült, hol meg nekiszaladt a szobának és nagy lépésekkel mérte hosszába-keresztbe.

— Bíró uram.

— Hallom, Blehacsek úr.

— Mit csinál Szuhányon a legény, ha megtetszik neki valaki?

— Mit csinálna egyebet? Bekopogtat este az ablakon.

— Aztán beeresztik őt?

— Ha nincs a lánynak szeretője s tetszik neki a legény, persze, hogy be.

Blehacsek úr elfulladó hangon kockáztatta meg az utolsó s leggyötrőbb kérdést:

— S hátha, mondjuk, nekem is megtetszett volna egynéhány ezek közül az ibolyaszemű szlecsinkák közül?

— Válogathat közöttük, Blehacsek úr.

Ó! Szegény Blehacsek úr! Hogy kiderült egyszerre az arca! Mint rohant a cipőjét kifényesíteni, a borotváját élesre fenni, a bajuszát rövidre nyírni s jobbról-balról leborotválni, hogy csak az orrlyukak alatt maradjon belőle valami.

Mire besötétedett, a harisnyája száráig beillatosítva, ott tiporta az agyaggal tapasztott ereszaljat — a gerlenevetésű Katusin Zsuzska ablaka előtt.

Háromszor koppant meg reszkető ujja alatt az ablaküveg, de a szíve százat ütött azalatt s a tüdeje

úgy sípolt közben, akárcsak valami kiszakadt fujtató.

Az ablak esőndesen kinyílt s harmatos gömbölyűségű felsőtestével kihajolt rajta Katusin Zsuzska.

— Ki az? — szólt ki a sötétbe.

— Én vagyok: Blehacsek Jaroszláv — forgatta zsibbadt nyelvét a szédelgő szerelmes.

— Mit akar?

— Bemenni — nyögte Jaroszláv.

— Jöjjön — mondta természetes hangon a lány.

Blehacsek Jaroszláv beesett az ajtón... Hová mentek, hol ültek le, ki adta az első csókot, ki a másodikat: ebben a percben mindez összeesapott a feje fölött s az áradat, mint valami szagos herbatéből főzött tenger, ragadta magával egy ismeretlen világ partjai felé...

— Nagyszerű falu ez a Szuhány — mondotta hetekkel később Blehacsek Jaroszláv Rapota Janónak.

— Persze — mondta a bíró —, hogy az ördögbe ne.

— Előbbre van, mint Prossnitz. Vesszek meg, ha nincs előbbre.

— Mért ne volna? — vonogatta a vállát Rapota Jano — hát olyan nagy dolog az?

Blehacsek Jaroszláv a tükör előtt állt s fésülködött. Az első hetek sápadtságának nyoma se volt már rajta. Az a Blehacsek, aki szembenézett vele a tükörből, egy jóltáplált, egészséges úr benyomását tette, aki nem vonja meg magától az élet örömeit. Bah, s ugyan mivégből tenné? Ilyen világfi csak nem siránkozhatik a prossnitzzi „szlecsinkák“ után, mikor ebben az Isten háta mögötti faluban

olyan darázstermetű hajadonok teremnek, hogy az ember akármelyiket veszi szemügyre, nem tud a helyéről elmozdulni. Micsoda hasznát venné, ha egyszerre négy szeme s hat lába volna s mindegyiket más irányba lehetne mozgatni. Ó jaj! Hiszen ennek a Katusin Zsuzskának nincs semmi hibája... Szép, kedves, odaadó, mint a párjához bűvő fecske, — de ha elgondolja, hogy mennyi még szebbet szalaszt el miatta, ó, akkor felágaskodik benne a lélek s száj nélkül is azt kiáltja a fülébe: számár vagy, Blehacsek! Számár! Mint a prossnitzi víz-hordó szamarak!

De azért este egy kicsit, tudja Isten mégis megrándult a szívetája, mikor óvatosan elsurrant az ismerős ablak alatt, hogy Blátkó Mari fehérfüggönyös ablakával cserélje föl azt a rózsaszínű muskátlival kirakott meghitt könyöklőt. — No, az egész nem tartott soká. Csak addig, amíg meg nem jelent a fehér függöny mögött Blátkó Mari.

— Ki kopog?

— Blehacsek Jaroszláv.

— Mit akar?

— Bemenni.

Most valami váratlan dolog történt. Blátkó Mari szájához emelte a tenyerét s mondott egy szót, de azt az egyet csak kutyának szokták odavetni:

— Takarocce!

Az ablak becsapódott.

— Hm. Lépett hátra Blehacsek Jaroszláv. Úgy látszik, rosszkor jöttem.

Körülnézett.

Talán jó volna Galgau Erzsit megpróbálni.

Az ablak csörögve csattant be előtte.

Mi történt ezekkel a szuhányi leányokkal? —
— csóválta szégyenpírban égő fejét. Hiszen néhány
hete még majd elolvadtak, ha rájuk nézett. Ördög-
adta! Itt van még ez a Vrbicki Tera...

De Vrbicki Teránál már nem mert bekopogtatni.

— Elég egy napra egy felsülés — gondolta. —
Majd holnap!

Másnap új meglepetés várt rá.

Még oda se ért a kiszemelt ablakhoz, mikor egy
elhajított dorong szakadt recsegve ezerfelé a kerí-
tésen s szilánkjai a háztetőig pattogtak.

Blehacsek Jarosláv lélekzetvétel nélkül futott
haza s harmadnap reggelig ki nem ütötte orrát a
szobából.

Akkor előmerészkedett s félrehívta a bírót.

— Valamit nem értek, bíró uram.

— Vajjon — hunyorított rá vissza Rapota Jano.

— Hat hét előtt bezörgettem Katusin Zsuzska
ablakán. Beeresztett.

— Tudom — bólintott a bíró.

— Hat hétig jártam hozzá s nem zavart meg
senki.

— S ugyan mért zavarták volna meg? Az lett
volna a szép — méltatlankodott Rapota Jano.

— No és tegnap — csapott le Blehacsek — elő-
ször mentem egy ablak alá s majdnem agyon-
ütöttek.

— Persze.

— Hát?

Rapota Janio elkomolyodott.

— Magának, Blehacsek úr, most már semmi ke-

resni valója Vrbicki Tera körül. Magának most már Katusin Zsuzska mellett van a helye.

— Aztán mit csináljak ezzel a Katusin Zsuzskával?

— Vegye feleségül.

— Feleségül? — bámult el Blehacsek úr —, hiszen azt is tudom, hány bordája van.

Rapota Jano csodálkozó szemeket meresztett.

— Éppen azért, legalább tudja, hogy mit kap vele. Ugyan ki az ördög házasodnék meg addig, míg nem látta, hogy mi van a választottjának a lapockája alatt.

— Hátha nem tetszik az embernek, amit látott?

— Két hétig otthagyhathja a leányt. Addig jobban kiismerhetik egymást, mint macska a kölykét. Aki hat hétig kitart, az már meg van elégedve.

— S ha én most összeszedem magam s elmegyek innen?

A bíró furfangosan mosolygott:

— Nehéz lesz. A falu valamennyi legénye két hét óta vigyáz már Blehacsek úrra, hogy meg ne ugorhassék. A szuhányi leányok becsületét nem lehet világgá szórni.

— S ha nem akarok megházasodni?

— Az is nehéz lesz. Mert innen meg nem szökhetik, más leány pedig nem fogadja be... Így van ez már ezer esztendeje Szuhányon.

Blehacsek úr rákvörösen ugrott a bíró elé.

— S ha jelentést teszek a republikának a szuhányi összeesküvőkről?

— Kik azok?

— Csabrdá, Hamrák, Krkos...

Rapota Jano elfojtott nevetéssel nyomkodta le pipájában a tüzet.

— Ilyen nevű emberek nem laknak a faluban. Ezeket a neveket én találtam ki.

Blehaček úr káprázó szemmel támaszkodott a falhoz. Valami jó gondolatot keresett a fejében, de hajtóvadászaton se futnak úgy a nyulak, mint ahogy ő előle menekültek ebben a percben a gondolatok. Csak a farka fehérlett egyiknek-másiknak, azt meg se el nem érhetette, se meg nem foghatta.

Végre nagyot lélezett.

— Azt árulja el még bíró uram, hogy tudta meg a falu, hogy én éjtszaka Katusin Zsuzskához járok.

Rapota Jano arcvonásai felséges derűt tükröztek, amikor lassan, atyai hangon így válaszolt:

— No bizony. *Magától a leánytól!* Ő mondta el mindjárt másnap reggel... Nálunk a szerelemben nincs titok, mert nincs titkolni valónk se. Tudja, Blehaček úr, — *nálunk éjtszaka is világos van.*

A szuhányi Öreghegy mintha bölintott volna egyet évezredes kőpillérei felett.

A MADÁCSKAI TOLVAJ

Madácska valaha Madách-birtok volt. Madách Gáspár szattyánesizmájának a nyoma ott világít még az egyik békasó-kőben a százados hárs alatt. Nógrádhoz tartozott Szent István óta az utolsó göröngye is. Most Zólyom megye. „Zvolenska zupa.“ A falu végére ütött vadonatúj községjelző legalább ezt hirdeti. Világoskék alapon cinóberbetűkkel. Aki kételkedik, azt ez a színharmónia van hivatva meggyőzni.

A karsú homokfutó csattogva fordul velem a faluba. Kuvaszok esaholó bandériuma rúgja és nyeli másodpercek alatt az úttest két oldalán a port. Ez az ő parlamentjük. Ezt nem engednék el a világért se. Pedig lórúgásokat jövedelmez, ostorsuhintást kamatozik, — de mégis közszereplés.

A koresma előtt nagy a vigalom. Három össze-ragaszkodott figura tapodja egymás lábát a tánc illúziójában a részegek sajátos egyensúlykeresésével. Kettő hasig felgombolt egyenruhában s ingben. Ezek „Csehszolvákia“ tartó oszlopai, a magyar csendőr-laktanyák elfajzott örökösei, a „csetnik“-ok. Az egyik közlegény, a másik őrmester, tehát: „vrchni“. Mindkettőnek szivar a szájában, azzal együtt ölelkeznek s égetik ki három-négy helyen ünneplő zubbonyukat, ami azonban semmit se von le a mulatságból. Ellenkezőleg, nagyokat kacagnak rajta, mondván:

— Barátom, Lojzik, te füstölögsz.

— Te is füstölögsz, barátocskám, Capek...

A harmadik „kamarát”: civil, az nem füstölög. Jól megnézem, ráismerek: ez bizony Frndulya Miso, a környék legveszedelmesebb tolvaja. Berúgva is a „vrchni” aranyláncára kancsalít. Mert ami ösztön: ösztön, azt nem lehet elfelejteni.

Köröskörül a szomszéd porták kerítései mögül megbotránkozva csóválja fejét Madácska mezei munkából hazatérő lakossága: tisztességtudó tótok, a jámborság karakterisztikus redőivel az arcukon.

Leszállok a kocsiról s közéjük vegyülök, hogy megtudjam, mi az oka a csetnikok jókedvének.

— Jaj, kérem — fordult felém az egyik őszhajú paraszt —, ma egy hete hazakergették ezt az istenverte Frndulya Misót a besztercebányai tömlöcből, hát most azóta nem férnek a bőrükbe.

— Hazakergették?

— Haza, kérem, tetszik tudni, Kukueska Jano nem akart érte több tartásdíjat fizetni.

— Tartásdíjat?

— Azt, azt, tartásdíjat. Tavalý vagy kétezer koronát (szokolt) fizetett el rá, most újra jött a sürgetés, hogy küldje be a pénzt erre az évre is, mert különben nem adnak tovább szállást Misónak.

— Nem értem — vallottam be zavarodottan —, az egészből semmit se értek.

— Akkor előről kell kezdeni. Miso a legnagyobb tolvaj ezen a környéken.

— Azt tudom.

— Tavalý borjút lopott Kukueskától. Eladta, elitta.

— Helyes.

— Kukueska feljelentette Misót, jött az elfogatási parancs, Misót elvitték Besztercebányára, becsukták, de mert, aszongya, minden évnek a három-negyedrészét ott tölti, a republika nem ad neki tovább ingyen kenyeret. Aki be akarja esukatni, fizesse meg a tartásdíjat...

— Teringette!

— Kukueska dühös volt. Azt mondta, fizet, csak már vigyék a faluból ezt a gazembert. No de azóta eltelt egy év s Kukueska most már dühösebb a csehekre, mint Misóra.

— Nem vagyok szegény ember, barátaim — mondta egy hete —, de ha ez így megy tovább, tönkremegyek. Azon a pénzen már négy borjút vehettem volna.

— Igazságod van, — bólintgattunk —, de mit akarsz tőlünk?

— Járuljatok hozzá a tartásdíjhoz, én egyedül nem bírom...

— Hű! Nagy láрма lett ebből. Hogy mi annak az akasztófavirágnak rakjuk össze a megtakarított filléreinket?! Kukueska az ablakon keresztül menekült a gyűlésről. Többé nem küldött egy petákot sem. Misót hazazavarta a törvényszék, a csendőrök pedig szigorú parancsot kaptak, hogy csak akkor cipeljék fel az ebadtát újból Besztercebányára, ha a károsult — (akár a régi, akár az új) — kötelezi magát a költségek megtérítésére. Már pedig ilyen bolond nem akad többé Madácskán, uram.

— Hát most már, ezek szerint, Misó azt csinálja itt, amit akar.

— Bizony, kérem, éjjel-nappal a körmére kell nézni.

— S ennek örülnek úgy a csendőrök?

A paraszt mosolyogva legyintett.

— A csendőrök annak örülnek, hogy nem kell többé ebben a nyári hőségben felgyalogolniok Besztercebányára. Három napi járás az, kérem, hegynek, mindig hegynek, olyan utakon, hogy mikor legutóbb vitték oda Misót, Capek talpán négyszer kellett a hólyagokat felszúrni, Lojzik pedig a törvényszék szolgájához érve, beállt két jéggel telt rocskába s azt mondta, hogy úgy akar meghalni.

Elképedve köszöntem meg a felvilágosítást s szinte irigykedve pillantottam Misóra. — Íme, a republika pártfogoltja!

Egy percre megállt a tánc. Felhasználtam az alkalmat s kíváncsian léptem az ünnepelthez.

— Adjon Isten, Misó, hát hallom, hogy úri kosztot ettél Besztercebányán.

Misó a térdére esapott.

— Úri kosztot?! Tiszte zrányik! (Ezer ördög!) Egy nap enni adtak, másnap meg inni. Úgy vártam mindennap azt a bögre vizet, mint az üdvösségemet!

Felültem a kocsira s a kerekek most már egészen érthetően kattogtak:

Csehszlovákia Republika...

A GAZDAG ÉS A KÖLTŐ

Mese fölé is jó volna ez a cím, különösen ha valami szívhez szóló tanulság gombolyodnék le a szabadon eresztett, színes szálak nyomán. Ám az ördög hallott olyan mesét, melyben a hőst Hlivár Jánosnak hívják, akiről hozzá egész Zólyom megye tudja, hogy se nem király, se nem királyfi, se valami gonosz szellem, hanem közönséges marhakereskedő Tótpelsőcön.

Mindegy: azért csak őt is a hatodik napon terem-tették, vele is eshetett valami emlékezetes dolog ezen a világon, aminthogy esett is... Teremturózaeskő-ját! Mi lett volna abból, ha valóban megtörténik! Ámbár az ő esete éppen arról nevezetes, hogy nem történt meg.

Város ez a Tótpelsőc. Van szolgabírája, esakhogy *szlúzsnninak* hívják. Van rendőrsége, két derék szál ember, esakhogy amíg világos van, napszámba kell járniok, ha meg akarnak élni, és este nyole óra után tehetik csak kalapjuk mellé a hivatalt jelentő réz-lapot. Van aztán Pelsőcnek cigánybandája is. Csak-hogy ki győzné lakodalommal meg keresztelővel a szuszt tartani benne, mikor a mai bolond világban az se házasodik, aki tehetné.

Ilyen körülmények között szörnyűségnek ugyan szörnyűség, de érthetőnek is érthető, hogy a két becsületes rendőr: Jakubik és Sztonoha, egy korom-sötét éjtszakán gyanus neszre lett figyelmes Hlivár uram háza előtt.

— Hallod, Jakubik? — suttogta Sztonoha.

— Hallom, Sztonoha, — lihegte Jakubik.

— No?

— No!

— Arra?

— Arra!

Lábujjhegyen óvakodtak a kerítés közelébe.

A föld alól fokozódó erővel tompa dobogás hallatszott, mintha valaki nehéz irtókapával alagutat vájna.

Sztonoha megszorította a nadrágszíját.

— Ugorjunk be az udvarra!

A kerítés nagyot reccsent, bent voltak.

Nyögve-szuszogva négykézláb másztak tovább.

Jakubik hirtelen megállt s elfojtott káromkodást hallatott.

— No tessék! Belenyultam valamibe!

— Ne törődj vele, — sziszegte Sztonoha. — Csak előre!

Hlivárék ablakai alatt kúsztak már, amikor mindkettőjük szemefehérje karikára villant a sötétben.

A hálószoa-ajtó előtt, friss földhányás tövében, méteres gödör tátongott.

...Ha gödör — ágaskodott a detektívszellem a leleményes Jakubikban — ásta valaki. Ha ásta: *szüksége* volt rá. A szükség rossz tanácsadó. A rossz Tótpelsőcön vagy lopás, vagy gyilkosság. Ne legyen Jakubik a nevem, ha nem valami hasonlóban töri itt a fejét valaki...

Visszafojtott lélekzettel néztek egymásra, majd mikor a gödörből kiinduló csatorna láthatatlan vé-

gén váratlanul felhangzott egy prüsszentés, Sztonoha fejében is kigyulladt a lámpa:

Betörők!

Jó, jó, hiszen az ész nem hiányzott: látták ők azt mindjárt, hogy gonosz kezek munkájára bukkantak; hanem már most hogy elfogni a gazembereket?

Utánuk menni — életveszedelmes. Zajt ütni — ostobaság: akkor kétszerkettő négy, hogy egerutat vesznek. Legjobb volna valami nehéz ajtót borítani a gödörre s rajta ütni, míg segítség érkezik. No persze, de hol az ajtó?

Jakubik macskaléptekkel járta körül az udvart, de bizony nem talált egyebet, mint egy jókora sűrűfonású tyúkborító kosarat, amit Pelsőcön úgy hívnak, hogy: *klonka*.

Nem sokat teketóriázott, felkapta, vitte a gödörhöz, ráborította s lelkendezve intett Sztonohának:

— Fogd a másik oldalát, ahogy csak bírod s kiabálj, amint a szájadon kifér.

Maga is nagyot lélekzett s torkaszakadtából ordította:

— Gyilkosok! Betörők! Haramiák! Reta! Reta! Segítség! Segítség!

A környék percek alatt megmozdult. Kutyák vonították négyfelől a feleletet. Innen is, onnan is ajtódurrogás hallatszott. Mindenekelőtt azonban a gödör elvenedett meg.

Két fej, négy kéz rontott alulról egyszerre a klonkának. A fejek nagy recsegés között utat találtak valahogy a klonka felső nyílásán, de nem lehetett többé egyiket se visszahúzni. Ami pedig a borító

alá került végtagokat illeti, azok megszűntek használni a gazdáiknak, a két kétségbeesett, földszagú kísértetnek, akik nem tudva, hogy micsoda istentelen gépezetbe kerültek, a leggonoszabb sejtelmektől terheltlen — egymáshoz háttal lévén fordulva — őrzöngő toporzékolással vonszolták hol előre, hol hátra a pokolra való kosarat, hol meg körbe kerengtek vele, aszerint, hogy a négy rémületől feszegetett lábikra erőviszonya mit parancsolt.

— Jakubik, fogd! Sztonoha, ne ereszd! — kiáltották a fogdmegek.

— Devla! Avangyéle! Makerodáke! — viszonzottak cigányul a klonka alól.

Most hatalmas loccsanás hallatszott. Rabok és rendőrök egy tömegbe akaszkodva, hanyatthomlok zuhantak bele a cementtel bélelt kacsausztatóba.

Tele volt már szomszéddal az udvar, mikor végre megjelent az ajtóban hálóingre húzott bekecsben a gazda is, a pirosarcú Hlivár János. Megállt s felindult hangon kérdezte:

— De tulajdonképen... mi történt itt?...

Mire lucskosan, de büszkén előlépett Jakubik s a két összekötözött moréra mutatott.

— Nyugodjék meg, pán Hlivár, résen voltunk, hát nem történt semmi.

És kiegészítésül hozzátette:

— Ott az alagút, amit az ajtó alatt ástak, itt a konyhakész, amit elvettünk tőlük, amott Sztonoha orra, mely betört a dulakodás alatt s emitt az én ruhám, melyet nem lehet többé használni.

Ez bizony velős összefoglalás volt: Hlivár János megérthette, ha akarta.

Megértette... Nagyot lélezett s belecsapott a két életmentő sáros markába.

— Köszönöm, barátaim, nem fogok megfélekedzni rólatok.

Majd a két cigány arcába nézett. Először hitetlenül kapta félre a fejét, aztán nagyot kiáltott fölindulásában.

— Ó, a gazemberek! Hiszen ezek a bandához tartoznak. Peti, a *cimbalmos*, s Fuko, a *kontrás*. Tán nincs két hete, hogy tíz koronát adtam nekik Szlimák Erzsí lakodalmán. Hitvány útonállók! Akasztanivaló, utolsó zsványok!

— Instálom — próbálta magát mentegezni Peti —, megéhezstünk, gondoltuk, becsúszunk a kamrába s lekanyarítunk egy falást annak az utolsó frislingnek a salonnájából...

De Fuko kiábrándult legyintéssel szakította őt félbe.

— Kár a sóért, bibast. Ennek beszélhets!...

... Különös érzés az, mikor az embert meg akarják ölni s aztán mégis csak életben hagyják. Ki ne csinálna ilyenkor rövid számvetést eddigi élte folyásáról.

Hlivár János visszatért a hálósobába, nyugalomra intette feleségét, lefeküdt, befordult a falnak, de nyomban rá felült az ágyban s összeráncolt homlokkal nézett maga elé.

Eltelt egy óra, két óra, virradat ostromolta már kívülről az ablakokat, de Hlivár János csak ült és hallgatott.

Felesége, egész Tótpelsőc vajszívű Mili nénije, aki huszonnégyévi házasság alatt megszokta, hogy a kérdezősködés jogát a sors Jánosnak osztotta ki, csendesen sírdogált a paplan alatt.

Végre nem állta tovább az idegölő némaságot s szepegeve megszólalt:

— Jánoskám!... mit csinálsz?

— Gondolkozom — dörögte János.

— Szörnyű nehezére eshetik — tünődött könnyein keresztül Mili néni —, mert rettenetes arcokat vág hozzá.

Hát iszen igaz: ötvenkét esztendőn keresztül nem sokat törte a fejét János, hanem most kipótolta.

Maga fogta a seprőt s olyan takarítást végzett a lelkében, hogy kiverejtékezett tőle egész szélességében a homloka.

... Mi hasznót hajtok én a világon?! — tört fel belőle befejezésképen a keserű kérdés. — A szegényeket felrúgom, a templomot kikerülöm, a vagyonommal a hasamat tömöm... János, János! Így tanítja ezt az Űjtestámentom?!

Lehajtotta fejét s két szokatlan könnyesepp jelent meg a szeme sarkában...

... Maradjon ott magnak — gondolta elérzékenyülten s megigazult arecal nyúlt a nadrágja után.

Ugyanakkor, mintha csak erre a fordulatra várt volna: az ablak alatt csendesen, tapogatódzva, halk tétovázással megszólalt a muzsika:

— „*Kint a temetőben új sírt lapátolnak!*”

— Haramiák! — ugrott böszülten Hlivár az ab-

lakhoz —, ezek még mutatni merik magukat s hozzá ezzel az ostoba nótával?

— Hanem amint kitekintett az udvarra a függönyrepedésen, lassan megenyhült a szíve.

Csurgóra állt a banda ábrázata. Se cimbalmos, se kontrás! A többi meg lelógó bajusszal, aggodalmas szemekkel félig muzsikára, félig futásra egyengetett lábszárakkal (most mondd meg bibast, mik vagyunk: betörők-e, vagy becsületes emberek!), mint a megtestesült bizonytalanság keresgált a húrok között:

... *Az alvégen lakik Turi Balog Marcsa,
Ne vigyetek arra. — Ne vigyetek arra.*

A primás pedig, mint már ilyenkor szokás, szóval fejezte be az üdvözlést:

„Serencsés megmenekülése öröme, sázs estendeig éltesse az Űristen a nagyságos urat.“

Hlivár János kinyitotta az ablakot s egy húszkoronást lökött ki rajta.

— Netek! De most hordjátok el magatokat!

Feloldozásnak VII. Gergely óta nem volt ekkora hatása.

Felváltva sírt és káromkodott a banda egy imádság hosszáig. Sírt a nagylelkűségen és káromkodott, hogy így meg amúgy, kerüljön csak vissza Pelsőcre az a két akasztófavirág, a saját gödrükbe fogják őket elevenen eltemetni.

— Menjetek, csak menjetek — integetett az ablakból János úr. — Nem hiszek már nektek. Hagyjatok engem békén.

Alig fordult azonban egyet, új meglepetés várt rá.

A toronyban megkondult a harang s Krasz-

nyeczné, a plébános gazdasszonya, futva jött jelenteni, hogy mise lesz Hlivár úr szerencsés megmenekülése alkalmából, arra harangoznak.

— Milikém — roppant össze végképen János úr —, add fel rám, kedvesem, az aranyláncomat... Ó... ó — törülgette a szemét nagy kék zsebkendőjével —, a szekrénykulcs is kellene: ezer koronát akarok adni az árváknak.

— Látod, látod; ugy-e, ugy-e... — zokogott, egész testében rázkódva, Mili néni.

Karonfogva (ilyet se pipált Pelsőe húsz év óta), egymáshoz hajolva mentek a templomba.

Két oldalt utat nyitott a nép, a templomajtóban álló hivatali előkelőség pedig halk éljént kiáltott.

— Milikém — rebegte vonagló szájszögletekkel János úr —, munkaszünet.

Föltekintett az oltárképre s szíve fenekéig érezte, hogy az Úr most egyedül feléje tárja világot ölelő karjait:

— János, János, most az egyszer még kisegítelek, de a jövőben ne legyen panasz rád.

— Kétezeret az árváknak — nyelte saját könynyeit János úr s amint vége volt a misének, sietett leszámolni a pénzt az egyházi iroda asztalára.

— Istenem, atyám! — sóhajtottá aztán — milyen nagy dolog is jónak lenni.

Repeső lélekkel, fiatalos mozdulatokkal indult hazafelé.

Következett a harmadik meglepetés.

A kapu előtt zsakettes urak csoportja várta. A legkomolyabb és leghallgatagabb, Kondor Péter

takarékpénztári igazgató, kivált közülök s a következőket mondta:

— Mi, mint a Tótpelsőci Kaszinó tagjai, üdvözlünk téged életed sorsfordulóján, János barátom, úgy is, mint tagtársunkat, úgy is, mint embert. Mi tudjuk, hogy benned nemesak ridegen a marhakereskedőt kell tekintenünk, hanem a szívnek egy olyan kiválóságát...

— Barátaim — esuklott el János úr szava...

...Anyagi erőnk — folytatta férfias önuralommal a szónok — ...csekély...

— Adok ezer koronát a vigalmi alapra — hadonászott János úr, csakhogy véget vessen az érzékeny jelenetnek.

— Vivat! Floreat! — zúgták az urak.

S megzendült a pelsőci daloskör orgonabokrok közé rejtett osztaga:

Férfikorban halok én meg.

— Ez egész temetés! — motyogta János úr... — Hanem azért vigye fene, nektek is adok ötszáz koronát.

Am hátra voltak a tűzoltók, kiknek szónoka esküvel fogadta, hogy a legénység reggelig díszőrséget fog állni János úr háza előtt, nehogy hasonló merénylet ismétlődhessék.

— Akkor álljon inkább a *Fehér ló* előtt — vágta közbe Kondor Péter, mert ott lesz a bankett.

— Ahogy az urak parancsolják... Hanem a legénység szomjazik...

— Kétszáz korona — intett János úr mogorván a tűzoltóparancsnok felé.

Az udvar lassan kiürült, de most hirtelen kocsi-zörgés hallatszott a zólyomi országúton s egy rozoga brieska gördült az ámbitus elé.

A két rendőr szállt ki belőle: Jakubik és Sztonoha. Jakubik lábán új nadrág volt, Sztonoha orrán rózsaszínű tapasz. Gondolták, ez a legkevesebb, amivel a nap fényének tartoznak.

— Itt vagyunk, pán Hlivár — mondta Jakubik. — A két jómadár már a zólyomi tömlőben hűsöl. No, kutyául megdolgoztunk velük...

— Hát barátaim — mondta hidegen János úr —, ti tulajdonképen csak a kötelességteket teljesítet-tétek, amiért sehol a világon nem jár külön díjazás. De mert én mindig gavallér ember voltam, adok nektek ötven-ötven koronát. Isten áldjon meg ben-neteket.

— Pocsuv szi? (Hallottad?) — hüledezett elkép-pedt arecal az udvaron Jakubik.

— Naszkaz visov... — kezdett cifra káromko-dásba Sztonoha; ezért törettem be az orromat?

— Kedvem volna eldobni.

— Vagy odaadni valami koldúsnak.

Tudja Isten meddig tanakodtak volna még, de a hátuk mögött megnyikordult az egyik ajtó, mire a két kárvallott összenézett s egyszerre mondta:

— Gyerünk, mert még ezt is visszaveszi...

...Árnyalt szemű alkonyat borult Tótpelsőcre. A házak között a nyár elfojtott sóhajtása borzolta az akácfák levelét s a nap még egy utolsó tűzvörös csókot vetett a torony gombjára.

Kudelka, a városka bozontos fejű költője, kész

elégiával indult el hazulról. Útközben két helyen kijavította, mert vigyázni kell ezekre a trocheusokra, hol az első, hol a hátulsó lábukat fájdítyák. Igaz, hogy a mai „oldott” verselés nem ad semmit az ilyen aggodalmakra, de nem is szolid költészet az, hanem csak afféle szélhámoskodás.

Pelsőcön egyedül Kudelka tudta igazán, hogy a költészet lényege: akadályokat és nehézségeket keresni verselésben és életben egyaránt, a pénzt lenézni, elkerülni s feltört lábbal is olyan tiszta idealizmussal hinni az emberiség felsőbb rendeltetésében, mint hatéves korunkban karácsony éjszakáján.

Nem járt Kudelka semmiféle társaságba, ha lehetett, kikerülte az embereket, hanem most mégis eljutott hozzá is a hír Hlivár János csodálatos megmeneküléséről s a rendkívüli tárgy dalra kantározta a pegazusát.

Az élő halotthoz! — ez volt az önzetlen vers címe, tartalma szerint pedig tanácsokat adott Hlivár Jánosnak, hogy miképen viselje magát az élet és halál határán álltában.

A próféták hivatásérzetével vitte Kudelka a verset a marhakereskedőhöz.

János úr éppen hátratett kezekkel mérte fel s alá a szobát, minden fordulónál vasvillaszemeket vetve feleségére:

— Látod, Mili... látod... ez a jótékonykodás eredménye. Kövér disznónak nézik az embert. Vakargatják a hátát s közben a szalonnájára gondolnak. Hallom, hogy már az ipartestület is fel akar

köszönteni, aztán a sportegylet, a vasárnapi olvasókör, a szőlőpásztorok, kondások, bábaasszonyok küldöttsége... — itt ordításba esapott a hangja — Mili! és végül az istennyila hetvenhét ága külön-külön...

Akkor jött Kudelka.

— Uram — hajtotta meg magát —, engem megfogott az ön esete, írtam róla... el fogom olvasni.

János úr haragja utolsó kötelékeit tépte s tarkóján, mint támadásba torpanó vadkannak, magasan állt a sörte.

— *Az élő halotthoz*, — szavalta Kudelka.

— Nesze — harsant fel János úr —, itt a honorárium.

Rettentő pofon esattant el s Kudelkát égbekiáltó hengerbuckák között kozmikus erők ragadták megálás nélkül az országút árkáig.

Nagynehezen feltápáskodott, megpróbálgatta izületeit, leporolta a mellényét és sóhajtott:

— Az anyag és szellem... — kezdte, de aztán reménytelen mozdulatot tett, elbúsult arccal vágta zsebre a göresösen szorongatott költeményt s ebben a két gesztusban ott üszkösödött a tragikus bukás, mely szerint az anyag és szellem ellenséges hegycsúcsait Kudelkának nem sikerült áthidalnia.

JUSTITIA SARKA ALATT

Hiába csűrjük-csavarjuk a dolgot: az igazság se jár többé a maga útján. Kizökkenetette régi kipróbált kerékvágásából az a nagy vörös planéta, mely — Turicska tótjai szerint — odaszállt tíz esztendő előtt a Nap elé, elfogta tejfehér sugarait s negyven napon keresztül a maga vérvörös lángzuhatagját csorgatta alá a gyanutlan emberiségre.

Negyven nap! — Az özönvíz se tartott tovább, mégis mekkora zavart okozott. Pedig az csak közönséges víz volt, amelyet reggeltől estig hordószámra futtat az Ipolyba a Rieka-patak. Nem is volt az a Noé-korabeli felfordulás semmi a mostanihoz képest.

Akkor mégis csak igazságot kapott az az egy-néhány becsületes ember, aki megtartotta a tíz-paranesolatot, de ami most történt, azt elmondani is borzasztó: Kakatka Janónak ellopták az egyik borjúját s a bíróság őt büntette meg háromszáz szokolra becsületsértés miatt.

Ezek után hol az az elme, amelyik meg tudná mondani, hogy ugyan hát kit sértett meg Jano: a borjút-e, vagy a bíróságot, mert a tolvaj csak nem jöhet számításba.

Pedig Kakatka Jano a tolvajt sértette meg.

Hanem azért nem szabad őt mindjárt elítélnünk, mert volt rá oka, még pedig alapos:

Hruska és Malinka, így hívták a falu legszebb

két kisborjút, s szegény Kakatka Jano csak úgy űgagadozott a büszkeségtől, hogy az ő istállójában van mind a kettő. Hruska és Malinka: Körte és Málnácska. No, szentigaz, hogy a nevüket is jól megválasztotta. Az egyik vajszínű volt, mint az árpával érő körte, a másik piros, akár a málnabogyó, melyet hajnalban szakítanak a zólyomi hegyekben. Szegény Jano, nem tudott rájuk nézni, hogy el ne könnyezte volna magát. — Jaj, talán nem is borjúk ezek, hanem az ő édes gyermekei. Bozse, bozse, micsoda karesú lábuk van, nézd csak lelkem, Borka, mint két úri kisasszonynak. Aztán a szemük. Csak te tudtál ilyen szelíden nézni, mikor az oltár elé vezettelek. Eresszük ki csak őket az istállóból, hadd ugrándozzanak. Te állj a konyhaajtóba, én meg majd az utca felől vigyázok. Hopp! Hopp! Vigyázz, fel ne taszítsanak! Már késő! Kelj fel, Borka, kelj fel. Mit gondolsz, Hruska is megütötte magát!...

Se vége, se hossza nem volt ilyenkor a játéknak, vagy ha valami baj történt: az aggodalomnak. Egyik olyan jólesett, mint a másik, mert szeretetből fakadt s több meleget nyújtott, mint amennyibe került. Kakatkáék jól tudták ezt mind a ketten.

Hanem jaj annak, aki önmagán kívül találja meg a boldogságot. Kakatka Jano egy reggel arra ébredt, hogy Hruska nincs az istállóban: eltűnt.

Először nem akart hinni a szemének s tüvé tette az istállót és környékét. Bebujt a jászol alá, fölment a szénapadlásra, áttúrta a takarmányt, a szalmakazlat: Hruska nem volt sehol.

Megzörgetett minden bokrot, még az öreg vad-

körtefát is gyanuba vette, hátha az rejtette sűrű lombjai közé Hruskát: de Hruska csak nem került elő.

— Ellopták!

Rettenetes haragra gerjedt. Hogy vele, aki a légynek se árt, éppen vele tesznek ilyet!

Félreveri a harangot! — volt első gondolata. Fusson össze a felu s tudja meg mindenki egy perc alatt, hogy micsoda borzasztó csapás szakadt Kakatka Jano becsületes fejére.

De aztán mást gondolt. Fogta a vasvillát, megforgatta maga körül s ordítva rohant ki az utcára.

— Hruskát ellopták! Hruskát éjszaka ellopták!

Fölindult, sopánkodó embergyűrű vette körül:

— Mit? Hogy Hruskát? Azt a gyönyörű, fényes-szőrű borjút? Hát ördögök laknak már ezen a világon?

— Az nem lehet — hüledezett a nagyfejű Bagyan —, én tegnap este még a saját szememmel láttam.

— Szamár! — rivalt rá Jano —, tegnap este még láthattad, akkor még megvolt. Most lásd meg valahol, ha olyan jó szemed van.

— De hát kicsoda akkor a tolvaj?

— Kicsoda, kicsoda — ismételte tanácstalanul Jano —, hát...

Mintha égi írás gyult volna ki belőle, olyan világosan lobbant meg agyában egy név, — nagyot csapott a homlokára s kimondta:

— Safranek Palyo!

— A „legionár“ — morogták itt is, ott is.

— A legionár! — bólintott Jano. — Kétszer-

háromszor rajtakaptam, hogy itt ólálkodik az istálló körül. Sötét annak az embernek a zuzája, emlékezhetek rá még a régi világból: akkor is lopással tartotta fenn magát...

Hát hiszen, persze-persze: többé-kevésbé igaza volt Kakatka Janónak: bizony ez a Safranek Palyo, gyerekkorától fogva csak azon törte a fejét, hogy mit lehetne ellopni. Űlt is egypár esztendőt a gyarmati tömlőben, hanem hát fordult a világ, Palyo beállt a cseh hadseregbe legionáriusnak, nagy urakkal parolázott s mikor hazakerült, egyszerre megtették megyebizottsági tagnak: beszéljen hát ellene, aki biztos helyen érzi magát, bár okos ember akkor se teszi.

Az atyafiak lassan-lassan elfüstölögtek, mind-egyik a dolga után látott: Jano ottmaradt az út közepén egyedül.

Azaz hogy volt ott még más is, de az alig tudott szóhoz jutni a nagy könnyhullatástól.

— Jaj Istenem, mit tettél, Janko? Mit szalasztottál ki a szájadon? Jaj, hogy te is csak olyankor vagy okos, mikor ninesen rá szükség.

— Ne járjon a szád, te Bora, tudom én, hogy mit csinálok. Ő a tolvaj, hát bűnhődnie kell.

— Jajajaj, nem lesz ennek jó vége...

— Naszkazu visov! (Győke vesszen!) Ne is legyen jó vége. Ami így kezdődik, annak kutyául kell végződnie. Nincs igazság a földön, ha nem kap érte legalább másfél esztendőt.

De azért maga is kedveszegetten tért vissza az istállóba. Sarokba állította a villát s elgondolkodva nézett maga elé.

— Ejnye! Hogy is kéne hozzáfogni?

Bezzeg Safranek Palyo tudta, mi a tennivaló. Amint estefelé (tudja Isten, honnan) kipirulva, pityókosan megjelent a faluban s meghallotta, hogy Jano őt vádolja a tolvajlással, fölemelte az öklét:

— Ved mu ja zapálím! (Hiszen majd befütök neki!)

Két napig nem látták. Mikor előkerült, hozta már Kakatka Janónak az idézést Besztercebányára.

— No, szegény Jano, most aztán segíts magadon, ha tudsz!

— „Megjelenni köteles“ — olvasta a turieskai bíró.

— Jano, Jano — fordult az áldozathoz —, én mondom neked, hogy aki ilyen írást kap, megette azt a fene.

Köpött, — ez volt az ítéleten — a pecsét.

Jano még tartotta magát. Őt nem lehet megijeszteni. Megmondja ő az uraknak, hogy áll a dolog. Jó is, hogy beszélhet velük.

De mikor aztán a helyszínén meghallotta, hogy Safranek Palyo beperelte őt becsületsértés miatt és most ő a vádlott, Palyo a felperes, csodálkozásában leesett az álla.

— Hogy Palyo... hogy becsület...

Csak dadogott: sehogyse tudta ezt a két fogalmat összeegyeztetni.

Kihirdették az ítéletet:

— Háromszáz korona büntetést fizetsz, megértetted?

— Megérteni megértettem — keseregett Jano —, csak azt nem tudom, hogy mért.

— Tökfilkó! Azt bízd a bíróságra. Ide azzal a pénzzel!

Jaj! Az már nem ment olyan gyorsan. Kigombolta a mellényt, benyúlt a zsebébe, elővette a pénzes zsebkendőt, de minden mozdulat után szünetet tartott: hátha mégis megkegyelmeznek neki.

Azt ugyan várhatta.

Előkerült a három százas, mint három színes pillangó... Lassan a tenyerére tette, onnan aztán elrepült mind a három, hiába nézett utánuk: bizony nem fordultak vissza.

Mint valami bomlott cséplőgép zakatolt fejében a kérdés:

— Hogy menjen ezzel az ítélettel vissza Turicskára?

Három napig kószált a hegyekben. Akkor kifogyott tarisznnyájából az utolsó nyelet szalonna is, nem habozhatott tovább.

Éjfél volt, mikor istállójához ért. Bent füstölve égett a lámpa s a durva istállóágyra borulva keservesen zokogott Borka, a felesége.

— Bozse, bozse, csak egy félóraig aludtam és azalatt ellopták... jaj, jaj... azalatt Malinkát is ellopták...

Jano lehajtott a fejét.

Mit gondolt, mit nem, káromkodott-e vagy imádkozott: az Isten tudja. Való igaz azonban, hogy amikor befejezte, odalépett a feleségéhez és csendesen megszólalt:

— Borka, vigye az ördög: hát ellopták, *hanem most már ezt titokban kell ám tartani...*

...Hallgattak, mert értették egymást.

HOGY LESZ A PULYKÁBÓL PÁVA?

Istentelen, kötélrevaló fickó volt Sunyava Jano világeletében, hanem most mégis nagy örömet szerzett öreg szüleinek. Ezt persze el se hiszik csak úgy egy szóra az esztergályi tótok, akik már tizenöt év előtt is bevert ablakaikon s esupaszra nyírt maeskaik példáján tapasztalhatták, hogy az az öröm, amit Sunyava Jano szerez, káromkodással szokott végződni s többbe kerül, mintha a zólyomi kirakós vásáron vette volna Esztergály község előljárósága.

— Vigyázzatok Janóra — mondta már akkor Jantos, a részeges harangozó —, mert ahova ez a kölyök beteszi a lábát, félóra alatt jajgat valaki és — tette hozzá elkeseredett hangon — nem marad ott egy korty pálinka sem az üvegben.

No, no, hát iszen nem mindenki fogta fel Jano szereplését éppen csak a pálinka szempontjából. Bár ha úgy vesszük, miért volna ez a szempont rosszabb, mint a többi. Esztergályban össze-vissza három antialkoholista van; kettő beteg közülök, a harmadik meg *nem szereti*. Az pedig nem érdem, csak ízlésbeli fogyatékoság — vagy micsoda. Sajnálni kell az ilyet, nem becsülni: bolond az is, aki utána indul. — Hát nem is indult utána senki.

Egy szó, mint száz, az esztergályiak csak örülni tudtak, mikor ma két esztendeje besorozták Janót katonának s nyole más környékbeli legénnyel együtt elvitte a vonat a fővárosba: Prágába.

Embernek, állatnak könnyebb lett a sora attól a naptól fogva a faluban. Mintha elvágták volna, úgy megesappant a lopások száma; csodálkoztak is a körtefák erősen, mi üthetett a világhoz, hogy egyszerre a tulajdon gazdájuk szedi róluk a gyümölcsöt, nem Jano. Hanem a tótok hamarosan megszokták az arany állapotot, úgy elfelejtették Janót, mintha a világon se lett volna: nem kereste senki, nem hiányzott senkinek. Kivévé az az egy zsupfedeles ház, melynek pedig több keserűséget okozott, mint a többinek együttvéve: a saját szülőházát. Hiába, már csak ilyen az anyai szív, az apai pedig, a becsületes Sunyava Misóé, ha dörmögött, kopogott is nagyokat közben, mi egyebet tehetett, utána bandukolt a Katka szívének.

Hogy mi lett Janóból, ők maguk se tudták.

— Agyonverték valami kocsmában — vélte az öreg Sunyava.

— Nagy úr valahol — gondolta titkos bizakodással Katka.

Jano pedig hallgatott s engedte, hogy a két öreg nyugodtan kövesse a maga meggyőződését, amíg ő: Jano, le nem teszi a garast az asztalra, mondván:

— Egyitek se találta el az igazat.

Erre a fordulatra két esztendeig kellett Sunyaváéknak várakozniuk. Kétszer virágzott a tótok szent fája: a hárs, kétszer költött a fecske az eresz alatt s másodszor szedték le a „funtoskát“ (fontos körtét) Esztergályban, mikor megjött Prágából a várva-várt levél, hátul a feladó, se több, se kevesebb, mint „Sunyava Jano Úr“, de úgy kikaeska-

ringózva, hogy eltévedt rajta a szem, ha nyomon akarta kísélni.

— Jaj! — kapott a szívéhez Katka —, ezt Janko írta.

— Azám — bólított az öreg Miso —, hát mégse ütötték agyon.

S apróra megnézte a leragasztott borítékot.

— Sunyava Jano úr. Hallod, Katka, azt írja, hogy úr.

— Összepiszkítod, tedd le! — fortyant fel türelmetlenül Katka —, nem a te kezébe való az ilyen.

Misóval máskor nem lehetett volna ezen a hangon beszélni, de most ő is sugárzott az örömtől. Áhítatos tisztelettel tette le a levelet Katka menyasszonyi ládájára s ötlépésnyi távolságról kerülgette, mint nyomtató ló a járgány kerekét.

— Igazad van, Katka, igazad van.

No, most már mit csináljanak? Könnyű azt kitervelni előre, hogy így lesz, meg úgy lesz, hanem amint beköszönt a szerencse, bizony csak elveszti az ember a fejét. Ördögadta, hiszen nem is tréfalog, hogy Jano levelet írt. Attól áll máig el a bal füle, hogy pán Koleszár, a tanító, hiába huzogatta rajta három esztendeig ki s be a nagybetűket. Bizony hat iskola után is több maradt kint, mint bent, — ha már meg kell vallani az igazat. És most itt a levél. S micsoda betűk! Mintha kovács kalapálta volna remekbe a cirádáikat.

— Nagy úr lett, nagy úr! — hajtogatta Katka s felkötötte az ünneplő kendőjét:

— Megyek a szomszédba, hogy hát ők is tudják meg.

De már erre Miso is esizmába ugrott:

— Nem maradhatok mezítláb, ha egyszer úgy felvitte Isten a dolgát.

A csizmához aztán vasárnapi ing dukált, ahhoz meg pitykés mellény: a lakodalma óta nem esípte így ki magát hétköznapi használatra Sunyava Miso.

Tudja a manó, micsoda telegráf hordja szét a híreket Esztergályban, de a szomszédok már mindenről tudtak. Talán még többet, mint a két megilletődött öreg. A nagyorrú Bagyanné három-négy-soros embergyűrűnek mesélte — olyan egyfolytában, mintha olvasta volna —, hogy Jano volt az a szerenesés halandó, aki megtalálta a Prezident elvesztett óraláncát. Legott nadporucsikká (főhadnaggyá) tették. A kürtösi bíró fia a pucérje, annak se volt még soha olyan jó dolga életében, mert Jano *azért* tartja vele a barátságot.

Hullott, hullott a szavak mannája. Miso és Katka belevegyültek a tömegbe s maguk is kitágult lélekkel hallgatták Bagyannét: ezt az orákulumot, aki külön dróton kapja az újságot a zólyomi hegyekből, hát persze, hogy többet tud mindenről, mint más.

Hanem a derék esztergályiak hallani akarták most már a szülőket is: hogy történt, mint történt a Jano gyerek emelkedése, sz' annál jobb a káposzta, mennél többször melegítik.

— Hát — fohászkodott fel reszkető bajusszal Miso —, megmondta Bagyanné...

— Tudtam... tudtam... mindig tudtam — zokogta Katka.

Többet bizony nem lehetett belőlük kivenni, de hát, Istenem, régi dolog, hogy akkor tagadja meg

a nyelv a szolgálatot, mikor éppen szükség volna rá. Szerencse, hogy ott állt Bagyanné, beszélt az helyettük olyanokat, hogy ha még félóra hosszáig folytatja, lecsapják Krepelya uramat a bírói székből s az öreg Sunyava Misót ültetik helyébe, mert ő arra a legérdemesebb.

Igy is diadalmenet kísérte őket a falun keresztül. Nem nézte már senki, hogy szalmafedél takarja a házukat: minek annak cserepes palota, akinek országos hírnév világít a feje fölött...

Mikor aztán egyedül maradtak, megszólalt csendesen Miso:

— Hallod-e, Katka?

— Hallom, hallom, dusa moja.

— Hát... talán fel kéne *bontani* azt a levelet.

Katka elgondolkozva nézett maga elé:

— Ejnye, igazad van, te Miso.

Hm. Hát persze. Annyi minden történt ezalatt a néhány óra alatt, hogy erről egészen megfeledkeztek. Pedig, ha már elküldte Jano, — biztosan ír is benne valamit.

Írt, hogyne írt volna. Azt írta, hogy két nap múlva megérkezik Zólyomba, küldjenek kocsit érte. De — adta ki büszkén az utasítást — ne igásszeke-
ret tinókkal, hanem brieskát s ló legyen eléje fogva.

— Zatraceni! — csapott az asztalra Miso — koci kell neki? Hát mi lett a lábával? És hogy ló meg brieska? Négy pár ló van az egész faluban, kétszáz koronát is elkérnek a fuvarért: ki fogja azt kifizetni?

— Hát hogyha egyszer *úr*... — csillapította őt Katka.

— Jó, jó, de ha oszt nem jön meg, mi kerülünk pácba.

— Azt írta, hogy ott lesz...

Miso összeráncolta homlokát, forgatta a levelet jobbra is, balra is s bizalma szemmeláthatólag megingott a fiában.

Hanem azért nyakába vette a falut s amikor úgy tíz óra felé visszaérkezett, röviden csak ennyit mondott:

— „Bugye!“ Rendben van!...

Katka pedig fogta a konyhakést, térült, fordult egyet s odakint az udvaron két tyúk fejezte be égbe-kiáltó kárálással veszendő életét...

Úgy indult minden, mintha ebben az évben szeptemberre esett volna karácsony.

Katka egy kemencére való túróslepenyt és mákoskalácsot sütött s a nagy nap reggelén kirakta a polcokra valamennyit: hadd lássa Jano, hogy van bőven.

Az ablakban üvegszámra állt a mézespálinka: ne sajnálja a torkától Jano, ha megszomjazik.

Miso már hajnal óta kint lézengett a ház előtt s új nyelet faragott a baltájába. Lassan haladt a munka: minden kocsizörgésre abbanhagyta.

Egyszerre — mintha darázs csípte volna — lódult a konyhaajtóhoz:

— „Igye uzs, igye!“ Jön már, jön!

Csakugyan *jött*. Kifeszített mellel ült a hátsó ülésen. Félrevágott sapka pípeskedett a fején, szivar a szájában. A községháza előtt szembe találkozott az ispánnal (az adta kölcsön a bricskát): de Jano rá se hederített. No, szentigaz, hogy a generális se viselkedhetik urasabban.

Leugrott a kocsiról, kifizette a kocsist s köszönt:
— Nazdar!

Ez már az öregeknek szólt. Egymás mellett topogott a két jó lélek. Miso hunyorgó szemmel. Katka ölelésre tárt karokkal: átszellemült arcán sűrű patakban folyt a könny.

— Fiam, fiam, csakhogy megjöttél!

Csakugyan volt valami a gallérján, ha nem is főhadnagyi csillag, inkább olyan trombitaféle. Eh, szebb is a trombita, mint a csillag! Így legalább nem esett a gyerekek olyan messze a szülőházától.

De biz az mintha mégis messze esett volna.

— Nazdar! — mondta még egyszer —, ám arra semmi hajlandóságot nem mutatott, hogy Katkát megölelje s Misót is csak eltologatta a közeléből.

— Au, de istállószagú vagy.

— Hm — dörmögte Miso —, ott alszom, hát milyen szagú legyek?

A fiú most a házat vette szemügyre:

— Kuliba — bökte ki megvetőleg —, ideje volna ledönteni.

Misónak torkán akadt a szó meglepetésében.

Ejnye, ennek ugyan megnőtt a szarva. Most jön csak az idegenből s már le akarja dönteni a házat, ördög vigye a rossz természetét!

Katka vihart sejtett. Gyorsan kötényébe törölte arcát s menekült a fazekak közé.

— Majd talán ebéd közben — gondolta —, talán akkor majd kibékül.

S amint csak telt tőle, sietett a tyúkot, kalácsot és levest (azt eszik utoljára Esztergályban) Jano elé tálalni.

Jano belenézett a legnagyobb fazékba — tejfeles lében főtt kövér cukorbabszemek úsztak benne — s félretolta.

— „Burina“ — mondta. Vigyétek ezt a burjánt!

A tyúk húsosabb részeivel percek alatt végzett, de már a kalácsot olyan ábrázattal rágtá, mint aki-nek a foga fáj.

— „Tortu nye mátye?“ Tortátok nincsen?

Hát bizony torta nem volt a háznál: arra, hiába, nem gondolt szegény Katka, hogy Jano, mióta prágai katona, *reggelire* is tortát eszik.

Vége volt az ebédnek. Jano felhajtott egy kupica pálinkát s elfintorította az orrát.

— „To je lem pre slovakov!“ Ez csak olyan tótoknak való!

S körülnézett.

— Dívány is kellene.

Miso fokozódó bosszúsággal kísérte fia mozdulatait. Hol-hol majd kirepesztette már az oldalát egy-egy visszafojtott káromkodás, — de hallgatott. Várta, hogy mi következik.

Jano felállt s az emeletes ágyra mutatott:

— Vigyétek az erész alá!

Katka gondolkodás nélkül kapta el az ágy legközelebbi lábát, Miso összeszorított foggal a másikat.

Kint volt a tornyos nyoszolya (Katka büszkesége), két sor díszesen slingelt párnával az udvaron.

Jano azon bakanesostul a tetejébe kapaszkodott s leharapta egy szivar végét:

— Ha nincs dívány, így is jó.

Valóban úgy látszott, hogy végre jól találja magát. A párnák puhán dagadtak alatta, a szivar pompásan szelelt s a szeptemberi napsugár kellemes meleggel cirógatta körül méltóságteljes arcvonásait.

Tünődött. Pöffeszkedett.

Hirtelen éktelen gágogás verte fel nyugalmából. Kiterjesztett szárnnyal, sűrű porfelhőt verve, siketítő zsvaj közepette tódultak be az utcáról Katka libái.

Jano félig felemelkedett, végignézett rajtuk s szigorú hangon szólt az apjára:

— „Aki e szu to ptáki?“ Micsoda *madarak* ezek? Elég volt.

Miso szó nélkül fordult hátra s a fordulat akkora pofonban végződött, hogy a katonából egy szempillantás alatt csak két bakancs kandikált ki az ágy mögül, a fej viszont ugyanazzal a gyorsasággal iparkodott a lábak helyét elfoglalni.

— Micsoda?! *Madarak*?! Hát te úgy beszélsz, mintha sohase láttál volna libát életedben?! — ordította Miso s veszett dühvel cibálta elő kénytelen rejtekéből a póruljárt trombitást —, mars az istállóba, tehenet vakarni!

Egyet lökött, egyet rúgott rajta s a „szerencsefi“ most már ennyi útbaigazításra magától is eltalálta a helyes irányt: eszébe se jutott, hogy visszaforduljon.

Az öreg Miso pedig a tenyerébe köpött s intett a feleségének:

— Katka, vigyük be az ágyat! Nem úr ez, hanem: Jano!

MIKOR A TÓTOK MEGSZÓLALNAK

Sose volt hangos, szófecsérlő fajta a tót. A szemfüles, kerepelő, szépírást, de minden lelki finomság iránt érzéketlen cseh hivatalnokok karavánja úgy fest közöttük, mint valami farsangi felvonulás, mely ha önmagától nem gombolyodik vissza eredő helyére, előbb vagy utóbb a nyugalmaiban megzavart polgárság botútései alatt lesz kénytelen kerek oldani.

A tót léleknek — hiába erősítgetik az agitátorok — semmi köze a cseh körmönfontysághoz. Az egyenesen néz, ez sandít. Az egyszerű, ez tudákos. Amannak érzés lüktet a vérkeringésében, emennek szíve: a négy alapművelet.

Hanem ha mégis fel akarjuk kutatni a tót psziché rokonságát: — *a magyar néppel való együttélés világos kölcsönhatása mellett* — az orosz föld parasztja nyomra vezethet.

Több vagy kevesebb naivitás, kiapadhatatlan jó-ság, bölcs béketűrés: közös sajátságaik.

És még valami.

Ha egyszer lángot fognak, nem lehet őket eloltani.

•

...Zólyom megye északi csücskén van egy kis falu s a kis falunak egy nagy papja. Nagy, mert

a termete: torony, a karja: tölgyfaág, a szíve: szín-arany.

A falu: tót, a pap: magyar, aki azonban tótul prédikál s világos fejében harminc esztendő alatt egyetlen egyszer sem ütközött össze a magyar érdek a tót érdekekkel.

Nagy, lobogó, fekete szeme van. Azt mondhatnók, hogy költő veszett el benne, ám előttünk a falu s láthatjuk, hogy a költő él, csak vers helyett embereket farag a szív ritmusára.

A háború alatt magához vette a környék apátlan, anyátlan hadiárvaít. Télen saját szobáiban, nyáron az öreg diófa alatt terítettett nekik; meghíztak a lurkók valamennyien.

Akkor ragadt rá a patriarchális név, melyet azóta is büszkeséggel visel: „Pán otyee”: Urunk, atyánk.

Ki hitte volna, hogy ennek a határtalan tisztelet-től övezett embernek is meggyűlik a baja a cseh hatósággal.

A reszpublika spiónjai elvégezték kötelességüket. Repült a titkos jelentés Prágába, hogy János pap egy parasztlakodalmon estétől reggelig húzatta magának a *Kossuth-nótát*.

Hát ez főbenjáró bűn volt. Távirati parancs idézte a papot a megye székhelyére, innen aztán már búcsúzni se térhetett vissza. Vitték tovább az izgága magyarok végállomására, amit közönségesen úgy neveznek: Theresienstadt.

Valami megmarkolta a falu lelkét: zúgott, forrongott, morajlott, mint a viharfelhő.

A csendőrök elköltöztek a harmadik községbe.

Gondolták: bolond, aki kánikulában a tűz mellé fekszik melegedni.

Jókor tették: még aznap délben leégett a laktanya.

Este pedig beállított a parókiára tizenkét fejszés ember. Szűröstől, tarisznyástól. Vezetőjük tisztelet-tudóan emelte le János pap felesége előtt a kalapját.

— Gondoltuk, hogy a tisztelendő asszony meg a gyerekek félnek egyedül éjszaka.

Reggel felváltották őket, jött helyettük másik tizenkettő.

A templom kapuja előtt pedig keresztbe állítottak egy kövel megrakott igásszekeret; aki be akar menni prédikálni, húzza el onnan...

Hát olyan ember, aki a kocsit elhúzta volna, nem akadtt, hanem olyan, akit a szolgabíróság az elvetemült falu megdorgálására küldött ki, jelentkezett mindjárt az első vasárnapon.

Sárga bricskán jött és Kvapka Miloszlávnak hívták.

Pattogva kiáltott le a kocsiról:

— Hol a kurátor?

— Nincs!

— Hol van akkor az egyházi?

— Nincs!

— Küldjétek ide legalább a harangozót!

— Az sincs!

Kvapka úr csak most látta át, hogy gúnyt űznek belőle.

A füle hegyéig elvörösödött:

— Gazemberek! Ti egy magyarón pap miatt ujjat mertek húzni a republikával?

Akkor durrant el fején az első rothadt alma.

Mintha az út szélén álló kopasz gyümölcsfák is bosszút esküdtek volna ellene. Egy perc alatt (honnán-honnan nem) zápormódra süvített, puffogott, freeskelt a brieska körül a sok déresípte, rothadt gyümölcs, förtelmes lekvárfoltokat lotyogtatva az ünneplő ferencjózsef-kabátra.

— Hajts! — kiáltott kocsisára Kvapka úr s hirtelen elhatározással lekuporgott az ülés alá.

Igy végződött az első vasárnap.

A következő héten aztán maga a szluzsni (szolgabíró) jelentette be jövetelét.

Négy csendőr érkezett előtte rendet csinálni.

Szívesen fogadták őket. Jó vacsorát kaptak, hozzá tüzes urasági borokat. Éjfélre elázott mind a négy, mint a széna. Akkor elszedték tőlük a puskát, patrontáskát s befektették őket a bíró pincéjébe. Azért abba, mert az két negyvencentiméteres tölgyfaajtóra jár.

Megjött a szluzsni is.

— Barátaim — szólt a kocsi köré sereglett atyafiakhoz —, megdöbbenéssel hallottam...

Felzúgott a tótok ordítása:

— Adják vissza a papunkat! Hozzák vissza Pán otyecet, mert ölünk!

— Majd a templom előtt megbeszéljük...

— A templom elé nem eresztjük! Ott nincs semmi keresnivalója!

— De az Isten...

— Az Istent bízza Pán otyeere! Az jobban érti, mint maga!

— Barátaim...

Mint vércsesüivöltés hasította át a levegőt az öreg Mikusné hangja:

— Ne hallgassatok erre a borotvált majomra! Itt a patak, fojtsátok bele!

Forgószélhez hasonló erő rázta meg a brieska üléseit. A szolgabíró-t lekapták a kocsiról s vitték a bíró pincéje felé.

— Csendőrök!

Tompa, reménytelen dörömbölés volt a válasz.

Balták, dorongok suhogtak a levegőben s a szluzsni sápadtan imbolygott a vérszomjas tömeg vállán: szemében ott égett a halálfélelem.

— Barátaim, az Istenre kérlek, hát sürgönyözök... Halotti csend támadt.

— Megsürgönyözöm a zsupánnak, hogy felelősséget vállalok a papotokért.

Erre már előállt a kúrátor.

— Köszönjük a szolgabíró úr jó szándékát, hanem addig nem eresztjük innen, míg meg nem jön a sürgönyre a válasz.

Pán otyec egy hét múlva otthon volt.

Hatlovas, felszalagozott hintó várta az állomáson s a nagy pap bandériummal, harangzúgás közt vonult be falujába, mint valamikor az imperátorok. Hanem annyi könny azoknak se jutott.

Egyenest a templomba vitték.

János pap dörgő léptekkel ment föl a szószékre, kétfelé törülte hatalmas bajuszát s megszólalt:

— Édes gyermekeim! Kisírtuk magunkat, hála érte a republikának!

Most pedig beszéljünk arról, hogy hát mit is üzent az a Kossuth Lajos...

ESŐ ELŐTT – ESŐ UTÁN

Turicska és Palojska nemcsak azért testvérfalvak, mert a hagyomány szerint két testvér vetette meg alapjukat (lám: nemcsak Romulus és Remus értett az építkezéshez!), hanem azért is: mert a természet olyan keskeny völgynyilatba szorította őket, mint mikor a teknőben két gyereket fürösztenek.

Aztán, ha már teknőt adott az Isten, adott hozzá vizet is. Ott folyik a Rieka-patak a magasba törő égerfák alatt, tiszta a tükre, mint a kristály, belátni kavicsos medréig, mely fölött pirosevezős pisztrángok előzködnek nesztelen, síma cikázással. Övék az árnyék birodalma. A napsütötte öblöket sulykoló asszonyok, élestorkú, meztelen gyermekek szállják meg, s ahol gyerek van, a liba se hiányozhatik: suhog a víz a fehértollas ármádiák szárnyecapásai nyomán, felvert habok gyémánteseppjei szikráznak a levegőben királyi pompával.

Igy elosztván egymás között a csörgedező birodalmat, beéri a maga körével asszony, gyermek, pisztráng és liba.

Csak férfit nem látni sehol. Ugyan mit is keresne a férfi ebben a társaságban! A fehéreneműpaskolás az asszony dolga, a libát megőrzi a gyerek — s fürödni... Fürödni?! De hiszen nem is járt az soha a Hruskár-völgyben, aki azt kívánja a férfitől, hogy fürödjék. Már, hogy illenék ilyen szibarita dőzsölés az erősebb nemhez az Ostri vrh (Éleshegy) alatt.

A tisztaság?... Jó, jó, hiszen, ami kilátszik a ruhából: a fej, láb, meg a tenyerek, — azokat megmoshatja az ember frissen húzott kútvízben a zöldmohás vályún. A többi, ami hátra van, úgyse piszkos. S akinek piszkos, az nem izzad; aki nem izzad, az nem dolgozik. Aki pedig nem dolgozik, annak ne fogja pártját senki, mert az méltó Turieska és Paloja megvetésére.

Azért a világért se gondoljuk, hogy más se terem ezek között a számócaillatú hegyoldalak között, mint puritán erénytisztelet s esontosujjú prédikációk a földkerekség könnyelmű elemei számára. Nagy szegénység volna az. Ott van mindjárt Ostri vrh. A környék legöregebb fésűs, halinás tótjai porladó őseik elbeszélésből tudják, hogy a hajdanokban vulkán volt. Sokat dörgött-morgott s rázta a két falu alatt a sziklakérgű padimentumot.

Még régebben — de arra ember soha se emlékezett — mázsás szürke köveket parittyázott szanaszét (ördög vitte volna a dolgát: miatta van annyi baj a szántással!) s egyszer akkorát lőtt a kürtösi hegy oldalába, hogy az majd hanyattesett tőle, a szerencsétlen: máig is azért lóg hátrább a nyaka, mint a dereka.

Hanem valamikor aztán egy templomnagyságú szikla került a torkába, azt nem bírta kiprűszkölni. Megfult-e, vagy csak lecsendesedett: Isten tudja. A legvalószínűbb, hogy elúnta a sok dörömbölést s szemlélődik, mint a böles, öreg emberek, s ha igaz, mosolyog az élet baklövésén. Erre mutat az is, hogy félreáll a kalapja, mintha csak jókedvében lökte volna a fejebúbjára.

No, már ahol ilyen huncut hegy van (a hegyek társadalmában a vulkán: a bohém), ott az emberek se irtózhatnak a mulatozástól. Turieska és Palojtá dolgozik hat falu helyett, de ha aztán mulatni kell, tyiszic zrányik! ott hagyja el őket valaki. Hogy háború volt? Volt, volt, persze hogy volt. De elmúlt, bratia nasi, ne folyjon az orrunk vére utána. Hogy felfordult a világ s a csehek a kakas taréja után is adót szednek? Eh, el fog mulni az is, hiszen a kolera se tartott örökké. Persze, hogy nem. Törje a fejét rajta, aki nem tud okosabbat kezdeni az idejével. De aztán, ha eleget törte, szedje magát s költözzék el a Hruskár-völgyből, mert nem oda való.

— Húzzad, more! A gond az *ördög felesége!* — veregeti össze tenyerét Handura Palyo, a turieskai bíró — s úgy odanéz a töltöttgalamb Plevnákné szemébe, hogy a vak is láthatja, hogy ha választani kell Gond asszony s a másik menyecske között, Palyo egyszuszra Plevnáknét választja.

Déli harangszó óta együtt mulat Turieska és Palojtá fiatalága a turieskai nábob: Szikora Gyuro udvarán.

A házigazda arca lángot hord a boldogságtól. Ma keresztelték meg első gyereket — Gyuro névre persze, mert az első gyerek Szikoráéknál — ha fiú csak Gyuro lehet. Így rendeli ezt a tradíció, mely szerint a terebélyes családfán 25 Gyuro adta eddig egymás kezébe a kilinestet. A kis pólyás fickó a huszonhatodik: alig pöszög még az istenadta, de már fejre, pofára, orrempára ő is olyan Gyuro, mint annak a rendje.

Nem csoda tehát, hogy akkora ünnepséget ren-

Maróthy: Őj urak — régi hegyek között.

deztek a tiszteletére, amilyen csak fejedelmeknek jár ki. Két pap keresztelte, két bába tartotta, két kántor fujta az „Aroni áldást“ a kóruson. — Teringette, ha ez se lesz nagy ember, kiesett a természet kereke...

Aztán a lakoma! Az volt csak mesébe illő! Száz-husz gyertya lobogott a mazsolával töltött óriási örömkalácson; két markos legény tette az asztal közepére s még az araszos deszka is megrecesent alatta. Nyomban rá tizenkétféle húsétel következett, sebesen egymásután: baromfiak, sertés- és borjúsültek kazlai, majóránnával, borssal, szekfűszeggel fűszerezve, — olyan tüzet támasztva bent a gyomor tekervényes utcáin, hogy vödörszámba issza a bort az is, aki nem szereti. Közben pedig szól-szól megállás nélkül a Peti cigány hegedűje. Itt is, ott is kirúgja maga alól a széket valaki, körülropja az udvart, azzal vissza a többi közé, folytatni az ivást, ahol abbahagyta.

Hej, be szépre is esztergályozt ki az Úristen ezt a csillaggal cifrázott világot!

Majd szétveti az udvart a jókedv és a sokadalom: pityókos már a házörző kuvasz is s a zsemlyeszínű macska felgömbített háttal köpköd a tyúktól tetején.

Már ebben az illuminált társaságban józannak maradni: penitencia. S ha a kegyetlen sors, mondjuk, éppen egy hivatalos személyt jelöl ki erre a kárhozatos szerepre, az valóságos elemi csapás.

Pedig bizony ezúttal — hiába is szépítenők a dolgot — Hodbabni Borka: a palójtai bába volt az, aki józanul maradt. Tudja a szösz, hogy történhetett ekkora mulasztás Szikora Gyuro házában. Szegény

Borka eljött Palojtáról a gyereket tartani, hogy ezzel is fokozza a keresztelő pompáját. Aztán — mikor éppen elkezdődött a mulatság — betessékelték a gyerekekkel a szobába (valakinek arra is kell vigyázni) s szépen elfeledkeztek róla. Enni még csak kapott valamit, de bort... Hm. Vigye az ördög, nem mint hogyha nem tudna meglenni nélküle, de mégis csak nagy sértés, hogy éppen azt a boroskát felejtették el... hisz nem halhat szomjan az ember ha már keresztelőbe hívták, vagy micsoda.

Odaült az ablakhoz s csak nézett, nézett szomorúan az udvarra. Lám, Kvapkáné, a turieskai bába, úgy rezegteti a derekát a táncolók között, mintha az ő tiszteletére húzná a eigány. Hiszen igaz, igaz: húsz évvel fiatalabb; az negyven, ő hatvan, de vegyük úgy, hogy ki a vendég és ki van idehaza: hiába, csak az volna az igazság, ha Kvapkáné vigyázna a kis Gyuróra.

Aztán ez a Tera is... Micsoda anya ez! Minden félórában üti be egyszer az orrát, azzal gyű, ki az udvarra. Olyan kemény ennek a természete, mint a nőstényfarkasé. De a kölykeivel az is többet törődik.

Közben a kis Gyuro alszik, mint a tej, kint hangesen énekelnek s vele: Hodbabni Borkával nem törődik senki.

Lassan be is sötétedett. Elverte az óra a tízet. Mit tehetett szegény Borka: kendőt terített a földre, ledőlt s elaludt.

Egyszer csak úgy éjfél tájban kiesapódott az ajtó s belódult rajta Szikora Gyuro.

Kettőt lépett, megbotlott Borkába, gyufát gyújtott s megrázta:

— Hé, ki vagy te, asszony?

Borka nagyot lélekzett s megdörgölte a szemét.

— Én vagyok, a palojtai bába.

— Ó, ó, a palojtai bába? — sajnálkozott Gyuro, az egyensúlyt keresve —, te szegény bába, és te itt heversz a földön? No, ezen segíteni kell. Ott az ágy a fal mellett: feküdj belé.

— „Gyakujem peknye“: Köszönöm szépen! — motyogta Borka és sietve kapaszkodott fel a kibontott nyoszolyára.

Félig volt csak ébren, de homályos öntudattal is jóleső kiengesztelődés járta át, hogy ime elégtételt adtak neki.

Háromnegyed óráig se alhatott s újra nyílt az ajtó. Megint Gyuro volt. Lámpást tartott a kezében s még jobban ingadozott, mint az előbb. Megnézte a gyereket, aztán hirtelen az ágyra fordult a tekintete.

— „Kto je tam“: Ki az ott? — kérdezte vérvörös arccal.

— Én vagyok, a palojtai bába — felelte Borka alázatosan.

— Úgy?! A palojtai bába? *Ágyban?! Mint valami nagyságos asszony? Mégy mindjárt a kukóba?!*

Borka morgott, elégedetlenkedett, de azért szedte magát, mintha vízzel öntötték volna ki.

— Komisz emberek mégis csak komisz emberek — gondolta s elegyengette a kendőt maga alatt. —

Meghívják, oszt még a földön kell... ezen a hideg földön...

Hogy mit kell a hideg földön, azt — mire eddig jutott — megtette Borka: aludt megint, mint a bunda.

Csodálatos szép álmai voltak. A böleső egyszerre megrándult, hordóvá gömbölyödött s csak úgy csillogott benne a sok rózsaillatú siller. S neki most már erre a csemegére kellett vigyáznia. Hamar kerített egy köcsögöt, telemerítette, ajkához vitte...

Jaj! most újból kinyílt az az ostoba ajtó s megjelent a szobában összeborzolt hajjal megint csak Gyuro.

Topogott, lödörgött, jobbra-balra került s hirtelen nagyot rúgott Borka térdébe.

Erre megállt s hűledezve bámult maga elé.

— De... ki lábatlankodik megint itt?

Borka, mint az elpattantott rugó, penderült fel fekvőhelyéről.

— Mondtam már, hogy én vagyok: a palojtai bába!

Gyuro arca mélységes felháborodást fejezett ki.

— Hogy mondd? A palojtai bába? S te a földön fekszel?! Ki tette ezt? Hadd ütöm agyon. Ördög és pokol! A palojtai bába a földön! Mikor ott a felvetett ágy. Gyere, gyere te boldogtalan bába, hadd segítslek fel rá.

— De iszen — tört ki Borkából az elfojtott düh —, üssön belém a mennykő, ha még egyszer visszafekszem akár a földre, akár az ágyatokba!

Vette a kendőjét, átfurakodott a táncolók töme-

gén s a holdsütötte országúton — tenger keserőséggel szívében — elindult Palojtára.

A két falu közt megállt s hallgatódzott. Valami furesa nóta hangjait szórta utána a szél:

Vadkörte van a kamrába'
Szép lány Palojtán a bába...

— Részeg disznók! — sziszegte Borka s mielőtt tovább ment volna, kimondhatatlan megvetéssel öltötte ki a nyelvét Turicska felé.

M I S O L Á T O M Á S A

A palojtai völgy a csodák völgye. Itt szaladt végig tíz év előtt az országúton az a vaddisznó, amelyik Miklós cár fejével a nyakán, kilométerekre hordó hangon ezt kiáltozta:

— Nem kenyerem a vérontás, de addig le nem teszem a kardot, míg Felsőpalojtát nekem nem adjátok.

— Hm — mondták a felsőpalojtaiak — nincs is rossz ízlése. Hiszen tudja az egész környék, hogy a felsőpalojtai csevice (savanyúvíz) a legjobb az egész megyében. Zatraceni! Ha már a nyéki járásra vetett szemet a pán ciszár (császár úr), vigye el inkább Dacsolamot; ott ugyan se híre, se hamva a savanyúvíznek, de van helyette tolvaj annyi, hogy Szentpétervár valamennyi csendőre véresre törheti a talpát, amíg a főkolomposokat hurokra keríti.

Hej, megharagudott a cár erre az impertinens válaszra. Nekieresztette tömérdék hadát a Kárpátoknak... Irhatnak az ujságok hetet-havat: ez volt a háború kitörésének igazi oka, semmi más.

Aztán, ha már csodákról van szó, az se volt gyerekség, mikor Kulik Jano keresztet állított a falu végére s még az éjtszaka leszállt egy felhőből négy markos mennybéli kőművessel Szent Péter, kidöntötte a húszmázsás alkotmányt s odaírta a talapatára:

— Amíg vissza nem adod azt a két barázda föl-

det, melyet a tavasszal elszántottál az öreg Hajdinnyák tagjából, addig csak tartsd meg a keresztedet, Jano.

Hanem ez mind semmi, mert Pribelya Misónak augusztus 26-án, éjfélután három órákor megjelent maga Gábor arkangyal.

Hogy józan ember-e Miso, vagy sem, döntse el, aki hivatottságot érez magában. De ugyan miért ne volna józan? Mutassatok egy ablakot, melyet Miso tört be, szénaboglyát, melyet Miso gyújtott föl, vagy csak egyetlen lécet, amely Miso kezétől szakadt ki a palánkból.

Hiszen igaz, igaz, a tisztelendő úr csak a minap hívatta magához s azt mondta neki:

— Nem értelek, Miso. Látod, az ökör: állat és mégis tudja, hogy mikor elég.

No, de Miso se maradt adós a felelettel, amikor így válaszolt:

— Könnyű az ökörnek, panye, mert az vizet iszik. Ha én vizet iszom, teremtucese, én is tudom, mikor elég.

Ennyit mondott Miso, pedig mondhatott volna még többet is. Megkérdezhetette volna például, hogy vajjon szokott-e az ökör szerelmes lenni. Mert ha nem, akkor két okból is sántít a hasonlat, mivel-hogy az ő szívében akkora lángok lobognak, mint erdőégeskor a lami hegyek ormán.

S haj, itt sines vége még a tragédiának, de ami következik, azt már csak súgva lehet továbbadni:

A lángokat nem Katka szította föl, Miso becsületes hitestársa, hanem Krivi Szamo felesége, a babonásan szép Antalov Zeuzsanna...

...Szép volt Zuszka, mint a palójtai gyümölcs-fák áldása. Az arca: pogácsaalma, az ajka: csipkebogyó, a szeme: két fölhasadt szelídgesztenye s ha végigment a falun, úgy mozgott rajta minden, mint mikor pajkos nyári szellő bujkál a napfényre terített dunnacihák alatt.

— Mozog, hát mozog — legyintett flegmatikusan Miso, mikor először tűnt föl neki az asszony járása.

Hanem azért lopva odapillantott Katkára is (öt gyerek ráncigálta ötfelé a jámbort) s bosszankodva konstatálta, hogy itt bizony baj van a ritmussal.

Két hónap multán látnia se kellett már Zuskát, elég volt rágondolnia s ezrével mászkáltak a hangyák a szíve táján. Ha munkaközben jutott az eszébe: letette az ásót, ha ebéd alatt jelent meg lelki szeme előtt, kifordult a kanál a kezéből. Vastag cserépkéreg fagyhatott a jó, tejfölös savanyú krumplira, nem nyúlt többet hozzá.

Egyszer aztán, mikor már csordultig forrt benne a szenvedély, odaállt a bálványozott menyecske elé s a fülébe súgta:

— Zuszka te.

— Mi a bajod, Miso?

— Gyere el hozzám feleségül.

Kétszer fordult meg sarkán a menyecske, amíg szóhoz jutott a nevetéstől.

— Feleségül?! Hát az én uram? Hát a te asszonyod? Meg a gyerekeid, Miso? Részeg vagy te, vagy álmodol, az Isten szerelmére?

Toppantott, összehúzta sűrű szemöldökét s tréfás guggoló mozdulattal — melytől még a halottak

is a bajuszukhoz kaptak volna — hajtotta meg magát Miso előtt.

— Jó éjszakát, Pribelya úr, várnak odahaza.

Miso leforrázva támaszkodott a kerítéshez.

— Részeg vagyok? Álmodom? — ismételtette nehezen forduló nyelvvel, miközben tétován járt a keze az ünneplő mellény sárgarézgombjain.

Arra csakhamar rájött, hogyha az utolsó napokat át is álmodozta, most az egyszer messze van tőle az álom. — A menyecske — ökörnnyelven sincs ez másképp: lerázta magáról. Még a csizmája is, ez az egyre távolabb esikorgó parányi jószág is, őt neveti, rajta csúfolódik:

— Miska, Miska — számár vagy te —, Miska.

Ami pedig az italt illeti, — hát eddig nem ivott, még a szagát se szerette, hanem mégis csak igaz lehet, hogy a szívnek bor az orvossága, mert máris úgy égeti a szomjúság a torkát, hogy legszívesebben hordónak állna a Bartha uraság pincéjébe.

Kettőt lépett és sóhajtvá húzta szemére a kalapot.

— No, Pribelya, addig a szíved után mentél, az rossz helyre vezetett. Most bízd magad a lábadra, az talán jobban tudja az utat.

— Hrop, hrop — horkantotta a két bakkancs —, gyere Miso, gyere: megyünk a patikába.

Nem volt messze a patika, könnyen oda lehetett találni. Vörösbetűs tábla hirdette Susiczki Náthán három főorvosságát: a bort, sört és pálinkát — korlátlan adagolásban.

— Két litert! — dűnnyögte Miso s mialatt elhelyezkedett a gyalultatlan padon, a nagyasztal másik végére esett a pillantása.

Kis, töpörödött, haresabajuszú emberke szopogatta vele szemben öt deci borocskáját s köhögött hozzá három másik helyett.

— Krivi Szamo — rándult meg Miso s hangtalanul hozzátette:

— S ennek van ilyen felesége!

Hosszan ivott, majd félkönyökre vetett állal eresztette legelőre a gondolatait.

Milyen nehéz a *fejéd*, Miso! — tépelődött magában. Eddig bizony azt se tudta, hogy hozzád tartozik.

Letette a poharat s folytatta:

... Dolgoztál, ettél, jókat aludtál; csak a *fejéd* nem volt gondod. Most bezzeg annyi minden hemzseg benne, mint a plébános úr „biblia-tékájában“.

Mogorva ráncok gyűltek a homlokára.

... Úgy látszik, okos ember lett belőled. A végén még püspököknek tesznek. No — ropogtatta meg bütykös ujjait —, ha a tudósok is ilyet éreznek, vigye a fene a mulatságukat.

A kis gubacs-ember felállt s menni készült.

Miso rábámult s magához intette.

— Pogy szem, Szamo: — platyim! (Gyere ide Szamo: — fizetek!)

Szamo örvendező pislogással ereszkedett Miso mellé a padra s nyúlt az üveg után.

Miso tünődve kísérte öreges, reszkető mozdulatait.

... Volt kihez mennie Antalov Zuskának — gondolta —, hisz ez már ülni se tud.

Maga se értette, miért, de növekvő jókedvvel

folytatta a szemlét a gyanútlan vetélytárs testi fogyatékokosságain.

— Pókos a térde, hajlott a dereka... a válla mintha gúzsba volna feszítve... a nyakát meg, úgy látszik, csak az a két zsineg tartja a tokája helyén... (Ne hagyd magad, Miso!) Az álla az orrát üti... az orra a füle mögé menekülne, ha lehetne s a szeme...

Hajaj a szeme! — tört fel belőle váratlanul az irigység —, micsoda fáintos szép dolgokat lát ez a gazember Szamo minden este azzal a két vizenyős szemével.

Ráütött a nyakaló cimbora hátára, hogy a hirtelen fálnak szorított ital majd szétvetette a göthös emberke gégejét s kötekedve mondta:

— Szép feleséged van, Szamo.

— Hát... köhögte Szamo... mindenkinek a magáé...

— Hm — melegedett bele a diskurzusba Miso —, beszélj már valamit róla. Mit szólsz a karjaihoz, te kvinkusz. Fehérek, mi?

— Fehérek — hemzsegett a helyén Szamo.

— Fehérek, fehérek... azt magamtól is tudom, hogy nem zöldék, de mondj valami egyebet is, te oktondi... hogy például a pruszlikja alatt... nos, mit szólsz ahhoz, ami a pruszlikja alatt van?

— Hát — fohászkodott fel Szamo —, ott van egy lencse.

— No, látod, nem vagy te olyan félkegyelmű, mint amilyennek tetteted magad. Van neked magadhoz való eszed... Hanem most gondolkozz: hol láttál még lencsét?

— Nem tudom — dadogta Szamo.

— Te Szamo, én ezentúl minden este kifizetem a borodat, ha megfelelsz a kérdéseimre...

— Majd... jo-jobban... me-megnézem — botor-kált az ajtó felé Szamo s a magas küszöbön keresztül nagyot zuhant az éjszakába...

...Allta-e Szamo a kontraktust vagy sem: kette-jük titka, arról azonban rövidesen széltében-hosszá-ban beszélt az egész falu, hogy a két jóbarát esté-ről-estére összedugott pipaszáruk között üríti egyik meszelyt a másik után s ha Szamo nagy noszoga-tásra kiszalaszt egy sánta mondatot a száján, Miso öklömnyi szemekkel várja a folytatást, mintha csak aranyak potyognának a „kamarád“ nyelve alól.

Hát hiszen az aranyak potyogtak is, esakhogy Miso bugyellárisából s az öreg Susiczki nadrág-zsebe lett tőlük nehezebb: a cimboráknak közönsé-ges rézzel kellett beérniök, no de azt legalább fel-tűnő helyen viselhették: az orruk kagylóján.

S ugyan miért ne viselték volna? Augusztus vége felé járt az idő, ilyenkor már a gyümölcsfák ágán is sárgapiros termés mosolyog s a derék Susiczki szölejében rózsaszínben játszik a szagos dinka. Ki tehet róla, hogy amit a dinka a naptól kap, azt Miso meg Szamo a dinkától kapták. Egyik olyan tisztességes forrás, mint a másik...

...Éjfél lehetett. A hónap utolsó vasárnapja pityókosan zörgetett a hétfő ajtaján. — Miso nagy ügyel-bajjal felcihelődött a lócáról s akadozva motyogta Szamo fülébe:

— Ezt a ... két litert vigyük Zuszka ... ablaka alá... igyuk meg ott.

— Jó... jó... jó — kapott az eszmén Szamo s rövid tünődés után könnyelmű mozdulattal csitította el felburjánzó aggályait:

Miért... miért ne?

Csillagos volt az éj, de a hold csak kétnapos sárlóval végezte égi aratását: nehezen ment a tájékozódás a kertek alatt.

Szamo tappogott elől az üveggel. Kalapja, mint valami titokzatos műszer, pontosan mutatta a tenger színe felett való magasságot. Ha emelkedés következett: az orra hegyére hullt, ha viszont gödör állta el az utat: hanyatt-homlok terült el meghibbant tarkóján. Miso hátul csak Szamo fejbúbját nézte s könyv nélkül tudta, mekkorát kell lépnie.

Egyszer aztán eltűnt Szamo, eltűnt a kalap s Miso szem elől veszítve a nélkülözhetetlen szövétneket, mit tehetett egyebet: eltűnt maga is.

Valami csontosra esett s bár az a „csontos“ a zuhanás pillanatában nagyot ordított a térde alatt, nyomban rá pukkadozva szólt hozzá:

— Hehehe, ne engem esiklandozz, te Misko... hehehe, meg vagy te bolon...

A mondatot már nem fejezte be; anélkül, hogy helyzetén változtatott volna, hortyogni kezdett.

Felkeljek, ne keljek? — tépelődött Miso s nagy belső küzdelem után, éppen föl akart tápászkodni; mikor egyszerre olyan látvány tárult a szeme elé, hogy legszívesebben Szamo csizmájába bujt volna.

Nagy dörgéssel-ropogással hatalmas égő fáklya hullt végig az égboltozaton. Vakító világosság tá-

madt s az Ostri Vrch bozontos erdőkoronája egyetlen ismeretlen parancsszóra kettéhasadt, széles utat nyitott s döngő haptákat vágott, hogy a százados fák törzsei recsegték az erőfeszítéstől.

— Bozse, bozse — tördelte a kezét Miso s elálló lélekzettel állapította meg, hogy hiába húnyja le szemét, mindent lát, mindent hall, mintha tetőtől-talpig csupa szem-fül volna.

A hegygerinc fehér tisztására fényes mennyei sereg ereszkedett alá, baloldalt a templom zárt ablakai mögött megszólalt az orgona s a falu fölött lebegő ezüsthátú ködéből, a hold megnőtt sugárözönétől övezve, előmagaslott hatalmas pallossal a kezében Gábor arkangyal.

— Jaj! — vetette magát arera Miso s szorongásában Makovikné képes transzciusza jutott az eszébe. Ott látott ő valami hasonlót. Hanem az csak kép volt, ez pedig valóság.

— Otce nás — kezdte el a miatyánkot, de nem tudta folytatni. Negyvenöt esztendő bűne kavargott előtte s mikor Szamo feleségéhez ért, kirázta a hideg.

Súlyos szavak visszhangzottak a lelkében. Értelmüket félig se fogta fel, de annyit mégis kihámozott belőlük, hogyha még egyszer Susiczkinál találja az este s Krivi Szamo társaságában üritgeti a poharat: azonmód elviszi az ördög s a gyeheha tüze fogja elemészteni...

...Kukucsakák nagy körtefáját súrolta már a nap, mikor magához tért. Vörös szemekkel nézett körül s hűledezve vette észre, hogy a Száraz-árokban töltötte az éjszakát.

Szamo is megmozdult — felült —, ásított s megpillantotta az üveget.

Káromkodott.

— Letört a — a nyaka.

Utána nyúlt, belenézett, megkönnyebbülten sóhajtott föl s ajkához emelte.

— Szerencsétlen! — ugrott talpra Miso. — Mit csinálsz?

Szamo gúnyos pillantással mérte végig s kettőzött igyekezettel ivott tovább.

— Szamo! — kiáltozta Miso egy vastag akácfa törzse mögül. — A vesztedbe mégy: beléd üt a mennykő!

— Mnya ne oklames: engem nem csapsz be! — viszonozta nyeldeklő mellől Szamo s még jobban megmarkolta az üveget.

Miso tehetetlenül nézte.

Aztán lépett egyet... Utána megint egyet. És mert a föld csak, csak nem indult meg, az üveg ellenben egyre magasabbra szállt s egyre mélyebb hangon kotyogott, lábujjhegyen Szamóhoz került s vállára tette a kezét.

— Te Szamko, *hagyjál már benne nekem is valamit...*

— — — — —
Hanem azért mégis csak csoda volt az, ami Misóval történt. Attól a naptól fogva — kötekedjék az égiekkel, akinek kurázsija van hozzá! — messziről elkerüli ő Szamót s vele együtt Susiczki kocsmáját.

Inkább Rosenbaumhoz jár a falu másik végére. Pedig olyan savanyú bort mér az akasztanivaló, mint a káposztalé, s ami még nagyobb hiba: többet is kér érte huszonöt krajcárral.

FORRADALOM FELSŐPALOJTÁN

Nem olyan falu ez a Felsőpalojta, mint a többi. Nagy-Zólyom megye (ez is akkor lett nagy, mikor a többiből meg négy országot csináltak) szél-tében-hosszában kivakaródnak már a tótok becsületes zsúpfedeles házaikból: itt is, ott is büszke cseréptető emeli a porta tekintélyét, holott pedig annál csak az eternitpala nagyobb fényűzés, hanem azzal legfeljebb Rothschild fedetheti a házát, ha ugyan maradt neki pénze a háború után. Felsőpalojta elfordítja szemét a korszellem hegyeket lépő lánynyomától s nem enged a szalmatetőből. — Mit? Hogy az unokák rosszabbak legyenek, mint a nagyapáik? Ki hallott már ilyen bolondot? — Hiszen igaz: a tűz nehezebben kezdi ki, a szél nehezebben bolygatja meg a cserepet, de hát ugyan mikor volt utoljára tűz, vagy említést érdemlő vihar Felsőpalojtán? — Vagy huszonöt év előtt. Egészen más az, ha például Dacsólamon csereppel fed az utolsó zsellér is, mikor ott minden házban három gyujtató lakik. Felsőpalojtán csak a mennykő gyujtogat, azt pedig kijátszani se nem szabad, se nem illik, mert olyan helyről jön, ahol kétszer is meg-gondolják, kinek üssenek vele a nyaka közé.

Már ha valahol ilyen gyermeki bizalommal néznek a Gondviselés szemébe, ott az elemek is megemberelik magukat s félreállanak, nehogy magukra haragítsák a gazdájukat. Az a huszonöt év előtti

tűz vajmi kevés kárt tehetett a faluban, mert ma már nyoma se látszik. A falu végéről nézve olyan észrevétlenül finom színátmenettel sorakoznak egymás mellé a szoros időrendben épített házak zsúptetői, mint valami családfa lombjai. A legelöl áliók szalmája sárga, mint a búzavetés, a sárga szín csendesen átmegy a dohánybarnába, hogy még hátrább helyt adjon a jól kiszítt csereppipa szépia színének. Odább deresedő foltok ütköznek elő a sötét alaphól; kezdődik az öregkor: öszülnek a házak s bizonyára meg is fognak halni, de ahhoz még egy kőhajítányi út kell; mire megtesszük, az ősz szalmaszálak helyét ragyogó zöld moha lepi be s az a néhány ház, mely a hegy lábához lapulva valamikor falut indított magából: mélyen csüngő, roskatag, smaragdszín ereszével alig különbözik a temető sírdombjaitól.

Van aztán valami egyéb is, ami messziről figyelemzteti a járókelőt, hogy rendkívüli helyre tévedt.

Az utcára néző muskátlis ablakok szemöldöke között síma kőtáblára vésve ott áll a tulajdonos neve, fölötte pedig egy-egy gyümölcsnek, állatnak vagy használati tárgynak domborművű képe, aszerint, hogy a ház építője mit választott családi szimbolumául. Így került a százhusz holdas Kulik Palyo pirosbetűs neve fölé a *Vénusz-alma*, Kapusza Gyuro pléhtáblás ablakai közé pedig a *hurkatöltő*. Az egyik — Felsőpalojta heradikusai szerint — azt jelenti, hogy Palyót suhanckorában almalopáson érte a jegyző s úgy elpáholta, hogy két hétig nem tudott ülni. Ez alatt az idő alatt szállt annyira magába, hogy elhatározta, miszerint va-

gyont gyűjt s almát élete végéig csak a saját fáiról kóstol. Sikerült is fogadalmát megtartania s most övé a legnagyobb gyümölcsös a faluban.

Kapuszta Gyuró esete már kényelmesebb természetű. Nagybátyját, Kapuszta Janót, az esküvője előtti napon hurkatöltés közben megütötte a guta. A vagyon Gyuróra szállt: hatökrös gazda lett belőle, azonban ő kegyeletes ember létére nem felejtette el, hogy szerencsáját egy rozsdás hurkatöltőnek köszönheti.

Hanem mindezeknél több erkölcsi bátorságra mutat Sztrapaeska Miso példája, aki vastagnyakú kétliteres üveget pingáltatott a háza elejére s mikor a szomszédok nagy fejesóválva más jelvényre akarták kapacitálni, türelmetlenül legyintett.

— Ejh, sohse povedáljatok nekem, barátaim, hiszen hiába mázoltatnék ökröt vagy szamarat az üveg helyébe, azért csak mindenki tudná közületek, hogy két liternél kevesebb bort az orrom alá se viszek.

Ezt csinálja Miso után a Góthai Almanach...

Pedig amiben igazán nehéz volna Felsőpalojtát utánozni, az csak most következik. Ez pedig, szerényen mondva, se több, se kevesebb, minthogy a kovácműhelytől a hegyoldalba épített ököristállóig nines ember a faluban, aki ne járna el vásárnaponként a templomba.

Mintha maga Szent Péter lebegne a csillagbuzogányos torony fölött, kora reggeltől kezdve ünnepi ruhába öltözött emberrajok tódulnak egymás sarkát taposva a szentelt falak közé. Ámde ne gondolja azt senki, hogy például Katusin Palyo ara-

nyozott búzakalászokkal díszített kalapját tarkójára vágva, akkor állhat be a menetbe, amikor neki tetszik. — Ohó! Első az öregasszonyok csoportja. Azok ébrednek a legkorábban s jog szerint is övék az elsőség, mert legközelebb állván az örök álmom küszöbéhez, annyi ájzatosság gyűlik össze bennük, hogy reggeli hat órától déli tizenkettőig is alig győzik a Mindenható zsámolya elé teregetni. Már a második éneket húzzák Ciszárné irányítása mellett, mikor úgy hét óra tájban megérkeznek az aggastyánok. Csupa 60—80 éves férfi, kék-piros virágokkal kihányt báránybőr ködmönben (kánikulában venni annak igazán hasznát), rezes arcokkal, eszerzett nyakkal, melyeken egy-egy akkora repedés vonul végig, mint szárazság idején a Hruskár-hegy vörös agyagján. Utánuk következik a falu gerince: a javakorabeli asszonyok s férfiak tábora s mire a toronyban elsőt harangoznak, betódul a nyugtalan fiatalság is. Az marad utoljára, bizonyára azért, mert ők még csak most követik el a bűnöket, amiket később majd le kell vezekelniök.

Hanem aztán meg is hallgathatja akárki azt az éneket, amivel a hatféle hangnemből álló vegyeskar a templom gerendás padlását ostromolja. Borotvaélnél vékonyabban sikít a szoprán, szélvészfélegül dözi a tenor, a basszus pedig, akárcsak valami elszabadult titán, bölgve rázza a hegyeket alattuk mind a négy változatban: öregek és fiatalok ajkán tombolva, hogy az orgonaszó, mint a kelepcebe került róka, hol előre szalad, hol közöttük kullog, hol hátul maradozik s behúzott farkkal menti nyomorult életét erősebb vetélytársai elől.

Akkor aztán egyszerre csend lesz. A szószéken megjelenik Derecskey tisztelendő úr, felolvassa az ígét s kivág egy olyan prédikációt, hogy attól, mint nyári zápor, suhog végig a sírás az asszonyok falanxán, kemény ráncba szalad a férfiak homloka, az első padban ülő két cseh zsandár pedig kipirultan nézeget egymásra, mintha azt mondanák:

— Nekünk jobb lett volna otthon maradnunk, te Kropacsek!

— Igazad van, barátocskám, Klecár!

— Ó, ez a beszéd! Ez a legmagasabb valami, amit emberi agyvelőn keresztül a természet kinyilatkoztat. Csupán azért érdemes hat napon keresztül sulykolni a pataokban, vagy portól dugaszolt fülekkel etetni a cséplőgépet, hogy a hetedik napon ilyen szellemi csemegét zsebelhessen el az ember a Gondviselés kegyelméből.

Ciszárné asszonyom még kendertilolás közben is megkérdezi a félszemű Klincsoknétól:

— Ejnye csak, mit is mondott a tisztelendő úr arról a csodáról, mikor Krisztus Urunk a vizet borrá változtatta?

— Mit no, mit? — keresgél a fejében, laposakat pislantva Klincsokné, de aztán reményét elejtve kap fel a földről egy újabb csomó kendert:

— Úgy se illik az a gyönyörűség az én fekete fogaim közé.

— Tudom már — üt a homlokára Ciszárné, aki nem adja meg ilyen könnyen magát —, „Krisztus Urunk a vizet borrá változtatta, a csehek kezében pedig a bor is vízzé válik, a szeretet epévé, a becsület ronggyá — s aki még nem tudná, vegye tudomá-

sul, hogy a pálinkát meg két esztendeje elvermelt, dohos rozsból főzik; aki abból iszik, halála után is az ellenkező oldalon fogja keresni a mennyország kilincsét, arról kezeskedem“.

— Olyan eszed van, mint az olvasztott szurok — csodálkozik Klincsokné —, még a legyek se tudnak belőle kimászni.

— A tied meg olyan, mint a csipkebokor, még a tyúkok se találhatnak rajta ülőhelyet.

Szó, ami szó, Ciszárnének is igaza van, meg Klincsoknének is: az egyiknek ugyan nagyobb talentum jutott, a másiknak meg kisebb, no de legalább nem is használja semmi rosszra. Hanem már, hogy mire való olyan agyvelőt gyalultatni a mennybéli asztalosokkal, mint ezé a pokolra való *Pribelya Janócé*, azt csakugyan jó volna valami püspöktől megkérdezni.

Szent István napja csak nagy ünnep. Nagyobb, mint amit a „prezident“ tiszteletére kell tartani, mert amaz *lovon ült s korona* volt a fején, ez pedig csak valami asztal mellett áll s olyan silány kabát van rajta, hogy elől a hasát se takarja be, hátul meg a térdhajlását veri a farka. Érthető tehát, hogy az ilyen gyalog uralkodó beérheti egy kurta fohász-szal is, a nagy király ünnepén azonban a prédikáció is hosszabb vagy két arasszal a rendesnél. S a mihaszna Pribelya Janónak volt bátorsága éppen ennek a szent napnak ünnepi áhítatát megzavarni! Pedig hiszen jóformán nem is falubeli, két esztendő óta most mutatta magát először (tudja fene, mit csinált azalatt Losoncon). Már az igaz, hogy aki városból érkezik, mindjárt azt hiszi, hogy csak a

száját kell kinyitnia s csupa okos dolog szalad ki rajta.

Pribelya Jano pedig a következő arcátlan kijelentést vágta oda a Szent István-napi beszéd után ájtatos álmélkodásba merült presbiterek sorfalához:

— *Mit csodálkoztok, szamarak? Hát olyan nagy dolog az: prédikálni?*

Rettenetes csend támadt a templom előtt. Haluska egyházfi sápadtan nézett az égre, nines-e valami tüzes mennkövekkel bélelt felhő a fejük felett s bár maroknyi szeplő se tarkította a végtelen kékséget: reszkető inakkal esaptatott félre egy öreg körtefa alá, hogy legalább egyetlen tanácstag maradjon hírmondónak a bekövetkezendő általános romlásból.

A többiek zsibbadtan álltak helyükön s még a gyors észjárású Flinta Gyuro se talált kifejezést, amivel ezt a vakmerő támadást megbélyegezze.

Pribelya Jano maga is meghökkenve nézett körül. Mi ez? Mi történt? Hiszen ezek mindnyájan úgy néznek rá, mint a kolerás betegre szokás.

Hát bizony valami sok jót nem olvashatott ki a rámerekedő hamuszürke ábrázatokból.

— Inkább megvernének — villant meg az izzadó üstök alatt —, akkor legalább egy negyedóra muíva túl volnék rajta.

De bizony nem mozdult ott a keze ütésre senkinek.

— Az Isten bocsánatára! Hát mi a bajotok velem?! — tört ki végre a gyomra fenekéig szorongatott Janóból a kétségbeesés.

Azt hitte, hogy most már felelni fognak. Micsoda

együgyűség! Hallgatott ott az utolsó halina is, mint vihar előtt a dacsolami erdő.

Hanem valami mégis történt.

Lassan, kifejezéstelen arccal elhuzódtak a közeléből. Kapusztá Miso háttal fordult feléje, egykori legjobb pajtása, Rástyep Palyo pedig, mikor támaszt keresve hozzálépett, olyanféle morgást hallatott, mint a falatozásában megzavart kutya.

— No, szépen vagyunk!

S a ragály, mint valami fekete áradat hömpölygött a megriadt koponyák tárva-nyitva hagyott ajtóin keresztül az asszonyok táborá felé.

Ott már egy-egy elszabadult „jaj“ s kitörő átkozódás mutatta az útját.

— Mit? Hogy azt mondta? — csattant fel vijjogó hangon Ciszárné —, de iszen rajta is lesz akkor az Isten ujja: némán fognak a leszármazottai világra-jönni: hetediziglen!

— Neki magának is meg kell némulnia három nap alatt! — pótolta ki Ciszárné szavait a könyörtelen Klincsokné.

— De bizony, kötelet kellene a nyakába vetni s kilógatni vasárnap a torony harmadik ablakából! — így Drdákné.

Jano pedig zúgó fülekkel ódalgott mögöttük s várta, hogy még mi következik.

Ami következett, az kezdett csakugyan ijesztő lenni.

A templomból hazafelé vonuló falu emberoszlópain tompa moraj dübörgött végig, mint mikor fehértarajú felhőkből a kisebb hordókat gördítik alá. Nemsokára nagyot sistergett az első villám:

— Kést az ilyen pimasznak a hóna alá! — rikantotta a kurátor.

— Megyek vissza Losonera! — villant meg Jano eszében a menekvés gondolata s hirtelen letért az útról a patak felé.

Könnyű volt azt kigondolni, de véghezvinni annál nehezebb.

Mert alig lépett vagy ötöt, tíz markos ember kapott utána. Akinek nem jutott a kabátjából, az a nadrágját fogta, a többi pedig versenyt üvöltött a forrongó tömeg vérszomjas korifeusaival:

— Üssétek! Üssétek! Csak azt a bolond fejét üssétek!

De most már Jano se tartotta többé olyan kíváncsúnak a megveretést.

Nézzetek le, köpjetek utánam, csak hagyjatok végre magamra, — tükrözte két karikára nyílt szem Felsőpalojta legremültebb óhajtását.

— Hozzátok a községházára! — rendelkezett a bíró. — Majd ítélkezünk fölötte!

Szegény Jano lecsüggesztett fővel szedegette a lábait, de aztán belátta, hogy felesleges neki olyan nagyokat lépnie, mert úgyis viszik. Egymás mellé rakta tehát a két szomorú bakancsot, állt, mint a cövek, a falu pedig tombolva ömlött utána, mint a sereg a magasra tartott zászló után.

Beért a menet a községházára. Janót betuszkolták a kisebbik szobába, rázárták az ajtót, Branyieska Miso pedig kiadta a tömegnek a további parancsot:

— Menjeteek ebédelni, mert magam is megéheztem.

Igaz no, erről majd megfeledeztek. Pedig üres gyomorral csak hektikás ítéletet lehet hozni. Egy perc alatt üres lett a községháza udvara s nyargalt mindenki a maga cseréptányérja mellé, hogy erőt gyűjtsön a további eseményekhez.

Magasan állt a nap s olyan tüzes nyilakat szórt alá, hogy szinte parázslott tőle a házak szalma-fedele. A forróság fokról-fokra beljebb rágódott az atyafiak torkába s ez ellen Felsőpalojtán is csak az az orvosság, mint a gyujtogatók hazájában, Daesólamon. Ebéd végeztével a falu férfinépe, mintha összebeszélt volna, megindult a kocsmá felé.

Ott már együtt ült a magisztrátus. Branyicska Miso a második üveg fenekén kutatta az igazságot, de nem tudott tovább jutni annál az egyszerű megállapításnál:

— Hű, de bűdös meleg van.

A kisbíró helyeslően bólintott, a bakter pedig gyönyörködve tartotta világosság felé a savószínű vinkót.

— Hanem ez annál hűvösebb.

Ivott, akinek mozgott a nyeldekölője (pedig hát a halottban is az áll meg utoljára), lassan-lassan barátságos színt öltött a világ, Rástyep Palyo se követelte többé az ítéletet, hanem inkább azon törte a fejét, miképen lehet az, hogy padozatig áll már az ivóban a pipafüst s még mindig több fér belé.

Most egyszerre nagyot csapott a bíró az asztalra:

— Hát ha meggondolom, csakugyan *nem lehet az olyan nagy dolog!*

Visszhangzottak a falnak ütődő marcona szavak, mintha a saját erejüket akarták volna meg-

duplázni, — még az orrfacsaró pipafüst is gyáván menekült előlük s akkor... egy hosszú pere verejtékes némasága után hirtelen recsegve fordult balra Felsőpalojta okoskodásának tengelye.

Senki se kérdezte, hogy miről van szó, mi az, ami nagy vagy kicsi s kicsiségében vagy nagyságában egyforma jelentőséggel bír a falura, csak az arcok kezdtek egyszerre hetyke, legényes kifejezést ölteni s Hornyák Szamo, akinek soha életében nem jutott az eszébe a maga erejéből semmi, egy megoldott világrejtély önérzetével szemöldökig benőtt homlokán, odaállt a kocsmaajtóba s csúfolódó hangon lökte ki az udvarra szorult tömeg sorai közé a nagy felfedezést:

— Mit? Hát ti még mindég azt hiszitek, hogy nagy dolog?! Ó, ó, ti együgyűek, hogy is nem találjátok ki ennyi fejjel az igazságot. Tudjátok meg, hogy igenis *nem nagy dolog. Nem — nagy — dolog!*

— Hogyan? — ütötte fel fejét az öreg Katusin, — hogy nem nagy dolog?

— Nem nagy dolog? — kontrázott hitetlenül a nagyot halló Kukan is. Kitől hallottad, te Szamo?

— Kitől hallottam? Hát a saját eszem tanított rá!

— Nem is ér az akkor semmit.

— Nem-e? Hát vedd ki a másik vattát is a füledből s akkor meghallhatod magától a bírótól.

— Hm. Az már más. Ha a bíró is azt mondta, akkor már lehet benne valami. Ki tudja? Hm. Hátha csakugyan nem olyan nagy dolog.

A presbitérium állta még egy darabig a sarat, hogy így-úgy, bizony nagy dolog lesz az mégis,

mert tizenhatévi szüntelen tanulás után eresztenek csak valakit a szószékre, de a sok dühös ellentmondás pörölyesapása alatt úgy összelapult bennük is a meggyőződés, hogy negyedóra múlva maga a kurátor hangoztatta legharsányabban a győzedelmes forradalmi jelszót:

— Nem nagy dolog! Vakuljak meg, de nem nagy dolog!

Mire előlépett Kapusztá Miso s a következő szavakkal fordult a bíróhoz:

— De most már talán azt a szegény Janót is ki lehetne a dutyiból eresztetni?!

— Kiereszteni! Kiereszteni! — ordította a nép.

— Hát itt van a kules — vonogatta vállát a bíró —, eresszétek ki.

Szilaj, elragadtatott emberáradat hömpölygött a községházához. Zörrent a kules, csattant a zár s a didergő foglyot a falu legszálasabb legényei ragadták karon s hurcolták magukkal az előljáróság elé a kocsmába.

— Ez az utolsó fertály óra! — harapdálta a száját Jano.

De az ítékezés elég furesán kezdődött. Két szál füstölt kolbászt, egy egész oldal szalonnát tettek eléje, a kocsmáros nagy üveg bort hozott, a falu apraja-nagyja meg versengve biztatta:

— Egyél-igyál, barátocskám, van még több is.

— Még egyszer jóllakatnak — törölte kétfelé a bajszát Jano — s elkeseredésében akkorát kanyarított a szalonnából, hogy majd beletörött a bicskája.

Milyen szép is a világ — gondolta, amint az első

violaillatú falat a nyelvéhez ért... s reszkető ádámesutkával nyelte le torkába szivárgó könnyeivel együtt.

— Ne szomorkodj pajtikám — ütögette vállát a bíró —, nem nagy dolog az!

— Nektek nem — szívta az orrát Jano —, de nekem... Fiatal vagyok én még arra.

— De ha igazad van!

— Miben van igazam? — pislogott Jano, aki végkép letett már róla, hogy neki ezen a világon még egyszer igaza lehessen.

— Nos, hogy *nem nagy dolog a prédikálás.*

Jano lecsapta a bieskáját.

— Hát nem fogtok agyonütni?

— Isten ments! Megiszunk egy hordó bort az egészségedre.

— Hej, te pupák! — rúgta ki Jano maga alól a lócát — hát mért nem mondtad meg te ezt mindjárt nekem? Nem szalonna kell akkor ide, hanem bor meg podzabueski!

Azzal felkapta az üveget, leeresztett a torkán egy sóhajtasra valót, nyakon ragadta Branyieska Misót s olyan táncot járt vele, hogy még a pókhálók is hintázni kezdtek a padlás gerendáin.

Erre várt csak a többi. Két pere alatt döngött a kocsma körül a föld. Ki egyedül járta, ki másodmagával, ki négykézláb, ki féllábon, ordítani azonban egyformán ordított valamennyi, a konfirmált kamasz s a 72 éves egyházfi.

Már ezt a nem mindennapi kórust meg kellett hallaniok az asszonyoknak is.

— Mi ez? — ütötte ki a fejét az ablakon Ciszárné.
— Hol ég?

— A kocsnában táncolnak, — felelte a szomszéd-asszony.

— Táncolnak? Kik? Kivel?

Akkor ért oda lihegve Klinesokné.

— Bozse, bozse! Mi lesz itt még? A férfiak Pribelya Jano pártjára álltak s együtt rúgják vele a port a kocsmá előtt.

— Gyerünk! — süvöltötte Ciszárné. — Ide hozzam minden asszony! Megyünk a paphoz. Majd megtanítjuk mi tisztességre azokat a részeg disznókat.

Megindult a szoknyás menet s mire bekanyarodott a parókia ablakai alá, még a sánta Driszkáné se hiányzott, pedig az a falu végén lakik.

— Mit hoztatok nekem, menyecskék! — jött ki eléjük az ámbitusra mosolyogva Derecskey tisztelendő úr.

Hát erre Ciszárné is megmondta a magáét.

Hogy bizony nem hoztak ők semmit, csak a felzaklatott lelküket, mert felfordult a falu déli harangszó óta. Ez az istentelen Pribelya Jano, hogy sülyyedt volna el alatta Losonc, mielőtt ide-szalasztotta, egészen megzavarta a férfiak eszét s elhitette velük, hogy a prédikálás olyan semmi munka, hogy az utolsó hegyi hutár is elvégezhetné, ha megpróbálná. Már pedig akárki akármit mond, ők nagyon jól tudják, hogy az ő tisztelendő uruk...

Itt olyan sírás tört ki a pruszlikok s festővásznon-

fejkendőök sokadalmából, hogy azt már Derecskey tisztelendő úr is megsokalta:

— Hol az a Pribelya Jano?

— A kocsmában, — zokogták az asszonyok.

— Hát csak menjetek előre. Mindjárt jövök én is.

Azzal bement, fogta a kalapját s szép csendesesen leballagott az asszonyok után a kocsmaudvarra.

— Melyik az a Pribelya Jano?

Megállt a tánc. Az egyháztanács tagjai szűkülve lapultak a kerítéshez, másokat lökve a kör közé-pére; ezek megint mások háta mögé bujtak — a felelősség sorrendje szerint s így végre nem maradt más a tisztelendő úr előtt, mint Pribelya Jano.

— Én vagyok, kérem alásan.

— Hozzatok neki egy asztalt.

Kihozták az asztalt.

— Állj fel rá! — parancsolta a tisztelendő.

Jano égő fülekkel kapaszkodott fel a deszka-alkotmányra.

— Azt hallottam, hogy te valami pompás szónok vagy, hát beszélj nekünk valamit.

Jano elszörnyedve nézett körül a hallgatóságon.

— Hát, tudod mit — folytatta kis szünet után a tisztelendő —, egyezzünk meg. Az én prédikációim félóráig tartanak. Azt már látom, hogy te a beszédhez számár vagy. Hát ne beszélj, ne szólj egy szót se, — *csak mozgasd egy félóráig a szájadat.*

— Ne tessék azt kívánni, — emelgette a lábát Jano s összetett kézzel integetett a bíró felé, hogy eresszék le, az Isten szerelmére.

— Mozgasd! — rivallt rá a tisztelendő.

— Mozgasd! — követelte a nép.

Hát mit tehetett egyebet: mozgatta. Először szépen, szabályosan, mintha szalonnát ennék, aztán kisebb zökkenőkkel, mint mikor pirított sztrapaeska kerül az ember foga alá, aztán gyorsan, görcsösen, mint mikor forró krumpli ragad valakinek a szájpadrására s végül akkorákat ugrott az állkapcsa, hogy nincs az a kőrákásra hajtott szekér, amelyik utána csinálja.

A tiszteletes pedig olvasta:

— Most öt perc, most nyolc perc, most tíz perc: — tovább, Janko fiam, tovább...

Mikor tizenkét perc volt, akkor egyszerre besukta Jano a száját, se szó, se beszéd, leugrott az asztalról, — rá egyenesen Katusin Palyo meztelen lábára (üvöltött is az olyat, hogy hasonlót Losoncon se hallottak), odarohant a tiszteletes úrhoz, lehajolt a kezéhez, megcsókolta, azzal kitört az embergyűrűből s nekivágott a kékkői hegyeknek.

Senki se üldözte őt. — Az atyafiak némán, mély tisztelettel járultak Derecskey tisztelendő elé: elől a bíró, azután a kúrátor, az egyházi, sorban az egész falu s mindnyájan kezet csókoltak neki, — akkora pecséteket nyomva megboesátó kezefejére, melyeknél különbeket talán csak a vesztfáliai béke pergamentjén lehetne találni.

Ez volt a régi rend jelképes restaurációja.

A forradalom zászlói elpihentek, a kételkedés visszabujt a zöldgubájú szalmafedelek alá. Egyedül a félkótás Hornyák Szamo motyogott a multkoriban valami olyasmit az uraság szerűjén, hogy mégis csak beszélnie kellett volna Pribelya Janónak, akkor tovább bírta volna a marsot, de nyomban rá ijedt horkantással hallgatott el s ebben a percben öt zsák búzánál többet ért neki, hogy a gép zúgása miatt szomszédja: a kéveadogató Kukueska sem értette meg orra alá locsogtatott szavait.

LUCINÁN BUJKÁL A JOG

Nagy úr lehet a maga hazájában őfelsége az angol király, de mégse olyan, mint nagytiszteletű Godra Sámuel lelkész úr az ő derék tótjai között Lucinán.

Mert ugyan próbálja meg a felség a parlament nyílt ülésén kijelenteni, hogy: „Vén szamarak, itt én parancsolok s ha valaki kételkedik a szavaimban, úgy végighegedülök rajta, hogy ott fogja először tapogatni, ahova semmit se kapott!”

Hű, micsoda felzúdulás támadna az effajta beszédre a Themze partja mellett!

Nos, Godra tisztelendő úr szóról-szóra ezt a nyilatkozatot intézte a lucinai elemi iskolában évi közgyűlésre összesereglett presbitériumhoz s olyan csend támadt a színes ábrákkal teleaggatott négy fal között, hogy Plaeskoné, aki odakint, a falura néző ablak alatt guggolva, a kíváncsi plebsz hírszolgálatát látta el, nagyot kiáltott ijedtében:

— Szaladjunk, mert mindjárt lesz itt nemulass!

Fel is kerekedett abban a szempillantásban az egész fülelő tábor s döntött polyvakazal gyanánt szóródott alá a domboldalról, miközben a szomszédos Turieskáig puffogott a föld az odacsapkodott meztelen talpak alatt.

Hanem az még semmi. Az iméntinél döntőbb bizonyítékai is vannak, hogy Godra tisztelendő úr patriarkális hatalommal uralkodik. Csak be kell

nézni valamelyik vasárnap a lucinai templomba az istentiszteletre.

Zúg az orgona, szárnyal az ének. Szkaliczki Mari fülhasogató szopránja már a hetedik mennyország kárpitját lebegteti, s akkor megdörren a sekrestyeajtóban az öreg Godra hangja:

— Hallgassatok! Kántor úr, hagyja abba az orgonálást!

Kántor és gyülekezet engedelmeskednek.

— Azt akarom mondani, hogy a kóruson, bal-felől a második sorban, az a kutya-kutyánszki Kulik Palyo, megint nevetgél a lányokra! Istentisztelet után bejössz hozzám a parókiára, istentelen bogánesfajzatja! Folytassák, kántor úr!

Az orgona újból felharsan s most már Kulik Palyo énekli a legények között legbuzgóbban, arcán az izgalom vörös foltjaival:

— ...Ha — suj—tasz — is: — sze—re—tet—ből...

Hogy azután a parókián milyen folytatása van az idézésnek, Isten tudja. Négyszem között történik. Bizonyos azonban, hogy a felek már az udvaron felfelé jövet harsány bögsbe kezdenek s jó előre két tenyerükbe fogják könnyektől beiszapolt ábrázatukat.

Hátra volna persze most már a kérdés, vajjon honnan merít jogot az öreg Godra hivatásának középkori értelemben vett gyakorlására.

Semmi sem könnyebb, mint a felelet.

Saját hívei, a lucinai eklézsia hangadói, ragaszkodnak ahhoz, hogy korlátlan hatalommal vezesse

őket a földi élet tátongó kelepcéi között a túlvilági üdvösség felé.

Hej! Nehéz is ennek a nagy papnak ellentállni!

Ha egyszer kiáll a szószékre s egész magasságában körülhordozza a gyülekezeten hatalmas vállak között fénylő hófehér fejét s kétfelé pödri hosszú, tömött bajszát, kinek jutna az eszébe, hogy másnak is lehet szava a faluban rajta kívül!

Aztán a beszédei! Azok fölülmulthatatlanok csak! Nines a világon pap, aki az övéhez hasonló szívhez zengő, mélységes hangon tudná hallgatóival megértetni, hogy milyen angyali tisztaságban tett le bennünket a Gondviselés ennek a zöld pázsittal benőtt földnek a peremére s mennyire összemasztottuk magunkat gyerekes hancúrozásaink közepette, hogy utóbb majd nem fog a tulajdon Édesatyánk se ránk ismerni, mondván: ezek valami idegen bolygó söpredékei, sohase láttam őket!

De iszen, hiába kemény ember Sramkó, a lucinai molnár, ilyenkor már az ő hetykevágású szája is kezd lefelé rángatózni. S ha aztán a beszéd ráfordul a háborúra s kimutatja, hogy beletelik vagy tíz esztendő, míg a sok haszontalanul feltúrt földet mind lerázogatjuk a kalapunkról, nagyot lélekzik Kapusztá is (az ölte meg az első csehet Lucinán) s mire a lélekzet visszaszabadul belőle a világra, magával seper egy-két könnyecseppet is a sötéten árnyékolt szemgödrök tavából.

S ha ezekhez hozzávesszük, hogy az öreg Godra nemcsak prédikátora, hanem orvosa, jótevője is népének, hogy a friss lucernától felfúvódott marhák éppúgy „trokárra“ (lyukas tőr vagy szűrőcsap

az magyarul) találunk nála, mint a gonoszságtól felfuvalkodott emberek, mindjárt érthetővé válik a nyolevanesztendő Borgulya sajátságos kérése, aki tavaly karácsonykor a tisztelendő úr prédikációján felbuzdulva, a következő szavakra fakadt:

— Pán otyec! (Urunk atyánk!) Tessék minket valamennyiünket jövő vasárnap itt a templomban *istentisztelet gyanánt* jól elagyabugyálni!

...Hát bizony, gonosz az ember! Se a szép szó, se a nemes példa nem tud bennünket tartósan megjavítani ezen a világon. Igaz viszont, hogy az erőszak se hivatkozhatik sokkal több eredményre. Az öreg Godra is hiába gyomlálta Lucinán két kézzel a gatz, más nőtt helyette s azt még nehezebb volt kiirtani.

Hiszen törvénykönyvbe ütköző bűn, szó, ami szó, csak ritkán akadt a faluban, de mutatkoztak helyette más eltévelyedések, melyek magának az életnek a gyökérszárait fenyegették. A tiszteletes előtt, aki hat derék szál fiút nevelt fel a hazának (s két asszonyt temetett el közben), egyik se volt olyan súlyos, mint az az átkos szokás, mely a családban születendő gyermekek számát a telek nagyságához arányította s bizony többnyire beérte egyetleny keresztelővel.

— Felfalnak benneteket ezek a fránya csehek, ha nem szaporodtok! — mondogatta, nagyokat sujtva sétapálcájával a levegőbe.

Magányos sétái alatt főképen ez a probléma foglalkoztatta. Órák során hányta-vetette magában a segítség módozatait, sokszor megpihenve, sokszor elindulva, de célt sohasem érve.

Különösen a májusi sétákat szerette. Úgy érezte, hogy a természetet átfogó virágfakadás édes kényszere az emberi lelket is meghasítja s titkos mélységeiből termő virágok szirmait sodorja életre. S ha földi tehetséggel felnyitható a lét néhány egyszerűbb lakatja, májusban kell kulcsot keresni hozzájuk.

Egy ilyen sétája felvitte a szőlők fölé, a híres, mély Trnkovszki-árok borókás partjára.

Esteledett. A Hruskár-hegy mögött haldokló nap utolsó vörös küllőjét lőtte bele az égboltozat harangjába. A falu felett kék füstkarikák kígyóztak. A déli szellő akácillatot lehelt.

Mélyen az árok fenekén megzörrent a haraszt. A tiszteletes odapillantott, arca megütődést árult el.

A csipkebokrok és szederindák szövvénye közt egy menyecske piros fejkendője villant keresztül, utána egy felvirágozott kalap, aztán csak a szét-hárított lombozat ingott-hajladozott jobbra-balra s mutatta az irányt, hogy merre távoztak.

— Antalov Jano — mormogta a tiszteletes —, de ki volt az a menyecske?

Más kérdésre is szeretett volna feleletet kapni:

— Mit keresnek ezek ilyenkor ebben az elhagyott árokban? Tessék! — tette hozzá némi gondolkodás után — szép fiatal felesége van, egészséges fiaeskája, s itt látom őt egy piroskendős Zsuzsannával a bokrok között.

Felzaklatott szívvel indult hazafelé. A megkonduló estharang csak mélyebb ráncokba vont a homlokát s mikor leült a parókia tornácára terített asztal mellé, hiába táltal tejfölös, tepertős sztrapacsát

eléje szegény Anka, annyi kedve se volt, hogy a villát felemelje.

Elment valahogy az éjszaka, meg a rákövetkező nappal; igaz, hogy átkozott lassan, mintha többen húzták volna hátra, mint előre. Az öreg alkonyatig csak ödögött egyik széktől a másikig, hanem akkor kapta a botját s fiatalos indulattól ragadva sietett az árok partjára.

Még jóformán ki se fujta magát, hát előválnak a sűrűből megint a tegnapi pár. Most egymás mellett lépegettek s úgy fogta az a pokolra való Jano a menyecske derekát, mintha attól tartana, hogy rádőlni a világ, ha egy percre elereszti.

— Ördögadta! — csikorgatta fogait a tiszteletes —, de hiszen ezek gonosz dolgot művelnek!

Szikrázó szemmel mérlegelte a távolságot s egy gondolatvillanásig örült kedvet érzett a száz méteres magasságból leszakadó lavina módjára a nyakuk közé rohanni.

— Kiprédikálom, pellengérre állítom, hordóba taposom őket! — sziszegte növekvő haraggal —, hogy nyomban a saját homlokára koppantson tehetetlen bosszúságában: — Csak tudnám, hogy ki az a bekötött kontyú, macskajárású boszorka!

Ezer terv villamos szikrája pattogott a fejében. Marékszámra hajigálta félre az elsőszülötteket, hogy helyt adjon a később jövőknek, amíg végre elhatározta, hogy akár megfelel a papi méltóságnak, akár nem, ő bizony a közerköles nevében meglesi a szemérmetlen párocskát s ott helyben — amúgy brevi manu — kiporolja őket.

Hármat se ütött másnap délután a parókia kaku-

kos órája s az öreg Godra ott guggolt már a Trunkovszki-árok fenekén egy széleslevelű bodzafa alatt. A délutáni meleg barátságos cirógatása alvást tanácsolt, de a tiszteletes nem engedett az alattomos csábításnak, fölpeckelte az újból s újból aláhanyatló pillák fekete sátrát s állandóan szemmeltartotta az árokba vezető gyalogutak lépcsőzetes szalagjait.

Tudja Isten, hány óra mult el így feszült várakozásban, amikor balkéz felől léptek zaja hallatszott s vagy húsz lépésre a tiszteletestől beereszkedett az árokba Jano.

— Megvagy már, jómadár! — villogott két szem a halkan összeverődő levelek között.

Jano egész otthonosan a markába köpött, megigazította a haját, bajuszát, majd kis, kerek zsebtükröt vett elő s belenézett.

— Nézd, hogy csinosítja magát az akasztanivaló, — suhogták a bodzafa lombjai.

Most az árok szemközt meredő oldalán is megrecsent egy ág s mélyen szemére húzott kendőben közeledett a menyecske.

— Nem látom az arcát, — dohogta az öreg.

Bezzeg látta Jano. Előre ugrott, karjaiba emelte az édes pirban játszó, ruganyos fehérnépet, s háttal fordulva a tiszteletes búvóhelyéhez, akkorát cuppanzott az ajkára, mint egy bodzapuska.

— Tyiszic zrányik! (Ezer ördög!) — rengette meg a levegőt egy fülrepestő ordítás s két rettentő tenyér csapott a szerelmesek közé. Az egyik: lábánál fogva rántotta vissza a hegyoldalnak iramodó menyecskét, a másik pedig Janót ragadta galléron s

rázta, cibálta előre-hátra, mint valami kiöntött ürgét.

— Jaj, jaj... Bozse, bozse!... — hallatszott kétségbeesett összevisszaságban.

— Ki ez a némber?! — mutatott a földön kuporgó asszonyi gombolyagra felséges haraggal az öreg Godra.

— Och... och! — kapkodott levegő után Jano —, hát ki volna más, mint Terka...

— Miféle Terka?

— Terka... a *feleségem*...

— Ó, jaj! Mekkora szégyen! Mekkora szégyen! — emelte fel eddig gondosan takargatott arcát a menyecske is.

A tiszteletes megszeppenve nézett a sűrű könnyzáport bugyogtató sötétkék szemekbe.

— De az ördögbe is — kereste kínlódv a szavakat —, hát mi a mennydörgős mennykőnek jártatok akkor ide az árokba ölelkezni?

— Jaj, hát mert — csuklott nagyokat nyelegetve a boldogtalan Jano — van már egy gyerekünk, aztán...

— Aztán?

Jano megvakarta a fejét s a menyceskére mutatott.

— Aztán az ő anyja... mindig körülöttünk somfordál... s olyan kutya füle van — vágta most ki elkeseredetten —, hogy azt is meghallja, ha a sötétben két légy... összeüti a fejét a falon!

— Gábor és Mihály arkangyal! — fohászkodott fel s markolt saját hajába a tiszteletes — s czeke kellett nekem ellazsnakolnom!

Elbusult léptekkel vágott neki a bokrok közt kanyargó gyalogesapásnak, de feleúton tűnődve megállt s visszafordult.

— Hallod-e, Janko?

— Hallom, tisztelendő úr, — szipákolta az árokban Jano.

— Hát csak azt akarom mondani, hogy... nem szoktam ám én errefelé járni... most is csak véletlenül vetődtem ide... Hallod?

— Hallom!

— No hát, akkor azt is megmondhatom, hogy ma látott engem utoljára a Trnkovszki-árok.

Csendes, jóságos ravaszság bujkált a szavai mögött, amint a magasban magyarázó hangon hozzátette:

— Hiába! Öreg vagyok én már ekkora utakra!

FORMANEK VESZTETT

Hiú dolog a gondviselés útjait magyarázni, hanem azért mégis csak úgy történhetett, hogy mikor az Atyaisten villámló ekéje nyomán kiszakadt a földből a zólyomi hegylánc s a két vasderes délnek fordult Dacsólám felé, az Úr könnyített az ekeszarván s meghúzta az aranyveretes gyeplőt.

— Pssz... Csenedesebben lovacsák, mert ha itt is csupa sziklát hagyunk magunk után, a derék lukovkai tótok hová ültetik majd a gyümölcsfáikat.

Persze nem volt akkor még Lukovkának se híre, se hamva, de hiszen mult és jövő egyformán nyitott könyv az Úr böles tekintete előtt, ami onnan is látszik, hogy utólag mégis csak odaépítették s ott van ma is — mintha csak rőffel mérték volna ki —, pontosan Zólyom és Dacsólám között.

Meg kell adni, hogy a lukovkaiak hat vármegyében se találtak volna külön helyet falujuk számára.

Észak felől kéklő hegyormok szegik élet a bőjti szelek dühének, szemközt viszont hatalmas völgykapu csalogatja szélesre tárt szárnyaival a kóbor napsugarakat:

— Erre... erre! Erre vezet az út Lukovkára!

Azok meg nem sokat kéretik magukat, tündöklő négyesfogatokon előzködnek az országút fölött s aranyba vonják a falu körül elterülő szelíd hajlású dombokat, hegyhátaikat, mintha azzal akarnák a szíves vendéglátást megfizetni.

Királyi fizetség! Királyi bőkezűség!

Az eleven, termékenyítő arany ráborul az agyagos földre, végigvonul a fák figyelő ágain s olyan bíborszínű Jonathán-almákat és sárgapiros piszt-rángkörtéket érlel, hogy a vándor nem tudná a szemét levenni róluk, ha itt-ott egy-egy ultramarinkék szoknya villanása nem figyelmeztetné, hogy terem itt még valami egyéb is, ami többet ér a világ minden pomológiájánál.

Lukovka a női szépség paradicsoma. Vasárnap a templomba menet találomra is választhat magának feleséget, aki házasodni akar. Csak oda kell nyúlni a leányok közé s bizonyos, hogy mindjárt az elsőnek muskátlivirág az ajka, eget tükröző hegyi patak a szeme, mely fehér márványból csiszolt partok alatt villogtatja az örök derű és hamiság szikráit.

Aztán az öltözködésük, az csak a csodálnivaló. Párizsban hírét se hallották még hosszított deréknek s Lukovkán már csipőre szorított szoknyakorcot viseltek a leányok.

Ilyet viselnek ma is, no de van is rá okuk böven, mert az ő divatjuk szerint (ezt se a művelt Nyugat találta ki) a szoknya hossza legfeljebb térdig terjed; mi lenne, ha feljebb húznák, mikor krumplikapáláskor Babirák Miska, a Zichyek új ispánja, így is jobban izzad mögöttük jártában, mintha egész Zólyom megyét neki kellene felkapálnia.

Amde azért csak legyünk tárgyilagosak . . . Hiszen persze, persze jó dolog az, mikor ilyen világszép menyecskék ugrálnak az ember körül, hanem vajjon *szükség* van-e arra, hogy például

Pradulya Szamo az ő borostás ábrázatával egy második milói Vénuszt ölelgessen. Tagadhatatlan, hogy beérhetné egy közepes szépséggel is. Az épp olyan jól megfejné a két tehenet s a csere következtében Lukovka se dőlne össze. Hanem ha már, mondjuk, a *besztercei szilvát* verné meg a ragya, az katasztrófa volna a falura nézve.

Lukovka büszke az almáira és az asszonyaira, de a kenyere, az élete: a *besztercei szilva*.

Hogy mért hívják ezt a szilvát *beszterceinek*? Bizonyára azért, mert aki elnevezte: sohasem evett lukovkai szilvát.

Szeptemberben sötétkék hamvas lepel borul a lukovai kertekre. Ha közelebb jössz, látod, hogy nem lepel az, hanem szilvafák táborra, melyet egy színbe öltöztet a fürtökben lógó gyümölcs. Szilva, de baracknagyságú. Ha megszorítod, pattan, frecesen; mézédés, topázsárga húsa hüvelykujjnyi rétegben fogja körül a beékelt magot.

Nemcsak Gyarmatról, de Vácról is feljöttek érte a béke éveiben a kofák, harminc-negyven gyümölcs-termő falun haladva keresztül, üresen tartott taligáikkal, mert aki értette közülük a mesterségét, annak csak lukovkai szilva kellett.

Itt van la! Milyen szépen rendezték el Lukovka szénáját odafönt a felhők felett; a falu kezdett már hírre kapni, jólétre gömbölyödni, hanem akkor az ördögnek is eszébe jutott valami, idehozta a csehek, tányérsapkás őrt állított az Ipoly hídjára: mehettek most már lukovkaiak a szilvátokkal hátrafelé, akár a rák, a zólyomi hegyeknek!

Lukovára is beállított három csetnik (esendőr)

őrmester úr Formanek parancsnoksága alatt, akik mindjárt aznap délután gyűlést tartottak a község-házán s kinyilatkoztatták a falu közvéleménye előtt, hogy csak nyugalom és engedelmesség... nem kell semmitől tartani, mert ők — *rokonok*.

— De iszen — rázta bőszülten öklét a kétméteres Szebenszki Palvo —, betöröm én a saját édestestvérem oldalbordáját is, ha arra akar engem kényszeríteni, hogy magam egyem meg a tizenhat szekér szilvámát.

Tomboló helyeslés igazolta, hogy Palyo méltó formában fejezte ki Lukovka álláspontját.

Formanek hátralépett:

— Itt a republika parancsol, ti pedig engedelmeskedtek! Ha még egy ellentmondást hallok, katonaságot hozatok!...

Erre tört ki csak istenigazában a felháborodás.

— Katonaságot? Lukovkára?! A király se küldött ide soha katonát; de mért is küldött volna? Nem akadt közöttünk rabló vagy útonálló száz esztendő alatt egy sem s most a *trombitások* katonával fenyegetőznek?! Gyönyörű rokonság!...

Hej, haj! Hanem aztán csak be kellett látniok, hogy nem használ a tiltakozás egy szilvamagot sem; minden egyenes út — akármerre indult legyen is — egy helyen végződött: a zólyomi tömlőben. Megpróbálkoztak hát a görbe utakkal.

Sramko Jano széna alatt szerette volna a szilvát Gyarmatra vinni. (Zólyomba csak nem vihetné, hiszen az a hegyeken keresztül kétnapos fuvar.)

Rajtavesztett!

Az öreg Katusin már ravaszabb volt. Ő ponyvában a lovak hasa alá kötöztött vagy fél métermázsaszilvát (így szállították Odisszeuszt is Polifémusz juhait), kétszer sikerült is célt érnie, — harmadszor megcsípték: — még ül.

Közben aztán rájöttek az atyafiak, hogy valahányszor kocsi indul a faluból, Formanek előre értesíti a gyarmati hídőrséget, hol kell a csempészett gyümölcsöt keresni.

Szörnyű világosság gyult Lukovka agyában: Ime, Formanek az áruló! Így hát most már egyetlen biztos módszer van csak: Formaneket magukhoz édesgetni.

Az könnyű is volt, meg nehéz is egy személyben. Könnyű, mert Formanek nem tiltakozott, s nehéz, mert sokba került, a kutya-fáját!

Jó, jó, hiszen egy-két kupica szilvóriumot nem morognak meg Lukovkán, annyi kijár az ellenségnek is (igaz, hogy az őrmester tizenkettőn alul nem adta), — hanem volt Formaneknek gyilkosabb szenvedélye is: a kártya.

Estéről-estére bekopogtatott valamelyik jobb gazdához s merev derékkal hajtogatva magát az asszony-nép előtt, kicsapta a tucatot az asztalra.

— Prisov szom trocha ugjerity! — Eljöttem egy kicsit ütögetni!

„Ütögetni“ pedig valamennyi kártyajáték közül csak a „durák“-ot lehet Lukovkán. Formanek ugyan erőnek-erejével meg akarta honosítani a ramslit is, ám minden igyekezete visszapattant a vastagfalú koponyákról.

No de hiszen a durák se kutya, ha mester kezeli a lapokat.

Formanek mester volt: benne a durák emberére talált.

Mint a kártya Napoleonja, fénylő ábrázattal terpeszkedett az asztal mellé tolt faragványos dízlócán, hunyorgó szemmel vizsgálva a kezében tartott színes legyezőt s ha a játékszerenese véletlenül ellene fordult, összeesukta, maga elé tette s a partneréhez fordult.

— Ejnye... pán Szluha... azt beszélik a faluban, hogy maga valami pompás titkos ládát csináltatott a kocsijára...

— Űm, — kapta be a nyelvét ilyenkor a szerencsétlen áldozat s egy szempillantás alatt olyan irgalmatlan rosszul kezdett játszani, hogy jóformán körül se nézhetett, már ő volt a durák.

Eleinte koronás alapon ment a játék, aztán úgy találta Formanek, hogy urak csak ötkoronásokban játszhatnak... Később a tízkoronás alap is kevésnek bizonyult s mikor Szebenszki Palyóra, a falu herkulesére került a játékadás sora, az őrmester pártfogó mozdulattal ütött a derék tót vállára:

— Pán Szebenszki, két ilyen fickó húsz koronán alul az ujját se mozditja meg.

— To je pravda! Ez igaz, — bólintott Palyo.

Formanek osztott: megkezdődött a mérkőzés. Körülöttük a szobában áhítatos csönd lett. A darázs-derekú Szebenszkiné pruszlikja lágy hullámmázzal járt fel s alá a tornyos nyoszolya szélén; szoknyája mögött pedig két tátottszájú fiúeska fojtotta vissza lélekzetét, hogy annál égőbb szemeket vethessen az

asztal felé. Hallgatott a kemence, némán figyelt a falon Kossuth Lajos (tót volt az is, még pedig a javából), csak a lámpa fénye lobbant fel néha — nyugtalanul rezgő fényfoltokat vetve a barna mesztergerendára.

— Örmester úr a durák! — dobta el utolsó kártyáját Palyo.

— Ó, a durák! — pukkadozott a menyecske.

— A durák! — kacagtak a gyerekek.

Formanek elvörösödve fizette ki a húsz koronát s mialatt újra felvett kártyáját rendezgette, vészjósló hangon szólalt meg:

— Mennyi volt az a cukor, amit a mult héten Gyarmatra csempészett, pán Szebenszki?

Palyo fel se nézett az alattomos támadásra, hanem kérdés ellen kérdést szegezett:

— Mennyi volt a ráfvas, amit a multkor Zólyom helyett *Gyarmatról* hozatott, pán Formanek?

Sebesen csattogott a kártya a vastag asztallapon. Puff! Formaneknek kifogyott a tromfja, nagyot nyelt, majd káprázó szemmel fogott a kártyahal-maz felszedéséhez.

— Nekem már nincs kártyám, — intett Palyo.
— Örmester úr a durák!

— Hehehe, a durák! — hallatszott a nyoszolya mellől.

— Te esalsz! — sziszegte Formanek s vörösölő tekintettel nézett Palyo szeme közé, de ott olyan tüzet látott, hogy eszeveszett sietséggel fogott egy újabb húszkoronás előkereséséhez s zavarában az inge mögé nyúlt a zsebe helyett.

Palyo szótlanul osztott, majd gyilkos hidegvér-

rel nézte, mint követi el Formanek most már az egyik ostobaságot a másik után.

Egyszerre az ő kemény vonásai is elkezdtek rágatózni, halántéka megfeszült s hatalmas arcán sűrű hullámokba torlódott a vér a visszatartott nevetéstől.

— Mi az? — Mit vigyorogsz? — szúrte fogai között a szót Formanek, a méregtől elzöldülve.

— Hahaha — tört ki Palyóból vihar módjára a nevetés —, őrmester úr elfelejtette, hogy zöld a tromfja... hahaha... s a makkokat gyűjti helyette...

— Kutya tót! — rikoltotta Formanek — fel foglak jelenteni!

Revolvertáskája után kapott, de akkor Palyo egy mozdulattal levegőbe emelte a végénél megmarkolt diófa-padot, kiegyenesedett, hogy feje a gerendát verte s rettentő hangon csak ennyit mondott:

— Sztyato vo! — Innen ki!

De hiszen három órakettyentés után valahol az alvégen hallatszott már az őrmester úr elnyújtott üvöltése.

— Feljelentlek! — elfogatlak! — felakasztatlak!

Kossuth Lajos életnagyságú képe pedig meleg rokonérzéssel nézett alá a szoborként álló házigazdára:

— Látom, Palyo fiam, látom, hogy már nem soká tart a türelmetek.

FINIS CORONAT OPUS

Régi történet bíz ez. Ma már el se lehet hinni. Pedig csak harmincöt esztendeje történt...

Látogatóba jött a berencsi pap a lukovkai paphoz.

A két őszülő pejlő feje ütemes bólogatással húzott el a gyümölcsöskert kőfala fölött. Mögöttük két fekete keménykalap kergette egymást. Az első a tetejéig zsíros volt, mint a frissen ázott hümusz, a másodikat vagy öt esztendővel később hozta világra a losonci kalapos. Bizonyára azzal a szándékkal, hogy újabb öt esztendő múlva az is az első helyére kerüljön. Amit most már magyarul úgy kell érteni, hogy a kocsi első ülésén Misó ült, a berencsi pap kocsisa, a hátsó ülésen pedig Koleszár Péter, a berencsi pap. Ők voltak „egy ízlésen” a kalapdivat dolgában. Koleszár tisztelendő úr elhordott kalapjait Misó segítette tovább a végenyészet felé, nem mintha rá lett volna szorulva, hanem, mert neki is csak az a forma tetszett s azért volt kocsis, hogy ebből ne csináljon titkot.

A lukovkai parókia tornácán nagyot harsant a két felbukkanó keménykalap láttára Darázszy tiszteletes basszus hangja:

— Gyuro! Palyo! Hé! Hamar a nagyobbik fona-iossal a pincébe! Itt a berencsi tisztelendő úr! Hova szaladtok, számarak? Nem mindegy ez annak, mint nektek, trupákok, hogy melyik hordót ütitek csapra! Az otellóból! Azt szereti!

Még ugyanaz a lélekzet kiadta az udvarra gördülő brieska felé küldött üdvözlét is.

— Szervusz, vén pánszláv! No csakhogy egyszer már a te porköponyegedet is láthatom. Hogy hol az asszony? Elment a szolgálókkal a szőlőbe paradicsomot szedni. De minek neked az asszony? Te kujon, csak nem akarsz vele is összecsókolódní! Vagy talán azért jöttél Lukovkára, hogy kávé t igyál?

— Ohohó! Kávé t?! — esapott a térdére Koleszár Péter. — Nem vagyok én Bella néni macskája!

— Hát a vörösbort szódával megiszod-e?

— Meg, pajtikám; egy rész szóda, négy rész bor, — mert nagyon el vagyok keseredve.

— Csak nincs valami baj odahaza?

— De bizony baj van, nagy baj van!

A tornác vadszölővel futtatott oszlopai s az augusztusi szellőben mosolygó öreg hár s tamáskodva néztek Koleszár Péterre.

— Baj? Ugyan hol a tatárban lehetne most baj ezen a világon?

Darázsy tisztelendő ú r megtöltötte a poharakat.

— Igyál, Péter. Minden bajnak van orvossága. Az egyiknek piros, a másiknak fehér, a harmadiknak siller. Végigpróbáljuk mind a hármat, aztán majd csak rátalálunk.

— Hiszen csak próbáljuk, próbáljuk, de most nehezen hiszem, hogy ráakadjunk, — rázta a fejét Koleszár Péter.

Fenékig hajtotta a poharat s nagyot sóhajtott.

— A fiam... Miloszláv...

— No...

— Nem akar tanulni a gézengúz... Beadtam a selmeci liceumba: — megszökött. Elküldtem Besztercebányára: — kicsapták. Elvittem Pozsonyba: megbukott. Ismételte az osztályt: megint megbukott. Egy évig itthon tartottam, gondoltam, mellettem majd csak megjön az esze. Hát annyira megjött, hogy tegnap, mikor Rimaszombatba akartam indulni vele, belekapaszkodott az ajtófélfába s megesküdt, hogy többé az Istennek se mozdul el hazulról. Neki elég volt az első osztályt négy városban járni. Olyan nincs, hogy Rimaszombat is az ő bajuszán nevéssen.

— No tessék, — képedt el Darázszy tiszteletes.

— Már most mi az ördögöt csináljak vele? Tizenhat esztendőös léhó, bírná a munkát, akkora tenyerei vannak, mint a medvének, de mi legyen? Paraszt? Azt mégis restelleném. Útkaparó? Hogy minden kocsis ostorral mutogasson rá: ez itt a berencsi pap fia. Vagy suszter?... Hiszen ebbe még talán bele tudnék törődni, de kihez adjam inasnak? Az öreg Spányik az mondja, hogy az egész berencsi határért be nem veszi a műhelyébe, mert a lányai így is alig tudnak elmenekülni előle. Hátha még ott volna közöttük egész nap. Nem, ő becsületben akar meghalni, az ő ősz hajának hagyjanak békét... Hát most aztán beszélj, ha van mondani valód.

Bizony, nehéz volt itt elfogadható tanácsot adni. Hanem iszen, jön a tanács magától is, csak nem kell karót dugni az ész kerekei közé. Forgott a pohár, pattogtak az anekdóták, egyik diákkori emlék a másikat kergette, közben megjött a szülő-

ből a tiszteletes asszony is s olyan vacsorát kerekített, hogy arra az se győzött volna eleget inni, aki egész életére el volt látva tanácsal. Hát még aki tanácsra szomjazott...

Éjfél tájban rácsapott Darázs tiszteletes Koleszár tisztelendő úr vállára.

— Te Peti, mondok én neked valamit!

— Beszélj, pajtikám, beszélj!

— Add ide a fiadat Lukovkára — *tanítónak*.

— Hogyan? — tágult ki a pupillája Koleszár tisztelendő úrnak.

— Hogyan? Hát úgy, hogy a mi tanítónk meghalt a nyáron, az egyháznak éppen tanítóra van szüksége.

— De hiszen mondtam már, hogy Miloszlávnak nincsenek iskolái.

— Elemije csak van.

— Hogyne volna.

— Nohát az neked nem iskola? Hányan vannak az öreg tanítók között, akiknek az sines? Hamrák, a pelsőci tanító talán egyetemet végzett? Nem látott az, barátom, tantermet se addig, míg be nem állították egybe, hogy most tanítson. S ma ő a legkülönb tanító a megyében.

— Az más.

— Miért volna más? Nem diplomát vár tőlünk a hivatalunk, hanem tehetséget és hajlamot. Ha ez megvan, a többin két hét alatt eligazodunk.

— Jó, jó, de Hamráknak legalább volt valami vizsgája.

— Ördög volt. Adott neki az esperes három kérdést, az volt a vizsga.

— Az is valami!

— Te Peti, — pödörte kétfelé a bajszát Darázszy tiszteletes, — hacsak az kell, levizsgáztatom én a fiadat.

— Ó, ó, hová gondolsz, pajtikám? — hajtogatta a belső küzdelem izzadtságeseppjei közt Koleszár tisztelendő úr. — Botrány lenne belőle s mind a kettőnket egyházi törvényszék elé állítanának.

De azért ott volt már az üszök a fejében... Ejnye no, milyen derék dolog lenne, ha Miloszlá-vot mégis csak be lehetne állítani Lukovkára tanítónak. Tisztességes állásba kerülne, aztán a fene se tudná meg soha, hogy milyen előzmények után esett rá Lukovka választása. De ha mégis rájönnének. Terringettét! Ha mégis rájönnének...

Nyugtalanul hemzsegett a székén, nagyokat ivott, még nagyobbakat hallgatott s ha kérdezték, olyan feleleteket adott, hogy három közül kettő se talált Darázszy tiszteletes úr kérdéseinek fokába.

— Látom, elálmosodtál, — állt fel az asztaltól egy óra felé Darázszy tiszteletes, — ideje lesz aludni mennünk. Az ágyad készen van a vendégszobában.

Persze, aludni, az volna most a legokosabb. De mikor az ember éppen olyankor nem tud aludni, mikor legjobban vágyik a nyugalom után... Multak az órák, potyogtak a deszkák Koleszár tisztelendő úr ágyából, mintha ők is a csigalábon baktató időt mérícskélnék. — Egy — kettő — három — négy... olvasta a tiszteletes; mire az ötödikre került volna a sor, földig huppan a támasz nélkül maradt szalmazsák s most már fel kellett az ágyból tápáskodnia, akár tetszett, akár nem.

Az ajtóban a koránkelő házigazda fogadta.

— Szervusz, Peti, gyere csak, gyere, itt a törköly, meg a tepertős pogácsa!

Hanem iszen nem törkölyön meg pogácsán járt most az esze Koleszár tisztelendő úrnak. Félretolta a tányért, meg az üveget s most már ő állt elő a farbával.

— Hallod-e, pajtikám, mit is mondtál te nekem tegnap este?

— Sok mindent mondtam én, Peti, a manó tudná mind észbe tartani.

— Hát hogy tanítóra van szükségetek s itt van az én Miloszláv fiam...

— Hm... — rágta a szót vontatottan Darázsytisztelendő úr... — aztán hát... milyen végzettsége van a fiúnak?

— Mondtam már, hogy hat elemi.

— Hm... hat elemi... Ördög és pokol!... Hogy hat elemi!

— Azt mondtad, hogy a hajlam a fontos s te majd levizsgáztatod!

— Persze... a hajlam... s én majd levizsgáztatom... S azt gondolod, te Peti — tette hozzá szórakozottan, — hasznos lesz az ránézve, ha én levizsgáztatom?...

— Hasznos, vagy nem hasznos, — pattant fel Koleszár tiszteletes, — tegnap megígérted s magyar ember megtartja a szavát!

— Jó, jó, hiszen nem ellenkezem, de hát mégis, mikor lenne az a vizsga?

— Mikor? Azonnal. Még ma. Itt nincs veszte-

getni való idő. Misa! Te! Misa! — kiáltott az istálló felé. — Fogd be a lovakat! Indulunk!

Most már Darázszy tisztelendő úr is elgondolkozott léptekkel kezdte kongatni a tornácot felfelé — aláfelé.

— Ejh, nem fog az a suhanc kötélnek állni — vigasztalta magát, mikor a távozó kocsi zörgése végképp elhalt a községháza mögött, — ha van esze, megijed a vizsgától.

Hanem azért csak növekvő szorongással számítottatta az útbaeső falvakat. Most Peresen lehetnek, most Csábon, most Berencesen. Most etetnek... Most fordul a kocsi, most megint Csáb jön, most... Peres, — akarta mondani, — de torkában fagyott a szó, mert jó háromnegyed órával előbb, ahogy számítani lehetett volna rá — behajtott az udvarra Misó s a hátulsó ülésen ragyogó arccal ott ült Koleszár Miloszláv.

Most hát nem lehet többé megfutamodni a vizsga előtt.

Darázszy tiszteletes az utolsó fogáshoz folyamodott. Komoly, hivatalos hangon fogta vallatóra a kedélyesen vigyorgó tanítójelöltet:

— Hát milyen könyvekből készültél, fiam?

— Nem tudom, Jani bácsi, már elfelejtettem a címüket.

— Helyes, hiszen nem a cím a fontos, hanem a tartalom s azzal, remélem, tisztában vagy.

Miloszláv behúzott nyakkal bólintott.

— Aztán mikor tartsuk a vizsgát? Ebéd előtt, vagy ebéd után?

— Ebéd előtt, — vágta oda Miloszláv — ebéd után nem szeretek gondolkodni.

— Helyes. Akkor mindjárt hozzá is kezdhetünk. Hát jól figyelj ide: három kérdésre kell majd megfelelned. Az első kérdés: — Hány szentség van?

— Három — felelte bátran Miloszláv, — atya, fiú és szentlélek.

— Szamár vagy, Szlavko — legyintett Darázszy tiszteletes. — No de nem baj, hiszen hátra van még a másik két kérdés. Hát mondd meg nekem, ki volt az első magyar király?

— Hát Mátyás király — bökte ki Miloszláv.

— Már az igaz, hogy szamár vagy, Szlavko. No de iszen van még egy kérdésed: Hát mondd meg csak, mi van több: víz vagy szárazföld?

— Hopp! — kiáltott diadalmasan Miloszláv, — most az egyszer nem fog meg Jani bácsi. Hát hogyne volna több a szárazföld, mikor csak imitt-amott látni egy patakoeskát.

— Az ám, Berenesen elhiszem, de nem a glóbuszon, — kacagta el magát Darázszy tiszteletes. Most már biztos, hogy szamár vagy, Szlavko. No de hiszen tudtam én azt már a vizsga előtt is. Hát vigyen az ördög, átengedlek, de mondd meg legalább azt, hogy érzel-e valami hajlamot a tanítói pályára?

— Hogyne, — feszítette ki a mellét Miloszláv. — Miért ne?

— No és mire fogod a nebulókat tanítani?

— Majd csak eszembe jut valami. Akinek hivalt adott az Isten, ad annak ész is hozzá.

— Hm. Szép dolog ez a nagy vallásosság, de én

sem akarok elkárhozni miattad. Hát tudod mit, minden tárgyból csinálunk majd valami kivonatot, abban lesz a te tudományod. Hanem addig egy mukkot se próbálj kiszalasztani a szájadon, míg meg nem győződöttél róla, hogy bent van-e a kivonatban.

— Nekem mindegy — hümmögött Szlavko, — aztán hol van az a kivonat?

— Oktondi! Mondtam már, hogy együtt fogjuk megcsinálni. Azaz, hogy bizony vigye a kolera az ilyen munkatársakat, amilyen te vagy. De hát a harangozót csak nem foghatom be ebbe a dologba.

Mintha az ég is szükségét látta volna, hogy Miloszlávnál alkalmasabb munkatársat kerítsen Darányi tiszteletes úrnak: a kert felől egy háti-zsákos, diákforma utas lépett a tornácra s azonmód be is mutatkozott:

— A rimaszombati szupplikáns vagyok!

— Isten hozta, kedves öcsém! — pattant fel helyéből lelkesülten Darázs tiszteletes. — Nagyon örülök, igazán nagyon örülök. No most aztán úgy tegye le, fiam, a cókmókját, hogy két hétig nem mozdul innen semerre se.

— De iszen, tisztelendő uram, — szabódott a diák, — nekem két hét múlva már a gimnáziumban kell lennem.

— No, no. Aztán hányadikat végezte?

— A hatodikat.

— Derék, igazán derék.

Ebéd alatt kérdés és kínálgatás egymás hátát ütötte a tisztelendő úr hatalmas magyar bajusza alatt. Hogy ki most az igazgató a gimnáziumban?

No még abból a marhapörköltből. Hát az alumeneumi gyűjtés jól ütött-e ki a megyében? Ezen a galuskán breznóbányai túró van, úgy kell szedni belőle. Ha nincs elég a tálon, hoznak még a konyhából: szokott még ott lenni ilyenkor a sütőben.

Mikor aztán a kukoricát is elfurulyázták, a tisztelendő úr gyűrűbe dugta az asztalkendőjét, pipára gyújtott s intett a szupplikánsnak.

— Most pedig, kedves öcsém, gyerünk a méhesbe! Egy kis írnivaló vár ott bennünket!

Ütközben megállt Miloszláv mellett is s felütötte az állát:

— No te *cogan*, mégis csak Rimaszombat fog embert faragni belőled!...

Három nap alatt készen voltak a kivonatok s két hét múlva a lukovkai egyház egyhangúlag tanítójának választotta Koleszár Miloszlávot. Mindjárt másnap el is kezdte a tanítást.

Aztán csak elvéte hallott róla hírt Darázsy tiszteletes. Részben a presbitérium tagjaitól, akik vasárnaponként templom után rendszeren a parókia ambitusán eresztették rostára a világ, meg az eklézsia ügyeit, részben pedig az ügyes-bajos szülőtől, akik a világ hét csapása közül sohase felejtették ki gyermekeiket sem.

Darázsy tiszteletes megállapította, hogy Lukovka meg van elégedve Miloszláv működésével.

— Ember az! — mondták. — Olyan tenyere van, hogy az is megnyilatkozik tőle, akiből különben fúróval se lehet egy becsületes szót kiásni. Eddig az ismétlőiskolás suhancok majd felvetették a falut, most elég azt mondani, hogy jön a tanító! s kéken-

zölden gázolják egymást a sietségben, hogy melyik menjen előbb tehenet vakarni.

No lám! Ez a tehetség is elkallódott volna, ha senki se tisztítja ki a göröngyök közül!

Lepergett az iskolaév nagyobbik része, jött a tavasz s az iskola tájékaról csak jó szelek érkeztek.

Jalavicska Szamo, a tudákos kúrátor, nem állhatta meg, hogy vasárnap az oktatás elméleti részét is magasztalólag ne említse:

— A mi régi tanítónk, az öreg Krekács — Isten nyugtassa — talán jól is tette, hogy meghalt, mert ügyis világgá bujdosott volna ennek a fiatalembernek a tudománya elől.

— No, no, kúrátor uram, — dorgálta őt szelíden Darázsny tiszteletes, — ne bántsuk a halottakat.

— De kérem alássan — csapott az asztalra Jalavicska, — amit mondtam: megmondtam. Én is jó tanuló voltam, de az öreg Krekácstól sohase hallottunk teszem azt illet, hogy Ausztrália legnagyobb városai: Finis, Coronat meg Opus.

— Micsoda? — hökkölt hátra Darázsny tiszteletes.

— Finis, Coronat, Opus! Éppen ma reggel tanulta a legkisebb fiam, hát még a fülemben van.

— Teringette! — csapott most már az asztalra Darázsny tiszteletes is s két forró patakot érzett a halántékára szaladni.

Alig várta a másnapot, rohant az iskolába.

Éppen földrajz órára érkezett. A hatodévesek kórusban mondták a leckét:

— Finis, Coronat, Opus...

— Megálljatok! — kiáltotta Darázsny tiszteletes, akinek a fejében e pillanatban, mint égő fáklya sis-

tergett a gondolat, hogy mi lenne, ha most véletlenül nem ő, hanem az esperes jött volna iskolát látogatni.

Halotti csend lett!

— Hol a földrajzi kivonat?!

Nem kellett messze menni. Miloszláv kezében volt.

A tiszteletes indulatosan ütötte fel a viharvert füzetet. — Az utolsó lap közepén ott díszelgett, nagy, gömbölyű, macskafejbetűkkel írva a diák-jegyzetek szokásos befejező jelmondata:

Finis Coronat Opus. (Befejezés a mű koronája.) És utána ez a futtában odavetett, szemtelen toldalék: — *Ezek Ausztrália legnagyobb városai.*

— Ó, a gazember szuplikáns! — ütött a homlokára Darázs tiszteletes. Azért pukkadozott hát annyit az ebadta, mialatt a földrajzi kivonatot készítette. No hiszen, jöjjön csak ide jövőre valaki a rimaszombati alumneumra gyűjteni!

Földhöz vágta az összegyűrt forrásmunkát s vérbeborult szemekkel nézett körül a némává rémített tanteremben.

De iszen most az egyszer Miloszláv is úgy állt a padok előtt, mintha a nagyapjától kérte volna kölesön a nadrágját.

Egyetlen percig tartott csak az idegpattantó feszültség.

Darázs tiszteletes ránézett Miloszlávra s elkezdett mosolyogni.

— No, no, — gondolta — szegény Szlavko, hiszen ő semminek se oka. Honnan ismerhette volna ő ennek a fránya latin mondásnak a jelentését? Aztán baj sines, ha úgy vesszük: hiszen rajtam kívül nem

hallotta kabátos ember, hogy mit tanított a tökfilkó Ausztráliáról. Kapitális! Most még csak a gyerekek fejéből kell kiverni ezt az ostobaságot.

— Hát — fordult az osztály felé — csak azért mondtam, hogy hallgassatok, mert éppen a télen olvastam, hogy *ezek a városok hirtelen elsülyedtek!*

— Elsülyedtek? — maradt tátva hetvenkét gyerekszáj.

— Elsülyedtek? — hüledezett Szlavko is. De aztán rendbe szedte magát s megkönnyebbülten legyintett:

— No ha egyszer elsülyedtek, akkor azokon úgy se segít már semmiféle sopánkodás.

Előkereste az asztal alól a szégyenbe maradt füzetet, keresztet tett a katasztrófa színhelyére s ezzel le is rótt a kegyelet adóját Ausztráliával szemben.

— — — — —

Ó, be sok minden süllyedt is el az alatt az elrepült harmincöt esztenő alatt! A felvidék pompás humora — derűje. A régi parókiák, magyaroktótok zavartalan barátsága. Hanem Koleszár Miloszláv, az egykori Szlavko, azért csak megvan még ma is. Őt éppen a múlt hónapban nevezték ki a csehek — tanfelügyelőnek.

Finis coronat opus.

ÚJ URAK —

RÉGI HEGYEK KÖZÖTT

VAGY:

NEM JÓ FRAKKOT KÖLCSONÖZNI

Aki látott valaha frakkot, tudja, hogy ezt a ruhadarabot csak félig-meddig lehet ruhának nevezni. Ott vágják rövide, ahol más tisztességes kabát kezdődik. Ott eresztik hosszúra, ahol az ördögöt se fenyegette soha a meghülés veszedelme. Van gomb rajta, de nem használják. Nincs zseb rajta, de ezt már használják, csak hogy hátul a fecskefarkak között, mintha bizony ez volna az a nagy titok, amit el kell rejteni a halandó ember szeme elől. A kabáthoz tartozó mellényt örökifjúsággal ajándékozta meg a természet, mert helyette többnyire fehér pikémellényt hordanak, a nadrágtól pedig még az arasznyi létet is irigyelte, mert azt meg szmoking-kabáthoz is viselik s e miatt aztán két hónap alatt ott is fénylik, ahol a fény sokkal kisebb pompa, mint az árnyék. Tetejében a frakk: az öltözetek királya, de aki el akarja adni a magáét, az ugyan talpalhat vele: még a házalók is menekülnek előle, mert ugyan hol az a számár, aki frakkot vásárol, mikor becsületes felöltőre se telik.

Hanem a tapasztalat mégis azt mutatja, hogy ilyen „szamarak“ mindig akadnak s a házalókon

kívül mindenki más okos embernek tartja azért őket. Podlupka Cirill se ment a szomszédba talentumért; köztudomású, hogy a tehetsége tette naceselnikká Radványban, de még ez a nagyeszű ember is úgy érezte, hogy valami kivirágzott a fejében, mikor egyszer csak egészen váratlanul felötlött benne a gondolat, hogy frakkot, *frakkot* kell Szedlákkal méretnie!

— Ohó! Frakkot? — csapott le rá felesége: született Beretvás Katalin. — Ebbe az ostobaságba már nem egyezem bele. Ha nem tudod hova tenni a pénzedet, add ide; én majd vigyázok rá.

— Ne okoskodj, Katka! — emelte fel titokzatos arccal az ujját Podlupka, — másról van itt szó, mint közönséges cifrálkodásról. Ez politika.

— Tudom, tudom... Ha reggel jössz haza: politika. Ha négykézláb: politika. Ha Panesofárnéval látnak: az is politika. Én már torkig vagyok a politikával!

Podlupka lehajtott fővel várta, míg az utolsó villám fénye is elsötétül s akkor nyugodt kedélyességgel folytatta:

— Ej, no, persze, hogy politika. Úgyis azzal gúnyolnak bennünket: tótokat ezek a zsebrák csehek, hogy késsel esszük a gombócot, kanállal a galuskát, hogy lábbal bujunk a mellénybe s kivarrott nemzeti ingben táncolunk a bálban. Nem érted te ezt, Katka!

— Értem én, értem, csak azt nem látom át, minek neked most egyszerre a frakk, mikor eddig megvoltál nélküle.

— Hát éppen ebben van a politika! — kiáltott

fel diadalmasan Podlupka. — Nekem mint naeselniknak hétről-hétre magasrangú állami hivatalnokokkal kell tárgyalnom, olykor külföldi vendégeket kalauzolnom. A jövő héten látogatóba jön a zsupán, két hét múlva keresztül utazik Radványon a miniszter s rebesgetik, hogy szeptember elején maga az államfő is körutat tesz a megyében. Azután mit gondolsz? A sok eselák közöttt hány tót származású naeselnik eszi a respublika kenyerét? Megolvashatod az ujjaidon. No ugyebár. S vajjon közömbös-e a tótságra nézve, hogy ez a néhány szál dísz-eszlovák a közigazgatásnál halinában kullog-e kolomp után, vagy pedig kívágja a rezet s bebizonyítja, hogy reprezentálni is jobban tud, mint a tátrántúli ribancok!

Kiegyenesedett, körüljárta a szobát s leült. Aztán lopva ránézett a feleségére s a szemöldöke között két büszke ránc kiáltotta Katka felé: — Valld be, dusa moja, hogy most felülmultam magam!

Kata asszony pedig e helyett esendes, határozott hangon csak ennyit mondott:

— Szégyen, amit mondasz. Cirill, de ezt magadnak is érezned kellene. Eredj hát! Takard be posztóval a láncaitokat! Csináltass magadnak frakkot!

... Csináltass magadnak frakkot! — Könnyű volt ezt kimondani. De Szedlák Pável, a radványi szabó, mikor ebéd közben hírül hozták neki, hogy a naeselnik számára *frakkot* kell készítenie, elsápadt, letette a kanalat, szájában felejtette a babot, amit éppen le akart nyelni, tenyerét két halántékára szorította s úgy nézett ki a két ellenző közül, mint akit fejjel akarnak keresztülnyomni a kerítésen.

A körülötte csemesegő-szöszmötölő hat kis Szedlák ijedten pillantott a családfő elváltozott arcára s mint mikor baj történik a gépházban: egymás után állt meg a hat kis malom. A legkisebb még tovább örölt egy darabig, de a hirtelen beálló csend őt is észretéritette. Megállt, elbámult s csak percek múlva mert egy nagyot lélekzeni.

— Mi az? Mi történt?! — szaladt be az udvarról Szedlákné, a szokatlan csendből nagy szerencsétlenségre következtetve.

— Frakk... — motyogta Szedlák — ez hiányzott csak nekem.

— Pável! Beszélj! Mi bajod? Nem értem, — kiáltotta megzavarodva Szedlákné.

— Asszony nem is értheti ezt, — felelt sötét megadással Szedlák, — férfi kell ehhez.

Többet nem tudtak kivenni belőle. Felkelt az asztaltól, az ablakhoz ment, kinézett rajta, megdörzsölte az orrát, különös ákombákomokat írt a levegőbe. — Ahá! — kiáltott fel diadalmasan, — van esze Szedláknak! De nyomban utána kiábrándultan csapott egymásba a két bozontos szemöldök. — Zatraceni! Még se jó! Hiszen akkor *nem ér elől össze!* Óh, óh, hogy ezt nem láttad mindjárt, te ostoba Szedlák!

Villámló szemekkel sietett a varrógéphez, melyen egy félbehagyott, csíkos nadrág hevert. Felkapta a nadrágot, összegyűrte, a sarokba dobta: — Most már te mehetsz a pokolba!... — És hozzátette: — Ott legalább találkozhatsz a szlovenszkói naeselnikkal, ha majd azokat is utánad küldi a Jehova!

Káromkodva fenyegette meg a falakat. Majd

egyszerre magábaroskadt, mint egy marék hamu s megszeppenve súgta a feleségének:

— Terka! Csinálj hamar rendet! Jön a nacselnik! Láttam az ablak alatt.

S még ugyanazzal a lélekzettel, de már bosszút lihegő arekifejezéssel sziszegte a gyerekek felé:

— *Marss* ki az udvarra!

Mire azok, mint a kilőtt kartács, csak arra a hatalomra gondoltak, amelyik elszabadította őket, de arra már nem, amelyikbe beleütközhetnek: párosával dőftek a küszöbre lépő nacselnik gyomrába, legázolták a cipőjét, a térdébe rúgtak, magukkal vonszolták őt az udvar közepéig s ott szétszóródtak, mint a polyva.

Akkorára Szedlák is megjelent az ajtóban s mélyen meghajtotta magát.

— Alázszolgája, pan nacselnik. Tessék besétálni!

— Nazdar, pan Szedlák! — lihegte Podlupka és szanaszét tekintgetett. — Ezek az átkozott kölykök! Hanyatthomlok kellett szaladni velük s nem tudom, mit kentek hozzám. No, mindegy, majd otthon megmosakszom. Megkapta az üzenetemet, pan Szedlák?

— Igen, igen, hogyne, hogyne — hebegte elszorult torokkal Szedlák mester.

— Nekem magasrangú urakat kell fogadnom. Frakkra van szükségem. A frakknak a jövő hét közepén készen kell lennie.

— A jövő hét közepén? — esett le az álla Szedláknek — hiszen ma már péntek van.

— Péntek van... péntek van, azt magamtól is tudom, hogy péntek van. Mához egy hétre jön a

zsupán, aznap nekem frakkot kell huznom. Ez nyugaton mindenütt így van... a diplomáciában.

— Így, így, — dörmögte Szedlák, — de még a szövét sincs meg. Előbb el kell menni Zólyomba a szövétért.

— No bizony, hát elmegy érte, pan Szedlák. Zólyom sincs messzebb Radványtól, mint Radvány Zólyomtól. Elhozza a szövétet s legkésőbb hétfőn belekezd a munkába.

— Nagy munka az, pan naeselnik.

— Nagy munka, nagy munka... Különös ember maga, pan Szedlák. Hát mikor csinált utoljára frakkot?

— Vagy... tíz év előtt, — verejtékezett Szedlák. Magában pedig ezt gondolta: — Mennykő a felhőben! Dehogya is tíz év előtt. Nem csináltam én soha életemben frakkot. Azt is éppen csak hogy láttam, hogy más hogy csinálja: szegény boldogult mestermester, az öreg Hanuszik, vállalt egyszer egyet. Két hétig sóhajtozott felette, hatszor hozták neki vissza, míg fel lehetett húzni. Akkor az öreg Hanuszik így szólt hozzánk: — Gyerekek! Ha még egyszer frakkot rendel valaki, ássatok gödröt a diófa alatt: Isten az atyám, hogy belefekszem!

— Tíz év előtt? Hm, — tűnődött Podlupka. — No de azért... talán még emlékszik rá, pan Szedlák, hogy kell csinálni?

— A szabónak nem szabad semmit elfelejtenie, — felelte elszántan Szedlák.

— Úgy no. Tehát vállalja a munkát?

— Valamire való szabó minden munkát vállal.

— Akkor hát talán jó volna mértéket venni.

— Miért ne? — intett beleegyezően Szedlák s a hangja szinte szemtelenül csengett.

Fogta a centimétert, háromszor elforgatta Podlupkát a sarkán jobbfelé, háromszor balra. Megmérte a mellét, a derekát, hosszába-keresztbe. Felírta egy papirosra, hány centiméter a lába térdig, mennyi térdén alul. Aztán hátul is mérésikélt valamit s ezzel a kiáltással, hogy: huszonnyole, hetvenhat, százötven! — befejezte az adatgyűjtést s összedörzsölte tenyereit:

— Csütörtökön délután érte lehet küldeni. Azaz, hogy magam fogom hazaszállítani, pan nacselnik.

Hangja önérzetesen csengett s ez önbizalommal töltötte el. — Ejh! Nem is olyan nagy dolog az egész, csak nem kell felfújni, — biztatgatta magát, amint a nacselnik után betette az ajtót. Zólyomban is körül lehet egy kicsit nézni a kirakatokban. A posztókereskedőnek is csak lesz valamilyen szabása. Aztán, ki tudja, hátha éppen ehhez az öltözethez van tehetsége. Még hírre vergődik a frakkjai révén. „Szedlák-féle frakk!“ Ez máris úgy hangzik, mint márványon az arany csengése. „Frakkot csak Radványban Szedláknál!“ Ezt pedig így talán még a zólyomi pályaudvar várótermeiben is ki lehetne függeszteni.

Régen nem tette meg, de most ünneplő keménykalapot nyomott a fejébe, sétapálcát csapott a hóna alá s kiment a piactérre sétálni.

— Jónapot, jónapot, pan Szedlák, — üdvözölték őt az ismerősök lépten-nyomon. — Munkaszünet? Munkaszünet?

— Ecetbe az ilyen munkaszünettel! — legyintett

főlényesen Szedlák. — Annyi a dolgom, hogy hat kézzel se győzném. A jövő héten jön a zsupán s három nap alatt vagy készen lesz a nacselnik új *frakkja*, vagy ha csak egy fertilityórát hibázom, magam bujhatok bele s úgy járhatok holtig a templomba. Most is abban talpalok. Megyek is tovább, mert nekem már az óra nagymutatójával kell lépést tartanom. Mire a kicsi is ugrik egyet, akkorára én már elkéstem.

— Ügyes ember, — nézett utána Zatyko, a mésszáros. — Ha ez Pesten volna, már az újságok is írának róla.

— Vagy Prágában, — toldotta meg az elismerést Vravuska, a köszörűs.

— Prágában?! — mordult rá Zatyko s végignézte, mint bika a köcsögtartót.

— Hát, hát, — dadogott Vravuska, — most, most: Prága.

— Most! — csapta oda a pacalt Zatyko. — Az orrodon is kelés van *most*, de ott lesz-e két hónap múlva is?

— Isten ments! — forgatta szemét Vravuska, — az kellene csak. Hiszen már jóformán nem is látok tőle. Alig várom, hogy kifakadjon.

— Akkor hát értjük egymást, — nyujtotta kezét Zatyko.

— De értjük ám! — csapott a hatalmas tenyérbe Vravuska s úgy megrázta, hogy még a kalap is hátraszaladt a tarkójára...

Szedlák megjárta másnap Zólyomot, hozott magával négy méter fekete szövetet, de otthagya az önbizalmát és életkedvét. Amit Zólyomban hallott

és látott, az szívébe kergette a vért. Keze-lába kihűlt, akár a haldoklónak s hiába feszegette a fejét, nem volt abban egy tökmagnyi gondolat sem, azon az egy kínzó óhajtáson kívül, hogy: Jaj, csak ebből a betegségből épüljek fel, máskor majd jobban vigyázok az egészségemre!

Hanem ha a szövet már kéznél volt, munkába kellett venni, mert az idő Radványban se kegyelmez senki fiának; akit halálra ítélt, magával is viszi minden bizonnyal.

Szedlák körüljárta krétával az asztalra dobott fekete abroszt s úgy érezte, hogy saját ravatalára kell a túlvilág borzalmait felrajzolnia. Homlokán a szenvedés gyöngyei fénylettek, bajusza árván reszketett a száj feldult medre körül s az orr elhárított magától minden közvetítést a két fórum között: felütött végével úgy ágaskodott a levegőbe, mint aki semmiről se tud s már jóelőre menekül a felelősség elől.

A kéznek azonban nem lehetett menekülnie, mert az ő dolgát senki más nem végezhetette el. Ott reszketett, ott tétozázott a fekete mező felett, sápadtan, halálraszántan, amíg végre megadta magát sorsának, lehullott s felvázolta az első vonalakat.

— Kréta, ez csak kréta, — mondogatta Szedlák.
— Ha rossz, ki lehet törölni.

Úgy ám. De a törölgetésre nem lehetett egy napnál több időt szánnia. Másnap reggel, ha tetszett, ha nem, elő kellett vennie az — ollót.

Súlyos pillanat volt. Felfohászkodott s titkon ezt gondolta: „Eh, hagyok egy darabot a farkakra s

ha baj van, csinállok egy rövid kabátot s hátul felvarrom rá a farkakat."

— Krau... harapott a szövetbe az olló.

Szedlák arcára ebben a pereben kiültek a vérengzés-rózsái. Már nem didergett s nem ingadozott. Nekiment a posztónak s vágta, nyiszálta, darabolta — bőszülten, nekivadulva.

— Nesze, nesze neked, nesze! Ugy-e jó, ugy-e fáj? Hej, ha te volnál a naeselnik! De kikeresném a vastaghúsodat.

Majd minden átmenet nélkül forró bársonnyá változott a hangja:

— Posztócskám! Óh, te szegény fekete posztó! Látod, látod, mit csinál veled ez a gazember Szedlák!... Hanem azért ne félj te csak semmit... Hanyagítani se lesz idejük a bitangoknak. Szedlák nem tehet semmiről. Szedlák maga is csak csizma a lábon. Hanem aztán, ha a csizma elkezd szorítani, barátocskám, akkor vége a lakodalomnak! Eddig az ő kezükben volt az olló s minket nyirbáltak szanaszét. Snipsz, snapsz: netek tótok, netek magyarok! No, de megállj csak! Ha annak az ollónak a két szára egyszer a mi kezünkbe kerül, az lesz a nyiratkozás! Tátra és Kárpátok! Sírva fogja dicsérni a szerencséjét, aki csak fülét-orrát hagyja itt emlékebe! Mi pedig templomot építünk a csontjaikból s abban fogjuk elénekelni Isten dicsőségére: „Pane, pane, ci velki szí!“ (Uram, Uram, de nagy is vagy!)

Hol volt már Szedlák, a jámbor, köpcös, radványi szabó! Lobogó őrtüzek égtek a szemében, hősi pirt terített egyszerű homlokára felcsapó lángjuk, pedig

csak négy méter posztó felszabott darabjai verték le a hamut a szunnyadó parázsról!

S a parázs acéllá edzette a vasat. Szedlák vonásai megkeményedtek. Dolgozott, nyugodtan, hallgatásba temetkezve késő estig. Akkor elment a „*Tizenkét ostyepkához*“ címzett vendéglőbe, leült Zatyko mészáros mellé s hidegen megkérdezte a szembenülő köszörűst, Vravuskát:

— Meddig fog ez még így tartani?

— Micsoda, pan Szedlák?

— Hogy itt nacselnikok, zsupánok s tudom is én miféle sáskák szabják a rendet s Prága, ez a rozsdás arany,* tőlük kérdezi meg, hogy mit akarunk, nem tőlünk: vérbeli szlovákoktól!

— Igaz! — ütött az asztalra húszkilós öklével Zatyko.

— De hiszen a mi nacselnikunk: Podlupka tót származású — köszörülte a szót Vravuska.

— Pan Vravuska! — csattant fel Szedlák, — ha egyszer fordul a szél, maga fogja a korpából kiválogatni a buzát! Ezt a munkát magára bizzuk! Hanem ha aztán véletlenül maga is a korpába keveredik, nem tudom, akad-e még egy Vravuska, aki szereti a korpát, mert például én az ujjamat se dugom maga után!

— De én se! — dörögte Zatyko s olyat lökött az asztalon, hogy a szemközt ülő Vravuska az állával kapaszkodott meg benne.

— De kérem, kérem, én... — integetett a megszorult köszörűs, — én nem azt mondtam, hogy...

* Prága teljes neve: Aranyos-Prága.

— Hallgasson! *Azt mondta!* — csapott most már két ököllel az asztalra Zatyko. — Ne merészelje magyarázni, hogy mit mondott! No nézd csak! Egy szót se!

— Uraim, kérem, az istenért, segítsenek — fordult most már Vravuska a szomszédos asztalok felé, — a társaim félreértettek...

Komor, hideg szemek tapadtak rá minden oldalról, csak barátságot nem ajánlott egy sem.

— Esküszöm, hogy félreértettek!

— Ugyan, Vravuska úr, — felelt végre hallgató vendége helyett maga a koreszmáros, — ki értette meg magát valaha a dajkáján kívül?

— Úgy van! Ez az igazság! Szedlákot bezzeg megértjük! Éljen Szedlák! — verték vissza a falak a felszabadult lelkek ujjongását.

— Éljen! Éljen! Ilyen ember kell nekünk!

— Szedlák lesz a vezér! Felléptetjük képviselőnek! Hlinka ügyis elárult bennünket! — hangzott egyre szilajabban, míg végre egy hang ezt kiáltotta oda:

— Halljuk Szedlákot!

— Halljuk! Halljuk!

— Tisztelt uraim! — állt fel Szedlák — az önök bizalma büszkeséggel tölt el. Fogadom, hogy méltó leszek rá. De most már éjfél elmúlt, én nem vagyok lump ember, szeretnék hazamenni...

— Menni?! — kiáltotta Zatyko. — No hiszen az kellene csak, hogy az ilyen ember a saját lábán baktasson haza. Barátaim! Ide hozzám! Szedlák úr távozni óhajt! *Vigyük!*

Vitték. Boldog volt, akinek jutott belőle valami.

Akinek nem jutott, az a többibe kapaszkodott s titkon irigyelte Zatykót, aki semmi erőltetésre nem mondott le róla, hogy a teher oroszlánrésze az ő vállát nyomja.

Mikor már közel jártak a célhoz, Zatyko meglepődve törülte meg az arcát.

— Ejnye — mondta —, csillagos az ég és csepereg.

— Dehogyis csepereg... dehogyis csepereg, — gondolta a magasban Szedlák. — Nekem potyognak a könnyeim...

•

...Hiszen minden jól ment volna, csak azt a fránya frakkot ne kellett volna esütőtökre elkészíteni. Hanem bizony egyelőre semmi jel nem mutatta a rendszerváltozást. A városka szélén egész éjjel ott kopácsoltak az ácsok a zsupán diadalkapuján, reggel pedig két küldőne zörgetett be egymásután Szedlákhoz, hogy a naeselnik számít a frakkra: fogja meg a dolog végét, mert baj lesz.

— Amit mondtam, megmondtam! — mordult fel Szedlák. — Az én szavamban ne kételkedjék senki fia! Nézd csak — szötte tovább a méltatlankodást, csak úgy a maga multságára —, hogy rotyog ez a cseh bögre! No de megálljatok! Megtanuljátok ti még mindannyian, hogy ki esínált a radványi naeselniknek frakkot. — És itt teljes pompájában gyult fel benne a tegnapi ünnepeltetés emléke. — Magtanuljátok ti még, hogy ki az a Szedlák! Majd mikor az ujságok azt fogják írni: „*Szedlák ma tárgyal az államfővel.*“ És mindjárt rá külön kiadásban araszos betűkkel ezt: „*Szedlák meggyőzte az*

államfőt! A tótok elszakadtak Csehországtól!“ Phü! Az lesz a boldogság! Mindenki csak azt fogja kérdezni: — Hol van Szedlák?! Hadd lássuk a nagy embert, akivel a gaz csehek *frakkokat* varrattak.

Gondolat gondolatot ért, pere percet, öltés öltést: a frakk csütörtök délutánra csakugyan elkészült.

Szedlák kivasalta, átszárította, a karjára kapta s megindult vele a neeselnik lakása felé.

Hm... hanem most — csóválta aggodalmaktól zúgó fejét —, mi lesz most, ha nem lesz jó ez a...

Nyoma se ködlött már rajta a jövőendő államférfiúnak. Izzadt, szuszogott, köhécselt. Oda volt minden bátorsága.

Csak akkor kezdett magához térni, mikor észrevette, hogy valahogy Podlupka még nálánál is szorongatottabb arcot vág az új öltözet láttára. A naeselnik levetette a kabátját, aztán felhúzta, majd mást gondolt, a nadrágját is le akarta dobni, kapkodott maga körül s mint az alvajáró motyogta:

— Nem tudom, jó lesz-e ez a nadrág, vagy pedig...

Kirohant a folyosóra s reszkető ajakkal kiáltotta a konyha felé:

— Katka! Itt vagy? Megjött Szedlák úr a frakkal!

A választ azonban már nem várta meg; robogott vissza Szedlákhoz. Gyorsan nekivetkőzött, majd ajkát harapdálva hanyatlott bele a különös szárnyas kabátba s megállt a tükör előtt.

Fojtogató esend támadt körülötte. Szedlák zseb-

kendővel törülgette hátul a nyakát, Katka pedig ellenséges szemmel nézett ki az egyik sarokból.

— Hogy áll? — nyöszörögte végre köveket indító gyámoltalansággal Podlupka s úgy ödöngött előre-hátra, mint egy beteg cincér.

— Nagyszerűen! Pompásan! — ugrott Szedlák az áldozat háta mögé. Egyik kezével magasra lökte a gallért, a másikkal ugyanakkor lerántotta a farkakat, nagyot ütött a naeselnik vállára, egy lökéssel beljebb kényszerítette potrohát s káprázó szemmel nézett végig alkotásán.

— Mintha ráöntötték volna.

— Fazékból, — dűnnyögte Katka.

— Hogyan? — fordult feleségéhez behúzott hassal Podlupka. — Te Katka, hát mégse jó?

— Tudom is én, milyennek kéne lennie!

— Én se tudom, — sírángozott Podlupka.

— Én se, — gondolta Szedlák, de ő már kenyelben érezte a lábát.

— Pan naeselnik, legyen egészen nyugodt, — mondta emelt hangon, — ezt a frakkot *Londonban* se csinálták volna meg különben.

— Londonban? — bámult a tükörbe Podlupka.

— Londonban! — erősítette Szedlák.

Mit tehettek egyebet: elhitték neki. És ugyan miért ne hitték volna. Hol az az ember Radványban, akinek bátorsága lett volna ellentmondani? Es vajjon az egész respublika területén hány gavallér merte volna eldönteni, hogy milyen szabása van a frakknak Londonban és milyen Radványban? Jobb az ilyen rejtélyek megoldását az időre bízni, mert csak nevetségessé válik az ember.

Hanem persze valamit elhinni vagy nem bolygatni egészen más, mint beleöltözni s kiállani vele a világ elé.

Szegény Podlupka nem sokat aludt éjszaka. Forgolódott és félrebeszélt. Kiitta az egész üveg vizet, amit este az éjjeli szekrényére állítottak s minden pohár után keserveset sóhajtott:

— Nem baj, no, nem baj. Pre pánu Bohu! Majd csak elmúlik.

Végre hajnal felé megelégte a virágnyelvet s elbődült.

— Százezer ostyepka! Nyugodtan alhatnám, ha azt az ostoba frakkot nem kellene reggel magamra húznom!

— De ha egyszer megcsináltattad! — szólt oda félálomból Kata asszony.

— Hiszen éppen ez az — adta meg magát Podlupka, — hogy megcsináltattam.

Reggel hét óra tájban öltözködni kezdett. Kint az udvaron már nagy sürgés-forgás volt. Konyhalányok, főzőasszonyok tépték ki egymás kezéből a tegnap beáztatott kappanokat. Lassan gyülekezni kezdett a magisztrátus is.

Podlupka az ablak előtt állt s az utolsó pelyheket frieskázta le a kabátjáról.

— No de most hogy kimenni... ebben a maskarában?

Nagy ravaszul kieszelte, hogy előbb kioson a hátsó ajtón a kertbe s onnan fog az emberek elé kerülni, mintha rendes reggeli sétájáról érkeznek. Akármilyen furfangos gondolat volt, így is jó félóraba telt, míg nagynehezen elszakadt a szilvafák-

tól és ribizlibokroktól s kitárta maga előtt a kertajtót.

— Á, á, pan naeselnik, jó reggelt, jó reggelt! — hangzott minden oldalról.

— Jó reggelt — szólt elváltozott hangon Podlupka. A férfiakkal parolázott, a bábasszonynak kezét akart csókolni, de rögtön bocsánatot kért tőle s lopva körülnézett, hogy sokan nevetnek-e az öltözetén.

Nem nevetett ott senki. Tisztelettel állták körül s hallotta, amint a bíró odasugja a pénztárosnak:

— *Az van rajta.*

— Felvette... rajta van — adta tovább az újságot megilletődve a pénztáros.

— Micsoda? Rajta van? — tolakodott előre a rövidlátó Danesik, majd elképpedt elismeréssel tette hozzá:

— Sose hittem volna, hogy ilyen nagy kuvasz ez a Szedlák!

Podlupka a sikertől mámorosan forgolódott közöttük. Derekát kihúzta, recsegő torokhangon beszélt s éppen csak hogy fogadta az újonnan érkezők köszönését.

A templom felől alacsony kipirult emberke közeledett sebes futólépésben. Hodbabni volt, a harangozó.

— Jön, jön! — kiáltozta lélekszakadva már megszűröl.

— Ostoba! — rivallt rá Podlupka. — Nem vernéd félre mindjárt a harangokat? Ki jön?

— Ó, ő, a zsupán úr! Most fordult be a kocsija a zólyomi országútról.

— Hát aztán. Ha befordult, befordult. Nem vagyunk gyerekek, hogy ezen csodálkozzunk. Aki Radványba készül, annak természetes, hogy be kell fordulnia, mert különben Pelsőre viszik. Ezt mi már megszoktuk, Hodbabni.

S hátat fordított a leforrázott harangozónak.

— Naeselnik úr — szólalt meg most alázatos hangon a bíró —, *nem azért mondom*, de talán mégis jó volna *eléje* menni.

— Nem bánom — intett kegyesen Podlupka. Gyerünk!

Megindult a menet. Elöl Podlupka, utána három lépés távolságra rang szerint a többi. A kövezet ünnepélyesen kongott a lábuk alatt. Az utca két oldalán ropogva nyíltak ki a zsalugáterek s mint nyári szellő a fák lombjai között, úgy szűrődött ki rajtuk az áhitatos suttogás:

— Podlupka frakkban van! Frakkban! Nézzétek! Szedlák frakkja van rajta.

Ki törődött volna ebben a pompás órában a zsupánnal? Ki az a zsupán? Valami esch trombitás Prossnitzből. Hanem itt van városunk szülötte: Podlupka Cirill — Szedlák frakkjában. Ezt már érdemes megnézni!

Podlupka maga is így gondolkozott s mikor a zsupán kocsija megállt a diadalkapu alatt, az előre betanult üdvözlő beszéd helyett egyszerűen ennyit mondott:

— Isten hozta, zsupán úr! Tessék leszállni! Aztán majd legyen szerencsém ebédre.

A zsupán azonban — valami hitvány szürke ruha lógott rajta — még így is nagyon meg volt elégedve.

— Á, á, *frakkban*, pan nacselnik? Köszönöm, köszönöm. Nagyon örülök, hogy eljöttem. Demokrátikus államban élünk, de szeretem, ha a tisztviselők az öltözködésükkel is... Igen, igen, a felsőbbiséget meg kell tisztelni. Nagyon helyes, pán nacselnik... Ennek igazán örülök...

A második és harmadik kocsi a szomszéd kerületek eseh nacselnikjait hozta; azok röffentek össze csak igazán, mikor Podlupka öltözetét megpillantották:

— Nézzétek csak! Szent Vencel keresztjére! Podlupka *frakkban*!

Hallgattak és bámultak.

— Ez kellett csak nekünk — hördült fel a pelsőei körzet ura. Már most hogy fogadjuk mi ezentúl a zsupánt a mi kurtányainkban? Adta szlovákja, ez ugyan berakott a kemencénkbe!

Podlupka közel volt a megdicsőüléshez. Nem halott, nem látott, de azért minden porcikájával érezte, hogy ma itt végérvényesen és dönthetetlenül az ő *frakkba* öltöztetett alakja a központ. Ezen már emberi erővel nem lehet változtatni. A eseh szomszédok hiába próbálták ebéd közben holmi pohárköszöntőkkel elterelni róla a figyelmet, a zsupán rájuk se hederített, minduntalan visszatért a *frakkra*, újabb és újabb kérdéseket intézve az ő *kedves nacselnikjához*:

— Hm, kedves Podlupkám, aztán hát mibe került? Mit fizetett érte?

— Ezer koronát, pán zsupán.

— Elég, becsületesemre elég. És csakugyan ez a radványi Szedlák csinálta?

— Ó bizony. Az utolsó öltésig.

— Bámulatos. Erre igazán nem voltam elkészülve.

Uzsonnatájban az a gondolata támadt a pan zsupánnak, hogy ej no, szeretné ő azt a frakkot felpróbálni.

Podlupka savanyú ereot vágott, de azért levetközött s felsegítette a zsupánra nemesebbik porhüvelyét.

— Nos, hogy áll? — kérdezte kíváncsian a zsupán.

— Pompásan — bókolt fanyar mosollyal Podlupka.

— Egy kicsit táskás a hónaalja — tamáskodott Zahubek, a pelsőci naeselnik —, *de azon lehet segíteni.*

— Hm... persze — ráncolta össze homlokát a zsupán —, ezen lehet segíteni.

Odalépett Podlupkához, megfogta mind a két kezét s mélyen a szemébe nézett.

— Egy kéréssem volna, pan naeselnik.

— Tessék, tessék, pan zsupán — tátongott megszeppenve Podlupka.

— A napokban fel kell mennem a miniszterhez. Megfelelő ruhára volna szükségem. Én a naeselnik úr frakkjára gondoltam.

— Igen — rándult meg egész testében Podlupka s úgy érezte, mintha jeges vízzel öntötték volna nyakon.

— Kölesön adja nekem a frakkját, *kedves szomszéd*, erre az alkalomra?

— Igen, igen, hogyne, hogyne — szaggatta ki a szavakat magából Podlupka s őszintén csodálkozott, hogy nem csordul ki utánuk a vér.

— Akkor legjobb lesz, ha mindjárt becsomagolják s felteszik a kocsimra.

Mit volt mit tennie szegény Podlupkának: becsomagolta a frakkot s feltette a zsupán kocsijára.

— Szolgálatára, zsupán úr!

— Jól van, pan nacselnik, köszönöm. Most pedig még legyen szíves kiüzenni a kocsisomnak, hogy fogjon.

A vendég nacselnikok is fogattak.

A helybeli notabilitások is készülődtek.

Negyedóra mulva nem maradt más a tornácon, csak Podlupka meg a felesége.

— Szemtelenség! — sziszegte indulatosan Kátka. Ilyesmi már igazán csak egy cseláktól telhetik ki.

— Pimaszság! — kontrázott a férje.

— Lehet, hogy vissza se küldi.

— Csak nem gondolod komolyan?! — torpant meg elszörnyedve Podlupka, pogány valószínűséget érezve a gyanúsításban.

— Miért ne? Ezekről minden kitelik.

Komor napok következtek. Elmult az első hét, el a második. Akkorára aztán megelégelte a sors is Podlupka szenvedését. Egy délelőtti lovas legény érkezett Zólyomból s hozta a frakkot.

— Látod, látod, Katka — lélekzett fel a nacselnik —, mégis csak gavallér ember ez a mi zsupánunk.

Hamarjában mindjárt fel is húzta az elsiratott fecskefarkú kabátot. Hát, hát... most valahogy... *szűk volt a hóna alatt*, no de azért egészben maradt s ez a fő.

Nagy gonddal benaftalinozták s elzárták a leg-

nagyobb szekrénybe, két más öltözetet vetve áldozatul a kedvenc kényelmének.

Ez a kényelem nem bizonyult tartósnak.

Harmadnap új küldönc kopogtatott be a naeselnikhoz. A nyitrai zsupán küldte bizalmas levéllel: „Kedves naeselnik úr, nekem is szükségem volna arra a *bizonyos dologra*, amit legutóbb a zólyomi zsupánnak kölcsönzött... Tehát legyen szíves besomagolni és...”

— Hallatlan! — gyűrte össze a levelet Podlupka. Majd kisimította s odadobta a feleségének.

— Olvasd.

— Micsoda? A nyitrai zsupán?! — pattant fel Katka. — Anna is a te frakkod kell. De hiszen az egy másfélmázsás barom.

— Mit csináljak? — sápítozott Podlupka. — Óriási összeköttetései vannak Prágában. Tönkretétel.

Szerencsére a nyitrai zsupán se volt rosszabb a zólyominál. Az is tudta a mórest. Két hét se telt bele s a frakk *teljes nagyságában* visszaérkezett. Sőt.

Amikor a csomag utolsó papirosleple is lehullott, Podlupka hátratántorodott meglepetésében.

— Te Katka, ez a ruha megnőtt. Nézd ezeket a rettenetes ujjakat.

— Csakugyan — hüledezett az asszony — próbáld csak fel hamar.

— Jaj! — kiáltotta a vízbefúlók hangján Podlupka s egy huppanással eltűnt a lebernyegben. A kabát gallérja a tarkóját verte, a fecskefarkak tartógombjaikkal együtt a Tartarosba süllyedtek s

a könyökig lógó vállak gyökerében tették lehetetlenné, hogy a boldogtalan nacselnik tenyerei a napvilágra kerüljenek.

— Gyorsan Szedlákért!

Szedlákot véletlenül éppen az utcán kapták. Hamarosan megérkezett, megnézte a csúffá tett öltözetet s egykedvűen csak ennyit mondott:

— Kieresztették.

— Hogyan? Kieresztették! De az ördögbe is! Mit eresztettek ki?! — ordította böszülten Podlupka.

— A varrásokat eresztették ki. Ahol pedig nem volt elég szövet a hajításban, oda valami komisz fekete posztót toldottak. Fuser munka — zaböltés...

— Ó, a gazemberek!

Bizony jó három napba telt, míg Szedlák rendbehozta a frakkot, de akkor kisült, hogy kár volt úgy sietni az igazítással, mert most meg Liptószentmiklósról üzent valami hatalmas cseh uraság, hogy szüksége van „a nyitránszki zsupán fekete kabátjára“, küldje hát el a pán nacselnik iziben, amíg nem késő.

Ez az igénylő valami sovány úr lehetett, olyan testmagassággal, mint Podlupka, mert mikor vissza-került a frakk: hosszában jól lett volna, de keresztben, ne adj Isten, nem lehetett lélekzeni benne.

Ezen a hibán is segített valahogy Szedlák. Igen ám. Csakhogy most már a nacselnikok is kezdtek rákapni a pompára: egyre-másra érkeztek a küldöncök, hogy most Selmece, most Nyékre, most meg Breznóbányára kérik a frakkot, mert jön a zsupán, bált rendeznek a szokolisták vagy haldoklik a polgármester.

— Vigyétek! — mondta undorral Podlupka.

A pelsőci naeselnik maradt a sor végére. „Kérem azt a bizonyos *vándor-frakkot* — írta —, de sürgősen, *mert alakíttatni is kell.*“

Elég volt.

Podlupka először is két pofont adott a küldőnek. Szegény, ártatlan tót, akit egész úton a borral való reménye fűtött, nagyot nézett erre a szokatlan baksisra, s karikára nyílt szemmel várta, hogy mi lesz a második meglepetés. Az bizony még különösebb volt. Podlupka kimarkolta a szekrényből az elátkozott díszruhát s odalökte az ajtó elé. Aztán elérzékenyült, könnyek gyűltek a szemébe, pénzt vett elő s gyöngéden megsímogatta a küldőne arcán a pofonok helyét, amitől az sokkal jobban megörkönyödött, mintha új nyaklevessel köszöntötték volna fel. Végül leült az íróasztalhoz s fogesikorgatva ezeket a sorokat írta Zahubek naeselniknak.

„Naeselnik úr! Itt van a frakk. Magának ajándékozom. Alakíttassa kedvére mezítlábas kollégáival együtt. Nekem pedig most már hagyjanak békét!“

— No most halálosan megsértettem őket, — gondolta kielégített bosszúvággyal.

Mily nagy volt a meglepetése, mikor néhány nap múlva hat kerület bélyegzőjével ellátva a következő *hivatalos körlevél* érkezett hozzá:

„Tisztelt naeselnik út! Értesítem, hogy Podlupka Círil radványi naeselnik frakkját megvettem. A frakkot saját termetemre alakíttattam át s kölcsön senkinek nem adom, mert tapasztalatom szerint *a mi reszublikánkban az efféle ruhadarabokat nem tanácsos kölcsönadni.* Zahubek Broniszláv.“

— Igazad van! — bólintott Podlupka — valóban erről lehet ráismerni a ti respublikátokra, komisz cseh ripőkjei!

Egy pillanatig ott forgott a fejében, hogy jó volna talán a levél szövegéhez hozzátoldani, hogy nemcsak Zahubek Broniszláv szüntette be testvérei számára a frakk-kölesönnést, hanem a tót hegyvidék is utoljára adta kölesön a subáját Csehországnak, de aztán csak összeszorította a fogát s vérbeborult szemmel vetette oda a többi hat aláírás után:

Láttam! Radványban! Podlupka Cirill!

Sokáig nézte a három felkiáltójelet, majd lehúnyta szemét s úgy érezte, hogy ezek az emberi szenvedéllyel vágott néma írásjelek épp olyan erősek, mint a haragos ég villámai, ha egyszer egy bizalmában és önérzetében megcsúfolt nép szívében fogantak.

Ezzel a gondolattal adta fel a levelet a cseh államszme méltóbb szolgájának: Zahubek Broniszlávnak a címére.

TURICKA VALL

Százados cserfaóriásokkal benőtt völgykatlanban fekszik Turicska. Szélnek és napnak egyaránt gondjába kerül, míg lebotorkálhat a falu közepéig. S ha egyszer odáig küzdötte magát, el is szakadt a szülőanyjától mindörökre. Akkor már Turieskán kell élnie vagy halnia, mert a hegyek bizony nem eresztik vissza a felhők közé.

Hanem a cseh is azért cseh, hogy oda is bedugja az orrát, ahonnét még a bagoly is visszafordul. Alig csendesült el a környék a kapeával és trombitával hódítók első üdvlövéseitől, megjelent a faluban két hórihorgas legény, akikről maga Salamon se tudta volna leolvasni, hogy kicsodák: civilek-e vagy katonák, csendőrök-e vagy hivatalnokok, vagy miféle más szerzetjei a teremtésnek. Puska is volt náluk, meg revolvertáska is; a mellett sárga cipőt, pantallót viseltek, zöld kalap ült a fejükön, a bajuszuk meg úgy be volt kétoldalt borotválva, hogy ami megmaradt, azt se pödörni nem lehetett, se semmi más hasznát venni a világon. Az még magnak is hitvány lett volna a jövő évi kenderhez.

Nem kérdezte őket senki, hogy mi járatban vannak, de ők azért úgy viselkedtek, mint Turicska alapítói. Kidüllesztett mellel álltak meg Schneller Miksa korcsmája előtt s amikor már elég nagy tömeg verődött össze körülöttük, egymásnak vetették a hátukat s éneklő hangon adták tudtára a falu-

nak, hogy ők az új „zákonokat“ (törvényeket) *jöttek kihirdetni Turicskára.*

Többet nem igen lehetett kivenni a staféta beszédéből, (mert az bizony úgy összeveissza zöcskölte a tót nyelvet a eschvel, mint az öreg Jantos, ha berúg), — de ez a kevés is untig elég volt Turicskának.

— Micsoda? *Új zákonokat?* Pocsujete hłapi? (Halljátok, gyerekek?) Mintha bizony a régiekkel is nem volna elég bajunk... Ó, a gazemberek! Üssétek őket!

Ez volt Turicska válasza az új „zákonokra“. A két törvénytudó ment volna már szívesen vissza a hegyeknek, de nem mehetett. Agyonverték mind a kettőt.

No de ezzel aztán meg is szűnt a hadiállapot az ellenséges felek között. Aki meghalt, az nem ellenség többé. A két áldozatot betakarták a község-háza falára szánt „zákonokkal“. Beharangoztattak nekik. Síma fehér fenyőfa koporsóba fektették őket. Ott volt a temetésükön egész Turicska. Sírtak az asszonyok, mint a záporoső. Kresméry tisztelendő úr pedig olyan beszédet vágott ki a sírgödrök felett, hogy arra még Ondrej, a kanász is megdörgölte az orrát, pedig az már csak hozzászokhatott a mulandóság gondolatához.

— Bizony, testvéreim — mondotta a tisztelendő úr —, sohasé tudhatjuk, hol ér utól a halál bennünket. Azért a napnak minden órájában készen kell lennünk a számadásunkkal. Ezek — mutatott a két koporsóra — rosszul készültek az örök bíró elé. Fegyverrel jöttek, hogy felzavarják a nyugalmun-

kat. Amde nagy úr az Isten, ő még az ilyeneknek is megbocsáthat. Imádkozzunk hát értük keresztény töredelemmel...

Az utolsó hantok is aládübörögtek, a sírásók egy-egy fakeresztet nyomtak a két sírhalom fejéhez, azzal Turieska az evangélium szelleme szerint befejezettnek is vélte az egész ügyet, melybe az égi és földi törvények összeütközése keverte.

Nem úgy a csehek.

A temetés órájától kezdve nem volt nap, hogy legalább három járőr lovai ne ropogtatták volna a faluháza szénáját.

— Hol van Kubek és Zapomil? — esett a küldöncök raja, mint valami megvadult darázsfészek, Furták Szamónak, a bírónak.

— Kubek?... Zapomil?... — csóválta a fejét álmélkodva Furták — a hírüket se hallottam.

— De hiszen ide jöttek *zákonokat* hirdetni.

— Hm. Persze. *Zákonokat*. Ideje is már, hogy egyszer rend legyen ezekkel a *zákonokkal*.

— Itt voltak-e vagy sem?

— Voltak, voltak, ha ők voltak.

— S hova lettek?

— Hm. Ha én azt tudnám, hogy hova lettek?

— Hát a föld nyelte el őket?

— A föld, — kapott a szón Furták Szamo —, biztosan a föld.

És óvatosan hozzátette:

— De én nem láttam.

— Giskra körmeire! Hát eltűntek, mint a kámför?! — rángatták a csendőrök most már hatfelé is a szorongatott bírói ködmönt.

— El — forgatta a szemét Furták Szamo. — Jöttek, aztán... sst... nem látta őket többé senki... Eltűntek.

Kezével kenetes mozdulatot tett, mintha ezzel is jelezni akarta volna, hogy itt már az ész semmit se használ, itt már csak a hit ér valamit.

— Hát majd adok én nektek hókuszt-pókuszt, gazemberek! — ordította az ajtó felé hátrálva Hajda őrmester úr.

Két csendőrt állított maga elé, kettőt a háta mögé s a szakaszvezető kifeszített lapockáján azonmód megírta jelentését:

„A turieskai tótok törvényhirdetés közben eltették láb alól Kubek és Zapomil csendőröket. Kérek katonaságot!”

Ennél bizony kevesebb is elegendő lett volna arra, hogy Turieska már másnap megkóstolja, milyen is az a csaszlaui feketekávé.

Egy század katonaság érkezett a faluba három gépfegyverrel.

A malom előtt megálltak, ijesztésül dísztüzet adtak az égboltozatra, azzal hajde! neki a gyümölcsfáknak.

Éppen körteérés ideje volt. Egy hétig nem taposta cseh bakkancs Turieska földjét: fönt volt mind a körtefákon.

Azután a borízű almára került a sor. Mire annak a végére jártak, megért a korai szilva: a muskolat, a „jakabka“, meg a nyári besztercei, mind a hármat maggal lehet enni, ették is tele pofával, mint a szilvasban felejtett kacsa.

Hanem a szilva elesapta a gyomrukat. Erre már

mégis le kellett szállni a fák tetejéről, valami szilárdabb eledelt keresni.

A bírónéval tíz kemence kenyeret süttettek maguknak. A kenyér azonban, ha puha is, száraz pecsenye egymagában. Kerestek hát hozzávalót is.

S Kubaeska Misó aznap délután, mikor aljazni ment az istállóba, egyetlen tehene alatt két cseh bakát talált, amint egyszerre kétfelé fejték a türelmes állatot.

Szegény Kubaeska nagyot ordított szörnyű fájdalomában, de (Szent Rókus a csillagok között!) még amazoknak állt feljebb. Jobbról-balról hátha verték s a végén neki kellett a tehén farkát tartani, míg a két zsebrák csajkába nem fejte az egész esti tejet, hogy válják vitriollá bennük az utolsó cseppig!

És ez csak tej volt, de Krasznyecné *tejfeljét*, amit másfél hónap óta gyűjtögetett a boldogtalan asszony, a saját udvarán köpülték meg a csehek s a vaját azonmód fel is kenték a kenyereikre. No hiszen, sírva fognak még arra a vajra visszagondolni a másvilágon!

Antalov Palyónak ezekután fel se tűnt, hogy a kamrájában vasárnap reggel szalonnázó cseheket talált. Az öreg Krekács pedig az utolsó négy szál kolbászt, amit még sikerült az aratásból megmentenie, megvető arecal maga akasztotta ki háza elé a kerítésre: „vigyétek — faljátok!”

Azokat ugyan nem kellett biztatni: vitték és falták.

Közben pedig faluhosszat megindult a „nyomozás”. Brblos Gyuro, a kisbíró, kidobolta, hogy

mindazok, akik Kubek és Zapomil csendőröket akár bieskával, akár bottal, akár kővel *érintették*, jelentkezzenek „u eseszkih pánov“ (a cseh uraknál) a községházán.

Erre a felszólításra nem jelentkezett senki.

Brblos Gyuro most már engedett a negyvennyoleből s a „cseh urak“ utasítására csak annyit kívánt, hogy legalább azok jelentkezzenek, akik az említett csendőröket — *látták*.

Nem látta azokat senki.

— No de hallani csak hallott róluk valaki. Aki tehát hallott róluk, jelentkezzeék, — dobolta harmadszor Gyuro.

Turieska siket volt, mint a föld. Nem hallotta ott a harangszót se két hét óta, aki tótnak született.

— Eh — köpött a vallató asztalon keresztül pan Moravek, a századparancsnok —, tolni kell az igazság szekerét, ha nem mozog. Hozzátok ide ötös csoportokban az összes férfiakat.

Az volt csak a gyönyörű mulatság.

Kit a földeken fogtak el, kit a kocsmában. Kit favágás közben, kit borotválkozás alatt. Abban azonban valamennyi fogoly megegyezett egymással, hogy saját lábán s a saját jószántából a szentnek se mozdult el a helyéből. Hurcolni kellett őket, mint a nedves homokot. Csakhogy a homok legalább — nem rúg. Ezek meg rúgtak is, haraptak is, ordítottak is. Megtelt az országút tülekedő csoportokkal. Az asszonyok pedig az út két oldaláról biztatták férjeiket:

— Ne hagyd magad, Szamko, húzd fel a másik

lábadat is! Micsoda? Te ostoba Ondrej, te az ünneplő nadrágodon kocsikázol? Nem tudsz az üstökébe kapaszkodni a zsebrákodnak?! Jól van, Miso, jól van: csak lépj a tenyerébe! Boh daj zrányik! Hogy vinné el az ördög azt is, aki először eresztette szélnek ezeket a mérges gombákat!

Flinta, a kurátor, targoncán vitette magát, az öles termetű Antalik derekára pedig négy pár cigánykötelet hurkoltak a pribékek. Úgy vonszolták végig a falun. Az a szanitéc azonban, akinek a derék tót vastagabb része jutott, már a malom előtt eleresztette martalékát s elhomályosuló szemekkel támolygott a legközelebbi fűzfa alá.

— Ahh — nyögte köveket megindító hangon, miközben két kezét a gyomrára tapasztotta —, örökké fogok élni, ha most se szakadtak le a hűrkáim.

Igy folyt ez napestig.

Gőzölögtek a csehek, mint a forrázott lúd, hanem a vallatás sehogyse haladt előre s annyi világosságot se vetett a bűnügyre, mint egy ellobbanzott kénes gyufa. Hiábavalók voltak Moravek százados úr keresztkérdései: Turieska hallgatott. Vagy ha szólt, azt mondta:

— Nem tudom. Nem láttam. Nem hallottam.

Aki pedig nem tud semmit, azonfelül se nem lát, se nem hall, abból bizony immár kevés haszna lehet az emberi társadalomnak.

Akkor azonban váratlanul lecsapott Turieskára a mennykő.

A félkótás Mravikot vallatták. Nem szólt az egy szót se, csak csuklott. Hamarosan végeztek is

vele. Hanem amint már éppen indult az ajtó felé, eléje ugrik az egyik csendőr s kiránt a lajbija felső zsebéből egy szivarszipkát:

— Hát ez mi?

Erre a kérdésre aztán egy hunyorítás alatt megállt Mravikban a csuklás is, meg a lélekzet is.

— Mi ez?! — kiáltotta a csendőr.

— „Cigarspice“ — hebegte Mravik s ott is vörös lett, ahol az öregapját is fehérre meszelték — a feje búbján.

— Ezt a szopókát egy hónap előtt még az eltűnt Zapomil Lojzik szájában láttam!

No hiszen elkezdett erre Mravik előre-hátra járni a maradék eszével. Hol azt mondta, hogy kukk, hol azt, hogy mukk. Hol kinyitotta a száját, hol becsukta s utóvégre is kiszalasztotta rajta, hogy igaz, ami igaz: egyet ő is ütött azon a „cseh úron“, akit keresnek, hanem *akkor már nem mozgott*.

— Micsoda? Nem mozgott? Teringette — ugrott fel helyéből Moravek százados. — Ez a gazember azt hiszi, hogy csak addig bűn valakit ütlegetni, amíg mozog! Láncoljátok meg a bitangot!

Amikor aztán a boldogtalan Mravik kezén-lábán ott zörgött a bilines, akkor eléje álltak hárman is, lefentek neki három pofont s feltették a következő kérdést:

— Kik voltak hát azok, akik addig is ütötték Zapomilt, amíg *mozgott*?

Hüh, most érezte csak Mravik, hogy micsoda pokol nyílt meg a lába alatt. Belőle akarják Turieska titkát kiesikarni! Innen menekülni kell!

Odaugrott az ablakhoz, kitörte s akkorát rikoltott, hogy az alvégen is meghallották:

— Reta! Reta! Segítség! *Útnek!*

Hirtelen nagy csend támadt a faluban. A fák lombjai megdermedtek. A kutyák elhallgattak. Az emberek felfigyeltek.

A kirepített hang pedig nekiment az Öregheggynek, beleütdött, visszafordult, még egyszer végigzúgott a házak fölött s beleölte magát a szemközt hallgató erdőbe.

Akkor egyszerre megmozdult minden. A fák, az állatok s az emberek.

Turieska fölzávart tótjai lármás csoportokba verődtek végesvéig az országúton.

— Halljátok? Mravikot ütik! Kik ütik? Miért ütik?

Arra is megjött hamarosan a felelet. Kukueskáné hozta lélekszakadva a községházáról:

— A katonák ütik, mert megtalálták nála az *egyik cseh* szivarszipkáját.

Turieska gondolkodó redőkbe vont a homlokát.

— Ej no, hogy megtalálták. Légy a levesben! Ez bizony kellemetlen ujság. Az az oktondi Mravik végül még kibökkenti, hogy kik nyálazták a legvastagabb rudakat. Ezen segíteni kell. De hogyan? Hm.

A falu vége még gondolkodott, de az eleje már kieszelt valamit. Befordult a községháza udvarára négy szál tót. Azt mondták az őrtálló katonáknak, hogy *vallani* jöttek.

Vitték őket Moravek százados elé.

— Mit akartok?

— Hát — forgatták kalapjukat a jó emberek —, akarni éppen nem akarunk semmit, csak éppen annyi a mondanivalónk, hogy mink is ütöttünk egyet-egyet azokon az *urakon*.

— Vasat rájuk! — intett Moravek.

Hanem fönt se volt még a vas a bűnösök csuklóján s jött már a következő négy atyafi, hogy hát mi tagadás benne, ha már ki kell derülnie az igazságnak, ők is csak azt tették a furkósaikkal, amit a többi.

— Pompás! — dörzsölte össze tenyereit Moravek százados s szeme előtt megvillant az őrnagyi rang aranyesillaga. Ti alapjában véve derék emberek vagytok.

Mennyi derék ember akadt még Turieskán!

Jöttek egymás sarkát taposva, mint a költöző hangyák.

— Én is ütöttem, én is, én is...

Tíz perc alatt tele volt a községháza két szobája megtört bűnösökkel. De iszen most már Moravek százados úr is sokallani kezdte Turieska lelkiismeretének ezt az elemi megnyilvánulását.

— *Nem kell több bűnös!* — morogta. — Kergesétek ki őket az udvarról!

Ohó! — könnyű volt azt mondani, de a katonák hiába ismételték el háromszor is nagylelkű parancsnokuk szózatát, az egész falu harsogta rá a választ:

— Félre az útból! *Vallani akarunk!*

Botok zúgtak a levegőben, két ablak csörömpölve hullott alá a poroszlók fejére: ez volt a nyomtaték Turieska akaratán.

— Vallani akarunk!

Mit volt mit tenni, a véstörvénytörvényszéknek végig kellett vallatnia sorban a jelentkezőket: előbb a férfiakat, aztán a suhancokat. Utánuk jöttek az asszonyok, köztük a hektikás Fojtyikné, akit két oldalról támogattak, mert két esztendő alatt háromszor se lépett le az ágyáról.

Erre már előntötte Moravek százados urat a méreg:

— Mi az? Te vén lapu? Te is dulakodtál? Hiszen te már *lélekzeni* se tudsz.

Megfelelt neki Fojtyikné kapásból:

— Igaz, igaz, de nehezebb is *az* uram, mint *csehet verni!*

Estére járt az idő, mire vége volt a vallatásnak. Akkorára ott állt a községháza mögötti réten, ahová a bűnösöket tuskolták — Turieska lakossága szőröstől-bőröstől.

Moravek százados katonái felé fordult s megtörölte izzadt homlokát.

— Mit csináljak ezekkel a barmokkal? Az *egész falut csak nem foghatom el!*

Káromkodott, majd a sokasághoz lépett s legyintett:

— Hajde! Menjetek haza! A reszpublika megboesát nektek!

S megírta a jelentést:

„Kubek és Zapomil esendöröket Turieska kisközségben a *népharag* emésztette el.“

Amiben különben igaza is volt.

A

LÉPFENE NEM BETEGSÉG

Cservoes Zuszka sírva szaladt haza a legelőről:

— Istenem, Istenem, mért is kellett ennek így történnie?

— Mi bajod? — ugrott ki a konyhából lisztes köténnel Cservoesné.

— Jaj, nem is merek belekezdeni.

— Megverték? Csúffá tettek?

— Nem! Nem!

— Ellopták a csizmádat?

— Jaj, annál sokkal rosszabb!

— Micsoda? Ennél is rosszabb, — pattant ki most már a félszer alól Cservoes Palyo is. — Hiszen akkor a *tehénnek* történt valami baja!

Zuszka rémült sötétkék szeme kiöntött csillogó medréből s könnyáradattal mosta végig a remegő orcák hamvas dombocskáit.

— Ó, én... én nem tehetek róla!

— Tűzeső Szodoma fölött! Még hogy nem tehetsz róla? De ördög és pokol a világ gyomrában! ha a tehénnel történt valami, felelős ezért maga a... maga a...

Vérvörös arccal nézett az égboltozatra s rettenetes szavak lebegtek ajkán, de aztán csak félbehagyta a megkezdett mondatot, összeszorított öklével felnyomta az orrát s fojtott hangon dűnnyögte:

— Zatraceni! Most majdnem mondtam valamit,

ami a tehénnek se használt volna, de még talán a malacok is megadták volna az árát. Bocsáss meg, Uram, Cservocs Palyót már így faragta az anyaföld: akkor káromkodik, mikor éppen Isten segítségével volna szüksége!

— Megdőglött? — sírdogált Cservocsné.

— Ó... ó, azt csak nem, — kapott a mentődeszka után a könnyeiben fuldokló Zuszka. — Megdőgleni csak nem dőglött meg, de olyan szomorú, hogy megszakad az ember szíve rajta. Se nem eszik, se nem kérődzik, csak nyögdécsel, reszket és kilóg a nyelve... Jaj! Jaj! Legalább egy arasznnyira kilóg a nyelve!

Cservocs Palyo háromszor is megfordult a tengelye körül.

— No szépen vagyunk! Egy arasznnyira kilóg a nyelve. S mi még itt tratyogunk az udvaron. Hamar a tragaesot! Hol a szűrőcsap? Hátha felfúvódott!... Egy hete sincs, hogy a gerendára tettem s most nincs sehol... Hogy te vitted el?... Nem kell már. Hiszen ha felfúvódott volna, nem lógna ki a nyelve. Emberek! Segítség!

A szomszédok hamar összeszaladtak. Az asszonyok már a siránkozás elején ott lógtak tapasztott ereszaljaik léckerítésén; később Palyo medvehangjára előkerültek a férfiak is, de nem léptek közbe, mert az addig, amíg nem ölik egymást az érdekeltek: — felesleges, — s amíg nem kérnek segítséget: illetlenség is.

No de most már, hogy a segélykérés a kétszeresen süket Plevnák Gyuro megállapítása szerint is elhangzott, ahány épkézláb ember akadt a környéken, mind ott termett Cservocsék udvarán — s nem csak

úgy üres kézzel, hanem ki fejszével, ki ásóval, ki meg krumplizúzó bunkóval, hiszen csak az Isten tudja, miféle veszedelem ütött ki a szomszédben, talán megint élelmiszert rekvirálnak a csehek vagy micsoda... Mert azt ugyan a világért se árulná el senki, hogy a kerítés lopótökindái között már jó fertályóra óta hallja, hogy nem Cserves Palyónak tört ki a lába, hanem Szvetlicskával, a zsemlyeszínű tehénnel esett valami szerencsétlenség, ami persze bajnak is nagyobb baj, mintha Palyo volna pácban, mert a beteg ember sokat elbír, de a bitringes tehén úgy megdöglik néha, hogy csak a két szavát hagyja itt emlékebe.

Szegény Szvetlicska valóban úgy viselkedett, mintha már az az utolsó gondolat foglalkoztatná, hogy micsoda emléket hagyjon a porig sújtott Cserves Palyóra. Nyelve vörösen csüngött ki szájából, — ahol úgy látszik feleslegessé vált, — s szivárgó pókhálószálat boesátott alá a földre. A nagy kékfekete szem pedig keservesen bandzsított a hajszálnyi folyón lefelé hajózó nyáleseppek után, mintha sajnálná őket, hogy előre iparkodnak, mikor iszen nemsokára együtt is mehetnének.

Hanem az jól esett Szvetlicskának, hogy a szomszédok olyan nagy számban sietnek segítségére. Rusznákné pruszkijához odadörgölte orrát; mikor Zalavicska is előkerült: csendesesen bögni kezdett; Fojtyíkot meglengyintette a farkával s még Pukács iránt is kifejezte hajlandóságát, de azt már olyan formában, hogy se zsebretenni nem volt érdemes, se elmesélni a kocsnában.

— Szegény állat, — bólintgatott megértő arccal Pukács, — most már talán mégis meg fog gyógyulni.

— Mú — úúh — bögte Szvetlicska — nem gyógyulás ez, hanem búcsú a világtól.

Már akármin is volt, a legelőn nem lehetett a sors döntését bevárni — s Zalavicska Jano, aki vesztély idején elsőnek szokta megtalálni a kilincset, kiadta az utasítást:

— Hazaviasszük Szvetlicskát az istállóba! Én vezetem, Pukács, te meg told hátul.

— Nem, — mondta határozottan Pukács, — én már voltam hátul. Én inkább előre megyek. Hátra menjen valaki más!

Igy az öreg Fojtyík került hátra és a menet elindulhatott. Zalavicska fogta Szvetlicska egyik szarvát, Pukács a másikat. Rusznákné sós kenyeret tartott az orra elé, hogy a szerencsétlen állat nagyobb kedvvel vágjon neki a kétes jövőnek. Fojtyík a „saroglyát“ tolt. Antalov Szamo pedig azt a szép zsemleszínű oldalát veregette s közben biztató szavakat mondott a fülébe:

— No, no, Szvetlicska! Nem kell megijedni! Nem lesz semmi baj!

Mire Szvetlicska lesunyította azt a fülét, melyet Antalov Szamo vigasztalt s megrázta nagy bánat gondoktól terhes homlokát, ami körülbelül ennyit jelenthetett:

— Nem szeretem a sokadalmakat, Szamo! Ahol sok ember van, ott mindig szaglik valami. Jobb nekünk, teheneknek, a magunk társaságában!

A sor végén legtávolabb Szvetlicskától Cservocsék ballagtak. Hiába, ez már így szokás! Az öz-

vegységre jutott férfi se kaphatja hátára a felesége koporsóját. Azt is mások viszik: Szvetlicskát is mások vitték. Cservocséknak már csak a gyász jutott. No, de abból ki is vették a részüket. Palyo, a családfő elborult szemmel nézett a vak világba s bajszának két ága összeért a szája alatt. Cservocsné ziháló sírással temetkezett alsószoknyájába... És a kis Zuszka... Ó, hármuk közül Zuszka fájdalma volt a legigazibb. Pedig nem zokogott, nem sikoltzott. Csak tágra nyitotta azt a két fájdalmas havasi tengerszemet s hullatta, hullatta belőlük a sápadtfényű gyöngyök özönét.

— Vigyen az ördög minden tehenet, ha már ilyen bajra vannak a világon! — dörmögte Hamulya Miso, aki Szvetlicska helyett Zuzskát nézte, s amikor látta, hogy Lukovka legfehérebb rózsájának könnyei csak nem akarnak elapadni, fogesikorgatva súgta oda neki:

— Ne sirj, mert agyonütöm azt a dögöt!

...Ó, ó, még hogy: *dögöt!* Szvetlicskára azt mondani, hogy dög. Mikor olyan a szeme, mint a búzavirág az arany Sárga búzatáblában. Hiszen azért is hívják Szvetlicskának: — kék búzavirágnak. Maga Zuszka keresztelte így négy esztendeje, — s most ez az otromba Miso meg képes volna főbekólintani... Ezért egy hétig rá se néz az utálatosra, ha megszakad a szíve is közben...

Zuszka könnyei újult erővel törtek elő, de Szvetlicska is megállt Miso pogány mondására, — elbődült s most már semmi biztatásra nem akart elindulni.

— Toljad, hé! — kiáltott hátra Pukács.

— Csak ne olyan fennen ott elől! — méltatlankodott Fojtyik. — Engem se lehet mindenre kötelezni! — Tolom, tolom, de itt hátul vigyázni is kell. Inkább ti húzzátok!

Nagy munka volt, de valahogy mégis leérték a dombról. Bevonszolták Szvetlicskát az istállóba s friss alomra fektették. Szvetlicska fájdalmasan nyögött.

— Gyorsan Kukajnéért! — kiáltotta Zalavicska.

Kukajné volt a falu tudós asszonya. Ha kellett: bába, — ha kellett: orvos, — ha kellett: patikáros. De meszelni se tudott senki úgy Lukovkán, mint ő s azt a tököt, amit ő főzött ebédre, még a szolgabíró is megette a régi jó világban s azt mondta rá, hogy ilyet sose evett.

Jött hát Kukajné is a szerszámaival. Először valami hurkatöltőféle micsodát próbált ki: — az nem használt. Akkor csalánat vett elő s azzal párolta Szvetlicska orrát, — amitől Szvetlicska egy retteneteset prüszszentett, de nyomban rá akkorát bömbölt, hogy a vak is láthatta, hogy baját nem csalánnal kell orvosolni. Hátra volt még a trokár meg a cintányérok közt összedörgölt poreukor. Azt az oldalába döfték, ezt a szemébe fújták a derék állatnak és Szvetlicska most már süket is volt, vak is, az oldalát is fájlalta, csak arról nem akart tudni, hogy kigyógyult a betegségeből.

— Hiába! — ejtette egymásba tenyereit Zalavicska. — Már a lélekzés is nehezebbre esik: állatorvost kell hivatni!

— Hű! Prsztom prszk! — káromkodott Cser-

vocs, — orvos is, *ló is* egyszerre. Hogy győzzem én azt?

— Győzöd vagy nem győzöd — szólt közbe Kukajné —, de ennek a tehénnek alighanem lép-tenéje van: — orvos nélkül megdöglik.

Akkor hát nincs késedelem! Ha már Kukajné is így beszél, akkor hajde! repüljenek a verebek!

Cservocs átvette Szvetlicska sorsának irányítását.

A báméskodókat kikergette az istállóból, melynek ajtaját bezárta. Hamulya Misónak a lapockájára ütött, lökött rajta egyet s csak aztán kiáltotta utána a parancsot:

— Szaladj Bagyanhoz! — Fogjon be! — s hozza el lóhalálában azt az új cseh állatorvost Kékkőről! — Megfizetem!

Miso rohant Bagyanért, Bagyan a doktorért, a lovak pedig megértve, hogy itt életről van szó, olyan vágtatásban hozták le Kvapil Lojzikot a mázsás bazaltsziklákkal teleszórt kékkői hegyről, hogy a doktor a két lőcsbe kapaszkodva fohászkodott Bagyanhoz, ne hajtson olyan istentelenül, mert a száját már két helyen kiharapta, de az orrát is le fogja harapni.

Bagyan azonban keresztüleresztette fülén az időszerűtlen kérést s azt az utat, amit máskor jó ló is másfél óra alatt jár be, megtette háromnegyed óra alatt. Cservocsék háza előtt aztán egy gyeplőrántással megállította a habütötte lovakat, leugrott az első deszkáról s bekiáltott a kapun:

— Itt a doktor!

A doktor csakugyan itt volt, de míg levánszorgott a maga deszkájáról, kiegyengette zsibbadt láb-

szárait és lépni próbált, addig újabb tízperc telt el, pedig most mindegyik aranyat ért.

Kinyitották előtte az istállóajtót. Kvapil doktor belépett, megtapogatta Szvetlicska hátát, majd egykedvűen dugta két ujját a kitágult orrlukakba.

— Nos hát ... ez a tehén *megdőglött*.

— Megdőglött?! — ugrott az orvoshoz Cserves.

— De hisz az nem lehet. Hiszen az elébb még szuszogott.

— Nos, most már nem szuszog.

Az istálló homálya riadtan foszlott szét a hirtelen kitágult pupillák lámpái előtt. Most már mindenki látta, hogy a szalmán heverő Szvetlicska nem azért tartja olyan magasan a fejét, mert kevesli Kvapil Lojzikot, hanem, mert a jászol kötőféke nem engedi, hogy orral fúrja magát az alomba.

Zuszkából kitört a zokogás:

— Jaj, a szerencsétlen! Mondtam, hogy ne hagyjuk őt magára. Megmondtam... megmondtam...

— Istenem! Istenem! — sikoltotta Cservesné s ráborult az elárvult jászolra. Mi lesz velem? Mi lesz velem?

Ő már magát siratta, — nem Szvetlicskát. De hát hiszen Szvetlicskának nem is fájt már semmije, — annál jobban Cservesnének.

A két véglet között Cserves találta meg a józan gyakorlat mesgyéjét.

— Vágjátok el a nyakát! — Hogy lefolyjon a véréből!

— Nos hát vágjátok el, — bólintott Kvapil Lojzik.

Bizony nem sok vér jött már abból a megkínzott nyakból. Pedig kétfelől is nyomkodták a jóbarátok,

hogy megcsorduljon. De Szvetlicska közömbös maradt az erőlködéssel szemben. Felszegett feje mintha azt mondta volna:

— Nyomjátok, csak nyomjátok! — De én ebből, tremtuccse, csak annyit eresztek, amennyit jónak látok.

Cservocs megúnta a sikertelen kísérletezést.

— Eh — mondotta —, daraboljátok szét, — hiszen úgy is kimérjük a húsát!

— No, no, — hiszen csak daraboljátok, — szólalt fel Kukajné —, de a kiméréssel várjunk egy darabig, mert a régi állatorvosunk: pan Kovács ilyenkor a szentnek se engedte meg, hogy a húshoz nyúljon.

— Nem engedte me-e-eg? — nyujtotta el a kérdés kampóját botránkozó hangon Kvapil. — Hát mért nem engedte meg?

— Azért — magyarázta Kukajné —, mert ez a tehén *lépfenében* döglött meg!

— Lépfenében? — Op-op-op... Ezt az ostobaságot biztosan a magyaroktól tanultátok!

— Már akárkitől tanultuk, de nézze meg *az* úr ennek az állatnak a lépét: — fekete.

Bizony, bizony, ez volt az a szörnyű újság, amiről maga Szvetlicska se tudott, — hogy ime az ő lépe titokban fekete volt, mialatt a többi becsületes tehéné megmaradt barnának.

— Érdekesekek vagytok, ti lukovkaiak, — forgatta bosszúsán sétapálcáját a felkoncolt tehén előtt Kvapil, az állatok tudora. — Fekete... fekete. Hát milyen legyen? Én csak nem festhetem be fehérre! — Azután mit gondoltok: azért jártam én Prágában tizenkét iskolát, hogy *Lukovkán* tegyem le a

vizsgát? He? — És te fogatlan zsana, te fogsz talán engem itt az istálló előtt egzaminálni, mint valami dékán? — No elég! Hol a pénz? Hol a kocsi?

— Hát igaz — nyelvelt vissza Kukajné —, fogam már nincs mindenütt. Tizenkét iskolát se jártam, de azért ennek a tehénnek lépfenéje volt.

— Nem volt lépfenéje! — ordította a kocsiról Kvapil.

— Már nem tudom — vakart a kalapja alá Zala-vieska —, de nekem úgy látszik, hogy Kukajnének van igaza.

— Lépfene biz ez! — riogta kappanhangján Pukács.

— Legyen hát lépfene! — durrogott a magasban Kvapil. S intett a kocsisnak:

— Hajts! Lépfene volt!

— Bizony az volt! — kiáltotta esúfondárosan Kukajné.

— Hát az volt! — ült hirtelen háttal a deszkára a „doktor“, hogy az induló kocsiról is tovább felelhesen Kukajnéval. — Igen, az volt. De ha tudni akarjátok: *a lépfene nem betegség!*

— Hogyan? — ugrott a lovak elé lelkendezve Cservocs. — Nem betegség?

— Hát akkor micsoda? — hökkent meg Kukajné is.

— *Allapot!* — harsogta diadalmasan a doktor s elporzott a kékkői úton kocsistól, Bagyanostól, mint egy löcsös szekérre ültetett meteor.

— Ügy. Hát csak állapot, — tologatta orrán föl s alá a bőrt a körülállókra sandítva Cservocs. — Mind-

járt gondoltam. Isten a tanum, de a betegség egészen máskép kezdődik. Egészen máskép...

Kétszer is ráütött kopasz fejével erre a kibékítő magyarázatra s harmadszorra kibökte azt is, ami kezdettől fogva nyomta a szívét:

— No de, barátaim, ha egyszer csak *állapot*, akkor kár ilyen nagy feneket keríteni a dolognak. Az idő is múlik, a munka se halad. Azt mondom, fogjunk már hozzá Szvetlicska kiméréséhez, mert végül is mi kárhozunk el helyette.

A szomszédság azonban sehogy se akart a helyéről elmozdulni. Az atyafiak hümmögtek s a vállukat vonogatták. Hm, mert ki az ördög süti ki már most, hogy betegség-e vagy állapot? — Aztán ha betegség: baj. Ha állapot: még nagyobb baj. Mert azt külön is meg kell emésztetni, különben kifúrja az ember oldalát, mint a vitriol.

Pukács a tenyerébe nézett s gyufaszállal egy kéthetes vízhólyagot abajgatott.

— És ha mégis betegség... — pusmogta torzon borz hajusza alól.

— Az ám, — bökdöste csizmája orrát Zalavicska.

— Én is attól félek, — bámult az istálló tetejére Hronyec.

— De hiszen megmondta a doktor, hogy állapot, — védekezett Cservocs.

— Állapot, állapot... — szívta a „fogát“ Kukajné — de mégis *felfordult tőle*.

— Űgy bizony, — zúgta a kórus. — Hiába állapot: ha megdöglük tőle a marha.

— De hát tönkre akartok tenni? — kulesolta össze bütykös ujjait Cservocs. — Hát gazdag ember

vagyok én. Hát nem elég csapás az rám nézve, hogy negyedáron kell elvesztegetnem a tehenemet? Azt akarjátok, hogy elássam a dögtéren s egy garast se kapjak érte? — Hát jól van. Nem is kell a segítség-tek! Szvetlieska ragályban pusztult el! De vigyázatok! Sok tehen van még a faluban s most már itt a dög közöttük. Én legalább törvény előtti s megesküszöm rá, hogy Lukovkán ezentúl minden tehen ragályos betegségben fog megdöglenni!

— Ohó! Az kellene csak! — kapott egyszerre két kézzel a levegőbe Zalavicska, akinek ebben a szent órában négy tehené kérődzött a legelőn. — Még mit nem kívánsz nekünk, te félmatringos? Meg vagy te bolondulva? — Hát ki mondta, hogy Szvetlieska betegségben hullott el? Beesett az árokba, megütötte a belsejét s le kellett vágni. Ez az igazság! Én magam ütöm agyon, aki mást mer mondani a faluban!

Hát ez kemény beszéd volt, de volt is foganatja. Egy szempillantás alatt négy bárd esett Szvetlieskának, hogy négy oldalról bizonyítsák, milyen egészséges állat volt tehenkorában. Égett a munka, mert húszfelé porciózták. Kukajnének a ráosztott szerep szerint a gyámoltalanul heverő, bojtos farkat kellett minden erejével hátrahúznia. Húzta is olyan igyekezettel, mintha az üdvössége bojtját markolta volna, hogy földbe ne szakadjon. Nem volt már ellenvélemény. A sok szanaszét kericskélő csermely gondolkodás nélkül egy ágba ömlött s megkönnyeb-bülten ragadtatta magát tovább a közérdek hullámain. — Villám a Tátrában! Micsoda számárság is volt az elébb, hogy egypáran éppen az okosak közül

mindenáron rá akarták sütni szegény Szvetlicskára, hogy dögvészben pusztult el. Egyéb se kéne, mint hogy ezentúl minden felfordult tehenet karbolla öntsön le a hatóság, mint a magyarok idején, s a szegény ember az egyetlen tehénnel egyetlen reménységét is eltemesse. — Igaz, hogy a magyarok csak a döglött tehenet foglalták le, az élőt meghagyták, — a csehek pedig éppen az élőkre teszik rá a kezüket, — de ilyenformán el is várhatja tőlük Lukovka, hogy legalább a holtaknak békét hagyjanak.

Hogy így sikerült az útvesztőből kigázolni, a faluban szét is szedték a húst két koronájával s este felé már Szvetlicska szaga úszott a békésen pipázó kémények felett a levegőben.

Hát — nem volt az éppen rossz szag. Volt ugyan benne valami a keserű mandulából, no de hiszen az ilyen mandula tulajdonképen orvosság; többet vesz érte a patikus, mint a bajuszpedróért, Szvetlicska pedig ingyen méri.

Ez azonban csak a felvég véleménye volt, ahol bármennyire takargatták, mégis elterjedt a híre, hogy éppen ennek a mandulaszagnak köszönheti a falu az olesó pecsenyét s ilyenformán nem szabad azt Szvetlicskától rossz néven venni. Az alvég és a falu törzse már más álláspontra helyezkedett. — Az ördög vitte volna el — úgymond — hiszen megenné az ember, ha egyszer hús, csak ilyen fránya szagot ne eresztene!

Skraban Gyuro, a falu legnagyobb étvágyú embere, négyszer is bedugta evésre lázított orrát a párolgó tepsibe, — miközben széles ábrázatán vágy, remény és kiábrándulás kergették egymást, mint

felhők a telihold előtt, — de a tepsi csak nem adott tanácsot, pedig Gyuronak éppen arra lett volna szüksége.

— Ah — mondta végre türelmének utolsó létra-fokán —, a kutya is megnézi, mit kap be. Megyek a faluba: hadd lám vacsorázik-e már *Cservocs*?

Az ajtó előtt egy sereg lábujjhegyen ödöngő suhaneba ütközött, akik meg azt szerették volna tudni: vacsorázik-e már *Skraban*?

— Gyertek, — mordult rájuk a legtagabb és leg-üresebb gyomor jogán. — Nézzük meg *Cservocs*ékat, hogy mit csinálnak.

Máskor talán nem sok foganatja lett volna a szavának, de most mindenki érezte, hogy őt illeti a döntő szó s mentek utána, mint csirkék a kotlós után.

Cservocs Palyo villával a kezébe jött ki a deputáció elé, de kiszáradt ajkain látszott, hogy nem evett még egy falatot se.

— No — förmedt rá Gyuro —, jó volt a hús?

— Mért ne lett volna jó?

— Ettél belőle?

— Persze hogy ettem.

— No, ha ettél, akkor egyél még! — harsogta Gyuro s egy félkilós cobákat csapott ki az üresen álló cseréptányérra.

— Hm — motyogta *Cservocs* —, a tehenem volt. En... én sajnálom.

— Úgy? Sajnálod? Hát mi is sajnáljuk. S ha neki nem látsz mindjárt az evésnek, visszahozzuk darabokban az egész tehenet a nyakadra, aztán ragaszd össze, ha tudod!

Evett már Palyo, mint Budavárában a palóc: ket-

ten se győzték neki adogatni a zsírtól csepegő patorákat s a végén még pogány lármát csapott, hogy az asszonyok nem tettek vagy két kilóval többet a sütőbe, mikor neki ez a kedvenc elegele.

Erre a vérforraló lakmározásra Gyuro gyomrában is akkorát szólt a *g*-húr, hogy egy öklömnyi darabot Szvetlieska tarjából kénytelen volt nyomban elkölteni, s azután ment haza, mint a veszedelem.

— Nos? — kérdezték a kíséret szanaszét iparkodó tagjait a falubeliek. — Evett már Cservocs?

— Evett-e? — mondták azok. — Akkora étvágya van annak a gazembernek, hogy *Skraban Gyuro* is csak egy villára valót tudott a serpenyőjéből kimenteni!

Ennyi elég volt. Ha Cservocs és *Skraban* veszekszenek a húson, ez intő tanulság az alvóg számára is. Mert a faluban egyedül Cservocs tudja biztosan, hogy *mit* eszik ma este — és *Skraban*: hogy *érdemes-e* belőle enni.

A megvetett tepsik szépen előkerültek a rúrából; aki férfi volt, bieskára kapott, aki meg asszonynak született, nézte, hogy mit csinálnak a férfiak. Gyönyörűség volt azt nézni is, mert Lukovkán a gyomorbajt éhségnek nevezik s a húsnak se volt ördög baja sem, olyan volt az, mint a felhőtlen égből alászállt manna.

Hanem másnap reggelre tápászkodva valami szörnyű dolog történt.

Skraban Gyuro alig nyitotta ki szemét az istálló szalmából font ágyán s olyan zsongást-szurkálást érzett a hasa körül, mintha egy eltévedt méhraj

ütötte volna ott fel tanyáját. Csodálkozva nyúlt a gubája alá, de nyomban visszarántotta kezét, mert a világ legtüzesebb fullánkjánál is jobban megijesztette, amit a guba alatt tapasztalt.

— Pongrác és Bonifác! Hogy kerül ide ez a hordó?

Sápadtan ugrott le az ágyról. Nem nézett se jobbra, se balra, de jaj! behúnyt szemmmel is érezte, hogy a hordó vele ugrik. Most már semmi kétség: — az ő hasa az a hordó!

— Kis és nagy próféták! Mi történt velem? — dadogta újabb veszedelmekre gyulladó szemmel Gyuro. — Hogy fog most már elől befogni a *nadrág!*

A kis és nagy prófétáknak valóban erre a kérdésre kellett volna mindenk előtt feleletet adniok, mert aki ember Lukovkán, az októbertől márciusig a nadrágjába ugrik reggel először, — ha ugyan este egyáltalában levetette.

Hanem a nadrágot most az egyszer semmi erővel nem lehetett begombolni.

— Mit csináljak? Mit csináljak? — forgolódott ide-oda Gyuro, aki az új hassal már csak kibékiült volna, de hogy a nadrágjai is eserbenhagyták, az sehogyse üledett le a fejében.

Nekitámaszkodott az ágynak s összeráncolt homloggal nézte keresztbe vetett talpát. Gondolkodott.

— Ráncos gatyát csak nem húzhatok októberben! ...

Hiába való volt itt minden töprengés. Utoljára mégis ráncos gatyát kellett húznia, az is csak úgy fogadta be a váratlan vendéget, hogy két madza-

got nyelt el árenda fejében s azontúl sima gatyá lett belőle.

Most aztán jó volna kimenni — gondolta Gyuro — de előbb megnézem, sokan járnak-e az úton.

A hasát szemérmesen visszatartotta, a nyakát megtoldotta egy arasszal, — úgy nézett ki a keskeny ajtónyíláson.

Egy darabig nem látott senkit. Hanem akkor csendesen kinyílt a szemközt levő istálló ajtaja s nagy titokban Zatyko Ondrej kémlelt ki rajta. *Akkora volt a feje, mint a rosta.*

Gyuro megkönnyebbülten sóhajtott fel.

— No, hála Istennek! Zatyko is meg van dagadva!

S jókedvűen sietett a hirtelen becsapódó fenyőfa ajtóhoz.

— Ondrej, te vagy az?

— Tudja a guta, — dörmögte Zatykó. — Mit akarsz?

— Gyere ki az udvarra!

— Nem megyek! Megdagadt a fejem!

— Hát aztán! Nekem meg a hasam dagadt meg!

— Az semmi, — kesergett Zatykó, — azt nem látják!

Mondott még valamit, de annak már a fele is elég lett volna ahhoz, hogy a pokolban meghúzzák a harangokat.

Apródonként az országút is megelevenedett. Ott talált csak igazi vigasztalásra Gyuro.

Csepesek Palyót két asszony vezette, mert szempillái, mint a dohányzaeszkó sallangjai, az arcra

közepén reszkettek a hurkává fúvódott szemhéjakon.

Klineov tarkóján dinnye termett s azzal fenyegette kíséretét, hogy megreped. — Fegyves orra sarokba szorított homlokát ostromolta s ott ütötte, ahol érte. — Katusin megleégedett egy disznósajt nagyságú golyvával, ami ott imbolygott a szája közelében és mégse lehetett megenni. Gyurkan pedig megnőtt egy fejjel, holott csak a talpai dagadtak meg, de azokat bátran odaadhatta volna kölcsön egy sziámi elefántnak.

Az asszonyok sírtak, mint a záporoső.

— Jaj, mi lesz velünk, ha így maradtok?

— Miért maradnánk? — okoskodott Katusin, de rémült vonásai húsz lépésről bizonyították, hogy neki se jár reggel óta más az eszében.

— Mindennek az a gazember Cservocs az oka! — sikoltotta Kukajné.

No de hiszen Cservocsnak is megboesátották minden bűnét, mikor előkerült. Mert amit a szeszélyes balsors Lukovka közönséges halandóin csak hellyel-közzel palántázott el, azt csodálatos bőkezűséggel mind Cservocs porhüvelyére árasztotta. Így aztán a szem nem találta az orrot, a száj a nyelvet, a fül a haj szanaszét borzadó fürtjeit és végül Cservocs egyiket sem.

Nála jobban talán csak Drdan Stefko dicsérte Szvetlieskát, — ő is csak azért, mert éjtszaka úgy beragadt az ágy deszkái közé, hogy ha ki akart volna jönni a szabad levegőre, az ágyát is magával cipelhette volna, mint a csiga.

— Ennek fele se tréfa, — csóválta fejét a bíró, — orvost kell hivatni.

— Mindjárt orvost! — zúgolódott Kapszela, akinek ajkai, mint két kitaposott papucs leflegtek egymáson. — Várjunk! Hátha elmúlik magától is!

Tetszett a bizalom ígéje, de a várakozás hiábavalónak bizonyult. A daganatok pár óra múlva a hajnal bíborában égtek; Kapszela állá eltűnt a föld színéről s most már ő tátongott legjobban segítség után:

— Hamar azt az orvost, mert a saját szájam fog felfalni!

Jó szerenese, hogy az *ember*-doktorért se kellett messzebb kocsikázni Kékkőnél. S onnan aztán maga Prizbaeck Vaclau, Pilsen egykori büszkesége szállt ki Lukovkára, hogy *rendet* teremtsen a zaklatott tótok között.

Mikor a falu valamennyi daganata ott nyüzsgött már a kocsija körül, esendet parancsolt s áhítattal tette orrára a esontkeretes pápaszemet.

— Ez érdekes, — mondta kenetes hangon — hát veletek mi történt?

— Hát — válaszolt nagyot sóhajtvá Gyurkan, — akit csak azért tettek szónoknak, mert az egész gyülekezetben neki esett legkevésbé nehezére a beszéd — úgy volt az, hogy kijött Cservocs *döglött* tehenéhez Kvapil, az új lódoktor, s azt mondta, hogy ki lehet mérni...

— Á, á, pan Kvapil? — bölintgatott elismerően pan Prizbaeck. Az egészen más. Kvapil doktor *nagy hazafi*.

— Az lehet, hogy nagy hazafi, — fakadt ki erre

Klineov, de minket mégis olyan tehénhússal etetett meg, hogy felpuffadtunk tőle, mint farsangban a duda. — Jaj! — fejezte be felszólalását. — Bizony Isten hátul is fáj, ha beszélek!

— No, no, itt valami félreértés történt. Biztosan sokat ettetek belőle.

Mindenki Skrabanra nézett és Skraban tudta, hogy mi a kötelessége.

— Annyit ettünk, amennyit lehetett. Inkább többet, mint kevesebbet.

— Mondtam, — kapott a szón diadalmasan Pribaesek doktor. — Megzabáltatok. Az a baj, hogy ha ti egyszer húshoz juthattok, nem tudtok mértéket tartani.

— Hát most már mit csináljunk? — Siránkozott Katusin.

— Semmit. Koplaljatok. Ahogy jött, úgy el is múlik. Semmi se tart örökké! Hanem ha éppen csinálni akartok valamit, rakjatok magatokra vizes ruhát. Azt megengedem.

— No lám, — köpött az orvos távozó kocsija után Pukács. — *Megengedi*. Száz koronáért én is megengedném.

Fegyvesnek a vizes ruha ellen volt kifogása.

— Víz. Mit használna a víz. Ha legalább szilvóriumot mondott volna.

Hanem azért uprikolt haza ő is a többivel s háromszor is bemártotta kötényét a vödörbe, csak-hogy egyszer már kialudjon a tűz orrlyukaiban.

Tudja Isten, milyen tűz volt, de hogy a víz nem oltotta, annyi bizonyos.

Pedig ezzel az eggyel nem takarékoskodtak az asszonyok.

Katusin Szamonak egy patakozó dunnacihát kötöttek a nyakára, hogy sarat esínált az udvaron, amerre ment. Cservesot még többre méltatták. Őt először tetőtől-talpig lepedőbe göngyölték, azután ráöntöttek négy kupa vizet s kiültették a ház előtt heverő gerendákra. Cserves úgy ült ott, mint egy fáráo.

Ennyi orvosságtól bátran meggyógyulhatott volna a kétnapos halott. De Lukovka daganatai fellázadtak a víz ellen s tiltakozásuk jeléül egy kalapra való mérges hólyaggal verték meg Prizbaeck Vaclau pácienseit, mintha bizony nem lett volna nekik elég a légyölő galóca — pettyek nélkül is.

A falu megtelt jajveszékeléssel és káromkodással. Az asszonyok jajgattak, az atyafiak szitkozódtak, a hólyagok szaporodtak.

Most már előkerültek az eddig esendesen kotyvasztó kuruzslók is. Azok tudtak csak istenigazában gyógyítani!

Kit avas szalonnával kentek be, kit meg olvasztott faggyúval. Az ágyban nyögdecselő Drdan Stefkóra legalább édes orvosságot találtak: bemázolták egy fazék mézzel s közben a fülébe súgták, hogy meg fog gyógyulni.

— Csakugyan orvosság ez? — aggodalmaskodott Stefko.

— Ah, — mondta távolba révedt szemmel a százáncú Pribelyáné. — Mit értesz te ehhez? Persze hogy orvosság. Amit azok a kedves méhecskék

azokról a gyönyörűséges virágocskákról összeszednek, — hogyne volna az orvosság.

Ez egyszer azonban a méhecskék se segítettek. Baj volt itt, nagy baj! Nem csak kint fájt, bent is egyre jobban sajgott és bagozódott az élet.

Előbb még mindenkinek melege volt, most egyszerre a ködmönöket is elő kellett szedni. A hideglelés pedig nem szereti a magányt, keres az magának társaságot a föld alól is. Ebben nem válogatós. Kezet fog a gyomorgörcsessel, a fülzúgással, még a hányingerrel is. Nos, Szvetlicska, Kvapil és Prizbaecsek áldozatai egyszerre fetrengtek mind a háromban. A negyedik, a hideglelés, meg nézte, hogy mit csinálnak.

De nem is állta ezt a szörnyűséget Skraban egy félóráig sem. Kotyogó hassal vágott neki a falunak s úgy összesöpörte azt a hatvan-hetven szanaszét hempergő nyavalyást a szénából meg a kertek alól, mint a forgószelel.

— Gyerünk Gyarmatra! — ordította magából kikelten... *Gyarmatra! A mi Bogdánunkhoz!*

Hej! De benne is volt ebben a vészkiáltásban a tíz elkótyavetyélt esztendő minden keserősége.

...*Gyarmatra! A mi Bogdánunkhoz!* — Óh, mert ők ketten jelentették most az elvesztett hazát. — Gyarmat: a város. És Bogdán: a doktor. — Az egyik valamikor megvette a lukovkai szilvát. A másik meggyógyította a lukovkai betegeket. De tíz év óta se piac, se doktor, se orvosság! Elszakadt a gyerek az anyjától, a falu a városától, a beteg az orvosától. — Bizony, bizony el kell ebbe pusztulni!

No de Skraban majd tesz róla, hogy Lukovka

tótjai ne tegyék le olyan könnyen a kanalat. Ehhez már nem kér szüzdohányt senkitől. Van ő neki olyan feje, hogy akkor is tanácsot ad, mikor hallgat. Hát még ha egyszer beszélni kezd.

— Fogjatok be öt pár lovat! Indulunk!

— De hol az útlevél? — akadt meg a feltámadó remény Dávid-lajtorjáján Katusin.

— Útlevél? — morgott Skraban s ráütött arra a pikkelyekkel kihányt szörnyű valamire, amit hasznak neveznek, ameddig megérdemli. — Itt az útlevél!

A hirtelen beálló csend bizonyította, hogy ilyen vagy hasonló útlevéllal valamennyien rendelkeznek.

Az öt előcsörtető kocsira könnyű volt felkapaszkodniok, de elférni rajtuk kissé nehezebb. Még a felhércre is két guga jutott. Az egészséges kocsisokat is kieserélték. Csak az első kocsi gyeplőmestere, a híres Bagyan, maradhatott a helyén. Neki érdemei voltak. Két régi szemei közt akkora új szem nyiladozott az orra gyökén, hogy a halál se tudta volna megmondani, melyikkel néz és melyiken lát a három közül. A lovak szerencsére Bagyan nélkül is tudták az utat.

Öt kocsin, öt falun vágtattak keresztül, mint az utolsó ítélet első áldozatai és nem találkozott olyan ember a hosszú gyarmati úton, aki hajadonfőtt ne menekült volna a közelükből. De a szemközt jövő járművek is inkább választották az országút árkat, mint Lukovka paroláját s ha másképp nem lehetett kitérni, nekik hagyták az egész országutat.

— Hegyben a vakond! — hüledezett az ágyától

megszabadult Drdan, — fene jó húsban lehetünk, ha már így szöknek előlünk az emberek. Én tegnap óta tükörbe se merek nézni.

— Nem kell ahhoz tükör, — vigasztalta őt Pukács. Nézd meg Cservocsot: éppen olyan vagy te is!

— Ufm! — kapta be a nyakát Drdan s nem szólt többet egy szót sem.

No de hiszen a többiek se nagyon beszélgettek. Aki tehette, a szántóföldeket nézte vagy az égboltozatot; az elfutó fákat vagy az ügető lovakat. Aki pedig a kocsi aljába került, inkább behúnyta a szemét, csakhogy ne legyen kénytelen a szomszédjára pillantani. Holott bizony különb látványosságot aligha találhatott volna a republika húsz lopott vármegyéjében.

Hanem az útbaeső falvak lakói annál jobban méltányolták a szokatlan felvonulást.

— Kísértetek! *Mátohák!* — kiáltozták utánuk Alsópalojtán.

— Sztrigák! Garabonciások! — zárkóztak házaikba Zohora tótjai.

Szörnyű utazás volt és tizszer addig tartott, mint egyébkor.

— Csak már vége lenne! — nyögte a szalmán, Cservocs. — Végül még azt hiszik, hogy megvesztünk s agyonvernek bennünket.

— Azt csak nem, — igazított egyet golyváján Gyarmat elárvult pincéi előtt Katusin, — hanem itt a nyakam, hogy a csehek nem eresztenek át a hídon.

— Bízd rám! — dörögte a bakon Bagyan.

Hát ezt az egyet valóban Bagyanra kellett bízni. Mert amint a lovak patái megkoppantak a kettéválasztott vashíd deszkázatán s az unottan cigaretázó három Lojzik kivonult a bódéból az érkező kocsik elé, hogy a passzusokat kérje, — Bagyan csak egyszer nézett rájuk a harmadik szemével s egyszeriben fejfel mentek vissza az ablakon...

— No barátaim, — vette le áhítattal a kalapját a drótsövény mögött Cservocs. — Most már helyben vagyunk... Isten megsegített bennünket!

Megtörülte a homlokát: ez a húszkilométeres kalváriának szólt.

Megtörülte a szemét: ez pedig annak a hat gyereknek szólt, akik Lukovkán ime nem várják vissza este hiába az apjukat.

Hiszen igaz, igaz, hogy eddig még csak a hídon jutottak keresztül. Annak is csak az egyik oldalán. S a daganatok jobban sajogtak, mint valaha. De azért... azért mégis ez volt a nehezebb dolog... Kiszökní egy országból, mely pedig nem *hazánk* s belépni egy másikba, mely *hazánk* volt és *hazánk* is marad...

S talán csodálatos, de most az egyszer Cservocsnak volt igaza. — A magyar hídőrség szó nélkül áteresztette őket. Bogdán doktor úr is otthon volt s nem sokat teketóriázott, hanem valami hosszú tüvel odaszúrt a bőrük alá s mehettek is vissza Lukovkára.

De még félúton se voltak, amikor Skraban Gyuro hirtelen felemelkedett a helyéből s reszkető ajakkal fordult hallgató társai felé:

— Nézzétek!... Fegyvesnek... lohad az orra...

És bár a lukovkaiak nem szeretik a felesleges könnyeket, Fegyves orrát mégis valamennyien megkönyezték...

Vége is lehetne a történetnek, ha nem tartoznának a kékkői járáshoz, ahol halandó ember nagynéha kezdhet talán valamit, de a befejezés mindenképen a nacselnik joga.

A nacselnik pedig, mintha csak maga is evett volna Szvetlieskából, tetőtől-talpig lángbaborult, mikor a lukovkai esetet meghallotta.

— Nézd az ebadta tótjait! — Ütlefél nélkü! kocsikáznak be Gyarmatra!

Szerenesére volt mellette mindjárt két olajos korsó is, melyek nem engedték, hogy kialudjon.

— Biztosan állatorvost kerestek! — bugyborékkolt az egyik, akit Kvapit Lojziknak hívtak. — Nem jó ezeknek a már a lódoktor se, ha — *cseh*.

— Dehogy, — kontrázott Prizbacsek — *funyásabbak az urak*, mint gondolod. — Megfájdult a hasuk s az ilyen tót kólikára csak a határon túl van orvosság.

Megindult a vizsgálat. Tizes csoportokban kihallgatták Lukovka valamennyi adófizetőjét. Vallottak is azok, mint a parancsolat, de mutatni már semmit se mutathattak, mert a gyarmati utazás régen történt s hiába taposott rajta reggeltől-estig: Gyurkan talpa is lelohadt azóta.

— Eh! Ezekkel a rókafulűekkel nem megyünk semmire. Hozzátok ide a lukovkai csendőröket! — parancsolta a nacselnik.

Jöttek a csendőrök, de már rosszat sejtve. Az

ajtó előtt háromszor is összesúgtak, amíg eldöntöttek, hogy melyikük lépjen be először. Pedig jó csaszlaui legények voltak. Bátrak, mint a hímfaras!

— Ti vagytok a lukovkai esendőrök?

— Mi vagyunk... Mi volnánk... hangzott a válasz.

— Hát mi történt abban a rongyos faluban?

Ah, — áh! — Mi történt? — ámuldoztak a derék esehopothorszkik. — Mi történt volna? Semmi se történt! Csend van és nyugalom. Az emberek elégedettek s ragaszkodnak a republikához.

— Űgy? Hát akkor arra feleljetek, ki evett ablól a híres tehénből?

— Nos hát sokan. Majdnem az egész falu. Skraban, Fegyess, Klinecov, Pukács... és... és *mi is*.

— Micsoda? Ti is ettetek belőle?

— Hogyne. Három és félkilót.

— És semmi különöset nem tapasztaltatok?

— Mit tapasztaltunk volna?... Azaz hogy, — vakarta meg a füle tövét az igazmondásáról híres Pohili, — Hajda egy kis csikarást kapott éjjel... hanem a kutyáink... Hm... a kutyáink...

— Mi történt a kutyáitokkal?

Pohili szemérmesen mosolygott s csak nagy szutyongatás után hozta világra a választ:

— Hm. Azok bizony *megdőglöttek* tőle.

— Megdőglöttek? — csapott homlokára a maceselnik. — Nektek nem ártott meg, de a kutyáitok megdőglöttek tőle?! Mehettek! Ezt az ügyet nem tanácsos tovább bolgatni...

Mi se bolygassuk többé!

É L A N Ó T A !

Bagyan Odrej lakodalmán történt. A cigány éppen harmadszor vágott neki nyirettyűjével ennek a nótának, hogy: „Széles a Balaton vize, keskeny a híd rajta“, amikor goromba öklök taszították fel a lakodalmasház udvarának uteára nyíló ajtaját s két állig fegyverzett cseh zsandár gázolt a táncoló párok közé:

— Hol a házigazda?

A házigazda Hlinár Gyuro volt; az örömapa. Öten szaladtak érte s futva hozták a kamrából, ahol mézespálinkát öntögetett. Kétfelé törölte bajuszát s előlépett:

— Itt vagyok, kéremalásan.

— Hát te ostoba tót, nem tudod te, hogy a republikában tilos a magyar nóta?! Nincs nektek a magatok emberségéből valami tolom-húsom muzsikátok, amire ugrálhattok? Rögtön szakítsátok félbe ezt a zenebonát!

— Magyar nóta? — csodálkozott Hlinár Gyuro, akinek gyermekkorából maradt az a jó szokása, hogy egyszerre csak egy kérdésre felel: a legelsőre. — Nem magyar nóta ez, kéremalásan. Be se menne a fülünkön, ha az volna. Erre táncolunk mi, kéremalásan, mióta apáink felépítették ezt a falut az Öreghegy alatt. Az pedig jó régen volt.

— Hiszen éppen ez az, hogy erre táncoltok, maf-lák. Ez mutatja, hogy milyen oktondiak vagytok

Nekünk azonban szigorú parancsunk van rá, hogy ahol magyar nótát húznak...

— No, de ha nem magyar nóta! — hadonászott önérzetesen Gyuro. — Lajcsi te! Lajcsi! — kiáltotta a primás felé. — Gyere csak ide! No, ide hallgass! Ezek a csetník urak azt mondják, hogy ti magyar nótát muzsikáltok.

— Ohohohó! Hol voltak még akkor a magyarok, instállom, mikor mi már ezt muzsikáltuk?!

— Elég a tratyogásból. Ha egyszer egy nóta így kezdődik: Rátá-ratatata-ratá!...

— Praszk! Látszik, hogy nem tetszik zenésznnek lenni. Rátá-ratatata... Nem ebben van a nóta természet, instállom. Benne van ez a ratatata még a „Masaryková dichács“-ban is. Pedig az csak faj-nóta.

— Hallgass, te hegedűnyakú trhan! Nem azért jöttünk, hogy veled beszélgeessünk. Ha még egy magyar nótát hallunk: velünk jön az is, aki huzatja, az is, aki húzza. Megértettétek? Nazdar!

A kontrás meg a bögös még egy darabig csak lökte-dobta az elárvult taktust, a cimbalmos is ott keresgélte közöttük a kiveszett prím lábnyomait, hanem az már csak olyan muzsika volt, amire senki se figyelt. Abba is maradt hamarosan. Elsöpörte az egymásnak röffent banda káromkodása.

— Makerodáke more! Ráismert a taplófülü! — rikkantotta a primás.

— Hogy vetemedjék meg a dereka! — így a kontrás.

— Hogy kapja el a bőrét a fagy! — emígy a bögös.

Megállt a tánc s a násznép földbegyökerezett lábbal hallgatott.

— Ej, ej! — szólalt meg végre látható erőfeszítéssel a bíró, — hát mit is akartak ezek a cseh uraságok, te Gyurko?

— Hát, hogy a nóta... — legyintett elszontyolodva Hlinár Gyuro.

— Persze, a nóta... Hát és mit mondtál nekik?

— Amit kellett. Hogy a mi nótánk.

— Igaz, igaz. No és mit válaszolt az örmester?

— Semmit. Hogy nem engedi. Hisz magatok is hallhattátok.

Persze, hogy hallották. Mindent hallott ott mindenki az utolsó szóig. De mikor éppen az az igazi gyönyörűség, hogy a hallottakat három-négy lélek rostáján rázogassa át az ember, amíg annyira ki nem tisztul az igazság, hogy marad is belőle, nem is.

— Ejh, nem úgy kell azt érteni, — szólt közbe a rekedt Kukueska s benfentes arekifejezéssel nyalagatta körül a szája szélét. — Nem engedik... nem engedik. Már hogylene engednék.

— Dejszen, a csábi legények is két hétig ültek *nóta miatt!* — bökkentette ki Gajdács, a harangozó.

— Jó, jó, de azok magyarok, mi pedig tótok vagyunk.

— Az igaz, — vonult vissza röstelkedve Gajdács. — Ezt jól mondtad, barátocskám. Ami igaz, igaz. A csábiak magyarok: nekik nem tanácsos a magyar nótát huzatniok. No de nekünk: tótoknak... Az ördögbe is! Ez csak különbség.

— De mikor nem engedik! — ismételte macsul az örömapa.

— Különös fejed van neked, te Gyuro — ütötte tovább a szöget Kukueska, — hogy te ezt így egy szóra elhiszed. Meg kell próbálni, brat moj. Én azt ajánlom, hogy meg kell próbálni.

— Brindza a juhokban! De mikor én nem akarok miattatok ülni!

— Ülni. Ejh, te mindjárt csak arra az ülésre gondolsz. Hát azt hiszed, van annyi tömlőce a republikának, ahány nóta bujkál ezek között a nyúl-lábbal húzott határok között. És azt hiszed, hogy az csak úgy megy, valakit hűvösre tenni. Ohó, barátom, először bekísérnek, aztán kihallgatnak, aztán...

— No de hagyjatok már békét, az Isten szerelmére! Hányszor mondjам még, hogy nem lehet, megtiltották, mindnyájunkat megbüntetnek. Hol a fületek, hogy nem akartok az okos szóra hallgatni?

— Igen ám, — állt most elő Csiarka Palyo, a vőfély, — de akkor *mire táncoljunk?*

Puff! Ez megmondta. Mert valóban nem arról van itt most szó, hogy engedik-e a csehek, vagy ne engedik, hanem hogy itt áll a násznép, tátja a száját, rezeg az aranyozott rozmaring a legények kalapja mellett, mintha ki akarna virágozni, piheg, csillog a lányok keblén a tizenkét sorba vetett gyöngyfüzér, táncrea billegnek a csikorgóval bélelt, tükörszárú eszímák, Lajcsi cigány pedig a kerítésnek támaszkodva a bazsalikom közé ültetett hagymatöveket olvassa.

— Zrányik metav! — ütött a homlokára Gyuro.
— Erre én nem is gondoltam.

— Hm — düllesztette ki felbokrétázott mellét Csiarka Palyo, — nekem is csak van egy kis sütnivalóm.

— Van, van, több mint kellene. Hanem ha olyan okos vagy, mondd meg nekem, barátoeskám, mire fogtok ti most már táncolni?

— Bov pri szám! — szopta be nyelvét megbökkenne Palyo, aki egészen elfelejtette, hogy ez a kérdés voltaképen az ő agyában fogamzott meg, ehhez kéne csak az okos ember!

— Lakodalomban a vőfély az okos ember. Azért vőfély.

— Nos hát — vizsgálgatta esizmája orrát Palyo — próbáljunk talán valami *polkát*.

Maga is nagyot bámult, hogy ez az idegen szó így egy szuszra eszébe jutott, hanem aztán annál inkább megtetszett neki.

— Eh, — mondta most már hangosabban, — persze, hogy *polkát*. Ha nem engedik a csendőrök a régi nótáinkat huzatni, jó lesz nekünk a polka is. Lajcsi te! Hamar egy *polkát*!

— Én nem bánom — vonogatta vállát a primás, — de ki tud arra itt táncolni?

— No bizony, hát azt táncoljuk rá, amit tudunk. Ki hallotta még, hogy a cigány a táncba üsse az orrát. Te csak huzzad! A többi a mi dolgunk. Rajta!

S hogy megmutassa, milyen egyszerű dolog a *polka muzsikájára csárdást táncolni*, egy kanyarintással derékonkapta a huncutnézésű Katusin Zsuzskát, — akinek nevetés közben úgy ragyog a szeme, mint mikor a nap az égerfák között megfürösztí egy kósza sugarát a patakban — megpörgette, meg-

mártogatta, azzal kettő jobbra, kettő balra! rakta a kopogóst, hogy a verebek is elrepültek az eperfáról.

Két-három pár követte példájukat, de már az első lépések után felmeredt üstökkel nézegették, merre lyukas a világ palánkja.

Bretiszláv a csillagok szekerén! Ez volt aztán a tánc!

Hol a muzsika szaladt ki alóluk, hol ők koresolyáztak le hanyatt-homlok a muzsikáról. Flinta Gyuro nekivitte táncosnőjét a tyúkólnak, s hogy jóvátegye hibáját, maga is akkorát harapott a nyelvére, hogy alul-felül ropogott, mint a porcogó. — Heh! — nyekkent fel Kesko, a kukoricaesősz, miközben állát teljes erejéből Pribelya Marka pattanásos homlokához ütötte — nem adnám kétszáz koronáért, ha most egyszerre az én kedves csutkáim között lehetnék! — Sztrapka Miso langyos esőt rázott a kobakjáról, mint a kuparózsa s megesküdött, hogy ha még egy negyedóráig nem hagyja abba a eigány, elárasztja vízzel az udvart, s a pap a két esizmája fölött mondhatja el a halotti beszédet!

A násznép fetrengett a nevetéstől. — Jaj! Ti sá-tánok! — ordította könnybeborult arccal az örömapa s egyik tenyerét a veséjére, másikat a májára szorította. — Hagyjátok abba, mert saroglyára kerülök!

Erre aztán Katusin Zsuzska is megelégelte a mulatságot. Kitépte magát Csiarka Palyó kezéből, fejére dobta kis selyemkötényét s úgy elszaladt, hogy csak másfél óra múlva akadtak rá a félszerben a mosóteknő mögött. A polka hátramaradt áldozatai is igyekeztek nyakrafőre elfüstölgni.

Egyedül Csiarka Palyó maradt felfujt arccal a porondon, de ő se igen tudta, nem volna-e okosabb hirtelen négykézlábra ereszkedni, hogy kutyának nézzék.

— No de, Palyo, — biztatták őt pukkadozva minden oldalról, — hát mért hagytad abba, hiszen a te nótádat húzták.

— Eh! — legyintett neheztelő ajkesüngetéssel a boldogtalan Palyo. — Majd bolond lesz itt nektek valaki ugrándozni, mikor mindnyájan kását köptök a vigyorgástól!

— Hiszen azért nevetünk, mert szép volt!

— Szép volt, szép volt. Hogy üssön belétek a menykő! Olyan volt, amilyen lehetett. Aki szebbet tud, álljon elő s tanítson meg rá engem is.

— Csakugyan... sohase hittem volna — fuldoklott meg-megújuló nevetési ingerek között Kukueska — sohase hittem volna, hogy a tánc meg a nóta ilyen közel kérődzzenek... egymás mellett a szalmán!

Ez igazán nem volt valami nevetséges megállapítás, de Homérosz óta nem nevettek úgy tréfán, mint a kinyában kézzel-lábbal kepickélő Kukueska szavain. Harsogott a környék a kacagástól.

— Nevetni könnyű — morogta Csiarka Palyo — de táncolni!

— Hát neved te is, ha könnyebb.

— Nem vagyok számár.

— Hát mi vagy?

— Ló! — kiáltotta végképen elbúsulva magát Csiarka Palyo. — Ló vagyok! Hanem az is igaz,

hogy utoljára. Csak próbáljon engem még egyszer vőfélynak hívni valaki!

Földhöz vágta a rézfokosát, letépte melléről a vőfélyi bokrétát s egy váratlan mozdulattal begyűrte mindenestől az öreg Adamovné pruszlikja mögé.

Erre támadt csak nagy riadalom! — Adamovné sikított, mintha forró szurokkal öntötték volna nyakán:

— Hova nyulkálsz, te félkegyelmű?! Hetven éves multam februárban. Segítség! Még lever a lábamról ez a vaklégy!

Tíz vénasszony ugrott nyomban az oldala mellé, s csitítgatták, mint a makrancos gyereket:

— No bizony — és ha oda nyúlt is. Nem kell azt úgy venni. Lakodalomban vagyunk s Csiarka Palyo egészen helyre legény.

— Igaz, igaz — szípogetta Adamovné — de mire való volt az a bokréta?...

A násznép többi része a megvadult vőfélyt békítgette:

— No, no Palyko, hát iszen nem mondta senki, hogy ló vagy.

— De az vagyok! — erősítgette toporzékolva Palyo.

— Már hogy volnál? Mi már csak tudjuk, hogy ki az ember, ki a ló. Verd ki a fejedből ezt a botor-ságot. Nem vagy ló és punctum.

Kukueska is előkerült az eperfa tájékáról, ahol eddig valami vályú szélére roskadva pukkadozott.

— Igazad van Palyo, — hebegte asztmás hangon,

őszinte bűnbánattal a szemében, — hiszen te volta-
képen jót akartál.

Itt hirtelen félbeszakította szavait s felpuffadt
arccal menekült vissza a vályuhoz.

No de a békülés útját így is megmutatta. —
Persze hogy jót akart, — kapták fel az elejtett gon-
dolatot az atyafiak, — tudjuk mi jól, hogy jót
akart. Nélküle bekozmásodott volna az egész lako-
dalom. Három vármegyében nincs olyan vőfély,
mint Csiarka Palyo!

Erre már Palyo is megolvadt.

— Én nem is tudom, mit félnek ezek a hitvány
csehek annyira a magyar nótától?

— Csakugyan. Ez okos beszéd! — csapott tér-
dére a harangozó. — Hát mit is félnek annyira
tőle? Ezt én se vagyok képes megérteni. Hiszen
nincs benne puskapor vagy mi!

— Az csak nincs — mondta bölcös nyugalommal
az öreg Fegyves. — Ámbár ki tudja? — tette hozzá
eltűnődve. — Én legalább, valahányszor ráhúznak
egyre, mindig azt gondolom magamban: — Zatra-
ceni! Ebben puskapor van!

— No de löni csak nem lehet vele.

— Azt csak nem — hunyorított még nagyobb
nyugalommal Fegyves. — Isten ments, hogy löni is
lehessen vele. Hiszen ha löni is lehetne vele, olyan
pusztulás volna abból, hogy még a falevél se ma-
radna az ágon.

— Ej — hordozta körül aggodalmas tekintetét a
bíró a legközelebb álló gyümölcsfákon, — kétszer
se mondom, hogy nincs igazad, Szamkó.

— Én azt hiszem, a csehek attól félnek — szólalt

meg most a fiatal Gajdács, aki tüzér volt a cseh hadseregben —, hogy áthallatszik a nóta a határon, meghallják a magyarok, azzal esíhi-puhi!

— Dehogyis! — intett kiesínylően Kesko, aki viszont gyalogos volt Morvában s felpeszgett benne a bakavirtus. — Én éppen tegnapelőtt hallottam, hogy a *prezident miatt* van az egész. A prezident nem tud aludni, ha magyar nótát muzsikálnak.

— Nevetséges — dünnyögte a harangozó. — Nem tud aludni. Hiszen még csak hat óra van. Ki alszik ilyenkor?

— No, no — kelt fia védelmére az öreg Kesko —, ha neked hat órakor azt mondják, hogy felfuvódott az ökröd, éjtszaka se alszol te akkor, barátom!

— No, de végre is — rekesztette be a vitát Csiarka Palyo —, akármelyiteknek is van igaza, reggelig csak nem lehet beszélgetni!

Ez megint igaz volt. Bámulatos, hogy ez a Csiarka Palyo mindig fején találja a szöveget. Igaz viszont, hogy semmi haszon nincs belőle, mert nem igazságra van most szükség, hanem nótára és táncra. Aki csak beszél, az hallgasson. Azé a szó, aki tanácsot is tud adni.

A legények csoportjában megjegyezte valaki, hogy Grajciar Janót kellene elővenni, mert az valami új táncot tanult a múlt héten Besztercebányán.

— Hát hol az a Grajciar Jano? — kérdezte a bíró.

— Itt van, itt — rángattak ki a tömegből egy összenőtt szemöldökű suhancot.

— Ah, jaj! Eresszetek! — csapkodott maga kö-

rül az érdeklődés középpontjába cseppent szerénység ökleivel Grajeiar Jano. — Eresszetek, ha mondom! Én bizonyísten nem megyek!

— Már hogyne jönnél! — mondta rá a bíró. — Allj csak ide és mutasd meg, hogy mit tanultál!

— De én nem tudom...

— Már hogyne tudnád, ha egyszer tanultad.

— Cseh urak táncolták.

— No látod, még azt is tudod, hogy kik táncolták. Hát lássuk, mit táncoltak azok a cseh urak?

— Jaj no! — esavargatta fejét ide-oda karikázó szemekkel Jano. — Hát a legény jobbra lépett.

— No és a lány?

— A lány: az balra lépett.

— Teremtette. No és aztán?

— A legény megfenyegette jobb kezével a lányt.

— Megfenyegette? Ezt nem értem.

— Hiszen nem komolyan, csak tréfából. Éppen ez a táncnak a *kvacskája*. A legény megfenyegeti a lányt a jobb kezével, a lány megfenyegeti a legényt a bal kezével, aztán a legény fenyeget balkézével s a lány jobbkézével. Közben jobbra lépnek, balra lépnek, tapsolnak. Ezt úgy hívják, hogy „sztrasjak“. „Ijesztgetős“.

— No — mondta a bíró —, ilyen ostobaságot évek óta nem hallottam. Hiszen ebből magad se értesz egy szót se. Hogy mertél te ezzel a zagyvalékkal előállni?!

— Hiszen én nem akartam.

— Nem akartam... Hogy nem akartál, az szemtelenség volt, de hogy aztán mégis előálltál vele, ez azt mutatja, hogy tökkelütött számár vagy.

Hogy hívnak? Grajciar. Jano? A megboldogult Grajciar fia? Tessék. Hiszen az egész jóeszű ember volt. Szépen vagyunk, ha már az okos emberek is ilyen szamarakat fiadzanak. No, mit bámulsz? Mars innen, mert még pofon is ütlek, semmirekellő!

— Püff! Hát ehhez meg hogy jutottam? — derengett fel Grajciar Janóban a méltatlanság érzete, de nyomban rá eszébe ötlött, hogy ezen a kérdésen jobb lesz valami nyugalmasabb helyen tépelődni s kotródott a kiadott parancsal, mint a tűbe fűzött cérna.

— Barátaim! — állott végre szólásra maga a vőlegény: Bagyan Ondrej. — Ti csak huzakodtok, mint csirkebélen a maescák! Hát nincs nekünk magunknak is valami jóra való nótánk?

— Volna — mondta Csiarka Palyo —, a *podzabucski*, de ahhoz lábak kellenek. Azt elég éjjél után egyszer eltáncolni.

— Ej no — intett vissza a vőlegény —, hát ide hallgassatok.

Megpödörte kis fekete bajszát, felvágta fejét, megingatta a derekát, kétszer összekoccantotta eszmája sarkát, egy szikrázó kacintással magához intette a piruló menyasszonyt, aztán a cigányra nézett s dudolni kezdte:

— „Od szusedov Terka, jak rúzs...“ „Terka a szomszédban, rózsaszál...“

— Baj van, instállok! — csapta le állához szorított hegedűjét a primás. — Ebből is magyar nóta lesz. Magyarul ezt úgy dalolják, hogy: *Ezt a kerek erdőt járom én...*

— Húzd! — rikkantott Ondrej —, mert fejedre borítom a cimbalmot!

Kárpátok lánc a Duna tükrében! Ennek a nótának aztán megvolt a keze-lába!

Hármat se szólt még Lajcsi hegedűje s egyetlen láthatatlan erő pendítésére tüzeset pattant az ér a lukovai fiatalság bokájában. Csiarka Palyo a tenyerébe csapott s vállal, fővel, eszimaorral ütötte a csárdás taktusát. Flinta Gyuro felnevetett az égboltozatra s világosan látta, hogy onnan is visszamosolyognak. Az öreg Fegyves kirúgta maga alól a lócát s olyat kurjantott, hogy a bőgő fala az ő hangját adta vissza a magáé helyett:

— Ihaj! Most kezdünk csak fiatalok lenni!

Csendesen, sejtelmesen hullámozni kezdett az egész násznép. Ingott, ringott, hajladozott, mint a szélfúttá búzatábla. Tánce volt ez s mégis többnek látszott. Volt, aki könnyezett tőle, volt, aki mosolygott, volt, aki egyszerre csinálta mind a kettőt. Hej, csárdás! Csárdás! Öt ország hajszolt magyarjainak királyi tánca! De nagy úr is vagy te, ha egyszer parancsolni kezdesz!

Hanem akkor nagyot dörrent megint a kapu. Felrémlött a két csillogó szurony, alattuk a két cseh zsandár. Térültek, fordultak, káromkodtak, a kapu becsukódott utánuk s ottmaradt a násznép völegény nélkül, cigány nélkül.

Ijesztő csend támadt.

— Zrányik metav! — vakarta meg a fejét Hlinár Gyuro. — Hát ez is magyar nóta volt.

Szavait elnyelte a hallgatás.

— Ej, ej — csodálkozott Kukueska —, ezt igazán nem hittem volna.

Az eperfáról három elsárgult falevél hullott alá...

— Nézzétek — suttogta Gajdács —, nézzétek a bírót.

A bíró összeszorította állát, kiegyenesedett s félretolta az útból Kukueskát. Az arca krétaszínű lett, azután piros, aztán lila. Mogyorófpálcáját meghajlította, kettétörte. Két szót vetett ki magából:

— Hát aztán!

Köröskörül megmozdult a levegő. A fák vihar elé teregették a lombjaikat.

— Ha magyar nóta volt: magyar nóta volt! — dörögte a bíró. — Elég soká éltünk a magyarokkal: eltanulhattuk a nótáikat. S ha eltanultuk, bizony meg is tartjuk!

— Ez az igazság! — kurjantott Fegyves, a vén cserfa.

— Igazság vagy nem igazság, de a mienk! Lehet, hogy a vér is magyar bennünk, de én azért semmi zsandár kedvéért nem eresztem ki a földre a magamét! Nézd csak! Tíz éve sines, hogy a nyakunkon ülnek a pimaszok, kezük a zsebünkben, talpuk a fejünkön, kilopják az igazságot a szívünkől, de ez nem elég nekik. Elrabolják a nótát, a nóta magával viszi a táncot, a tánc a jókedvet. Végül még lakodalmat se lehet tartani miattuk. Puskát fognak ránk. Elszakítják a menyasszony oldaláról a vőlegényt. Mi meg itt bámulunk, mint a tulok. Micsoda dolog ez, barátaim! Gyerünk!

Hüh, be nagy kő szakadt le a hallgató atyafiak szívéből! Hát persze, hogy igaza van a bírónak. Nem dűnnyögni kell itt s várni a világ tizenegyedik csodáját, hanem megnyálazni a fütykös vékonyabb felét, azzal klopacska! Hadd kopogjon a vastagabb!

— Gyerünk!

A többi már ment, mint a karikapesapás, csak-hogy annál sokkal gyorsabban. Hajda őrmester máig se tudja megérteni, mint történhetett az, hogy ők Prasek Lojzival a falu közepéről egyszerre csak egy fertelmesen savanyúszagú liszteszsákba kerültek, aztán mint valami korpát állig bekötözve, feldobták őket Hlinár Gyuro ölfájára, arceal egymás felé fordítva, hogy beszélgethessenek, ha éppen elűnják magukat, s ennek az állapotnak másnap délig nem akart végeszakadni.

Hát bizony furesa állapot is volt az.

A két zsandár kékre-zöldre verve szűkölt az ölfá tetején, alattuk pedig végeszakadatlanul sikoltott, virágozott, csattogott a nóta, hozzá olyan nóták, hogy a legsoványabb is felért a kárhozáttal. A násznép pedig rúgta rájuk a port, mint a vihartól vadult ménes. Szólt, csak szólt a nóta. Szárnyaló hangjai magukkal ragadták az elemeket. Belekeveredett a táncba a felhő, a zápor, a szélvész: a szomszédok, a haragosok, az ellenségek ... végül az egész falu. Egysorban táncolt a hatéves gyerek s a nyolcvanesztendő Fegyves, Adamovné és régi ellensége: a kövér Spányik Mara, ott táncolt még a községi bába is, pedig annak a világháború óta foga sines, a szeme se jó, a lába is görcsös, de azért táncolt a

többivel reggelig, mintha vitriollal öntözték volna a talpát.

A reszpublika biztosságának őrei pedig ezalatt lisztes orral és szemöldökkel csak egyre nyögtek az ölfán...

Hanem el is ment a híre Lukovkának úgy a Felvidéken, hogy Bagyan Ondrej lakodalma óta még a bicskás csábi palóc is kapásból vágja oda a feleletet, ha valami utasember megkérdezi a falu végén:

— Kik a legkeményebb magyarok a vármegyében?

— Szégyen, uram, de a *lukovkai tótok!*

PRÓFÉTÁSORS

Azt még csak meg lehet valamiképen érteni, hogy Lukovka mi okból került először az ipolynyéki, aztán a kékkői járásba, — Hont vármegyéből se szó, se beszéd, Zólyom vármegyébe, — Magyarországból csak úgy egy hoppra Csehországba, — de már, hogy Vavríneec Miloszláv mért került éppen Lukovkára s ha egyszer odakerült, hogy tudott ott máig megmaradni: ezekre a kérdésekre egyedül a gondviselés adhatna elfogadható feleletet.

Kár, hogy a gondviselés hallgat, halandó ember pedig aligha akad a balassagyarmati pipiske-határtól a Magas-Tátráig, aki Vavríneec Miloszláv látára ilyen szavakra ne fakadjon:

— Hát ezt a csodabogarat mi szél hozta ide?

Vavríneec Miloszláv valóban felesleges fényűzése Lukovkának. Olyan, mint a kanász ostornyelére futtatott ezüst vagy a Kukajné bableveséhez állított arany evőeszköz. Holott az elsőre legfeljebb ólomcifraság, a másikhöz pedig igazában csak fakánál illik.

Kár volna tagadni, mikor úgyis tudja mindenki, hogy Lukovka kis tót falu a zólyomi hegyek tövében. Lakói álmodni is csak arról tudnak, hogy jövőre talán kiengedik a csehek a gyümölcsös szekeket Balassagyarmatra s a szilvának kétszer akkora lesz az ára, mint egy esztendeje Zólyomban. Vavríneec Miloszláv pedig ezzel szemben világfi. Ő álmodni nem szokott. Élni pedig úgy él, hogy az

egy lukovkai paraszt szemében álomnak is förtelmes volna. Van egy oldalkosaras motorkerékpárja és tizenöt kutyája. A kerékpár valódi francia gyártmány, a kutyák azonban nemzetközi elvek szerint álltak falkába s minden bizonnyal a világbéket készítik elő. Van köztük skót és orosz agár, angol vizsla, foxterrier, dobermann és farkaskutya, bernáthegyi és újfundlandi fajta, tacsó és bogárszemű rattler, még kuvasz és komondor is, de ezek az utóbbiak erősen szégyenlik magukat ebben a díszes sokadalomban s ha csak tehetik, félrehúzódnak a többitől.

Vavrinec Miloszláv aztán napjában kétszer megkrúgatja a kerékpárt, beülteti az oldalkosárba az orosz agarat — ül is benne úgy, mintha erre született volna —, azzal rrrrtttt puff! neki az országútnak! A kutyák ott vágtatnak-vonítanak kétoldalt mellette, leverik lábáról az öreg Penyieskát, aki egész nap krajeárt keres az út porában, halálra ijesztik a gyanútlanul tipegő baromfiakat, karóstól a patakba taszítják Hronyecné legelésre kikötött kecskéjét s beszáguldanak hat idegen falut, melyeknek ámuló tótjai egyre-másra találgatják, hogy a két *szőke úr* közül melyik hajtja a puffogó fenét: az-e, amelyik azon a boeskortalpon lovagol vagy pedig az, amelyik a bölesőben kényeskedik.

— Én azt hallottam — mondja tudákosan a dacsolami Skrivnyák —, hogy a kettő közül az egyik kutya.

— Kutya az akkor mind a kettő — véli Rapota Jano —, hiszen tojás se hasonlíthat úgy párjához, mint ezek ketten.

— Ostoba beszéd, — zárja le a vitát a nagyfejű Andok. — Honnan lehetne kutyának ilyen hasfájós gambája. Emberek biz ezek, sőt az sines kizárva, hogy egyenesen a prezident tanácsadói. Én legálább csak Prágában láttam eddig ilyen deszkából fűrészelt ábrázatokat.

No de mire a másfélórás kirándulásnak vége, addigra a kutyákon se marad semmi állati ábrázat. Nem kell azoknak se étel, se jó szó. Csak ülnek a vizes vályú mellett — rongyként lógatott nyelvvél s akkorára tátott szájjal, mintha azon keresztül akarnának elmenekülni Lukovkáról. Közben két bordával kapkodnak a levegő után — mert ilyenkor abból van a legkevesebb a faluban — s dagadt szemeket vetnek egymásra, ami kutyanyelven bizonyára ennyit jelent:

— Sportnak lehet, hogy sport ez a világkergetés — és ha az a célja, hogy saját verejtékében fojtsa meg az embert, akkor azt kétségtelenül el is éri.

Vavrincec Miloszlávot mindez nem indítja könyöriültre. Ő autodidakta s elvei nem igazodhatnak kutyái ízlése után. Volt ő már Londonban is, Párizst pedig úgy ismeri, mint a tenyerét. Mind a két helyen főként a pompás utak, az emeletes autóbuszok s a szemkápráztató forgalom nyerték meg tetszését. No és persze a múzeumok. Ezeket is meg kellett néznie, ha már mellettük vezetett el az útja. Mennyi aranyat és drágakövet kapartak össze ezek a nagy nemzetek: bámulatos. És a szobraik. És a festményeik. Ah! Lukovkán meg se tudják érteni, mi az, mikor a kövek beszélni kezdenek s a házi vászonból nem inget meg dunnacihát szabnak az

asszonyok, hanem az egész véget kockákra vágják, rápingáltatják magukat s aranyráámában akasztják a falra.

Mikor Miloszláv ezekről a tündéri dolgokról regél, akkor egyszerre nemcsak az arca, hanem a beszéde is csodálatos átalakuláson megy keresztül. A londoni tapasztalatok egy tucat angol szó aranyporát hintik a hazai szókinés kukoricaesutkáái közé. Miloszláv nyelve feldomborodik, majdnem súrolja szájpaddlását s a megszorított helyen a levegő is csak szöresögve tud közlekedni. Párizsba érve viszont visszaejti nyelvét kiszáradt medrébe s most már minden hang gömbölyűen kerül a világra. Szép ez így nagyon. Csak a szegény, lenézett tót szavak nem találják közben sehogy a helyüket, mert szégyen, nem szégyen, de hol szűk, hol tág nekik a pendely.

Miloszláv egyébként maga se csinál titkot belőle, hogy a tót nyelv magasabb kultúrcélokra alig használható. Hiszen csak vegyük az ilyen kifejezéseket, mint az ominózus *tre-fre*. Nos, az ilyesmi úgy hat a külföldi nyelvek pompás szótárában, mint a kalácsba tévedt dióhéj: művelt ember kitöri a fogát rajta. Jó lesz hát a tótoknak hamarosan hozzálátniok, hogy valami becsületesebb nyelvvel helyettesítsék a magukét, mert ezzel még a másvilágra se eresztik át őket.

— Hhaj! — sóhajt fel ilyenkor ámuló családjá körében Miloszláv atyja: az öreg Vavrincee, aki nem nagybirtokos, sem száműzött zsupán Lukovkán, hanem becsületes *molnármester* — hjojaj! Honnan is vettek ezt a sok észet, moj szincok! Bizony Isten,

most látom csak, mekkorát botlott a természet, mikor azokat a franciákat beavatta a beszéd tudományába is, bennünket szegény tótokat pedig csak kurattyolni tanított meg.

Hát Vavrinecné? Ó szegény Vavrinecné! Mit is mondhatna ő ilyenkor? ! Hiszen persze, persze, a lelke mélyén nagyobb büszkeség ágaskodik, mint a falu tornya, de ha elgondolja, hogy az emberi nem ilyen virágát, mint Miloszláv, olyan hitvány, garasos cserép rejtegette valamikor, mint ő: Szmejka Anca, jaj, hát akkor szeretne az ágy alá bujni szégyenében — és ha már ezt nem teheti, legalább a kőtenye mögé menekül, hiszen annyi könnynek a felszárítását úgy se lehet egy vasárnap zsebkenőre bízni.

Csak Miloszláv arcán nem látszik semmi megindulás. Egykedvűen beszedi szóban is, könnyben is a szülői ház köteles adóját, maga pedig, mint valami magasrangú vámhivatalnok, három cigarettát szív el közben — egyedül arra ügyelve, hogy a füst a szeme közé ne szálljon, mert azt félreérthetnék. Miloszláv nem barátja a könnyeknek. Azokat még csak elnézi, melyek az ő személyes kiválósága folytán kívánczoltak az emberiség arcára, de a többinek aztán nem kegyelmez. Mire való ez az örökös sírángozás? Mije fáj ennek az oktalan tótság-nak, hogy folytonosan szipákol? És ha legalább zsebkendőt használna. Ó, ha ő egyszer hatalomra kerül, minden megváltozik majd. Neki első dolga lesz zsebkendővel ellátni a falvakat. Ez végre is az államhatalom teendője. Alapjában tehát jogi kérdés.

— *Jo-gi kér-dés...*

Ezt a meghatározást olyan metsző és kutató hangon szokta Miloszláv aranylemezekről villogó fogain átszűrni, hogy nincs az a köztársaság, melynek Justitia asszonya maga alá ne kapná ilyenkor a szoknyáját. Persze. Hiszen itt van tulajdonképen Miloszláv a maga birodalmában. A jog az ő igazi hazája. Rangja és címe ugyan nyole esztendő óta egyformán csak *joghallgató* s most se hozott magával többet a prágai egyetemről, de a respublikában amúgy se érnek a címek egy lyukas mogyorót sem. Itt mindenki egyformán úr. Miniszter úr, zsupán úr, Vavrinec úr. És semmi több. No de annak, aki *Vavrinec úr*, elég a maga urasága diploma nélkül is. Ott a malom. Ott az ötven hold szántó. Ott a szőlő és a gyümölcsös. Arról nem is beszélve, hogy méltán nevezhetne rajta az egész kékkői járás, ha ő, akit kirándulásain tizenöt válogatott eleven kutya kerget, hirtelen bolondságában egy félrőfös száraz kutyabőrtenne venne üldözőbe, ami tulajdonképen nem is kutyabőr, hanem közönséges merített papír.

Ebben a magyarázatban a szülők is megnyugodhattak.

— Igaz, igaz — ingatta nagy, becsületos fejét az öreg Vavrinec —, ha csakugyan az az árkus papír az egész... azért nem érdemes tülekedni. No de, ha még az írás is számítana rajta valamit — mert tudja ördög, az írásban mindig több hamisság van, mint a papírosban —, nos, hát akkor is... Kinek mi köze hozzá. Csináld csak úgy, ahogy neked kényelmesebb, Szlavko.

— No persze, csak ahogy kényelmesebb, — verték vissza az apa szavát az anyai dombok Vavrinecné szíve fölött. Hiszen Miloszláv úgymint híres ember lesz. Jaj, talán még képviselőségig is felviszi.

— Képviselőség? Hm — dörmögte Miloszláv és fennhangon folytatta —, igen ez, azt hiszem, nekem való foglalkozás volna. Beszélni tudok, hallgatni is, ha muszáj, magamnál külön úrral pedig életemben nem találkoztam. Csak milyen kerületet válasszak?

— Ez a bökkenő — támasztotta tenyerébe az állát Vavrinec —, hogy milyen kerületet?

— Ej, de hamar megakadtatok — csapta a zsírt a tepsibe Vavrinecné —, hát a mi kerületünket! Nem Túrócszentmártonnak szültem én képviselőt, hanem Lukovkának. Gondoskodjék csak mindenki a maga kerületéről. Én Miloszlávot Lukovkáról egy tapodtat se ereszttem!

Miloszláv mandátuma meg volt pecsételve. Mert akármilyen galambszelídség töltötte el egyébként Vavrinecnét, ha egyszer anyai érzelmeiben háborgatták, megszorította derekán a köténymadzagot s még a mákszemet se eresztette keresztül alatta. Tudta ezt Miloszláv is és megadta magát sorsának.

Nos, tehát képviselő lesz. És ha máshová nem eresztik, Lukovkán lép fel. Mindegy az. Aki képviselő: képviselő. Sőt, ha úgy vesszük, az tudja csak igazán, mi a képviselőség, akit Lukovkán választottak meg. Egész Zólyom megyében csak Lukovkán van ma már tekintélytisztelet. Azok az alávaló dacsolamiak tavaly még a zsupánt is rothadt körtével dobálták meg. Pelsőcön pedig friss

olajfestékekkel mázolt székre ültették harangszente-léskor a belügyminisztert. Három tisztítóintézet se boldogult Prágában a nadrágjával. Ma is azon fes-tékesen lóg a Stepanszká-ulice egyik udvarának kerítésén s várja, hogy talán majd a nap jóváteszi, amit Pelsőc elrontott. De a nap azóta Prágát is el-kerüli, csakhogy ne legyen kénytelen látni a minisz-ter nadrágját.

Szerencsére a lukovkaiakat más fából faragták. Ők megsüvegelik a jegyzőt; igaz, hogy a jegyző tót. Levett kalappal állnak meg a pap előtt; igaz, hogy a pap meg magyar. Egyszer két esendőrt zsákba dugtak valami nóta miatt; jó, jó, de akkor okuk volt rá. Az adót félszázad katona szokta rajtuk be-hajtani, ejh, de a bugyellárist még a szentek se nyit-ják ki szívesen — különösen, ha a cseheket kell belőle kifizetni. — Egy szó, mint száz, aki képviselő akar lenni, az tartsa szándékát titokban s marad-jon Lukovkán.

Vavrinecné két éjjel aludt azzal a gondolattal, hogy Miloszláv képviselőségét titokban tartja. De akkor különös állapot hatalmasodott el szervezetén. A füle zúgott, az állkapcsa megfájdult, a gyomra reszketett s a keresztesontját nem érezte. — Ha még két napig hallgatok — rebegte fagyos orral —, biz'isten kiesirázik bennem valami. Ez a dermesztő gondolat aztán végzett a fogadalommal. Kapta a kendőjét s futott a szomszédba Zalavieskánéhoz s egy lélekzethosszal elmondta neki, hogy micsoda fényes jövő vár Miloszlávra. Hanem így-úgy, hall-gatni kell róla, mert mások viszik el a peccenyét, aztán se nekem, se neked.

— Hallgatni kell róla — dünyögte szórakozottan Zalavicskáné. — Tudom én jól, hogy hallgatni kell róla.

S magában így gondolkodott:

De iszen szívesebben őrzök én a szájamban tíz eleven lódarazsat, mint a kontyom alatt ilyen tüzes szögeket. Hamar Kriskonéhoz!

Másnap este már az egész korcsma arról beszélt, hogy Miloszláv rövidesen képviselő lesz. Lukovka s általában a kékkői járás képviselője.

— Ej! — fejezte ki egyetlen hanggal határtalan elragadtatását Kesko, a kondás.

— Hogyan? Hiszen itt született Lukovkán! — lógatta alá Borgulya lilaszínű ajkát a kételkedés.

— No bizony; hát a lesti követ? Az ült is, mégis megválasztották. Nem olyan nagy hiba az, hogy itt született.

Ezt már Penyieska mondta, akit kétszer majdnem halálra gázolt Miloszláv kerékpárja, — s most nem akart méltatlan ellenfélnek bizonyulni.

— Mégis nagy szerencse — vélte a félszemű Hronyec.

— Az, az — bölintgattak a nagy asztal körül a nyakas üveg bölesei.

— De... de... mi lesz Zahubekkel, a mostani követtel? — bökte oda pipaszára mellől valaki.

— Elesapják — mondta egyszerűen Penyieska. — Talán nem lopott eddig is eleget?

— Igaz, igaz — mozogtak helyeslően a cserépipák. Zahubek eddig csakugyan nem dugta háta mögé a kezét, ha lopni lehetett.

A füst tömött felhőkben úszott a petróleumlámpa

körül, homályba borítva a vergődő lángot s az elparentált Zahubek alakját. De valamit mégse tudott elhomályosítani: azt az új napot, mely a malom felett kelt fel és Vavrinec Miloszlávnak hívták. Ah, a kis Szlavko, milyen okos volt az már szopós-gyerek korában. Hogy ismerte az anyját s milyen nagyot kiáltott, mikor egyszer leejtették. Hiszen addig, amíg senki se volt, ki törődött volna ezekkel a pompás apróságokkal, — de most, hogy képviselő lesz, most már egészen másként áll a dolog. Aminek egy közönséges ember semmi hasznát nem veheti, az egy képviselőnél már a világ tizenkettedik esodája. Nem is tesz rá Hronyec öt esztendő s Miloszláv lesz a miniszterelnök, vagy senki!

Lukovka megtette a magáét. Huszonnégy óra alatt nem volt kalap a faluban, mely helyén tudott volna maradni, mikor Miloszláv gépe végigpuffogott a házak előtt. A lányok lesütötték szemüket, a menyecskék mosolyogtak, az öregasszonyok pedig nagyot sóhajtottak, ha megpillantották s arra gondoltak, hogy zatraceni! Kár volt ezt az életet úgy elhamarkodni.

Hanem Miloszláv is tudta kötelességét. Itt is, ott is megállította a masinát és szóbaelegyedett az emberekkel. A szántogató Kuliktól megkérdezte, hogy jó lesz-e a *termés*. A szegény Kulik három napig szégyelte magát, hogy erre a jövőbelátó kérdésre nem tudott kielégítő feleletet adni. Kvietyik-nének egy orcaesíppentés jutott, amit nem adott volna három zsák korpáért. Sebjan Marka cukrot kapott ezüstpapírban, hanem azért még se ment el

este a malom alá, mert tudja Isten, Hornyák Katka is megjárta egyszer egy „képviselővel“!

A szomszéd falvak is kezdtek Miloszláv hírére felfülni. Azután lassan a hatóság is megmozdult. Hiába no, a népszerűséget nem szabad lekicsinyelni. A mögött mindig lappang valami. A nacselnik uzsonnára hívta Miloszlávot, a zsupán vacsorára. Most már csak Prága volt hátra. Jött az is, hogy valamiképen le ne maradjon az idő szekeréről. Miloszláv nagy pecsétes levelet kapott a „Propagandná Kancellariá“-tól. Induljon azonnal Prágába! Fontos ügyben akarnak vele tárgyalni.

Hm. Erre a levélre nagyot nyelt Lukovka. Mert ime, most már biztos, hogy az államfőnek is tervei vannak Miloszlávval, aki immár nélkülözhetetlen kerék a köztársaságban.

Négy napba telt az út s az alatt szörnyű ür táton-gott a falu felzaklatott lelkén. Az Istenért, hát hol marad olyan sokáig? Biztosan vissza se eresztik azok a kapzsi csehek. Megtartják maguknak. Ohó, de nem addig van az! Ebbe már Lukovkának is van beleszólása! Hamar egy deputációt! Szűrben — fokossal. A bíró vezesse. Üssön az asztalra, ahogy bír. — Hol a fiatal Vavrincee?!

Már-már a vasvillák is előkerültek az istállóból. No de akkor mégis megjött Miloszláv.

— No, csakhogy itt van. Jókedvű? Nem verték meg. Nem fosztották ki a pénzéből? Persze. Nem hagyta magát. Hála a magasságos Istennek!

— No, de ha mindettől megmenekült, mit akartak tőle? Miért hívták? Mit mondtak neki? — Úgy van! Kérdezzük meg tőle, hogy mit mondtak neki?

Miloszláv ünnepies arcot vágott. Sajnálja, de nem nyilatkozhatik. Fontos államügyekben tárgyalt. Azokat nem lehet kipletykázni. Hanem hirdessen a bíró vasárnap népgyűlést, akkor majd mindent elmond.

Népgyűlés? Hát ez nagy dolog. Nagyobb nem is lehetne!

Varecska, a kisbíró, három cigarettát tűzött a kalapja mellé, amit eddig csak képviselőválasztás előtt tett meg, — azután nyakába akasztotta a község új rézdobját s kihirdette a faluban a nagy újságot:

— Holnap: vasárnap három órakor a községháza előtt népgyűlés! Aki eljön, ott lesz, — aki nem jön el, nem lesz ott, — de ez legyen elkészülve a legrosszabbra! Tram, tram.

S büszkén állapította meg, hogy senki se vette észre a szöveg fenyegető záradékán, hogy ezt ő maga: Varecska Miso eszelte ki.

De hát nem is volt erre szükség. Vasárnap délután hat ökörrrel se lehetett volna visszatartani a lukovkaiakat a községháza udvarától. Félháromkor a résztvevők súlya alatt leszakadt a kerítés. Akinek esze volt, az akácfákra kapaszkodott. Mások az ólak tetején helyezkedtek el. A disznók félelmetesen rőfögtek.

Akkor megjelent az eresz alatt Miloszláv.

— *Barátaim!* — kiáltotta. — *Baj van!*

Olyan csend lett, hogy Kukajné kétszer is a füléhez kapott s megrázta, mint a taplót.

— *Prágából jönök. Az országot veszedelem fenyegeti!*

Az utolsó ítélet harsonái se ránthattak volna nagyobb a sok szorongó szív tartószalagján. Az ólak tetején megfagyott a rémület.

— *Fekete felhők közelednek felénk s nekünk, tótoknak ökölbe kell szorítanunk a kezünket!*

— *Miért?* — szaladt ki Kukueska Palyo száján a visszafojtott aggodalom.

— Cstt! Hallgass! — integettek az atyafiak a kérértlen szónok felé. — Ne jártasd a szádat!

Miloszláv a mellére ütött.

— *Vér vagyok a véretekéből, csont a csontotokból. Nekem hihettek. Én nem foglak benneteket becsapni. Amit én mondok, az olyan igazság, mintha az Öreghegy mondaná. S én azt mondom: készül-jetek!*

— *De miért?* — csavargatta fejét még nagyobb zavarban Kukueska.

— Hallgas már, az ebugattát! — zúgta bosszúsan a tömeg. Mit kotyogsz bele okos emberek beszédébe, oktondi?!

Kukueska berántotta a nyakát, de szanaszét mozgó szemei az üldözött erény jogos felháborodását tükrözték. Most már csak még jobban figyelt, hogy egyetlen szót se ejtsen ki a rostán.

— *Barátaim!* — *Anglia rút árulást követett el velünk szemben. Az egyik ottani gróf azt hiszi, hogy elfelejtettük a multat s ki akar játszani bennünket. Pedig mi semmit se felejtettünk el s készek vagyunk bármelyik percben fegyverre kapni! Fegyvert a kézbe, szlovákok!*

— *No, de hát miért?!* — csapott az előtte álló Hronyec ködmönös hátára a végkép nekikeseredett

Kukucska. — Dagadjak meg, ha egy szót is értek az egészsből!

Nagy kavarodás támadt.

Hronyec ordított, hogy az ő hátán senki se próbálgassa a tenyerét, mert neki vasárnap is csak kés van a csizmaszárában s azt nem szokta hiába kihúzni. Az atyafiak zsibongva léptek közbe s felelő részben szidták, mint a bokrot, másrészt pedig igyekeztek szép szóval elhallgattatni a hadonászó Kukucsát.

— Hallgass már, Palyo, az Isten akárhova tegyen! Várd ki a beszéd végét s akkor magától is kiderül az igazság.

— De mikor nem értem! — dúlt-fúlt Kukucska, három ködmönt rázva le magáról egyetlen hadarin-tással. — Nem értem?!

— Mit nem értesz?! — rivallt rá Hronyec.

— Mit nem értek. Semmit se értek. Sem a felhőket, sem az angolokat, sem a fegyvereket. — Fegyverre szlovákok! — Fegyverre? De szeretném tudni, hogy *miért?*

— Eh, dugjátok be valami ronggyal a száját! — intett türelmetlenül Hronyec.

Hárman indultak rongyot keresni, találtak is egyet a disznóól mögött s hozták nagy diadallal.

— Dugjátok be! Dugjátok be! — lelkesedett a tömeg.

— Szamarak! — rikkantotta a kúrátor. — Várjatok azzal a ronggyal! Hiszen voltaképen — és itt keserves arccal vakarta meg a füle tövét —, voltaképen magam se tudom, hogy: *miért?*

— Csakugyan! — verejtékezett a bíró. — Hát miért?

Lukovka megtorpant, vakaródzott. Aztán esendesen ezt gondolta: Ej, ej, no, no, — csakugyan... Most majdnem ostobaságot csináltunk. Milyen szerencse, hogy kurátor is van a faluban. Pedig hát magunktól is rájöhetünk volna, hogy nem az a fontos, hogy: fegyverre szlovákok! hanem, hogy: *miért?*

És most már ezer torokból tört ki a kiáltás:

— Nos, hát *miért?* Azt mondd meg, pan Vavrinec, hogy *miért* fogjunk fegyvert?

Miloszláv összefonta karjait.

— *Azért, mert különben vége a köztársaságnak; egy-kettőre betörnek ellenségeink: a magyarok s kikergetik testvéreinket: a cseheket.*

Még egyszer, utoljára, nagy csend támadt. Azután előlépett a bíró s köpött egyet. A kurátor felnézett az akácfára s az orrát fujta. Hronyec szivarra gyujtott. Kukueska a markába nevetett. A tömeg pedig békésen megindult az országút felé.

— Ohó! Hát csak ezért? — mondogatták egymásnak derűs arccal a jó lukovkaiak. — No ezért ugyan a boeskorunk szíját se fűzzük keresztbe!

S úgy otthagyták első beszéde közepén a köztársaság legifjabb reménységét, mint kutya a savanyú káposztát.

DRAPÁK ÉRZI A TAVASZT

Nagy baj, hogy az ember neve egymagában nem mond semmit. Ha jól hangzik, ha rosszul, annyira tartozik csak a viselőjéhez, mint a süveg vagy a kabát. Lehet, hogy csak festett báránybőrből van s különb legény pipázik alatta, mint a skóciai szövöszékek világot járt remekei alatt. De ki tudná azt első látásra megmondani?!

Hanem viszont az is igaz, hogy az ember lassan összenől a kabátjával. Száz lépésről megmondják a járókelők, hogy az a didergő szürke felöltő a sarkon Liptai körorvos úr második bőre, aki ugyan már a mult héten télikabátot akart húzni, de a szabó nem készült el az alakítással, hát a doktor most jó luteránus létére behúzott nyakkal szidja a hideget, meg a szabókat.

Lám, itt a kabát már nemcsak embert és foglalkozást, hanem vallást, életrajzi adatokat, érzelmeket és hangulatokat is jelöl. Csakhogy fel is kellett azért pár száz kelést vágnia a gazdájának!

Drapák nevét a csonka hazában jóformán senki se ismeri.

— Valami útkaparó, — legyintenek a közömbösek. — Káplár a cseh hadseregben, — mondják a túlzók. — Könyvügynök, — csapják be az ajtót a kiábrándultak.

Pedig, hiszen ezek a foglalkozások, ha nem is valami fényesek, de állandó jövedelmet biztosítanak. — Drapáknak nincs állandó jövedelme. Az

kellene csak! Hogy utóbb még ráfogja valaki, hogy Prágában írják hozzá az utalványokat! — Drapáknak kabátja sines. (Azért kellett ezt a novellát kabáttal kezdeni.) Drapáknak cipője sines. De azért olyan ember se akad a Felvidéken, aki Drapáktól valaha azt hallotta volna, hogy hideg van. Dehogy! Ha már kékek a lábujjai, akkor kárörvendően kacag egyet: — „Kolbász és foghagyma! *Dolgozik az idő a körmeimmell!*“ Vagy pedig hurkává dagadt orrához kap s azt mondja: — „*Dolgozik az idő az orrommal.*“ Tehát sohasem ő fázik, hanem mindig az *idő dolgozik*. Ez pedig nagy különbség.

Mindamellett akadhatnak olyanok, akik ezzel még nem érik be s tudni akarják, hogy miye van hát tulajdonképen Drapáknak, ha se pénze, se ruhája, se cipője nines.

Drapáknak van egy kincse, ami éppen a legkevesebbet mutat rajta: *a neve*.

Ez a név síkföldön visszhang nélkül hal el. Talán annyit se jelent, mint az álmából felriadt ló horkantása. — No de kezdődjenek csak el észak felé a hegyek. Temesse csak közéjük könnyes tükrét az Ipoly. Zúgó szégyennel nyargaljon el büszke várak alatt a Vág... Akkor egyszerre minden szikla, minden vízcsepp, minden kővénybokor ismerősen fordul vissza erre a fakéregből vágott névre.

— Ohó, Drapák?! Hol van a mi öreg Drapánkunk?

Csodának bizony elég csoda ez, mert Drapák se nem zsupán, se nem naicsalnik, még csak valami tanfelügyelőséget se vetettek neki felülről, (pedig erre a hivatalra nem is kell túlságosan nagy érdemeket

szerezni) s így se hatalma, se joga nincs hozzá, hogy nádpálcával szerezzen magának barátokat.

A csodát felfogni is nehéz, hát még magyarázni.

Drapák legalább is nem sok adatot szolgáltat a magyarázathoz. Neki nincsen életrajza. Született. Persze, persze. De hogy hol? Hm. Hát itt a Felvidéken. A tótok között. Talán Trencsén megyében. Vagy éppen Nyitrában. Hanem azért Hontban is csak azt mondja: — „Ez az én szülőföldem: Pribel és Csal között mindig nagyobbat dobban a szívem.“ — Ebben meg lehetne nyugodni, mert a szív érzékeny delejtű. Igen ám, de három nap mulva jön már a híre Csábról, hogy az ottani hársonymozgású palócmenyeeskéknek meg azt mondta: „Vesszek meg, ha nem töletek szíttam az anyatejet!“

Igy állunk a többi adattal is.

Drapák maga se tudja, hány éves.

— „Ötvenig olvastam, — szokta mondani — de aztán abbahagytam. Olvassa, akinek több ideje van rá.“

Olvassa ám, de miből, mert az arcán ugyan nem lehet eligazodni. Be van az növe szőrrel, mint a pulié: az orra nyergén kezdődik csak a sűrűje. Aztán ha még színe volna a bundának legalább, de az is olyan, hogy előlről kenderszőke, oldalról meg lenyehér. Nem őszül meg az ilyen ember soha.

Csak a két bozóttal benőtt világoskék szem árulna el valamit abból, hogy ki lakik ebben az úttalan erdőben. Májusi reggelen az égboltozat kékje kándikál úgy elő a harmatot ringató falevelek közül, mint Drapák két szeme. No de ki hinné azt el Drapáknak, hogy neki is csak abból a kékségből osz-

tottak. Nem, nem. Az arkangyalokat valóban más-kép ábrázolják. Sugárzó arccal, daliás termettel. S Drapák alacsony, zömök emberke, mint a cserfagubacs. Azután sánta. Gyermekekorában leejtették s azóta nem fejlődött az egyik lába. Mankóval jár. Másfélméteres akácfahusángot támaszt a gyomrának s azon löki magát tovább. Idővel meg lehet azt is szokni. Azelőtt egy tenyérynyi talpbőr védte őt a dorong döfölése ellen, tavaly azonban leoldotta magáról s eldobta. — Nem kell, — mondta egykedvűen, — most már úgysis kéreg nőtt a hasamon.

S ami másnak egy napi járóföld, azt ő megteszi négy óra alatt. Emberek és házak között még csak fékezi magát, de amint kint van egyszer a szabadban, szellős hegyhátak borókaszagú tisztásain, akkor megfeszíti a cöveket s mint az erdők mesebeli manója, öles ugrásokkal karikázik előre. Gyorsabban jár, mint az automobil, mert az kénytelen a hegyek beláthatatlan szerpentinjeivel vesződni, Drapák pedig toronyiránt vág simára koptatott fustélyával s mire a gép megérkezik, az ember már ki is pihente magát.

— Mi az ördögöt csinálnék én, barátaim, — vakargatja ilyenkor a fejét, ha úgy egyszerre kinőlné a lábam. Templom és harangszó! A „repülőgépemet“ krumpli alá gyujthatnám, magam meg elmehetnék halottkémnek vagy kanásznak.

Ebben körülbelül igaza is van. Az ő foglalkozását csak olyan ember űzheti, aki repülni tud. Hanem azonfelül tudnia kell még egyebet is: fazekat drótozni, esernyőt javítani, órát indítani s az Isten tudja még, hogy mit.

Mert Drapák: *ezermeister*, — a *Felvidék ezer-
mestere*. — Az ő érkezését tanyák, falvak, egész
vármegyék lesik. Őt folyó között addig nem szabad
a lyukas tepsit beforrasztani, míg Drapák kezébe
nem vette, meg nem forgatta s azt nem mondta rá:

— Biz ez kilyukadt; no majd meggyógyítjuk.

Vagy pedig ezt:

— Lyukas; a lakatos majd beragasztja.

Ez pedig megint természetes. Ki a halál győzné
azt a töméntelen sok kondért, serpenyőt meg kat-
lant rendbehozni, amit a Felvidék vendéglátó tűz-
helyei betegre marnak.

Már diagnózist adni: egészen más, az mesternek
való foglalkozás. De hogy minden köcsögöt külön
a térde közé kapjon az ember, az még álomnak is
fertelmes volna.

Akad azonban a sok istentelen lom között finom
munka is. Például megakad az uraság ébresztő-
órája és semmi rázogatóra nem indul meg; kiesor-
bul a bíró borotvája s legfeljebb öt szál szőrt lehet
vele egyszerre levakarni,— vagy éppen kitörik egy
borda a papkisasszony selyemnapernyőjéből: no
már az ilyen különleges szaktudást igénylő repara-
turát nem engedi oda másnak.

De szaladni nem szalad ezek után sem. Arra
Drapáknak sincs szüksége. Neki elég megérkeznie
a faluba, leülni a községháza előtti kocsiszinbe, elő-
venni egy darab szalonnát s abból két falatot le-
nyelni: akkorára már az egész falu tudja, hogy itt
van! Megjött! Eszi már, eszi már a szalonnát!

Csakugyan, mintha még enni is másképp ennék,
mint más halandó. Erdemes minden falatot elkí-

sérni a gyomrába. Nézi is vagy harminc utcagyerek s hűledező arccal figyelmeztetik egymást a tempósan érkező állomásokra.

— Most szalonnát dugott a szájába, most kenyeret tölt rá nyomatéknak, most megforgatta az egész a nyelvével... Hüh! Most megált! — No, mi az! — Biztosan megszúrta a szájpadrólását a kenyérhaj. — Semmi no, már lenyelte. Lent van. Ezt se látja többé ember.

Igy megy ez minden faluban. Közben pedig megindul a sok repedt korsó, szemétlapát, sajtár, meg lakodalmas tál a felmagasztosult kocsiszín felé s talán még az érzéketlen pléhet, meg cseropet is rázza a hideg az aggodalomtól, hogy ugyan hát mit fog mondani Drapák, vajjon mi vár rájuk a kocsiszín alatt: élet vagy halál?

Mert Drapák ítéletei megfellebbezhetetlenek.

Amire ő egyszer azt mondja: — Katka, ezt a tehénbakancsot kidobhatod a szemétre, — annak a bögrének vagy minek befellegzett, abban még a másvilágon se találhatnak lelket. Hiába itt minden mesterkedés! Nem használ itt már az sem, ha magát Drapákot akarják könyörületre indítani s egy-két esztendő múlva nagy ravaszul újra a kezébe nyomják a fazekat, amire már egyszer kimondta a halálos ítéletet.

Drapáknak szörnyű emlékezete van.

A lesti bíróné idegen emberrel küldte hozzá a korponai vásáron azt a porcellán mosdótálat, amit még Kukajné maeskája tört össze. Drapák ránézett a cserepekre, a térdére csapott s így kiáltott fel:

— Ezt a lavórt öt esztendő előtt már mutatták

nekem Lesten! Elvigyétek innen, mert mozsárba töröm..

Pedig dehogy is törné mozsárba. Olyan lágy szíve van, hogy még a követ is elkerüli az úton, csakhogy fel ne kelljen rugnia.

— Barátaim, — mondja ilyenkor, — nem tudhatjuk, hogy nincs-e élet a kövekben s nem fáj-e nekik, ha rájuk gázolunk. Én már csak kikerülöm, ha lehet, a kicsijét meg a nagyját is. Ha nincs igazam, az se baj.

Gyönyörűség őt hallgatni, mikor húzza, csomózza a drótot s beszél a munkájához, mintha legalább is attól függne, hogy a drót is fogjon s a cserép is szoruljon:

— Hm. Fent voltam a multkor Zólyomban s ott hallottam, hogy ezt a mi rozoga republikánkat egypár okos ember valami újfajta dróttal akarja összedrótózni. Aztán hogy most már bennünket, tótokat, is odaállítanak, hogy mink is vessünk rajta néhány hurkot, ne csak a csehek. — Mintha bizony össze lehetne ragasztani az olyan cserepeket, amelyek sohase tartoztak össze. Ha engem állítottak volna oda a dróthoz, már hat esztendő előtt megmondtam volna: — Nem vállalom a munkát, pán prezident, — ebből a kétféle köcsögből az ördög se csinál fazekat!

S amit elmond Lesten, az száll-száll Gyetva felé és azontúl: karámokon, falvakon, hegyi viskókókon keresztül a Kárpátok utolsó őrtornyáig. Útjában megebővül, csiszolódik, érces zengésre tesz szert, mint az aranypénz s rajta van a próba is: Drapák neve. — Hogyan? — csóválják a fejüket

egy-egy hihetetlennek látszó hírfelhőnek a fodrain a lazi hutárok: — Ki találta ki ezt az oktalanságot? — De amint meghallják, hogy *Drapák mondta*, a kalapjukhoz kapnak:

— Űgy? Drapák? Az egészen más. Ha egyszer *Drapák mondta*, akkor annyit ér, mintha Mózes hozta volna le a sinai hegyről.

És Drapák nem fukarkodik a szóval. Ha repedt tepsik maradnak is utána, de repedt lelkek seholszem. Betapaszt ő minden hasadást, mely a tót nép meggyötört, felzaklatott szívéen vonul keresztül. Minden faluban megáll, minden kocsiszín alatt mond valamit, ami olyan, mint a mag: kiesi, de ha egyszer *földbe* kerül, nagy fa lesz belőle.

Mikor a csehek minden kakast és verebet megadóztattak, így beszélt:

— Ne panaszkodjatok, barátaim. Ezt a sok adót a csehek fizetik nekünk, nem mi a cseheknek: — Nekünk meg fog jönni, amit elvesztettünk: az eszünk, ők pedig el fogják veszteni, amit megszereztek: ezt az országot.

A cseh telepesek és hivatalnokok beözönlésekor aggodalmasan csóválta a fejét:

— Ej, ej, — no, no. Mi lesz ezekből a szegény trupákokból, ha egyszer vissza kell kotródniok Tep-litzre — szolgabíróból kutyamosónak.

Hanem amikor már a tótokat is kezdték naeselnikökká, zsupánokká kinevezni, komolyan megharagudott:

— Csert v'peklye! (Ördög a pokolban!) Nem tetszik nekem, hogy már a mi almánk is rothad.

Nyomban rá azonban jókedvűen csípte el a drótot:

— No, de sebj! Annál könnyebb lesz majd a javát kiválogatni.

A csehek elrendelték, hogy a magyar diák csak tót szállásadónál vehet kvártélyt.

Drapák elismerő arccal vágta rá a klapanciát:

— Ez már okos, ez már nagyon okos dolog: így legalább nem eresztjük el egymás kezét.

A csehek néhány felvidéki tömlőből hazakergettek a tolvajokat, mert falujuk nem volt hajlandó tartásdíjat fizetni értük.

Drapák friss dohányt tett a pipájára:

— Kár is volna etetni őket, mikor annyi akasztófavirág kóborol szabadon.

Berenesfalun a községi előljáróság megkérdezte tőle, hogy mi az az *autonómia*, amivel a csehek „*velební pán Hlinkát*“ kecsegtetik.

— Hm. Autonómia? — mosolygott Drapák. Hát az olyan ebéd, amelyiken a csehek fogják a tálat, mi meg a kanalat.

— Köszönöm szépen! — bődült el erre a nagyhasú Repka Jano, akkor már csak inkább maradjunk úgy, ahogy vagyunk.

Mondott aztán Drapák egyebet is. — Szitnya-lehotán például azt mondta:

— No, csak kiművelődünk ezek mellett a csehek mellett. Azelőtt úgy köszöntünk: „*dobri dem*, „dobri vecer!“ (jó napot, jó estét!). Most pedig már így: „nazdár“, „pekne vitam“. Azelőtt kétszáz esztendő kellett hozzá, míg nagynehezen elkölesönöztünk egy-egy szót a magyaroktól. Most bezzeg kapunk a

csehektől *ingyen* mindennap hármat is. Ha így haladunk a cseh beszédben, tíz év múlva nevetni fognak a gyerekeink azon, aki tótul kezd povedálni. Ha ugyan lesz még akkor valaki, aki el tudja mondani a miatyánkot tótul.

De már erre a mondására Pozsonyból válaszoltak. Maga Jazdranek, a „rendőrminiszter“ adta ki Drapák ellen az elfogatási parancsot. Hiába rossz a posta a Felvidéken, két hét alatt ott volt a parancs minden csendőrőrs asztalán. Börtön arra a csendőrre, aki nem teljesíti!

Azokat pedig a saját elfogatási parancsukkal se lehetett volna jobban megrémíteni.

Kropacsek, a nyustai csetnikok őrmestere két tenyerével csapott a homlokára, mikor a pecsétes levelet elolvasta:

— No hiszen, benne vagyunk a káposztalében... Drapákat elfogni... *Drapákat!* Ó, ó, Szent Vencel keresztje! — Inkább pusztakézzel fogdosom össze három zsupa farkasát, mint hogy ezt a sánta bibicet elfogjam. Hiszen aki ráteszi a kezét erre a vakaresra, azt nyomban agyonverik a tótok s még az unokái is abban fognak elpusztulni, hogy az öregapjuknak nem volt több esze, mint a miniszternek!

Ez Nyustyán történt, de történhetett volna Rimócon is, mert ott meg Gajda őrmester vetette magát végig a priesen s elhaló hangon rebegte:

— Takarjatok be, meg fogok halni!

— Miben, őrmester úr? — állta őt körül az őrs három csetnikje, akik őszintén gyűlölték goromba elöljárójukat s most gyökerében rendült meg szí-

vük arra a gondolatra, hogy baja talán csak muló-természetű.

— Miben?! — ordította Gajda s ültőhelyéből három pofont osztott ki egy fordulatra. — *Hasrozsdában!* — Ott a parancs, — olvassátok! Nekem pedig hagyjatok békét!

Most már a csetnikok is kezdték sejteni, hogy biztosan abban a hosszú barna borítékban lakik az a *hasrozda* s őt lépésről kerülgették az asztalt, mint a dögöt.

— Milyen szép dolog is az, mikor egy országban 20—30.000 ember minden utasítás nélkül — pusztán a belső harmónia ösztönzésére — elkezd egyformán gondolkodni, hümmögni, szitkozódni és vakarózni.

A nyustyai és rimóci csendőrörs feljajdulására — mintha legalább is valami titkos elektromos telepnek lettek volna pólusai — rokonnyögések feleltek a tótföld minden állomásáról.

— Drapákot elfogni! — Ó, ez valóban baromi gondolat! — Ki fogja meg a parazsat, — vagy hol az a bolond, aki az Ipolyt börtönbe akarná zárni?! Pedig az csak tűz vagy víz, ez pedig: — *Drapák!*

De mégis, ha egyszer parancs: nem lehet tepertőt pakkolni bele, — különösen akkor nem, ha ebben az esetben az emberből magából is tepertőt csinálnak.

Hirtelen megtelt az országút csetnikokat szállító szekerekkel.

Az ebecki őr Kékköre ment tanácsért, a kékkői Lamra, a lami pedig ugyanakkor Pelsőcön kereste az esztét.

Kergetőztek, mint az őszi falevelek s ha valahol aztán véletlenül összeeverődött közülük három-négy fészekalja, megkezdődött a tanácskozás, mely mindig baráti szóval indult, de többnyire hajbakapással ért véget. A *lucina* nagy konventen pedig, ahol nyolc járás rendfenntartó közegei gyültek össze, hat pár berepesztett fül s négy felütött orr hagyta el a porondot, melyen itt-ott kitépett hajtincsek sötétlettek.

— Ah — óbégatott aznap este a szerencsétlen Csaszliwa szakaszvezető, akivel *saját cipője sarkát* csókoltatták meg —, ebbe a gyűlésezésbe bele fogunk pusztulni. Miért is nem tud az az ügyefogyott Drapák valahol a mezőn csendesen kimulni. Ez volna a legokosabb. És ha már szépszerével nem hajlandó rá, valami sztrichnines kolbászt kellene adni neki.

Igen ám, de ki fogja azzal a kolbással Drapákot megkínálni?! Csaszliwa ugyan nem, mert ő távol akar lenni a gyászos esemény bekövetkezésekor. S ha Csaszliwa, az értelmi szerző nem vállalja, nem is vállalkozik akkor arra senki fia Szlovákiában.

Drapák pedig ezalatt nyugodtan járta szokott körútját. Igazgatta az órákat, abroncsolta a köpülőket, hordta faluról-falura a republika legfrissebb híreit, csak éppen a saját elfogatási parancsáról s Csaszliwa szakaszvezető sztrichnines kolbászáról nem akart tudni semmit.

Hanem azért neki is feltűnt valami:

Hetek óta nem találkozott esendőrrrel.

Aztán meg összeakadt a szlabonyai őrssel, de

amint kocsijuk szemtávolságra ért, felugrált helyéről az egész egyenruhás csoport, hatfelé rángatták a kocsist, Kukueska Janót; az végre behajtott velük a szántóföldekre s Drapák semmi kiáltozására nem fordult vissza.

Pár nap múlva két másik csetnik a többméteres fehérkúti hídról ugrott be Drapák elől a patakba. Megsántult mind a kettő, de azért úgy mentek ki a Hruskár-hegyre, mint a megsörétezett róka.

— Ezek — úgy látszik — szöknek előlem — hűmögött Drapák.

Mikor a szuhányi völgykatlanba ért, a szemközti hegyoldalban, a faluból kikapaszzkodó úton, megpillantotta a szuhányi fegyveres erőt, amint ész nélkül menekül hazulról. Még a ládáikat is vitték.

A községházán a bíró megsúgta neki:

— Kerüld, barátom, Drapák, a csendőröket. El akarnak fogni.

— Dejszen — nevetett Drapák — egyelőre úgy viselkednek, mintha én akarnám elfogni őket.

A látszat bizony azt mutatta s a valóság se mutathatott egyebet.

A csendőrök menekültek Drapák elől. Hiszen amíg nem találkoznak vele szemtől-szembe, addig könnyű a felsőbbiséget jelentésekkel elárasztani, hogy így-úgy, kétöles gólyalába van a gazembernek; topolyfákat ugrik át egyhelyből (tudják is odafönt, hogy mi az a topoly), — emberfia két lábbon utól nem érheti. Hanem ha egyszer belébotlanak az országúton, akkor mégse lehet azt mondani neki: — szaladj, mert teremtucese elfogunk. Akkor bizony el kell fogni annak rendje és módja

szerint, — s éppen ez az a betegség, amiből nem lehet kigyógyulni.

Pozsonyban egy darabig türelmesen olvasták a csendőrség verejtékeseppekkel telehintett jelentéseit, de aztán beteltek papírral, verejtékkal egyaránt, — kiadtak egy új parancsot, ez rövidebb és keményebb is volt, mint az első, — az volt benne, hogy: hajrá! hajtsátok meg az erdőket, árkokat, akácosokat s ha azokból se kerül elő Drapák, akkor (magyarán és szabatosan): „Katonaságot küldünk az ostoba fejetekre“.

Most már csakugyan fel kellett cserélni a szerepeket, — s ha tetszett, ha nem — Drapáknak kellett szaladnia.

Ez bizony nem volt könnyű dolog, de egy darabig ment fennakadás nélkül.

Drapák minden áldott reggel megkapta a *napi-parancsot*, hogy merre szabad mennie s merre nem.

Ahová mehetett, ott csend volt. Ott zavartalan némasággal eveztek alá a fákról az elsárgult levelek.

Hanem ahová nem mehetett, onnan még a kuvi-
kok is elköltöztek. Ott éjjel-nappal döngött, har-
sogott, durrogott az erdő a csendőrök lármájától és
puskalövéseitől. Ott megrázták a szőlőkben-kertek-
ben az utolsó almafát is: hátha arról pottyán le
Drapák. Ott még a szénapadlásokat is átkutatták,
mert hiszen szereti az akasztófárávaló a kényelmet,
ha teheti, beássa magát a szénába, úgy alszik.

Csakugyan úgy aludt, csakhogy mindig öt-hat
faluval odébb, mint amerre a csendőrök jártak.

A nép most kamatostól visszafizette azt a sok

jóságot, amit évtizedeken keresztül szóban és drótban rájuk pazarolt.

Ünnep volt abban a faluban, ahol megjelent.

Puttonyszámra hordták eléje a hurkát meg a kolbászt. Ha éhes volt: ehetett. Ha szomjas volt: ihatott. Ha pedig se nem éhezett, se nem szomjazott: akkor lefektették aludni a szénába s rakták rá a dunnákat fel a szarufákig.

Munkát kért.

Hüh! Micsoda felháborodás tört ki erre a becsületes tótokból.

— Ohó!?! Dolgozni!! Az volna csak a szép! Mikor három zsupa visszhangzik köröskörül a hajtók lármájától, akkor leülni fazekat drótozni! Abból ugyan nem lesz semmi! Eleget dolgoztál életedben! Most már pihenni fogsz! Hozzatok neki még egy kupa bort!

A hírhordók jelentették, hogy húsz kilométerrel tovább kell lépnie, mert holnapután itt lesz a hajtás.

Búcsúzkodott.

De akkor meg kiderült, hogy ilyen rongyos ruhában nem lehet tovább engedni. Hatan húzták róla a cipőt meg a nadrágot. A hetedik pedig kékvirágos halinaszűrt akasztott a nyakába, azon még az eső se ver át.

Rúgott, tiltakozott.

— Ne csináljatok belőlem paprikajanesit, adjátok vissza a rongyait! Hiszen így az édestestvérem se fog rámismerni. S ha rám ismer, kinevet!

Hiábavaló volt minden tiltakozás.

— Annál jobb, ha nem ismernek rád — ordítóz-

tak ötvenen is —, legalább nyugodtan sétálhatsz faluról-falura. Nyomjatok a fejébe kalapot is. Hamar, hamar egy szép kalapot Drapáknak!

Bizony ráismertek így is.

Ráismertek és megkövetelték, hogy most már az ő viseletüket se vesse meg. Lukovkán *báránybőr-ködmönt* húztak rá, Radványban *fésűt* toltak a hajába, Gyetván pedig széles *bőrtüszőt* kapcsoltak a gyomrára, volt abban kés is, meg fenékö is.

Hanem amikor aztán hat nap leforgása alatt nyolcszor öltöztették át, földhözvágta a kalapját s azt mondta:

— Hol az a miniszter, amelyik azt akarja, hogy én most már ezentúl mindig farsangoljak?

Éjszaka kiszedett három zsúpot a vendéglátó ház fedeléből s megszökött.

Merre indult, merre tartott, senki se tudja, csak egyszer ott volt Pozsonyban — Jazdranek miniszter előszobájában.

Hosszú huzakodás után beengedték.

— Mit akarsz? — kérdezte a miniszter.

— Én nem akarok semmit, tőlem akarnak valamit: el akarnak fogni!

— Hogy hívnak?

— Drapák Jano.

A miniszter szemöldöke megrándult s lassan az íróasztal felé fordult. Azon középütt, a főhelyen, egy friss akta hevert. Rajta ezek a sorok: „Drapák Jánost elfogni nem igen tanácsos, mert az egész tót nép — testével védelmezi.”

— Hm — morzsolta a szót a miniszter —, csakugyan te vagy az?

— Ha egyszer mondom.

— Te lázítod a népet!

— De iszen — vakargatta meg fületővét Drapák —, nem kell azt lázítani, anélkül is fel van az paprikázva.

— Te gúnyt űzöl a reszpublikából!

— Mióta a világon vagyok, mindig tréfás embernek tartottak.

A miniszter elvörösödött s nagyot ütött az asztalra.

— Hogy mersz te bennünket kitréfálni, te kacska?! Ha még egy tréfáról hallok, katonaságot küldök érted s főbelövetlek. Megértetted?

— Meg — mondta komolyan Drapák.

— Elmehetsz!

Drapák vette a kalapját s csendesen lebeccegett a lépcsőn. A palota előtt megállt, körülnézett, majd elgondolkodva vágott neki a legközelebbi utcának. A házak egyre ritkábban követték egymást, a lámpaoszlopok lassan elmaradoztak tőle, aztán nem maradt a városból semmi.

De megjött helyébe az első falu. A községházával, a kocsiszinnel, a zsivajgó gyerektáborral:

— Drapák! Drapák! Itt van Drapák!

Megcsördültek a kulcsok s elindultak a repedt lábasok a községháza felé.

Drapák pedig kezébe fogta a legrozsdásabbat, megsimogatta s elmosolyodott:

-- Pozsonyból jövök a minisztériumból. Azt mondta a miniszter, hogy ha még egyszer tréfálni merek, főbelövet.

Nagyot húzott a dróton:

— Nem kell már nekik a tréfa... *Nem értik már a tréfát...*

Letette a lábast, csillogó szemét körülhordozta a sokaságon s mélységeset sóhajtott:

— Barátaim! Érzem már... érzem a tavaszt!

... Hanem azért, tekintetes nacselnik, zsupán és miniszter urak, Drapákat ezért az új mondásáért mégse tessék elfogatni. Elfogatási parancs, főbe-lövetés itt már úgyse használ. Drapákat nem lehet becsukni, Drapákat nem lehet kivégezni. Mert ha akadna is rá vállalkozó, az csak az egy Drapák Janóval végezhetne. *Már pedig a Felvidéken négy kemény esztendő óta minden falunak, minden tót-nak megvan a maga drapákja.*

KOLESZÁRT A MAGYAROK KÖZÉ ÜLTETTÉK

Az életnél nincs gondosabb anyja. Akit egyszer saját vérével ajándékozott meg, vág arra mindjárt pálcát is a legközelebbi bokorról. Az egyik embernek orgonafa jut, a másiknak som, a harmadiknak tuskés vadrózsaág. Kinek szilfa-hajtás, kinek kecskerágó, kinek meg sárgabőrű fűz. Aszerint, hogy mit kíván a természete. — Akadnak aztán szép számmal olyanok is, akiknek már közönséges mogyorófavesszővel kell beérniök. Ez bizony tucatbüntetés. Szinte sértő arra, akinek kiosztják. Szerencsére kifogy végül az is, s az életnek most már nagyobb leleménnyel kell dolgoznia, ha büntetni akar. Jönnek a kápráztató ötletek. Ez vízbefúl, az kitöri a lábát, amazt megcsalja a felesége. Hanem mindez gyerekség ahhoz az elemi csapáshoz képest, ami Koleszár Miloszláv tanfelügyelőt sujtotta, mikor Szecepanek Vencel nacselnik beiktatásán hogy-hogy nem, a — *magyarok közé ültették.*

Szecepanek Vencelnek eddig nem sok szerep jutott a magyar történetében. Annál több a cseh állam történetének lapjain, ahol a fazekas mesteriséget mint nemzeti iparágat valóságos dicsfény övezi mindazokkal együtt, akik gyakorolják. Már pedig a Szecepanek-családban 1600 óta minden újszülött fakéssel és forgó koronggal jött a világra, ami egyébként felesleges igyekezet volt, mert ezen

a világon úgyis a markába nyomták mind a kettőt. Veneel volt az első Szecepanek, aki felrúgta a családi tradíciót s pardubitzai agyag helyett saját sorát csapta a korongra, elhatározva, hogy akármit csinál belőle, csak fazekat nem...

Ennyit tudtak a kékkőiek újonnan kinevezett naeselnikukról, aki íme elérte, amit akart: kerületi főnök lett belőle. Most már csak az a fontos, hogy Kékkő is elérje, amit remél s ne fogjon magának naeselnik helyett pardubitzai fazekast.

Mindez egyelőre a jövő titka, amit sehogyse lehet ennek a kegyetlen titánnak a kezéből kifeszegeni. Kékkőn van ugyan egy hasadék a várhegy déli lejtőjén, akáresak Delphiben a kasztáliai forrás mellett, de se gőz nem jön belőle, se jósnő nem bóbiskol fölötte, pedig erre az utóbbira ugyanesak égető szükség volna, mert a cseh farsangolás óta a mennykő is többször esap le, mint azelőtt s a pénztárcáját is akkor dugdossa az ember, mikor már kirántották a zsebéből. A kékkői polgár ilyen körülmények között úgy segít magán, ahogy lehet: megtanul belekből és a madarak repüléséből jósolni, mint a haruspexek és augurok, — azzal a különbséggel, hogy itt a beleket nem is kell nagyon keresni, inkább a belek keresik a szegény haruspexeket, felkúszva utánuk, sőt kakasaik után, ha kell az eperfa tetejére, hogy az államnak járó adóhátrélékot felszűresölhessék. Ezt a lépten-nyomon ott tekergő, örökké szaglászó és szipolyozó bélrendszert nevezik ugyanis Prágában cseh-szlovák „republiká“-nak.

Már a madarak repüléséből jóval nehezebb ki-

olvasni a jövőt. Ezek is Prágából jönnek s parancsokat, rendeleteket, falragaszokat hoznak a szárnyuk alatt. Ahány akta, annyi hieroglif, melyeken csak a bolond igazodik el, mert az betű szerint veszi hivatását. Az okosak pedig összeülnek, megtámasztják a fejüket s válogatják a babot a sok giz-gaz közül, míg a szemük szikrát nem hány bele.

Szecepanek Vencel még csak útban volt Kékkő felé, de már több fejtörést okozott Kékkő nagyközség előjáróságának, mintha tíz esztendő óta ült volna a nyakukon. Hamulya János, a bíró, mást se csinált, mint szökött és bujkált a zápormód érkező küldöncök pecsétetes levelei elől. Egy darabig Krenkóék pajtája volt titkos menedékhelye. Ott megtalálták. Akkor gondolt egyet s a toronyba húzódott. Ez magában véve elég jó búvóhely lett volna, csak nem Hamulya számára, aki éjjel se teszi ki a pipát a fogai közül s most is akkora füstöt eresztett, hozzá egyszerre négy ablakon keresztül, hogy talán még Dacsólamon is érezték a kétszeresen csempészett verpeléti szagát. Most már csak a hullaház volt hátra. Igen ám, de ott meg egy kurta félórát se tölthetett, mert át kellett adnia helyét Hruza Tamás esküdtnak, aki nem azért halt meg, hogy Hamulya János feküdjön helyette a Szent Mihály lován.

— Eh, — adta meg magát sorsának Hamulya —, egyszer csak le kell nyelni, amit a felhők mögött süttöttek! Szegre akasztotta kenyeres iszákját s ott-hon maradt a községházán. És íme, csodák csodája! Itt senki se kereste. Eltelt egy nap, két nap; a harmadikon aztán elfogta a nyugtalanság, kidugta

fejét a pítvarajtón s bizony éppen jókor, mert már tíz ember hányt a zsúpokat a községháza magtáráról, hogy napfényre mentse a gazdát, aki bizonyosan az ollófák közé rejtőzött s talán meg is fulladt azóta a keményre kötött szalma alatt.

Megvolt már Hamulya! De mit segített ez szegény Hamulyán?! ... Hiszen eddig csak a kékkőiek hitték, hogy elveszett. Hamulya tudta, hogy megvan. De most, hogy a kékkőiek ráakadtak, s odaültették az embertelenül felszaporodott hivatalos levelek hegyláncá elé, — most már magának Hamulyának szíven dörömbölt végig a rettentő sejtelen: — Hamulya elveszett!

Jaj, azok a levelek! Volt belőlük vagy másfél zsákra való! Aztán az egyik azt mondta: kell diadalkapu, a másik azt mondta: nem kell diadalkapu. Az egyik díszlovéseket követelt, a másik tiltakozott a *puskák* ellen. Az államtitkár elrendelte, hogy zúgjanak a harangok, igen ám, de a zsupán meg pár hete Palucesek Bedrich beiktatásán két széket tört össze a harangozás miatt.

— Barmok! Mit harangoztok? — ordította. — Hát temetésre jöttünk mi ide?

Alig lehetett kiengesztelni. Igaz, hogy a harangozó, Ribárszki András, mindegyre csak a lélekharangot kongatta az ünnepség alatt, bár hiszen az illett ahhoz a legjobban.

Na de ez még csak három levél. Hol van a többi hetvenhárom? Hol van az, amelyik a fehér ruhás lányok nemzeti viseletéről intézkedik? Annak is megvan a párja, nem kisebb ember írta, mint a zólyomi titkosrendőrség főnöke: Jindrich Pável,

aki szigorúan megtiltja az ingvállakra hímzett „kék-piros virágoeskákat“, először, mert ilyenek a természetben nincsenek, másodszor, mert a prágai urak nem szeretik az illatukat. Hát az előfogatok? Hát a hintók? Hát a brieskák és brummerek: a vendégek rangja, érdeme és befolyása szerint osztályozva? Hát az ünnepség költségei? Ki fogja mindezekért a hátát tartani, ha nem Hamulya János, aki íme, elveszett és megtaláltatott, de jó dolga csak addig volt, míg meg nem találták.

Főnt a szolgabírói hivatalban Kékkő hivatali előkelősége tanácskozott az ünnepség részleteiről. Ott volt a szolgabíró: Palucesek Bedrich, azután a járásbíró, az adóhivatal tisztviselői, a postafőnök s a két doktor, akik közül Prizbacsek az embereket, Kvapil pedig az állatokat támogatja az anyatermesztet ellen folytatott küzdelmükben. Valamennyien áldozatkész csehek, akik nem sajnálták annak idején a fáradságos utat a Morva forrásvidékétől az Ipolyig hol gyalog, hol kocsin, hol futva, hol lépve, hol meghasmánt söpörve megtenni, csak hogy egyszer már Kékkő vára is lássa, hogy kell a derék tótok élet- és vagyonbiztonságára vigyázni.

Az urak nagyon fontos dologról tárgyalhattak, mert amikor *Koleszár tanfelügyelő* is belépett közéjük, egyszerre siket csend lett s az elnöklő szolgabíró állát mutató ujjára támasztva csak nagysokára adta fel megnémult szomszédjának a kisegítő kérdést:

— Mit is mondtál, barátocskám, Kvapil?

— Nos hát — kapta fel a fejét Kvapil —, én csak azt mondtam ..., — és itt elvörösödve nézett

körül —, ejnye... most hamarjában magam se tudom, hogy mit mondtam.

— No, no, talán még eszedbe jut...

Persze, persze — erősködött Kvapil, majd hang nélkül ásva magában tovább a gondolatot, kilyukadt a tulsó oldalon: — Biztosan eszembe jut. Hm. Csak-hogy hol az eszem?

— Ejnye, de sokáig *kérődzöl!* — pattant fel Prizbaesek doktor, aki egyenrangúak között szeretne éreztetni, hogy Kvapil csak a négylábúak gyógyítására van képesítve s így embertársai nem sok hasznát vehetik. — Hát azt mondtad, hogy a naeselnikot a helybeli tisztviselők részéről is üdvözölnie kell valakinek.

— Igen, igen, azt mondtam — örvendezett a végképen összezavarodott állatorvos s hogy előbbi ostobaságát jóvátegye, maga kapta kezébe a nagy kinnal előkerített zászlót s vitte a többiek előtt tükön-bokron keresztül:

— Igen. Hiszen megmondtam. Üdvözölni kell. Persze. Ez nagyon fontos. Szinte fontosabb, mint az egész ünnepély. A szónoknak nagy beszédet kell tartania. Ez természetes. Ez egészen természetes... Vagy nem jól fogom fel?

— Dehogynem — intett türelmetlenül a postafőnök. — Én csak azt szeretném tudni, hogy ki legyen a szónok?

Koleszár, aki eddig az utoljára érkezettek szerénységével húzódott meg a sarokban, most megrezzent s kétszer is elfordította maga alatt a hirtelen átmelegedett széket.

— Igaz, igen. Hát ki legyen?— tündött Prizbacek.

Koleszár hátrahúzta a lábát, kinézett az ablakon s a torkát köszörülte.

— Ki? Hát ki? — ismételte szórakozottan Palucsek, a szolgabíró.

Koleszár mély lélekzetet vett, mégpedig az orrán keresztül, ami nála az ihlet jelentkezését szokta mutatni, felállt helyéből, kezét hátrakulesolta, végigmérte a szoba szálkás padlóját, s úgy érezte, hogy kiáltania kell a kékkői közigazgatás gyámoltalansága miatt. Mert mit keresnek ezek a maflák szónokot a csillagos égboltozaton, mikor itt van Koleszár, a republika leghívebb fia, Csehország odaadó barátja, az egyetlen felvidéki származású tisztviselő a kerület titkos tanácsában, aki amellettszenvedélyes szónok s más hibája nincs is, minthogy ezen a szerencsétlen Nagykürtösön született, puska-lövésnyire Kékkőtől, ahol mint a Cseh-Érchegység valamely messzeföldre vetett aloevirága, egymagában pompázik s virul a halinaszagú tót *bazsalickák* között.

Ezt a tájékozó gondolatsort persze csak a saját lelki szószékén zúgatta el Koleszár, akit rétori szenvedelme sohase szokott olyan távoli vizekre ragadni, hogy nyílt tengeren boruljon rá az éjtszaka. Most is hamar visszakíváncozott a kikötőbe s Kékkő habozó urainak nagy alázatosan felajánlotta szerény szolgálatát:

— Én készülnék arra a beszédre, szolgabíró úr!

— Ah! Igen? — bandzsított az önkéntes szó-

nokra különös arc kifejezéssel Palucsek. — Szép, nagyon szép. Nos hát csak tessék készülni.

És magyarázó hangon ismételte el társai felé fordulva Koleszár ajánlatát.

— Pan Koleszár készülni akar a beszédre... Nos hát... miért ne készüljön?

— Miért ne? — ejtette fejét felrántott vállai közé Kvapil. — Ennek nincs semmi akadálya.

— Hogy volna!?! — erősítette akadozó lélekzettel Prizbacsek doktor is s olyan arcot vágott, akár a kutya, mikor fűszállal csiklandozzák az orrát.

A többiek se tettek semmi ellenvetést, sőt egyszerre jóformán minden ok nélkül tomboló jókedvük támadt. Gajda, a postaigazgató, vérbenforgó szemekkel kacagott, mint mondotta, Kvapil *sárgapettyes* nyakkendőjén s ezt Kominik Marek, az adóhivatal pukkadózó főnöke kétszer is elmagaráztatta magának, miközben a diványra terülve kinyújtott lábával olyan mozdulatokat végzett, mint aki az utolsókat rúgja.

— Haha — kacagott a többivel meggyőződés nélkül Koleszár. — Haha, ez a nyakkendő valóban...

Ugyanakkor azonban lelke fenekén mélyen lőnézte a hahotázó társaságot.

— Plebsz! — gondolta megbotránkozva. — Egy nyakkendőn röhögnek. Szellemi légkörben élő ember egy félóraig se bírja ki közöttük. S ezek kormányozzák a köztársaságot.

Vette kalapját s mézédés mosollyal bókkolt a szolgabíró felé:

— Pan Palucsek! Engem vár a kötelesség. Aztán

az igazat megvallva, lassanként a beszédre is készülnöm kell.

— Igen, a beszédre — fulladozott a szolgabíró, két kézzel kapaszkodva a terem egyetlen fogasába. — Tessék! Csak tessék!

Koleszár betette maga után az ajtót, de a kemény tölgyfadeszka nem volt elég vastag ahhoz, hogy elzárja a külvilágtól azt a dühöngő derűtséget, mely most a szolgabírói hivatal minden sarkából felviharzott. Az ablakok reszkettek, a falak zúgtak s a piacig hallatszott, mikor a szolgabíró kakas-kukorékoláshoz hasonló hangján ezt kiáltotta:

— Jaj! Azok a pettyek! Azok a pettyek!

— Szamarak! — dörmögte Koleszár. — Ti még talán holnap is ezen az ostobaságon fogtok nevetni. Persze időtök és kedvetek az van bőven. De hogy is ne lenne, hiszen most egy jó hétig, amíg a naeselnik elő nem kerül, áll a hivatal és a munka, — azután meg folyik a zsebelés tovább.

Mikor képzeletben a naeselnik személyéhez ért, forrót dobbant a szíve s ábrázatáról leolvadt a jég.

— Ó, a naeselnik! Az még nem tudja, ki az a Koleszár... Valami inci-finci tanfelügyelő, — gondolja biztosan. — Jó, jó, hiszen csak gondoljon, amit akar. Koleszár nem visel háborút mások gondolatai ellen. Hanem a beiktatáson majd ő is elmondja, amit gondol.

Kidüllesztett mellel ment haza s a konyhaajtóban várakozó Borkának kiadta az utasítást:

— Ma egyedül ebédelek, Borka! Hallod? A gyerekeket küldd el gombázni! *Magányra* van szükségem!

Borka volt Koleszár tanfelügyelő házvezetőnője. Derék, jó lélek, aki egész életét Koleszárnak szentelte. Takarított, főzött, mosott rá napestig, sőt koronként egy-egy gyermeket is ajándékozott neki, holott erre semmiféle szolgálati szabályzat nem kötelezte.

Most is ellenvetés nélkül ugrott a parancsot teljesíteni. Az udvaron visongató Koleszár-vadhajtásokat egy-egy darab szalonnával az erdő felé irányította, maga pedig ment berántani a főzeléket, melynek felét rögtön külön fazékba szedte el — ezzel is bizonyítva, milyen messzeszetekintő politika szokta Koleszáréknál gombaszedésre kapatni a gyerekeket, akik ilyenformán a kirándulás napján nem ebédelnek, nem zavarják a családfőt s estefelé ráadásul egy hátikosár tinóra-gombával térnek vissza, a mellett pedig nem győznek hálálkodni Borkának, hogy ilyen pompás mulatságban részesítette őket.

Borka a család testi és lelki gondozásáért csak egy jogot követelt magának: hogy a konyhában kedvére moroghasson. Erre a privilégiumra szüksége volt. Hiszen napról-napra annyi megaláztatás érte a világ részéről, hogy ha nem várta volna valahol egy fordulatnyi zug, ahol ő is megfélemlített a világnak: vagy a nemét kellett volna elhagynia, vagy ezt az országot. Borka tehát, ha mondani valója volt — s volt az bizony elég gyakran — bevonult a konyhába s ott öntötte ki szíve fájdalma. S ha Mohamed beszélhetett valamikor a galamboknak, beszélt ő is a lábasoknak és serpenyőknek: hallgatták azok ellenvetés nélkül, nem úgy, mint Koleszár, aki deres fővel se akarta megtanulni,

hogy akkor pihen az asszony, mikor a nyelvét mozgatja.

Magányra van szüksége! — hangzott a tűzhely sűrű gőzfelhői közül. — Megint csak magányra van szüksége. Szeretném tudni, mi fog ebből a magányból kisülni?

Az asztalról csörömpölve hullott le egy befőttes üveg, a mozsár feldőlt, ráesett a maeska lábára, az köpködött, fújt és nyivákolt egyszerre, amíg ráadásul oldalba nem rúgták: ekkor megelégette a mulatságot, s szalonnabőrt, Borkát és nyalatlan edényt hátrahagyva kiugrott az ablakon.

— Ismerjük ezt a magányt! — csattant fel újból Borka, most már Koleszár számlájára írva azt is, ami tulajdonképen az üveget és maeskát terhelte. — Igen, persze. Most beül a hátsó szobába s egy hétig le nem veszi a szemét az asztal lábáról. Ha bemegyek hozzá, kikerges, ha kimegyek: utánam ordít, hogy ne csapkodjam az ajtókat. Ha enni adok neki, rámnéz, mint egy vadállat, ha a papírszájához nyúlok: a fogát csikorgatja. S a végén majd Kvasalánétól kell meghallanom, hogy így-úgy, megint szónokolt a maga számár gazdája: a csehek nevettek, a tótok káromkodtak s a magyarok a pad alá néztek...

...Ó! Nagy baj az, hogy a természet nőben és férfiben csak külön-külön szeret nagyot teremteni: egymás oldalán nem szívesen látja őket!

Koleszárt legalább ez a gondolat foglalkoztatta, mikor a konyha távoli morájából megértette, hogy az ebédet ma *kétféle* tűzön főzi Borka s közülük az

a jobbik, amelyik csak kozmaszagot kölesönöz, mert bizony a másik az étel maradék ízét is elveszi.

— S éppen ma, amikor egész erőmre szükségem volna! — panaszkodott a körülötte ólálkodó műzsáknak. — Nincs ebben az asszonyban belátás. Én pedig elég számár vagyok, hogy minden szavát a szívemhez bocsátom, ahelyett, hogy a fülelem ereszténém keresztül.

Bizony, bizony, ez a gyengeség volt a legnagyobb hibája Koleszárnak...

Hiába volt ő kabátos úr, kékkői tanfelügyelő, szónok és családfő, Borkának szigorú feljebbvalója: azért a *lelki nyugalomát* mégis csak Borka hozta be a konyhából a tökkel vagy káposztával s — ha kint felejtette, azt bizony semmiféle kézi sőtartó nem pótolta többé.

Hanem most mégis megkeményítette magát. Nos igen. Ami sok, az sok. Ő végre is egy egész kerület érdekében fárad: beszédétől falvak, nemzetiségek és társadalmi osztályok sorsa függ, neki tehát egy ilyen félrevágott konty ne csörömpöljön az edényekkel, mert meg találja únni a hangversenyt s kimondja magyarul, hol ütötték agyon azt a nőnemű lényt, akinek a kedvéért valamikor új füleket és új fazekakat vásárolt volna a háztartása számára.

Bekapta az ebédet, azután félrelökött tányért, üveget, poharat az útjából, valahonnan kerített egy ív papirost, lecsapta maga elé, s egymásnak nyaraló szemöldökei ezt mondták:

— Most bosszút állunk a bűnbeesett emberiségért!

— Nézd csak, — nyelte a keserűt a pohárszék előtt törülgető Borka —, még neki áll feljebb. Más-kor legalább ebéd után szüköl, ha hibázott, de most úgy néz rám, mint Trznik miniszter a hadgyakorlaton... No, ha arra vársz barátocskám, hogy én kérjek tőled bocsánatot, akkor teleírhatod egypár-szor azt a két árkust elülről is, hátulról is.

Feltépte az ajtót s bevágta maga után, hogy Koleszár papírai szanaszét szálltak a szobában, mintha ők se akartak volna tovább egy levegőt szívni a gazdájukkal.

Keserves napok következtek.

Koleszár először azt hitte, hogy Borka nem fog tudni addig lefeküdni, míg össze nem békéltek. Ebben a feltevésében kegyetlenül csalódott.

— Eh — gondolta most Koleszár—, beszédet csak tudok írni Borka nélkül is. Semmi szükségem Borkára. Vigye a manó! Hiszen nekem a nacselnikkel van dolgom.

Jó, jó, ezt könnyű volt kimondani, de amint el-tolta lelki szemei elől Borkát s helyébe állította az új nacselnikot, a nacselnik udvariasan félreállt s átengedte a helyét Borkának.

Koleszár méregbe jött s erőszakhoz folyamodott. Fülénél fogva ragadta meg a nacselnikot, öltre ka-pott vele s visszavonszolta a fellobogózott emel-vényre. De amint egy pillanatra eleresztette, a na-cselnik nyakra-főre menekült a közeléből, elbújt Borka szoknyája mögé és semmi édesgetésre nem lépett elő.

Koleszár még egy kísérletet tett. Zsineget dobott a nacselnik nyakára, odakötötte a legvastagabb

zászlórúdhhoz s néhány lépést hátrált, hogy felköszönthesse. De a nacselnik most már csakugyan megelégette Koleszár erőszakoskodását, leugrott a pódiumról, visszament Pardubitzba fazekasnak, ott hagyván végkép a nacselniki székből Borkát, aki úgy beletalálta magát az új uraságba, hogy Koleszár ijedtében őt köszöntötte fel Szecepanek Vencel helyett...

Ezután a felköszöntő után Koleszár is belátta, hogy Borka nélkül nem tud beszédet írni. Elhatározta tehát, hogy alkalmat fog adni neki a közeledésre.

Alkalmat ám, de milyen legyen az az *alkalom*?

— Nos hát, mosolyogni fogok rá — gondolta édesdeden.

És mosolygott. Először csak az asztalra, azután a szekrényre... Végül Borkára.

Mosolynak se volt még ilyen hatása.

Borka éppen az ebédet hozta s amint megpillantotta Koleszár ajkán a különös jövevényt, mint a Vezuv lávája tört ki belőle a gyanu, hogy csúfot akarnak üzni belőle. Többre aztán nem is volt szüksége. A kezében tartott kondért teljes erejével az asztal közepére csapta, ahonnan még abban a pillanatban egy másik Vezuv lövelte szét levét a szoba négy sarka felé, forró babszemeket és kolbászdarabokat parittyázva emberre, bútorra, Koleszárra, Borkára.

— Jaj! — kapott az arcához Koleszár, de ugyanakkor egy belső szózat ujjongó örömmel nyomta vissza a leforrázott természet szavát: — Dehogysis jaj! Most már legalább beszélni fog!

Hát ebben az egyben nem csalódott Koleszár, — de bizonyos, hogy rövidesen sokért nem adta volna, ha ebben is csalódott volna.

— Te jajgatsz még — sikoltotta Borka. — Te, aki...

És Koleszár egykettőre megtudta, hogy ki ő tulajdonképen. Hogy hol született, meddig vitte a saját erejéből, meddig a másokéból, mikor adta el a becsületét s mikor tette kezét a másokéra. Nem hiányzott a gyöngysorból egyetlen kaláris sem, bár hiszen Koleszár bőven beérte volna a felfűzött gyöngyök negyedével is.

— Borka! Az Isten áldjon meg! Hallgass már, *lelkem!*

Ez kellett csak Borkának.

— Úgy? Lelkem? Én volnék a te lelked? Lám, lám... Most már legalább tudom, mi vagyok. Eddig azt hittem, hogy Klinyec Borka vagyok. Most már tudom, hogy pan Koleszár lelke vagyok. Hanem hallod-e te Koleszár, te tanfelügyelő, vagy minek hívnak, kutya rossz dolgom lesz nekem a másvilágon, ha én csakugyan a te lelked vagyok... Pedig hallod-e, én már eleget szenvedtem, én... én már... nem akarok tovább... szenvedni!...

— Hm — pislogott Koleszár. — Most már dörögött is, az eső is esett... most már csak az van hátra, hogy kiderüljön.

És a legelső felhőnyíláson benyúlt a napsugár után.

— Látod, látod, Borka. Mennyit keserítesz te engem. Pedig nekem, látod, szükségem van ám az

eszemre és a nyugalmamra. Most is, látod, mekkora gond nekem ez a csütörtöki beszéd.

— Minek vállaltad? — szipogta Borka.

— Minek vállaltam. Hm. Te még mindig nem értesz engem, Borka. Az ember mindent vállal, ami előbbre viszi. S nekem előbbre kell jutnom. Föl a legmagasabb poleig. Mert akkor... Akkor majd senki se fog fennakadni rajta, ha Koleszár Miloszláv egyszer csak — feleségül veszi... Klinyec Borbálát.

Koleszár ritkán kockáztatott meg ekkora hazugságot, de most mégis megnyerte a játszmát.

Borka letörülte könnyeit, mélyet sóhajtott, egy hirtelen mozdulattal hóna alá kapta az ő gonosz Szlavkójának gondoktól párolgó fejét s olyan igaz boldogsággal nézett ki az ablak előtt hervadó rózsákra, hogy bizony még azok is kedvet kaptak Borkától újra virágozni s gyengéden megremegtettek elmúlásra ítélt bimbóikat.

Szent volt a béke s Koleszár táncolni tudott volna örömében.

Az első napsugár, mely bevilágította „dolgozószobáját“ nemesak a kert rózsáit mozgatta meg, hanem esodálatos bomlást és hasadást idézett elő az ő szellemi „virágai“ között is. Néhány pere alatt készen volt a beszéd gerendázata. Igen: ...A cseh hivatalnokok *ideális* kultúrmissziót teljesítenek a Felvidéken... A tótság ezt ma még nem érti meg, ...tehát *ideális* gondolkodású fiain keresztül kell meggyőzni.

Koleszár itt magára gondolt és joggal, mert az ő beszédei, melyeket mindig nagy igyekezettel készí-

tett s még nagyobb lelkesedéssel mondott el: egyetlen eszme körül rajzottak s ez az eszme a gyarló ember szeme előtt három formában jelentkezeit: ideál — ideális — ideálizmus. Koleszár meg volt győződve róla, hogy mind a háromnak ő a leg-hivatottabb apostola.

Most tehát, hogy a keret elkészült, hasonlatokkal s történeti példákkal kellett meghordani. Koleszár agya itt is csodákat művelt s míg az előbbieket nyálábszámra ontotta, az utóbbiak közül váratlanul eszébe ötlött Caesar és Gallia — két olyan név, melyeket külön-külön is büszkén használna minden magasrangú cseh tisztviselő, együttesen pedig magát Koleszárt is aggodalomba ejtették. — Zatra-ceni! Ördög tudja már, hogy mit esinált az a Caesar abban a Galliában. Valóságos szerencse, hogy ezt Szecepanek Vencel se fogja a maga erejéből kitalálni.

A beszéd betanulása már nem munka volt, hanem élvezet. Koleszár kijárt a várhegy gesztenyefákkal beültetett északi lejtőjére s emelt hangon ropogtatta a diadalmas mondatokat: Idealizmus... Caesar... és Gallia...

— Mekkora tudomány! — álmélkodott Lici, a kékkői vályogvetők nesztora, az egyik gesztenyefán, ahova a nagy hang és a bizonytalan lelkiismeret kergette Koleszár elől. — Mekkora tudomány! És ez az ember még mindig csak tanfelügyelő!

Az idő lejárt, a beszéd is beült, Koleszár tehát a beiktatás előestéjén átnézett a szolgabíróhoz, hogy az ünnepség részleteivel is megismerkedjék.

— Kérem, szolgabíró úr, az én beszédem kész.

Most már szeretném tudni, hogy mikor kell elmondanom.

— Ügy? — tünődött rángatódzó arcizmokkal a szolgabíró. — Hogy mikor? Hát majd valamelyik legközelebbi ünnepélyen.

— Hogyan? Hát nem holnap?! — tört ki Koleszárból a megdöbbenés.

— Ugyan, ugyan, pan Koleszár. Hát ki más beszélhetne holnap a tisztviselők nevében, mint a — *szolgabíró*.

Koleszár beleharapott a nyelvébe s megmutatta, hogy jó tisztviselő.

— Igaz, igaz, pan Palucesek. Bocsánatot kérek. Erre magam is rájöhettem volna. Jó éjszakát kívánok.

Hanem amikor kiért az utcára s a sötétség eltakarta arcát, akkor egyszerre előtolakodott az a másik sötétség is, mely eddig a lámpák fényénél hasztalanul ostromolta a kőhideg szemeket. Koleszár vonásai eltorzultak a dühtől és a bosszú sietgő vágyától.

— Várjatok, kutyák! — rázta öklét a szolgabírói hivatal felé. — Ezért megfizetek nektek!

A fizetség azonban csak gondolatban egyszerű valami. Mihelyt rákerül a sor, arannyal is nehezen megy, hát még kongóval.

Koleszár az éjszaka első felében arról ábrándozott, hogy gyilokra kap s végig szurkálja Kékkő bevándorolt cseheit. Éjfél után két órakor már beérte az illető csehek erkölcsi halálával, melyet egy terjedelmes feljelentés útján vélt előmozdítani.

Reggel felé azonban egyik módszer se látszott

bátorságosnak. Mert — od buka, do buka — a hatalom mégis csak a csehek oldalán van s igaz, hogy ő sok mindent tud a csehekről, de a csehek is tudhatnak róla valamit s ne nyúljon az kötélhez, akinek viszket a gégéje.

Maradt tehát a bosszú utolsó s legkülönösebb fajtája:

Jókor reggel elmenni Lukovkára — *iskolát látogatni*.

Koleszár nem sajnálta a fáradságot. Kiugrott az ágyból, felöltözött s nekivágott a reggeli harmattól illatos hegyeknek.

Sas Péter, a lukovkaiak tanítómestere, évek óta a begyében volt. Különös fa is volt az, amiből Sas Pétert faragták. Erős, zömök, tele vaskemény görccsökkel, melyeket nevető lombok permeteztek végig megszűrt napsugárral. Régen Sajba Péternek hívták, de Sasra cserélte nevét s mikor ezért a cseh világban Koleszár megkarmolta őt, mondván: — Lesz még maga Sajba, tisztelt tanító úr, — így válaszolt: — Én már csak Sas maradok, de tanfelügyelő úr még lehet — Kerecsen. Koleszárt tudniillik, mielőtt másodszor is felvette volna a Koleszár nevet, Kerecsennek hívták.

Ehhez az emberhez indult Koleszár s nagy volt a bosszúsága, hogy nyolc órákor, amikor kétórai gyaloglás után megérkezett, még nem találta a nebulók között. Hanem a sok villogó szemű Janko és Marka fogadta őt azért illendőképen. Kileneven torokból hangzott fel egyszerre a magyarnyelvű üdvözlés:

— Jó reggelt kívánok! Kezét csókolom!

— Tanító úr! — bödült Koleszár a belépő mes-
terre. — Hát a maga gyerekei magyarul köszön-
nek?

— Dehogy, — rázogatta fejét derűsen Sas Péter.
— Csak amikor *magukra vannak*. Ha velük va-
gyok, tudják ők a mórest. Nos, hogy köszöntök a
tanfelügyelő úrnak?

— Nazdár! ... Nazdár! — visszhangozták a falak.

Csakhogy Koleszárt nem lehetett most már ezzel
az egy cseh szóval lekenyerezni: Piros arccal for-
dult a gyerekekhez s még két kérdést intézett hoz-
zájuk: Kie *most* ez az ország? S kiké *volt* ez az
ország?

Megjött a válasz, csak úgy zengett:

— Most a cseheké, de azelőtt bizony a tótoké volt!

Ezzel aztán beérte Koleszár is. Előhúzta jegyző-
könyvét s beírta vastag betűkkel: Sas Péter ellen
fegyelmi. Tót faluban *magyarul* tanít.

S indult a bíróhoz forspontot kérni.

Most jutott csak az eszébe, hogy a kékkői ünne-
pég 11 órakor kezdődik, ha tehát idejében ott akar
lenni, mindjárt fogathat is.

Igen ám, de míg a lukovkai bíró, a sűrű szemöl-
dökű Szikora, előkerült a gyümölcsöséből, eltelt
egy félóra. Mialatt Szikora a tenyerét nézte, hüm-
mögött, a fejét csóválta és azt mondta, hogy: ej,
addig is lépett vagy tizenötöt a nagymutató. Pedig
ez még csak a kezdet kezdete volt. Mert Keskonak,
akit a bíró a hivatalos fuvarra kijelölt, egyelőre
hírét se hallották a szomszédok s hogy merre lehe-
tett Kesko lova, Kesko szekere és szerszámja: ezt
a többszörös rejtelmet maga Szikora is a földfeletti

hatalmak körébe utalta, tudva, hogy lukovkai agyvelő ügyse fejtheti meg.

Koleszár toporzékolt türelmetlenségében... Úgy érezte, hogy egyszerre három vadállat marcangolja belül s mind a három Kékkőbe akar menni. Közülük az egyik szónok, akit szenvedélye, a másik: tanfelügyelő, akit hivatala, a harmadik pedig éhes ordas, akit étvágya ragad a közös konc felé s mindhiába, mert ez az átkozott Kesko, úgy látszik, megneszelte, hogy rajta az ingyenfuvar sora s kiszaladt a világból.

Már éppen gyalogszerrel akart nekivágni a meredek útnak, amikor mégis megkerítették Keskót s az nagy duzzogva elővezette lovait az istállóból.

— Hála Istennek! — sóhajtott fel Koleszár. — Ha jól hajt, még *elmondhatom a beszédemet*.

Ebből aztán Szikora is megértette, hogy mért olyan sürgős az útja pan Koleszárnak.

— Ah, igen? A tanfelügyelő úrnak beszélnie kell?

— Igen, igen — mondta fontoskodva Koleszár —, a nacselnikot iktatjuk. Tegnap még úgy volt, hogy én beszélek először, aztán a szolgabíró. Azonban eljárt az idő s most már csak a szolgabíró *után* beszélhetek.

Szikora nagyon csodálkozott, hogy a tanfelügyelő úr csakugyan beszélni fog, Koleszár *természetesnek* tartotta, Kesko azonban nem törődött se Koleszárral, se a beszédével: szó nélkül mastringolt lovai között, anélkül, hogy munkájának valami látszatja lett volna.

— Siess már! — emelgette a lábait Koleszár. — Mikor érünk oda, ha indulni se tudunk?

— Jókor — morogta Kesko s félreállt a pipáját megtömni.

Végre csakugyan elindulhattak, de alig értek ki a falu határából, úgy eltört a szekér baloldali hámpálcája, mint annak a rendje.

Kesko megállította a lovakat s leszállott a kocsi-
csíróról.

— Ezt meg kell csinálni — szólt hosszas vizsgálódás után.

— Soká tart? — rágta a körmét Koleszár.

Kesko elgondolkozott.

— Az attól függ, van-e gyertyánfa ebben az erdőben? Tavalý még volt.

Azzal kifogta a lovakat, szénát dobott eléjük, maga pedig elindult nyitott bicskával a kezében *gyertyánfát* keresni.

Koleszár előrántotta óráját s nagyot káromkodott.

— „Szvinýe v szvetye“! Hiszen most már repülőgépen se érek oda!

Óbégatva járta körül a lovakat. A szelídebb és hasasabb mellett olyan mozdulatot tett, mintha fel akarna rá pattanni, de aztán lemondóan legyintett s gyalogszerrel vágott neki a kociútnak.

Jó út volt ez, csak ne kövezte volna úgy ki a természet.

Koleszár nagyokat ugrott, közben, ha lehetett, tíz-húsz lépést futott is s ilyenkor a betanult szónoklat kockakövei meg-megzörrentek a fejében:

— Caesar... és Gallia...

— Csak zörögjeteK — sziszegte Koleszár —, azért mégis beszélni fogok a...

És itt diadalmasan vágta ki:

— A díszebéden!

Persze. Hisz itt van még a díszebéd. A beiktatásról — tudja — már elkésett, de a díszebédre gyalogosan is eljut. S beszélni fog, ha minden szava után egy-egy torony hull is alá a Balassák váráról. Ó, ez az egy beszéd nem fog a fejébe száradni. Nem azért huzakodott egy hétig Borkával, nem azért ígért neki házasságot, de nem is azért baktatott át korán reggel Lukovkára, hogy most hallgasson. Beszélni fog.

Ment, ment Koleszár az erdőn. Mélyeket lélekzett s beszédét mondogatta... Szólt a kakuk, szök-döstek a gyíkok, hallgatott az égboltozat s zúgtak a tölgyek. Milyen büszkén, milyen hatalmasan zúgtak... Koleszár észre se vette, hogy új mondatok kezdenek dongani a fülében: büszkébbek, szebbek, szabadabbak a régieknél. Egyszerre rájuk eszmélt... Meghökken, megállt, elbámult, de azután megvakarta a fejbúbját s elhessegette őket:

— Menjetek, menjetek, barátocskáim. Kiveritek a fejemből a beszédemet, azután se pénz, se posztó, — se tanfelügyelőség... Pedig hiszen no... talán igazatok is van. — De lám, itt van már Kékkő!

Rohant a szolgabírói hivatalba, ahol a nemzeti-ség szerint csoportosított vendégsereget négy hosszú asztal várta. Feketeruhás urak tolongtak közöttük. Aki megtalálta a céduláját, leült, a többi pedig tovább járta a kacsák táncát a tányérok körül.

Koleszár elvegyült a tömegben s rövid kutatás után rátalált a nevére:

Koleszár Miloszláv.

Hátrahúzta székét, de mielőtt leült volna, a szomszédaira pillantott.

Megindult alatta a világ.

— Micsoda?... Szlabej? Zibrin?... Csecsetka?... De hiszen ezek mind *véresszájú magyarok*... Jóságos Isten! Hiszen akkor őt: Koleszár Tamást a republika legszilárdabb oszlopát — a megvetett *magyarok* közé ültették.

Kétségbeesett szemmel futott keresztül a távolabbi szomszédságon, de ott se látott egyebet rettenően felpödört bajuszoknál s könyökre vetett buzogány-öklöknél.

Megsemmisülten hanyatlott székére, de nyomban megbánta, hogy leült. Hiszen világos, mint a nap, hogy itt tévedés történt. Elcserélték a cédulákat és...

Hosszú, méltatlankodó pillantást vetett az arra haladó szolgabíróra. No bizony, törődött is az Koleszárral. Kisebb dolga is nagyobb volt annak most, mint Koleszár.

Dermesztő aggodalom szorította össze szívét.

... Hátha mégse történt tévedés. Hátha már régóta figyelik s valaminek a nyomára jöttek, amit eddig sikerült titokban tartania... Igen, ez az átkozott Gajda biztosan megtudta valahonnan, hogy őt tanító korában kitüntették egyszer egy képviselőválasztás után a magyarok s befütyülte a zsupának. Megállj, Belzebub! Nekem is van rólad egy listám.

... Vagy talán az szivárgott volna ki, hogy alárendeltjeitől kölcsönpénzeket vesz fel s elfelejti visszaadni. De hát iszen ehhez hasonló dolgok a csehek között napirenden vannak. Hát miből szerzett volna vagyont magának a régi nacselnik, ha nem abból, hogy a környék földesurait először megsarcolta, aztán meglopta s végül baráti kölcsönöket húzott ki belőlük szentsohanapján való visszafizetésre. Ezt csinálta itt mindenki a torony gombjától az utolsó irodatisztig s csak Koleszárnak ne engednék meg?

— Igen — kondult meg benne egy régen elhallgatott harang —, de azok mind csehek, te pedig — tót vagy.

Koleszárt maga alá temette származásának szégyene.

— Ó, hogy az a vén Koleszár a nagykürtösi temetőben nem tudott 100 esztendő előtt valahova a Morva vize mellé telepedni!

Hátra volt azonban a legsötétebb verem:

— Mi lesz most már a beszéddel?

Koleszár megsiketülten tömte magába a párolt marhahúst s a gerincdobjáig érezte, hogy szónoklatának befellegzett.

Hogy ő most ezután a súlyos *megaláztatás* után felálljon s elmondja azt a felhők között szárnyaló beszédet, az teljes lehetetlenség. A csehek kinevetnék, hogy a magyarok között ül s a magyarok megvernék, hogy a cseheknek beszél.

— De hát egyáltalán érdemes-e a cseheknek beszélni?

Koleszár szeméről lassan letisztult a hályog. Be látta, hogy nem érdemes.

Mert lám vele is milyen kétszínű játékot folytattak. Először felbiztatták, hogy készüljön a beszédre, azután szépen kilökték a műsorból s végül a magyarok közé ültették.

— Igen, igen, most már világos, hogy azért nevettek *akkor* annyira ezek a ribancok a szolgabírói hivatalban.

Öldöklő harag fogta el.

Ez hát a hála, hogy közējük állt s gazságaikat segített eltakarni. Ez a fizetség, hogy szembeszállt miattuk családjával, népével, multjával, becsületével?...

— Megálljatok!

Szörnyű erőt érzett karjaiban. Ó, ott feszültek most Lukovka tölgyei, melyek délelőtt olyan furesa büszkeséget zúgtak ébredező szívébe:

Koleszár... Koleszár... minket századok viharai vetettek ide... Mi egy áprilisi esőre meg se billentjük leveleinket...

S Koleszár úgy nézett most már a főasztal előkelőségeire, mint csak a Halál nézhet azokra, akik utoljára ebédelnek.

... Egyetek, csak egyetek... aztán majd én következem.

Akkor azonban nagyot taszított rajta egy őrzítő sejtelem:

Vége! Hiszen ez a föld többé nem fogja őt befogadni. Hiszen őt itt minden tót és minden magyar gyűlöli, akik valamennyien a gátszakadásra várnak, hogy a többi vöröshangyával együtt őt is

elseperjék. Szikora nyugalma, Kesko álmos nehézsége mind-mind kitörésre váró elemi erők, melyeket egy maroknyi meggárgyult trombitás között csak az *ostobaság* ingerelt eddig s ő... ő, Koleszár Miloszláv tanfelügyelő.

Beszédek hangzottak, villák, kanalak csörögtek s Koleszár nem mert szomszédaira tekinteni. Várta, hogy rászakadjon a ház.

Ahelyett más valami történt.

Jobboldali szomszédja, az őszhajú Zibrin, kedélyesen a hátára ütött s a fülébe súgta:

— Mi az, barátocskám? Te is *kitettél* valamit?

Koleszár csodálkozva nézett körül.

S lám, csupa szelíd, barátságos arc fordult feléje. Legnagyobb ellensége, a százhuszkilós Csecsetka — *mosolygott*. Odébb a bikaerejű Hamrák, aki két hete lelövással fenyegette, most boldogan hunyorgatott rá, de feljebb a tótok asztala mellől is két kézzel integettek üdvözlést mindazok, akik tegnap még nem ismerték meg az utcán.

Sírni szeretett volna, de aztán csak annyit válaszolt:

— Hm. Ne is beszéljünk róla.

— De bizony csak beszéljünk — erősködött Zibrin.

— Igen, igen — zajongtak a többiek is —, de úgy, hogy mi is halljuk.

Koleszár megtörülte homlokát, motyogott valamit, hogy ezt csinálta, azt csinálta, mire aztán a csehek így-úgy...

Néhány szó volt csak, de óriási hatást ért el

velük. Az asztal recsegett a ránehezedett rokon-
érzés súlya alatt.

— Mi az? — kérdezte négy üveggel odébb, egészen felindulva Szebenszki. — Tud valamit?

— Tud-tud — hallatszott a tenyérrel megtoldott fülek mögül. — Csak hallgass!

Hallgatott már Szebenszki, mint a csuka, de a többiek is körülötte.

Koleszár pedig most már hátravágta a fejét és beszélt. Hogy miről beszélt? Hát amiről kérdezték: a magyarokról, a tótokról és a csehekről. Bizony maga se hitte volna soha, hogy ennyi mondani-
valója van róluk. Minden szava csattant, villámlott, ölt. A hallgatóság lángrollobbant tőlük: ilyen beszédet tíz év óta nem hallott Zólyom vármegye, pedig egyszer se állt fel a helyéről, aki mondta. Hanem a többiek bezzeg felállottak. Először a magyarok, aztán a tótok s az éljen és a „nak zsie“ úgy verte a terem ablakait, mintha egyenesen a szabadságharc rézdobjaira pergett volna, hogy talprázza Kékköt s térdretörje Prágát!

— Mi az? — kérdezte most már az asztalfőn ülő zsupán is. — Mért ültettétek Koleszárt a *magyarok* közé? Még kifecsegg valamit ez a mafla!

— Csakugyan! — mondta elváltozott arccal a szolgabíró. — Ettől kitelik.

S ugrott, hogy jóvátegye a *kolónia* hibáját.

— Ah, ah, pan Koleszár. Miesoda tévedés! Hiszen *neked* itt a helyed, szemben a nacselnik úrral.

Koleszár azonban elkövette azt a vakmerőséget, hogy hátra se fordult, csak a vállán keresztül felelt a szolgabírónak:

— Köszönöm. *Itthon* érzem magam!

Milyen jó is volt otthon lenni. A régi nóták, régi adomák, régi barátok között.

— Ha ezt Borka látná — gondolta elmerengve. S megindultan bólintott:

— El fogom venni feleségül.

Még valami nyomta az oldalát: az a fránya jegyzőkönyv.

Kivette a zsebéből, leszakította felső lapját s lassan darabokra tépte az asztal alatt.

Aztán... mulatott reggelig.

De így először életében.

I S T E N T I S Z T E L E T

Zöld bársonyba takart dombon áll a lukovkai templom. Százados kőfal veszi körül, melyet csak két helyen nyitott meg a halandó ember keze: Egyfelől a parókia udvarától, ahonnan három esővájtlépesőfok kapaszkodik fel a templomudvarra — másrészt pedig le a falu felé. Így aztán be is jöhet, ki is mehet rajta Isten ígéje az írás parancsolata szerint. Be a pappal a parókiáról, ki a tótokkal a széles világra s ha ott még se ereszt gyökeret, azért az egyért már bizonyára nem a lukovkaiakat terheli a felelősség.

De ha még őt terhelné is, réges-régen sárrá vált már az az agyvelő, melyet kérdőre lehetne vonni a lukovkai templomudvar mai beosztásáért. Hátul a sekrestye mögött, a mélán hallgató hársak árnyékában, két családi kriptá bemohosodott záróköve vívja utolsó küzdelmét a ránehezedő földtömeggel. Az egyik alatt Simonffy urak porladoznak, a másik pedig a lami és keszihóci Datsók álmaira vigyáz. Édes lehet ez az álom, mert nem közönséges földi érdemek vetették meg a derékalját. Datsó Sándor sírfelirata legalább ezt mondja:

HIC IACET
S. D. ALEXANDER DATSÓ
DE LAM ET KESZIHÓCZ
RELIGIONIS ZELO
PROXIMI AMORE
PACIS STUDIO
HOSPITALITATIS PIETATE
VIRTUTIBUS RARIS
CLARUS...

Már ha a többi Datsó előtt is ilyen pompázó erények világították meg a másvilágra vezető utat, akkor ugyan könnyű volt eltalálniok a paradicsomba. Hanem a sírkövet talán mégis jobb lett volna magukkal vinniük, mert a rajta levő felirat sokkal többet érhet a Styx tulsó partján, mint a lukovkai tótok között, akik kétszáz esztendő előtt se tudtak latinul, ma pedig el se tudják képzelni, melyik oldalon volt a szájuk azoknak, azoknak a boldogtalanoknak, akik ezen a nyelven magyarázták meg egymásnak, milyen a bab s milyen a tök. Ki is mondta tavaly halottak napján Zalavieska Jano, a bíró, kertelés nélkül:

Nagy szégyen az, barátaim, hogy ekkora urak nem tudtak okosabb dolgot vésetni a sírkövekre, mint ezt az értelmetlen zagyvaságot, amitől még a verebek is elrepülnek.

— Hát mit kellett volna oda vésetniök? — tátotta el a száját Fojtyik, a kurátor, aki semmin se csodálkozott annyira, mintha valaki mást gondolt, mint amit az orára írtak.

— Mit kellett volna? Tudom is én, mit kellett volna. De ha egyebet nem is, azt az egyet mindenesetre:

— Itt nem csehek, hanem magyarok fekszenek.

— De hiszen akkor még nem voltak itt a csehek — vetette ellen bizonytalan hangon Fojtyik.

— Az igaz, hogy akkor nem voltak itt, de most itt vannak, hogy szakadna rájuk talpig az Öreg-hegy! — fakadt ki piros arccal Zálavieska s olyan szemeket vetett a falu felett sötétlő hatalmas hegyoldalra, hogy még a pipaszára is végighasadt.

No de az Öreghegy sem azért vénült meg, hogy ilyen fiatal bíró parancsolgasson neki, mint Zala-vicska. Nem mozdult az egy tapodtat sem. Ült, csak ült nyugodtan koronás tölgyekkel koszorúzott fészkén s magában talán ezt gondolta:

— Dehogyis szakadok, dehogyis szakadok, — elmennek a csehek rövidesen maguktól is: miattuk ugyan kár volna erről a szép templomról leverni a vakolatot.

Hát ez megint igaz volt, mert a templomot csak a tavasszal meszelték ki a lukovkaiak, s hogy mennyi bajjal járt az állványozás, azt csak a jó Isten tudja. Dorisin, az ács, éppen akkor kapta ajándékba azt a hordó bort Pozsonyból a tűzoltó fiától — s napokig nem lehetett a fejébe verni, hogy micsoda állványt követelnek tőle.

— Nem értem — hajtogatta makacsul. — Állványt? Zatraceni! Egy szót se értek az egészből.

— No de hát, Misko, szedd össze az eszedet, — könyörögtek neki a presbiterek — a toronyhoz kell az állvány, ki akarjuk meszelni.

— Úgy, kimeszelni, — bólintott Dorisin. Ez már érdekes, ez nagyon érdekes. Hát csak meszeljétek.

Mikor aztán végre elkészült az állvány, akkor meg Kukajnéén akadt meg a dolog.

Kukajné volt a legügyesebb meszelő asszony a faluban, de most megkötötte magát s tudni se akart a meszelésről.

— Nem. Én szoknyában nem megyek olyan magasra.

— Nevetséges — verte ki pipáját az egyházfi — hát mi köze van ehhez a szoknyának.

— Ohó, vén zbojnyik — felelte Kukajné — csak ne tettesd magadat!

Szerenese, hogy amint Dorisin bora nem tartott örökké, úgy Kukajné is meglágyult lassan a sok melengetésre. Egy esütörtöki napon csak fogta a meszelőt, felkapaszkodott az állványra s azontúl ment minden, mint a karikaesapás. Két hét múlva hozzá lehetett fogni a söpréshez és súroláshoz s a harmadik héten már kifehéredve, kifiatalodva nézett végig a templom a kékben párázó daesolami völgyön: — Hahó! Itt vagyok! S te harmat indító reggeli szellő, súgd meg túl a hegyen Daesolamon is, milyennek kell Isten házának lennie.

Nincs is ma Zólyom vármegyében több olyan szép templom, mint a lukovkai templom. Nagyobb? Hát az van elég. Cifrábbnak meg valamennyi cifrább. Némelyiknek három buggyot vet a cinfedele, míg felveszi a keresztet. És mégis. Mégis a lukovkai a legszebb. Pedig iszen nincs rajta semmi. Csak az a nagy fehérség. Azok a békésen tűnődő falak a szerény zsindeletető alatt. A három apró toronyablak egymás fölött. A legfelsőben a kis lélekharang, melyet különválasztottak idősebb testvéreitől, hogy kilásson a temetőre. Alig nagyobb, mint egy csengetyű. A szél is megingatja. De siratni mégis ő tud a legkeservesebben.

Körül terebélyes akácfák vegyítik össze hintázó lombjaikat egy-egy szomszédos diófával. Mint óriási elősövény veszik körül a templomot, szelíd alázattal hajlanak feléje s amelyik teheti, tavasz zsendülésén ágat taszít a magasból s egy illatos virágfüzérrel megérinti a szentelt falakat.

A sekrestye bejárata előtt ferdetörzsű vén körtefa vezekel. Amikor kinőtt a földből, egyenes volt, mint a gyertya, de az ifjúkor valami különös nedvet oltott ereibe. Egyszerre csak hátat fordított a templomnak. Eldobta magát a közeléből. Dacosan és konokul az ellenkező irányba nőtt: istentagadóvá lett. Hanem amint múltak az évek, amint egyre magasabbra emelkedett s egyre nagyobb darabot tekinthetett át a körülötte susogó világból, váratlanul megtorpant, elgondolkodott, azután lassan visszafordult, ölelésre tárta ágait s egész könnyező lombsátorával ráborult az elhagyott templom zsindeletetejére s azóta, ha jön a nyár, minden gyümölcsét oda teríti.

A tető gerincén galambok búgnak s csodálkozva forgatják piros szemecskéiket a gyülekező fecskék fehérhasú seregére, mely őszi költözéskor itt verődik össze s tavaszkor is ide tér vissza, mielőtt felkeresné fészket a szalmazsúpos házak várakozó ereszei alatt.

S az égboltozat kékje hallgatva zárja be ezt a csendes világot: a horpadozó sírokat, a madarakat, a fákat: a múltat és jelent s a csillagok fénylő motolláin szövi-szövi a jövőndőt, mely ugyanaz, mint a múlt, ugyanaz, mint a jelen, — csak a madarak, fák és a sírok cserélődnek ki közben, hogy legyen ami az időt is emlékeztesse rá, hogy valami mégis elmúlt és nem jön vissza többé.

Hanem vasárnap reggel egyetlen varázsütésre megváltozik a templom környéke.

Háromnegyed nyolckor megjelenik a torony bejáratánál a harangozó: Sinkov Szamo. Hatalmas

faggyúzott esizmái tompán dubognak végig a fűvön, majd másodpercnyi pontossággal recsegtetik meg a toronyba vezető falépcső denevérmákkal beszórt deszkafokait. Az első ablak ingatag hídlásán megáll az öreg s kifújja az orát. Azután megindul a második ablak felé. Ott megint megáll s kipödri a bajuszát. De a döntő cselekedet, mely Isten és ember előtt egyaránt cáfolhatatlan bizonyítéka annak, hogy vasárnap van, csak a harmadik ablakban következik be. Ez pedig az, hogy Szamo kiveszi szájából az egész héten át lugozott bagót s friss töltést ereszt a régi odvába. Ha megtette, akkor nincs többé kételkedésnek helye. Mert az első két művelet megesik hétköznapi is, de a harmadikra egy emberöltő óta nem volt példa Lukovkán az év ötvenkét hivatalos vasárnapján kívül.

S akkor megkondulnak a harangok. Egymás után mind a három. Szamo behúnyja szemét s művészi változatokat csal ki a három hang játékából. Hol a vékonyat ereszti előre, hol a középsőt, hol meg egyszerre zendíti meg mind a hármat, hogy annál szívzaklatóbb legyen, amint ismét három ágra hullatja szét az egy sugárban áradó hangzuhatagot, mely úgy szárnyal a dacsolami völgy felett, mintha ott is harangoznának.

Szamo csak húzza, húzza a harangokat. Nem Sinkov Szamo ő már, hanem sokkal kevesebb vagy több annál. Nem tenyeres-talpas tót, aki mázsás éreket kongat a magasban. Nem, nem. Nem csinál ő itt tulajdonképen semmit: itt a templom beszél. Zengő hangon, fenséges kiejtéssel — emberfeletti dolgokról. És mégis. Mintha valahogy mégis több

volna ő így, mint krumplicsedés közben. Mintha valahogy a templom szanaszét hullámozó hívó szózatában az egyik átszellemült hang az ő hangja volna.

...Jertek énhozzám, akik megfáradtatok.

Mindegy már no, akárminth áll is a dolog, de tagadhatatlan, hogy jól esik ilyenkor lenézni a falura s látni, hogy mekkora hatalmat adtok ezzel a három szál kötéllel az ő kerges kezébe.

— Ni csak! — Kukaj Palyo, aki eddig olyan kényelmesen mosta a lábát a vályú szélén, mintha valami finom kisasszony lenne, most a harangszó hallatára egyszerre két ököllel esik a vastaghúsának s tépázza, mint kutya a rongyot. Hát odébb a harmadik udvarban Cickárné! Hát ez ugyan mit csinál? No ez megint elkésett a galuskával. Kapkodj, csak kapkodj, te béka! Keltél volna korábban, akkor most nem kellene lapáttal hányni a tésztát a forró vízbe... Már az igaz, hogy semmire se tud úgy ráhibázni a természet, mint erre az asszonyfélére. Néha eltalálja, de ha aztán nem sikerült neki: olyat fiadzik, hogy maga is elbámul rajta.

Milyen felséges dolog is így felülről kezelni a világot s ítélkezni férfi és asszony nép fölött, egyetlen szemöldökrándítással. És érezni közben, hogy nincs apelláta. A torony szava mindenkinek parancsol. Az első harangszóra Lukovka galuskát eszik. Az a reggeli. És az ebéd is, mert az asszonyok templomba mennek s nincs idejük mást főzni. No, de ha volna is rá idejük, ki ennék *Lukovkán* — *vasárnap* — ebédre mást, mint galuskát. Hiszen ez az eledel jóformán nem is földi használatra való, ha-

nem egyenesen ízelítő a túlvilági boldogságból. Nézni, csak nézni is gyönyörűség, amint hozza az asszony a reggelire szánt cseréptálban. Ó, hogy gőzölög! S hogy könnyezik rajta a túró! Csak az a baj, hogy akármilyen lassan eszi az ember (mert gyorsan enni illetlenség), mégis egykettőre eltűnik. S akinek van még hely a gyomrában, ahová már nem jutott galuska, az kénytelen levest enni utána. S kinek ne volna még ilyen helye? Mikor éppen ez a hely mutatja, hogy a földön vagyunk s nem a mennyországban. Bizony, valóságos szerencse, hogy a nagyobbik tál még hátra van s a masina szélén várja az ebéd idejét. No hisz az ilyen hitvány cserép csak könnyen várhat.

Sinkov Szamo pedig ezalatt másodszor is meghúzza a harangokat. Az öregasszonyok leveszik a mestergerendáról a nagy kapesos énekeskönyvet s elindulnak hazulról. A második harangozás nekik szól. Kvacskáné az első a sorban. Mikor a patak keskeny falócájához ér, vár egy kicsit, míg az öreg Grajciar Anesa is utoléri. Egymásra néznek s összedugják a fejüket.

— Nos, — kérdezi türelmetlenül Grajciar Anesa —, nem hallottál semmit?

— Ó! — fordítja fel szemeit Kvacsckáné. — Beszélni is rossz róla.

— Hát csakugyan?

— Csakugyan.

— Csíris Palyo felesége?

— Csíris Palyo felesége.

— Az nem lehet.

— Dehogynem lehet. Kérdezd csak meg Manzsiaknét.

Manzsiaknét pedig könnyű megkérdezni, mert neki az a főgyönyörűsége, ha kérdeznek tőle valamit. Száz mérföldről megérzi, ha szükség van rá s ilyenkor a világ végéről is megérkezik. Jön is már lélekszakadva. Nyolc-tíz anyóka igazodik utána libasorban; kinek a derekát szúrja az öregség, kinek a lapockáját, de ki törödnék azzal ilyenkor, mikor Kvaeskánét és Manzsiaknét hallgatja. Jaj, csak későn ne érkezzenek! Szerencse, hogy még csak most kezdtek hozzá a beszélgetéshez.

— Te Mara — mondja gúnyosan Kvaeskáné —, Anesa nem akarja elhinni?

— Micsoda? Nem akarja elhinni? — csapja össze kezét Manzsiakné. — Hiszen a saját szememmel láttam.

— Mit láttál? Mit? — lihegi tízfelől a sok félretartott oldalborda.

És Manzsiakné elmondja, hogy mit látott. Hogy éppen a libáit etette. A gúnár szomorú volt, mert az a gonosz Repkáné biztosan szöveget adott neki kenyérbélben. Csak forgatta a fejét s a begye úgy lógott, mint valami üres tarisznya. Nem is tudta sokáig nézni, hogy a többi milyen jóízűen falja a korpás csanalat. Elvánszorgott a kerítéshez, keresztül bujt rajta, átment Csírisék szilvásába, ott leült a fűbe s közben olyan hangokat adott ki, mintha rongyot dugtak volna a gégéjében. Őt, Manzsiaknét, aggasztotta a gunár állapota, utána ment, de akkor valami különös dolgot látott, ami egészen kiverte a fejéből a gunarat. Csírisék szénapadlásának ajta-

jában ott állt piros kendővel a fején Csíris Palyo felesége és egészen elváltozott arccal kandikált át Gyurkanék udvarára. Egyszerre a Gyurkanék szénapadlásáról is előbujik valaki, senki más, mint Gyurkan Miso és akkor...

— Akkor? És akkor? — reszketnek köröskörül a gyámoltalan ráncokban lógó kékfestő szoknyák.

— A menyecske *intett neki!* — sziszegi Manzsiakné s olyan diadal gyúl ki az arcára, mintha árvízveszedelemtől mentette volna meg a falut.

— No lám, nem mondtam? Intett neki! — kontrázik Kvaeskáné.

— Na tessék, hát intett neki! — csap egyet rézveretes énekeskönyvére Grajciar Ancsa.

— Micsoda? Intett neki? — tódulnak a mézre az újonnan érkezett mamókák. — Ki intett? Kinek intett? Mikor intett?

Ohó! Ez kell csak Manzsiaknének. Hátrább löki a fejkendőjét s most már egész szenvedéllyel fog bele Csíris Palyóné históriájába. Egyre többen hallgatják. Új, meg új érdeklődők érkeznek, de a régiek se tágítanak a közeléből, mert Manzsiakné akkor kezd csak igazán formát adni a történetének, mikor már harmadszor szorítja az esztergapadra. A lapos és szürke mozzanatok hirtelen elmaradnak, a színes és érdekfeszítő részletek pedig szemlátomást bővülnek, duzzadnak s végül keresztülesapnak az alapötlet várán s elnyelnék magát Manzsiaknét is, ha olyan fából volna faragva. De akkor Manzsiakné még egyszer elejét keríti a történetnek, a roskadozó gerendákat újakkal cseréli ki s most már tárgy és részletek között teljes az összhang.

S azt a bolond is tudja Lukovkán, hogy az utolsó változat a hiteles. Ezt már a falu valamennyi vén-asszonya végighallgatja s elhallgatná napestig is, ha közben harmadszor is nem harangoznának.

A harmadik harangszó egész Lukovkát megmozdítja.

A falu népe hosszú menetben elindul a templom felé.

Elől a lányok haladnak százszínű szoknyaikban s köztük is legelől Kvietyik Zsuzska, a falu legszebb lánya. Amerre lép, elfojtott sóhajok kísérik, mert ahány barátnéja van, az mind az ő hajfonatán babrál, mind az ő szalagjait igazgatja, de ez hiába, olyan fájdalom, hogy nem lehet sóhajtozás nélkül kiállni. Kvietyik Zsuzska pedig büszkén tartott fővel lépked előttük, mert jól tudja, hogy addig nincs baj, amíg sóhajtoznak. Csak amikor eléri a templom kőkerítését, akkor vet hátra egyetlen csillogó pillantást, de ez már nem a lányoknak szól, hanem Csrpák Janónak, aki viszont a legények csoportjából magasodik ki egy fővel. Jano elkapja a neki vetett fénysugarat, körülnéz, hogy más is észrevette-e, s amikor látja, hogy *mindenki*, — ön-elégülten gyújt rá egy „republika“ cigarettára: az bűdös is, meg nedves is, de a cimborákkal szagoltatni még így is fényűzés.

Most friss kacagás keveredik a csizmaszárok egyhangú zajába. Jönnek a menyecskék. Évődnek, hancúroznak. Még a szemöldökük se áll egyenesen, hanem vagy az orr fölött futkározik, vagy a halánték partján kanyarodik el, huncut kaeskaríngóba, hogy a levegő is mosolyra melegszik az érintésétől.

Már ezeknek úgy látszik, arany dolguk van Lukovkán, különben aligha csiklandozná így őket a jókedv.

A férfiak méltósággal ballagó csoportja mind-ebből semmit se vesz észre. Ők most egyetlen derűs gondolatot se eresztenek magukhoz, mert a nevetés a falu nyilvánossága előtt csak gyermekek és asszonyok gyengesége. Az volna csak a szép, ha mondjuk: a hatökrös Papulya a falu közepén elkezdene vigyorogni. Még a topolyfák is hátratántorodnának megrökönyödésükben. Az ilyen nevető emberek különben sem érnek semmit. Az apai vagyont nem szaporítják s előbb-utóbb ivásnak adják a fejüket. Lám itt van Szikora Tamás, a falu nábobja: ezt még mosolyogni se látta ember. Most is olyan szúrós szemeket vet jobbra-balra, mintha keresné, hogy kinek csavarjon drótot a nyakába. De van is neki pénze annyi, hogy el lehetne vele a patakot állítani. Az igaz, hogy uzsorán szerezte s máig a zsebében van a félfalu s ha valakinek eszébe jutna, hogy egy husánggal végighegedüljön rajta, ötvenen kapnának kapát, hogy ők is ráüssék a pecsétjüket erre a százrétű gyomorra, de most azért mégis utat nyitnak előtte. Az egyetlen Pukács meri csak utána vetni egy keserűlapu tövéből, ahova a Szikora elől táguló tömeg szorította:

— Ej, te ugyan jól megszédted magad, hogy már az országúton se férsz el másodmagaddal.

No de könnyű Pukácsnak. Ő szabad ember. Nincs neki semmije. Volt ugyan egyszer egy koszos malaca, de amikor megkérdezték tőle, hogy azzal akarja-e a földjeit felszántani, megmérgeződött s

addig nem mozdult el a kocsmából, míg a rőfögését hallotta...

Vonul-vonul a falu. A templom egyre közeledik. A tömeg moraja egyre alábbszáll s amikor az egyházfi szélesre tárja a torony alatt levő vaspántos tölgyfaajtót, a templom főbejáratát, lélekzetállító rend lesz egyszerre, csak az öregasszonyok éneke ostromolja az ablakokat:

Ki csak Istenre dolgát hagyja...

Milyen más világ ez itt, mint a külső, melynek karjaiból két órára kiszakították magukat. A magas fehér falak valami különös illatot árasztanak, — valamit a bazsalikom illatából —, mely vasárnapról-vasárnapra ott zöldül az asszonyok kezében — s a templom áhítatot keltő lehelletét, mely elesítíti a hétköznapi gondolatokat, s mélyebb, súlyosabb dobogásra indítja a szívet.

Az oltár karos gyertyatartói között egy többezeréves könyv: a biblia. Fölötte aranyozott keretű oltárkép. Rajta a keresztre feszített Krisztus. Isten, aki emberré lett és éppen ezzel mutatta meg, hogy Isten.

Zeng az orgona. Ez a fájdalomra szabott hangszer. Kutató hangjai bűgva szállnak alá a legmélyebb poklokra s fehér galambszárnyon repítik a megszenvedett embert az Atyaisten színe elé.

Arad az ének. Szívből — hatalmasan. Sötét hülámokban a férfiak baritonja, tisztán fénylő kristályesőben a nők magas fuvolahangja. Nem lehet az, hogy meg ne hallja, akire tartozik.

Lassan mindenki egyforma lélekbe öltözik.

A férfiak éppúgy, mint a nők, az öregek éppúgy, mint a fiatalok. Most mindnyájan gyermekek.

A pap felolvassa az igét, az oltár felé fordul, nézi-nézi az oltárképen azt a szomorú töviskoszorús fejet, aztán, amint elhal az ének, felmegy a szószékre s beszél a *tékozló fiúról*.

Még csak a mesénél tart, de a kiejtett szavak lélekre hulló visszhangjában már ott bontogatja szárnyát a tanulság. Igen, igen, tékozló fiúk vagyunk mindannyian, mi lukovkaiak. Csak a nagy Isten tudja, mennyi jóval látott el bennünket; de azt már mi is látjuk, hogy mennyit vesztegettünk el belőle a mai napig.

S a sok egyforma arc megmozdul az önvád ostora alatt s mintha egy láthatatlan kéz formálná őket, lassan más és más kifejezést ölt mindegyik.

Sinkov Szamo, a harangozó, akinek ilyenkor már az orgona fújtatójánál a helye s a kórus ifjúsága közül nyújtogatja elő sovány nyakát, könyörgő szemeket vet a magasba:

— Bocsásd meg, Uram, ha a toronyban néha azt gondolom, hogy nekem kell a világot megjavítanom.

A bíró lobbanékony vonásaira kiül az alázat... Bizony, bizony, átkozott szokás ez a káromkodás, de hát itt ülnek a nyakunkon ezek az átkozott csehek és az ember úgy könnyít magán, ahogy tud.

A kurátor együgyű arca fénylik az igen hatalmától. Aki így látja őt, azt gondolja: ez az ember nagy gondolkodó.

Skraban Gyuro, a falu legnagyobb étvágyú embere, mélyet sóhajt és közben valami ilyesmi villan

át fészkelődő lelkiismeretén: Ej-ej, talán nem is helyes, hogy én mindig csak azon a galuskán jártatom az eszemet, ahelyett, hogy a szegényekkel is törődném.

A szép Kvietyik Zuzska megszegyenülten hajtja le fejét és Csárpák Jano úgy érzi, hogy ennek ő az oka.

Hát a hancúrozó menyecskék? Ó, azok között most nagy csend van. Nem mosolyog egyik sem. Ülnek szerényen, hallgatagon, közben egyiknek-másiknak megrándul az ajka, lekonyul a feje, mint egy bánkódó virágnak és akkor Lukovka legvidámabb ajkairól itt is, ott is felhangzik a sírás. Jaj, mert az ember a falu előtt nem tárhatja fel minden titkát, de Isten színe előtt annál jobban esik sírva fakadni.

S a sírás, mint valami hirtelen lezuhanó nyári eső, végigveri az asszonyok padjait. Az öregasszonyok csoportja fölött megáll, elhatalmasodik, s hull-hull egy nyomra szünet nélkül, míg a belőle kerekedett rohanó csermelyek magukkal nem söpri a tartós szárazság minden szennyét és porát.

Manzsiakné szájához emeli könnyáztatott zsebkendőjét s szepegő hangon súgja Grajciar Ancsának:

— *Nem intett neki.* Csak állt a padlásajtóban, de nem intett neki.

— Mit mondasz? — fordítja féloldalra feketekendős fejét Grajciar Anesa. — Nem intett neki? Csak állt, de nem intett?...

Hát ez nagy dolog. Mert ha nem intett, akkor tulajdonképen semmit se csinált. S ha semmit se

esinált, akkor ezt viszont haladéktalanul meg kell mondani Kvaeskánénak is.

Kvaeskáné először a fejéhez kap esodálkozásában, de aztán tudja a kötelességét s hátra adja a hírt a többieknek is:

— Nem intett neki.

A három bűvös erejű szó pillanatok alatt bejárja hátul a templom jobboldali padjait s mire visszatér Manzsiaknéhoz, már tisztára is mosta az első pad szélén gyanútlanul sírdogáló Csiris Palyóné becsületét.

A prédikáció utolsó mondatai zengenek alá a szószékről. Elhangzik az amen. És akkor a férfiak padsorában is történik valami. Az uzsorás Szikora megfordul a helyén, ránéz Malinák Szamóra, akit két év alatt minden vagyonából kikopasztott s megindult hangon azt mondja neki:

— Szamko... Te... Szamko...

S köhhideg arcán két meleg könnyesepp hajózik keresztül.

Szikora könnyezik.

Most már az egész falu a nábobot nézi. Az asszonyok a zsebkendőjükhöz nyúlnak. A férfiak a bajuszukat morzsolgatják.

Szikora könnyezik.

Egyedül a szókimondó Pukács kísérli meg, hogy Lukovka félrebillent egyensúlyát helyreigazítsa:

— Könnyezik?... Ejnye, pedig a faluban ő az egyetlen, akire ellenségei se foghatják rá, hogy *tékozló fiú*.

Hanem ezzel aztán az ő tudományának is vége. Nem minthogyha nem volna több puskaapor a nyelve

alatt, de ezekre a soha nem látott könnyekre, hogy, hogy nem, az ő szeméből is kibuggyan valami. Valami, amiről jóformán azt se tudja, hogy a torkából jött-e vagy éppen a torkába készül, de hogy nem engedi szóhoz jutni, annyi bizonyos.

— Nézzétek — mondja a bíró —, már nemesak Szikora, de Pukács is könnyezik...

...Az a nagy arany szem pedig fönt az oltár tetején most egyszerre mosolyogva tekint alá nap-sugárból szőtt pillái közül a könnyező falura és mintha azt mondaná:

Jól van, jól, lukovkaiak. Ha ti megbántátok, egyszülött fiam, a Jézus Krisztusért, én is megbocsátom a bűneiteket.

TARTALOMJEGYZÉK

A tót, a körte, a halál és a becsület	5
Ingyen napszámosok a kékkői várban	20
Ahol éjtszaka is világos van	27
A madácskai tolvaj	43
A gazdag és a költő	47
Justitia sarka alatt	59
Hogy lesz a pulykából páva	65
Mikor a tótok megszólalnak	74
Eső előtt — eső után	79
Miso látomása	87
Forradalom Felsőpalojtán	97
Lucinán bujkál a jog	114
Formanek vesztett	123
Finis Coronat Opus	131
Új urak — régi hegyek között	144
Turicska vall	169
A lépfene nem betegség	180
El a nóta!	207
Profétasors	223
Drapák érzi a tavaszt	238
Koleszárt a magyarok közé ültették	256
Istentisztelet	285

